

Eestikeelne väljaanne

Teave ja teatised

66. aastakäik

25. mai 2023

Sisukord

I Resolutsioonid, soovitusel ja arvamused

RESOLUTSIOONID

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee täiskogu 577. istungjärk, 22.3.2023–23.3.2023

2023/C 184/01 Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee resolutsioon teemal „Ühinenud demokraatia nimel“ 1

ARVAMUSED

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee täiskogu 577. istungjärk, 22.3.2023–23.3.2023

2023/C 184/02 Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Noorte tegevuskava ELi välistegevuses 2022–2027“ (omaalgatuslik arvamus) 5

2023/C 184/03 Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Noorte roll rohepöördes“ (ettevalmistav arvamus eesistujariigi Rootsi taotlusel) 13

2023/C 184/04 Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Puitehitus CO₂ heite vähendamiseks ehitussektoris“ (ettevalmistav arvamus eesistujariigi Rootsi taotlusel) 18

III Ettevalmistavad aktid

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee täiskogu 577. istungjärk, 22.3.2023–23.3.2023

2023/C 184/05	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamused teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega kehtestatakse meetmed avaliku sektori koostalitlusvõime kõrge taseme tagamiseks kogu liidus (Koostalitleva Euroopa määrus)“ (COM(2022) 720 final – 2022/0379 (COD)) ja teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Tugevam avaliku sektori koostalitlusvõime poliitika. Avalike teenuste ühendamine, avaliku poliitika toetamine ja avalike hüvede loomine. Koostalitleva Euroopa suunas““ (COM(2022) 710 final)	28
2023/C 184/06	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamused teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv tarbijakrediidi kohta“ (COM(2022) 702 final – 2022/0408 (COD))	34
2023/C 184/07	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamused teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse nõukogu määrust (EÜ) nr 6/2002 ühenduse disainilahenduse kohta ja tunnistatakse kehtetuks komisjoni määrus (EÜ) nr 2246/2002“ (COM(2022) 666 final — 2022/0391 (COD)) ja teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv disainilahenduste õiguskaitse kohta (uuesti sõnastatud)“ (COM(2022) 667 final — 2022/0392 (COD))	39
2023/C 184/08	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamused teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule „2022. aasta aruanne tulevikusuundade strateegilise analüüsi kohta. Rohe- ja digiülemineku ühitamine uues geopoliitilises kontekstis““ (COM(2022) 289 final)	45
2023/C 184/09	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamused teemadel „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Keskpankale ning Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele „Tee tugevama ELi kliirimissüsteemi poole““ (COM(2022) 696 final) ja „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrusi (EL) nr 648/2012, (EL) nr 575/2013 ja (EL) 2017/1131 seoses meetmetega, mille eesmärk on leevendada ülemääraseid riskipositsioone kolmandate riikide kesksetes vastaspooles ja suurendada liidu kliirimisturgude tõhusust““ (COM(2022) 697 final – 2022/0403 (COD))	49
2023/C 184/10	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamused teemal „Ettepanek: nõukogu direktiiv, millega muudetakse direktiivi 2011/16/EL maksustamisalase halduskoostöö kohta“ (COM(2022) 707 final – 2022/0413 (CNS))	55
2023/C 184/11	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamused teemadel „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule „Tulevane direktiiv, milles käsitletakse kriminaalkaristusi piiravaid meetmeid käsitleva liidu õiguse rikkumise eest““ (COM(2022) 249 – final), „Ettepanek: nõukogu otsus liidu piiravate meetmete rikkumise lisamise kohta Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 83 lõikes 1 sätestatud kuriteoliikide hulka“ (COM(2022) 247 – final) ja „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv liidu piiravate meetmete rikkumisega seotud kuritegude ja karistuste määratlemise kohta““ (COM/2022/684)	59
2023/C 184/12	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamused teemal „Ettepanek: nõukogu soovitus piisava miinimumsissetuleku kohta, mis tagab aktiivse kaasamise“ (COM(2022) 490 final – 2022/0299 (NLE))	64
2023/C 184/13	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamused teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv võrdõigusasutuste suhtes kohaldatavate nõuete kohta naiste ja meeste võrdse kohtlemise ja võrdsete võimaluste valdkonnas tööhõive ja elukutse küsimustes“ (COM(2022) 688 final – 2022/0400 (COD)) ja teemal „Ettepanek: nõukogu direktiiv võrdõigusasutuste suhtes kohaldatavate nõuete kohta isikute võrdse kohtlemise valdkonnas sõltumata isiku rassilisest või etnilisest päritolust, isikute võrdse kohtlemise kohta tööhõive ja elukutse küsimustes sõltumata isiku usutunnistusest või veendumustest, puudest, vanusest või seksuaalsest sättumusest, naiste ja meeste võrdse kohtlemise kohta sotsiaalkindlustuse valdkonnas ning seoses kaupade ja teenuste kättesaadavuse ja pakkumisega ning millega jäetakse direktiivist 2000/43/EÜ välja artikkel 13 ja direktiivist 2004/113/EÜ artikkel 12“ (COM(2022) 689 final – 2022/0401 (APP))	71
2023/C 184/14	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamused teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Looduslike liikidega kaubitsemise vastu võitlemise ELi tegevuskava läbivaatamine““ (COM(2022) 581 final)	78
2023/C 184/15	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamused teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega kehtestatakse Euroopa raamistik süsiniku sidumise sertifitseerimiseks“ (COM(2022) 672 final – 2022/0394 (COD))	83

2023/C 184/16	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni aruanne Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Energialiidu olukorda käsitlev 2022. aasta aruanne (ette nähtud energialiidu ja kliimameetmete juhtimist käsitleva määrusega (EL) 2018/1999)““ (COM(2022) 547 final)	88
2023/C 184/17	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide komiteele „ELi tegevuskava energiasüsteemi digitaliseerimise kohta““ (COM(2022) 552 final)	93
2023/C 184/18	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega muudetakse nõukogu direktiivi 98/24/EÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2004/37/EÜ plii, selle anorgaaniliste ühendite ja diisotsüanaatide piirnormide osas“ (COM(2023) 71 final – 2023/0033 (COD))	101
2023/C 184/19	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega muudetakse direktiivi 2012/19/EL elektri- ja elektroonikaseadmetest tekkinud jäätmete (elektroonikaromude) kohta“ (COM(2023) 63 final – 2022/025 (COD))	102
2023/C 184/20	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemadel „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega muudetakse direktiivi 2014/65/EL, et muuta liidu avalikud kapitaliturud äriühingute jaoks atraktiivsemaks ning hõlbustada väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate juurdepääsu kapitalile, ning tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2001/34/EÜ“ (COM(2022) 760 final – 2022/0405 (COD)), „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv mitu häält andvate aktsiatega aktsiastruktuuride kohta äriühingutes, kes taotlevad oma aktsiate kauplemisele võtmist VKEde kasvuturul“ (COM(2022) 761 final – 2022/0406 (COD)), ja „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrusi (EL) 2017/1129, (EL) nr 596/2014 ja (EL) nr 600/2014, et muuta liidu avalikud kapitaliturud äriühingute jaoks atraktiivsemaks ning hõlbustada väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate juurdepääsu kapitalile“ (COM(2022) 762 final – 2022/0411 (COD))	103
2023/C 184/21	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Väetiste kättesaadavuse ja taskukohasuse tagamine““ (COM(2022) 590 final)	109

I

(Resolutsioonid, soovitused ja arvamused)

RESOLUTSIOONID

EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEE

EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEE TÄISKOGU 577. ISTUNGJÄRK, 22.3.2023–
23.3.2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee resolutsioon teemal „Ühinenud demokraatia nimel“

(2023/C 184/01)

Raportöörid: **Stefano MALLIA (MT-I)**

Oliver RÖPKE (AT-II)

Séamus BOLAND (IE-III)

Õiguslik alus	kodukorra artikkel 50
Vastuvõtmine täiskogus	23.3.2023
Täiskogu istungjärk nr	577
Hääletuse tulemus	
(poolt/vastu/erapooletuid)	181/0/5

Pandeemiajärgne taastumine, demokraatlikud väärtused, kodanikuühiskonna tegutsemisruum, meediavabadus, mitmekesisus ja liberaalne demokraatia on surve all mõlemal pool ELi piire. Nende olukord on alates Euroopa pinnal puhkenud sõja algusest veelgi halvenenud – vähem kui 50 % maailma elanikkonnast elab demokraatlikus süsteemis.

Ajal, mil maailm on jätkuvalt tunnistajaks jõhkrale sõjale Ukrainas ning selle laastavatele humanitaar-, sotsiaalsetele ja majanduslikele tagajärgedele, kutsub Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee üles tugevdama demokraatiat ja demokraatlikke väärtusi.

Ukraina rahvale logistilist, humanitaar- ja arstiabi pakkuvate ELi kodanikuühiskonna organisatsioonide erakordne pühendumine on näidanud ka seda, kui oluline on hästi ühendatud, tõhus ja elujõuline kodanikuühiskond. Lisaks Ukrainale näeme rohujuretasandi liikumiste aktiveerumist võitluses demokraatia eest Iraanis, Valgevenes ja Moldovas. Nende tugevdamine tugevdab ka demokraatiat.

Praegu on olulisem kui kunagi varem investeerida demokraatlike riikide vastupanuvõime suurendamisse ja meie põhiõiguste kaitsmise paremasse suutlikkusse, hoolitseda pikaajalise rahu ja stabiilsuse eest ning lõppkokkuvõttes tagada heaolu kõigile.

Ei ole kahtlust, et me peaksime ühiselt kaaluma uusi lähenemisviise osalusdemokraatia struktuuride tugevdamiseks. Tugev, sõltumatu ja mitmekesine kodanikuühiskond on olulisem kui kunagi varem. See on põhielement, mille abil tagada kodanikuaktiivsus ja vastupanuvõimeline demokraatia, mis suudab kaitsta õigusriiki, põhiõigusi, sõnavabadust ja meie demokraatliku eluviisi terviklikkust. Demokraatia ELis on lahutamatu ja pöördumatult seotud võrdõiguslikkuse, õigluse, inimõiguste austamise ja mittediskrimineerimise käsitustega, nagu on sätestatud ELi lepingu artiklis 2.

Keeruliste muutuste ja väljakutsete ajal võib arutelu-/osalusdemokraatia olla üks osa vajaliku süsteemse muutuse laiemast kontekstist. On mitmeid näiteid selle kohta, kuidas arutelu-/osalusdemokraatia tõhus rakendamine võimaldab poliitikakujundajatel teha raskeid otsuseid seoses kõige keerulisemate avaliku poliitika probleemidega ning suurendada usaldust kodanike ja riigi tasandi vahel. Eeltingimuseks on tagada, et seejuures peetakse silmas arvamuste mitmekesisust ja õigust neid vabalt väljendada. Osalusdemokraatia ei ole aga imerohi. Demokraatlikud ühiskonnad seisavad silmitsi mitmesuguste probleemidega, mis nõuavad eri liiki osalemist. Demokraatlik valitsemistava nõuab seepärast eri mehhanismide kasutamist erinevatel eesmärkidel, et kasutada ära nende tugevaid ja nõrku külgi.

Peame ühiselt taotlema uut tasakaalu esindusdemokraatia, osalusdemokraatia ja otsedemokraatia vahel.

Euroopa tuleviku konverentsi 9. mai 2022. aasta järeldustes Euroopa demokraatia kohta, eelkõige ettepanekutes 36 ja 39, **seati eesmärgid suurendada kodanike osalust ning tugevdada osalusdemokraatia struktuure ja arutelumeetmeid.** Pidades silmas Euroopa tuleviku konverentsi tulemusi ning Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee senist olulist rolli, soovib komitee visandada erinevad võimalused, mille alusel koostada institutsionaalsete reformide kava, mis teeniks kõige paremini komitee eesmärke.

Arvestades eelnimetatud ja tuginedes 2023. aasta kodanikuühiskonna päevadele, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee

1. kutsub üles viima tulemuslikult ellu Euroopa Liidu lepingu artikli 11, sealhulgas **Euroopa kodanikuühiskonna strateegia** ja Euroopa ühenduste põhikirja, et ühendada tõeliselt võimestava ja kaasava ruumi erinevad elemendid, et uuendada osalemist ja rakendada struktureeritud kodanikuühiskonna dialoogi kõigis ELi institutsioonides, sealhulgas kutsudes organiseeritud kodanikuühiskonna eeskätt sotsiaaltippkohtumistele ja kõrgetasemelistele konverentsidele. Selleks et kodanikuühiskonna sektor oleks sisukamalt ja ulatuslikumalt kaasatud, on olulised ka ressursid. Kodanikuühiskonna organisatsioonide jaoks on vaja paremaid rahastamisvõimalusi ning õiglasi ja läbipaistvaid poliitikaraamistikke, sealhulgas piiriülest kaitset, et suurendada kõigi kodanikuühiskonna organisatsioonide, sealhulgas noorteorganisatsioonide, sotsiaalmajanduse ja vabatahtliku sektori suutlikkust ja vastupanuvõimet. Samuti on hädavajalik juurdepääs paindlikele ja kestlikele ressurssidele, olgu need siis era- või avaliku sektori ressursid;

2. toonitab vajadust tugevdada organiseeritud kodanikuühiskonna ja sotsiaalpartnerite võtmerolli esindusdemokraatiat täiendava aruteludemokraatia toetamisel, et veelgi tugevdada kodanikuühiskonna dialoogi kõigis liikmesriikides ja ELi tasandil. Euroopa demokraatlike riikide tugevus ja jõud põhinevad ELi ja selle liikmesriikide tugeval ja laiaulatuslikul koostööl, mis peab aitama suurendada kodanikuühiskonna organisatsioonide suutlikkust. Sõltumatud kodanikuühiskonna organisatsioonid on ju n-õ ühishüve kaitsjad, kellel on esmatähtis osa kestlike lahenduste leidmisel, ühiskondlike uuenduste edendamisel ja vastastikuse usalduse loomisel ühiskonnas. Kodanikuühiskonna organisatsioonid aitavad ka välja töötada protsesse, pakkuda eksperditeadmisi arutelude mitmekesisuse suurendamiseks ja hõlbustada osalusdemokraatiat vastavalt aluslepingutes sätestatule;

3. kutsub üles järgima terviklikku ja koostööl põhinevat lähenemisviisi haridusele ja koolitusele, et vastata praegustele väljakutsetele. Euroopa oskuste poliitikat tuleks kujundada koos kodanikuühiskonna organisatsioonide ja sotsiaalpartneritega, kellel on poliitiline kapital, konkreetset teadmised ning arusaam praegustest vajadustest ja puudustest; teeb sellega seoses ettepaneku, et 2025. aasta kuulutataks Euroopa vabatahtlike aastaks, kuna sellel sektoril on oluline roll informaalsete oskuste arendamisel;

4. rõhutab, et valdkonnaülesed oskused on osalus- ja aruteludemokraatia tõeline selgroog: koostöö, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamise oskus, demokraatlik ja kollektiivne juhtimine, konflikti lahendamine, kodanikuharidus ja meediapädevus. Need oskused on kesksel kohal võitluses demokraatiavastaste suundumuste vastu, Euroopa väärtuste edendamisel ning praeguste sotsiaal-majanduslike ja poliitiliste lõhede ületamisel, andes samal ajal kodanikuühiskonna organisatsioonidele ja sotsiaalpartneritele võimaluse kujundada konsultatsiooni- või osalusvahendite abil ühiselt poliitikat, et saavutada vastutus, läbipaistvus ja kodanikuaktiivsus;

5. on pühendunud sellele, et aidata edasi arendada osalus- ja aruteludemokraatia edendamise vahendeid, nagu Euroopa kodanikualgatus ja ELi veebipõhised avalikud konsultatsioonid, mis peavad olema üldsusele piiramatult kättesaadavad ja avalikult teatavaks tehtud;

6. rõhutab 2024. aasta Euroopa Parlamendi valimiste tähtsust ning kodanikuühiskonna organisatsioonide otsustavat rolli valimisosaluse ja Euroopa-meelse suhtumise edendamisel ning hääletamisest hoidumise ja desinformatsiooni vastu võitlemisel. Komitee kutsub Euroopa poliitilisi rühmitusi üles rõhutama oma valimisprogrammides kodanikuühiskonna organisatsioonide rolli demokraatia tugevdamisel;

7. kordab oma valmisolekut tegutseda koos kodanikuühiskonna organisatsioonide ja ELi institutsioonidega silla ehitajana, et arutada Euroopa projekti kodanikega, minnes kaugemale neist, kes on selles juba veendunud, ning jõuda inimesteni nende kogukondades, piirkondades, linnades ja külates. Seepärast on väga oluline luua võimalused avalikes aruteludes osalemiseks ja edendada osaluskuultuuri kõigil tasanditel;

8. märgib, et komisjon peaks oma organisatsiooni struktuuris nägema ette kodanikuühiskonna dialoogi eest vastutavad kontaktisikud. Samuti peaks komisjon tegema koostööd liikmesriikidega, et soodustada kodanikuühiskonna dialoogi struktuuride tugevdamist ja toetada nende loomist seal, kus neid veel ei ole, kasutades selleks Euroopa vahendeid. See algatus suurendaks teadlikkust ja parandaks kodanikuühiskonna dialoogi kvaliteeti, aidates seega komisjonil ja liikmesriikidel paremini mõista eeliseid, mida hästi toimiv kodanikuühiskonna dialoog võib poliitika kujundamisele pakkuda. Lisaks tugevdaks kodanikuühiskonna dialoogi teadus- ja järelevalvetegevus, mille abil oleks võimalik välja selgitada ja jagada parimaid tavasid;

9. rõhutab sellega seoses, et noorte ja noorteorganisatsioonide kaasamine on eriti oluline esmakordsete valijate ja noorte valijate innustamisel. Täieliku esindatuse saavutamiseks on vaja toetada lahendusi, mis võimaldavad laialdast kaasamist ja edendavad sellega seoses võrdseid võimalusi. Vaja on jõuda nendeni, kes on otsustuskeskustest kõige kaugemal, ja kaasata nad aruteludesse. Vajalik näib olevat ulatuslikum kaasamine kohalikul tasandil;

10. kutsub lisaks Euroopa Parlamenti, Euroopa Ülemkogu ja liikmesriike üles muutma kiiremas korras Euroopa Parlamendi liikmete valimist käsitlevat 1976. aasta akti, et selgitada universaalsete, vahetute ja salajaste valimiste põhimõtteid. See võimaldaks rakendada standardeid kogu ELis, tagades seega hääleõiguse puuetega inimestele.

Tuginedes eelnimetatud soovitudele ja Euroopa tuleviku konverentsile, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee

11. käsitleb hiljuti allkirjastatud koostööprotokolli Euroopa Komisjoniga (27. oktoober 2022) uuendatud poliitilise kohustusena, millega panustatakse Euroopa poliitilise tegevuskavasse ning aidatakse saavutada Euroopa põhieesmärki, sihte⁽¹⁾ ja püüdlusi, nimelt saavutada konkurentsivõimeline, majanduslikult jõukas, sotsiaalselt kaasav ja keskkonnakestlik Euroopa Liit. Samal ajal tuleb tagada, et üleminek kliimanetraalsusele, digiüleminek ja demograafilised muutused on sotsiaalselt ausad ja õiglased ning muuta Euroopa roheline kokkulepe ja 2030. aasta digikümnend edukaks kõigi eurooplaste jaoks. Euroopa Liit peab juhinduma ka Euroopa sotsiaalõiguste sambast ja konkurentsivõime tegevuskavast, poliitilistest tegevuskavadest, millega tagatakse, et kedagi ei jäeta kõrvale;

12. on valmis ja tal on – nüüd rohkem kui kunagi varem – õigus tegutseda kodanike ja organiseeritud kodanikuühiskonna, sealhulgas tulevaste kodanike paneelarutelude peamise keskusena. Sellise keskuse ülesanne oleks mitmekordistada Euroopa Komisjoni ja teiste institutsioonide korraldatud käimasolevate kodanike konsultatsioonide mõju ning koguda süstemaatiliselt tagasisidet Euroopa organiseeritud kodanikuühiskonnalt kõigi Euroopa poliitilise tegevuskava oluliste prioriteetide ja poliitikavaldkondade kohta. See aitab suurendada üldsuse usaldust ELi projekti ja institutsioonide vastu, andes kodanikele tõhusa rolli avalikus otsustusprotsessis. Komitee oleks välisekspertide ja kodanikuühiskonna organisatsioonide esindajate abiga võõrustaja, kes juhiks, jälgiks, kavandaks, korraldaks, viiks läbi ja hõlbustaks aruteluprotsesse. See pakkumine tugineb eelkõige Euroopa tuleviku konverentsi 9. mai 2022. aasta lõpparuandele, milles kutsutakse sõnaselgelt üles „[tugevdama] komitee institutsioonilist rolli ja [suurendama] komitee mõjuvõimu selliste osalusdemokraatia tegevuste nagu kodanikuühiskonna organisatsioonidega peetava struktureeritud dialoogi ja kodanike paneelarutelude vahendaja ja tagajana“. Sellega seoses tuleks komitee omaalgatuslikes arvamustes ja komisjoni taotletud ettevalmistavates arvamustes sisalduvad soovitud läbi vaadata ELi poliitika hindamise käigus, kui see on asjakohane;

13. on seisukohal, et kodanike paneelarutelud ja kodanikuühiskonna organisatsioonidega peetavad konsultatsioonid võiksid keskenduda tegevuskava koostamisele, näiteks komisjoni tööprogrammi ettevalmistamisele, või olla seotud oluliste seadusandlike prioriteetide elutsükliga. Kodanike panus võiks olla kõige kasulikum õigusloome-eelses etapis, et arutada ja esitada soovitusi enne teatavate oluliste (seadusandlike) ettepanekute esitamist. Selleks võiks konsulteerida kodanike paneelarutelude ja kodanikuühiskonna organisatsioonidega iga-aastase tegevuskava alusel ja vastavalt ajakavale, mille komitee kehtestab koostöös Euroopa institutsioonidega. See võiks hõlmata konkreetseid taotlusi Euroopa Komisjonilt, Euroopa Parlamendilt või Euroopa Liidu Nõukogult, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteelt endalt omal algatusel või – oma partnerorganisatsioonide taotlusel – Euroopa Regioonide Komiteelt;

14. kordab, et tegevustsükkel võiks alata kõnega olukorrast Euroopa Liidus ja kavatsuste deklaratsiooniga, milles peetakse silmas Euroopa Komisjoni järgneva aasta tööprogrammi. Konsultatsioonid toimuksid järgneva aasta esimesel poolel;

⁽¹⁾ Euroopa Liidu lepingu artiklid 2 ja 3.

15. teeb – täienduseks õigusriigi tugevdamise vahenditele – ELi institutsioonidele jätkuvalt ettepaneku luua ELi põhiõiguste, inimõiguste ja õigusriigi iga-aastane foorum. Selle foorumiga parandatakse järelevalvet, võimaldades ELi poliitikakujundajatel saada organiseeritud kodanikuühiskonnalt ja kõigi ELi liikmesriikide rohujuure tasandi organisatsioonidelt varajasi hoiatusi, mis puudutavad probleeme seoses Euroopa Liidu lepingu artikli 2 täieliku ja läbipaistva kohaldamisega. Lisaks kutsub komitee Euroopa Komisjoni üles lisama Euroopa demokraatia tegevuskava eelseisva läbivaatamise käigus sellesse kodanikuühiskonda käsitleva peatüki. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteel on oluline osa ka kandidaatriikide ühinemisprotsesside jälgimisel ning ta hõlbustab sisulist arutelu asjaomaste pooltega, et tagada Euroopa väärtuste, sealhulgas rahvus- ja etniliste vähemuste väärtuste austamine;

16. algatab Euroopa kodanikuühiskonna nädala, et suurendada oma rolli Euroopa kodanikuühiskonna koduna ja laiendada oma selliste juhtalgatuste haaret, nagu kodanikuühiskonna päevad, Euroopa kodanikualgatuse päev, üritus „Sinu Euroopa, Sinu arvamus“ ja kodanikuühiskonna auhind. See algatus toob kokku Euroopa ja riiklike kodanikuühiskonna organisatsioonide peamised osalejad ning loob dialoogifoorumi kodanikuühiskonna sidusrühmadele Euroopa tasandil olulistes küsimustes. Komitee püüab tugevdada rohujuure tasandi tegevust, et jõuda võimalikult suures ulatuses ka nendeni, kellel on piiratud võimalused osaleda Euroopa küsimusi puudutavates aruteludes, ning tagada, et nende häält võetaks otsustusprotsessis arvesse.

Brüssel, 23. märts 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

ARVAMUSED

EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEE

EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEE TÄISKOGU 577. ISTUNGJÄRK, 22.3.2023–
23.3.2023Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Noorte tegevuskava ELi välistegevuses 2022–
2027“

(omaalgatuslik arvamus)

(2023/C 184/02)

Raportöör: **Michael McLOUGHLIN**Kaasraportöör: **Tatjana BABRAUSKIENĖ**

Täiskogu otsus	22.9.2022
Õiguslik alus	kodukorra artikli 52 lõige 2 omaalgatuslik arvamus
Vastutav sektsioon	välissuhete sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	6.3.2023
Vastuvõtmine täiskogus	22.3.2023
Täiskogu istungjärk nr	577
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	157/0/1

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee väljendab küll heameelt ELi välistegevuses noorte tegevuskava loomise üle, kuid juhib tähelepanu sellele, et raskusi võib tekkida selle kasutuselevõtul ja elluviimisel, mis vajavad kontrolli ja järelevalvet. Komitee väljendab soovi osaleda aktiivselt noorte tegevuskava rakendamisel.

1.2. Komitee on seisukohal, et nii Euroopa Komisjoni kui ka ELi delegatsioonide jaoks on ELi ja kogu maailma noorteorganisatsioonide teadmised ja kogemused oluline ressurss tegevuskava elluviimisel. Samuti leiab komitee, et kõigile noortega tegelevatele ELi töötajatele tuleks anda põhiteadmised sellistes küsimustes nagu noortesõbralikud ruumid, konsulteerimisoskused ja noorte töömeetodid.

1.3. Komitee soovib, et rakendamise käigus pöörataks pidevalt tähelepanu kõige tõrjutumatele noortele, sealhulgas puuetega noortele, ning et kogu juhtimistegevust saadaks samasugune keskendumine noorte toetamisele rohujuuresandil, kohalikes kogukondades. Juhtimis- ja osalusprotsessid tuleks kavandada nii, et oleks tagatud rohujuuresandi kaasamine ja alt üles suunatud protsessid, et kujundada igapäeva eluga kursis olevaid juhte.

1.4. Komitee rõhutab, et andmete kogumine ja seire on noorte tegevuskava elluviimise üks põhiraskus. Vaja on korrapäraselt aruandlust Euroopa Komisjoni, Euroopa välisteenistuse, asjaomaste rahastatavate ametite ja kodanikuühiskonna organisatsioonide poolt. See oleks kooskõlas Euroopa Komisjoni hiljuti korraldatud noori käsitlevate rahvusvaheliste andmete kaardistamise ja puudujääkide analüüsiga ⁽¹⁾.

1.5. Komitee tunnustab ja soodustab seoseid ÜRO ja selle asutuste tööga kõnealuses valdkonnas, eelkõige mis puudutab noorte, rahu ja julgeoleku tegevuskava ning mis tahes koostöötavaid ÜRO Lapse Õiguste Komiteega.

1.6. Komitee leiab, et peamised ELi noortepoliitika meetmed, nagu Erasmus+ ja noortegarantii, võivad olla kasulikud noorte kaasamise ja noortepoliitika töös. Selliste struktuuride kasutamisel tuleks tähelepanu pöörata taotlusmenetluste sõltumatusele ja sellistele küsimustele nagu viisad ja keeled.

1.7. Komitee soovib Euroopa Liidu Nõukogul julgustada ELi liikmesriike koostama oma kavad, mis keskenduvad noorte tegevuskavaga sarnastele küsimustele, ning tegutsema partnerluses kodanikuühiskonnaga, eelkõige noorteorganisatsioonidega. Lisaks tuleks tugineda ELi liikmesriikide ja sihtriikide olemasolevatele sidemetele ja kodanikuühiskonna partnerlustele ning neid tugevdada, eelkõige noorteorganisatsioonide vahel.

1.8. Samuti soovib komitee julgustada sihtriike looma oma konkreetse noortepoliitika ja riiklikud noortenõukogud või samaväärsed asutused ning anda neile selleks vahendid. Komisjon peaks aga sihtriikide toetamisel juhinduma inimõiguste põhimõtetest.

1.9. Komitee leiab, et tuleks luua seosed noorte tegevuskava ja Euroopa oskusteaasta vahel, et parterriigid seaksid selle töö esiplaanile.

1.10. Komitee on seisukohal, et haridusmeetmete keskmes peaks olema võrdõiguslikkus, eelkõige tüdrukute kaitse, ning et strateegiad peaksid tagama nende kaasamise, kelleni on kõige raskem jõuda. Kõik stipendiumivõimalused peaksid olema avatud ja läbipaistvad ning järgima sihipäraseid meetodeid, et julgustada neid, kelleni on kõige raskem jõuda.

1.11. Komitee on veendunud, et edendada tuleks kodanike osalemist kõigis kodanikuühiskonna organisatsioonides, nagu noorterühmad, ametiühingud ja noorte ettevõtjate ühendused.

1.12. Komitee leiab, et uurida tuleb ELi kaubanduspoliitika mõju noortele ja seoseid nendega, eelkõige kaubanduse ja kestlikkuse peatükkide ning majanduspartnerluslepingute raames.

1.13. Komitee soovib Euroopa Komisjoni uuringust lähtudes töötada välistegevuses noortega koostöö tegemiseks välja konkreetsed kogukonnapõhised vaimse tervise teenused noortele ning nii kvantitatiivsete tulemuste kui ka vaimse tervise kvalitatiivse parandamise eesmärgid.

1.14. Komitee leiab, et noorte tegevuskava üks oluline osa peaks olema võitlus lapstööjõu kasutamise vastu, et lapstööjõu kasutamine jääks 21. sajandil lõpuks ajalukku.

2. Taustteave: Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee asjaomane tegevus

2.1. 2018. aasta oktoobris võttis komitee vastu arvamuse ELi uue noortestrategia kohta, ⁽²⁾ rõhutades vajadust järgida noorteküsimuses valdkonnaülest lähenemisviisi ning pöörata rohkem tähelepanu tööhõivele, vaimsele tervisele, võrdõiguslikkusele ja haridusele. Samuti rõhutati arvamuses sellega seoses ELi välistegevuse meetmete tähtsust.

⁽¹⁾ Kalantaryan, S., McMahon, S. ja Ueffing, P., „Youth in external action“, JRC130554, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, Luxembourg, 2022.

⁽²⁾ ELT C 62, 15.2.2019, lk 142.

2.2. 2020. aasta septembris võttis komitee vastu arvamuse „Noorte struktureeritud kaasamine ELi otsustusprotsessi kliima ja kestlikkuse valdkonnas“⁽³⁾. Ka selles kutsuti üles looma noorte kliima ja kestlikkuse ümarlaudu, sealhulgas määrama noorte delegaadi ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni osaliste konverentsi kohtumistel osalevasse ELi ametlikku delegatsiooni ning kaasama noorte hääled kliimat ja kestlikkust käsitlevate komitee arvamuste koostamisse.

2.3. 2022. aasta juulis vastu võetud arvamuses „Lääne-Balkani riikide noortepoliitika kui osa Lääne-Balkani innovatsioonikavast“⁽⁴⁾ kutsus komitee Lääne-Balkani riikide valitsusi üles järgima ELi peamisi noortepoliitika dokumente ja investeerima rohkem tõendus põhisesse noortepoliitikasse, millega käsitletakse noorte arengu probleeme, tagades piisavad ja läbipaistvad eelarvealdised.

2.4. Komiteel on ainulaadne positsioon hõlbustada koostööd noortevõrgustikega. Komitee lõi Euroopa noorteaasta koordineerimisrühma, millele anti volitused tugevdada nii Euroopa noorteaasta ajal kui ka pärast seda koostööd noorteorganisatsioonide ja noortega ning teha koostööd teiste ELi institutsioonide ja kodanikuühiskonna organisatsioonidega, et tagada noorte parem valdkonnaülene integreerimine nende igapäevategevusse. 2022. aasta septembris võttis komitee vastu arvamuse „ELi noortetest“,⁽⁵⁾ milles taotles struktureeritumat, sisukamat ja sihipärasemat noorte osalust.

3. Üldised märkused noorte tegevuskava kohta

3.1. Komitee väljendab suurt heameelt ühisteatise „Noorte tegevuskava ELi välistegevuses 2022–2027“ (Youth Action Plan (YAP) in EU external action 2022 – 2027) üle, mis on oluline samm välistegevuses ja noortepoliitikas, tunnistades nende kahe võimalikku koostoimet, mida oleks tulnud teha juba ammu. Lisaks näitab selline sündmus Euroopa noorteaasta raames ka seda, et noored ja noorte elud on tähtsad kõigis poliitikavaldkondades ning et selle rühmaga tuleb arvestada kogu poliitilises töös, mitte ainult nn traditsiooniliselt noortega seotud valdkondades.

3.2. Sõda Ukrainas avaldab jätkuvalt ränka mõju tsiviiliskikutele, eelkõige lastele, teismeliste ja noortele. Nii Ukrainas kui ka muudes konfliktidest mõjutatud maailma piirkondades peaks noorte tegevuskava keskmes olema eesmärk suurendada noorte vastupanuvõimet, toetada noorte kodanikuaktiivsust ja võimestada neid olema oma kogukondades muutuste elluviijad, pidades eelkõige silmas konfliktijärgset taastumist.

3.3. Teatistes võetakse asjakohaselt arvesse ka COVID-19-järgset maailma ning tunnistatakse, et noored, nende haridus ja liikumisvabadus said kriisi ajal kõige rohkem kannatada. Seda tunnistatakse küll Euroopas, kuid maailmas, eriti arengumaades ja ebakindlates riikides, on COVID-19 pandeemia mõjule noorte seas pööratud vähem tähelepanu.

3.4. Sisuliselt toetab komitee põhimõtet, et kõiki noortega seotud sisepoliitilisi meetmeid peaks olema võimalik üle kanda meie välissuhetesse, võttes arvesse konkreetset kohalikku/piirkondlikku konteksti, milles välistegevus toimub. Seda arvesse võttes on komitee seda meelt, et ELi poliitikameetmete noortetest võiks soovitada ka noorte tegevuskava elluviijatele.

3.5. Komitee tunneb heameelt ka asjaolu üle, et noorte tegevuskava tugineb Euroopa sotsiaalõiguste sambale ning ELi inimõiguste ja demokraatia tegevuskavale, milles rõhutatakse, et noored peavad võrdselt, täielikult ja sisuliselt osalema avalikus ja poliitilises elus. Kuigi noored on muutuste esirinnas, on nad siiski liiga sageli alaesindatud, mis on vastuolus nende põhiõigustega. Komitee hindab noorte tegevuskava suuri eesmärke ja selget keskendumist tegutsemisele. Samuti peab komitee oluliseks, et selles tunnistatakse tänapäeva üleilmsete probleemide põlvkondadevahelist mõõdet.

3.6. Teatis koondab kogu olulise poliitilise töö, mis on seotud noortega eri valdkondades. Selle elluviimisel on oluline teostada mõningast üldist järelevalvet, eelkõige seetõttu, et rakendusasutused on erinevad ning asjaomased poliitikameetmed on mitmekesised. See peaks hõlmama ka asutusi, kes vastutavad noorte ja hariduse eest, noorteorganisatsioonide ja noori endid, samuti ELi liikmesriikide abiasutusi ja muid riiklikke asutusi, rahastatavaid asutusi ja kodanikuühiskonna organisatsioone. Samuti tuleb tegevuskava elluviimisel arvesse võtta erinevaid asjaomaseid rahastamisallikaid, osalejaid ja näitajaid. Üldiselt on see keeruline, kuid tõhus järelevalvesüsteem tasub end ära ja võib olla ühise poliitika elluviimise mudeliks.

⁽³⁾ ELT C 429, 11.12.2020, lk 44.

⁽⁴⁾ ELT C 443, 22.11.2022, lk 44.

⁽⁵⁾ ELT C 486, 21.12.2022, lk 46.

3.7. Peaaegu kõigis välistegevuse valdkondades tuleb parandada noorte kohta andmete kogumist. Noorte tegevuskava elluviimisel tuleb keskenduda sellele keerulisele valdkonnale, nagu tunnistati Euroopa Komisjoni hiljuti korraldatud noori käsitlevate rahvusvaheliste andmete kaardistamise ja puudujääkide analüüsiga. Väljundite ja tulemuste liigendamine ning iga programmi või algatuse täpse panuse väljatoomine võib osutuda keeruliseks. Seepärast vajavad kõik noortega seotud meetmed pikaajalist analüüsi.

3.8. EL ja kõik selle institutsioonid peaks tegema koostööd Ühendkuningriigiga, tagamaks et programmi „Erasmus+“ ja kõigi muude koostöövormide raames toimuva koostöö ja kultuuridevahelise õppimise vaim ja saadud kogemused ei läheks selle riigi noorte ja noorteorganisatsioonide jaoks kaotsi. Tuleks uurida kõiki võimalusi, kuidas kasutada kõige paremini ära Ühendkuningriigi kodanikuühiskonna organisatsioonidega suhete taastamise potentsiaali, ning samuti kuidas kavandada ja edendada uusi suhteid⁽⁶⁾.

Juhtroll ja osalemine

3.9. Noorte tegevuskavas keskendutakse olulisel määral noorte juhtrollile ja osalemisele. See on tervitatav ja igati kooskõlas noortega tehtava töö parimate tavadega. Komitee leiab aga, et sellise kontseptsiooni edasiseks rakendamiseks ELi välistegevuses on vaja väga põhjalikku ja arutelupõhist käsitlust. Hoolimata suurtest jõupingutustest on isegi ELis ja selle liikmesriikides reaalse osaluse saavutamiseni minna veel pikk tee. Noorte juhtroll tuleneb üldiselt heast rohujuuresandide tööst toetavas keskkonnas. See omakorda kujundab välja noori, kes julgevad oma arvamust avaldada, tuginedes sidemetele oma eakaaslastega ja kogemustele kohalikes küsimustes, nagu keskkond, transport, haridus, vaimne tervis, sotsiaalabi ja palju muud. Seda tööd hõlbustavad sageli kodanikuühiskonna organisatsioonid. Komitee loodab, et kodanikuühiskonda ning inimõigusi ja demokraatiat käsitlevad temaatilised programmid keskenduvad nendele vajadustele.

3.10. Seega peavad selles valdkonnas heade tavade loomiseks olema täidetud mitmed asjakohased tingimused. Programmi „Erasmus+“ eesmärk on endiselt seada esikohale vähemate võimalustega noored, tunnistades, et juhtival programmil on selles valdkonnas veel palju ära teha. Inimestevaheliste kontaktide ja liikuvuse valdkonnas on osalejatele sujuva kogemuse tagamisel otsustav roll haldusaspektidel, näiteks viisadel, ning siin on vaja ühist lähenemisviisi. Nende probleemidega tegelemine arengumaades, ebakindlates või isegi totalitaarsetes riikides on loomulikult veelgi raskem. Lõppkokkuvõttes peab kogu planeeritud juhtrolli ja osaluse edendamise töö põhinema rohujuuresandide ja kogukonnapõhisel kogemusel.

3.11. Tuleb olla ettevaatlik, et mitte pöörata seda protsessi ümber, töötades nn juhtidega selleks esmajärjekorras rohujuuresandilt reaalselt tuge saamata. Rahastajad ja rahvusvahelised valitsusvälised organisatsioonid ei saa seda juhtrolli luua ning tagada tuleb kvaliteetsed seosed rohujuuresandil. Seepärast on meil vaja läbipaistvat valikut, avatud ja kaasavaid meetodeid ning kaitsemeetmeid kaaperdamise vastu riikide ja teiste osalejate poolt, eelkõige ebakindlates riikides. Kaasamis-, osalemis- ja juhtimisoskused on üliolulised ning meie lähenemisviis peab looma taristu, et see tegelikkuseks muuta. Lühiajalistele projektipõhistele lähenemisviisidele tuleb eelistada noorteorganisatsioonide ja kodanikuühiskonna pikaajalist toetamist. Noorte juhtide kaasamine eeldab ka strateegiaid, kuidas tegeleda selle pidevalt muutuva inimrühmaga, sest selle liikmed on ajutised, nad kasvavad ja arenevad ning neil tekib mingil ajal vajadus või tahtmine edasi liikuda.

3.12. Kohapeal tegutsevatele rohujuuresandide organisatsioonidele tuleks pakkuda sisukat toetust, et nad saaksid sisemiselt areneda ja kohalikes kogukondades olulisteks osalejateks kujuneda. Komitee loodab, et seda küsimust käsitletakse platvormi Youth Sounding Board töös asjaomaste rahvusvaheliste partnerlustega ning arenguteemalise poliitikafoorumi alla kuuluval noorteorganisatsioonidega peetava dialoogi platvormil. Lisaks võib ametiühingute ja nende noorteorganisatsioonide toetamine julgustada noori oma töökohal demokraatlikult osalema ja abistada neid selles. Riiklikud noortenõukogud võivad pakkuda head taristut, millele tuginedes otsustada, kellega partnerriikides koostööd teha, tingimusel et nad on sõltumatud. Samuti võivad seda pakkuda sellised algatused nagu Big 6 Youth Organisations Global Youth Mobilisation⁽⁷⁾.

⁽⁶⁾ Teabearuanne „Eli ja Ühendkuningriigi väljaastumislepingu, sealhulgas Iirimaa ja Põhja-Iirimaa protokollide rakendamine“.

⁽⁷⁾ <https://globalyouthmobilization.org/>.

Tegevuskava elluviimise meetodid

3.13. Noorte tegevuskavas on märkimisväärseid ja teretulnud viiteid programmile „Erasmus+“. Sellega seoses välditakse teatistes nõ jalgratta uuesti leiutamist. Programmi struktuure ja protsesse saab ja tuleb asjakohasel juhul kasutada meie välissuhetes. Tegevuskava elluviimisel võib olla kasulik eristada programmi allosasid, nagu noored, koolid, kutseharidus ja -õpe ning kolmanda taseme haridus. Tuleb kõrvaldada takistused, nagu viisad, puudulik rahastamine ja keelebarjäärid, ning tegevuskava elluviimisel tuleb keskenduda vastastikusele õppimisele, oskuste arendamisele ja kogemuste omandamisele. Kui kasutatakse riiklikke asutusi, tuleks neid hoolikalt kontrollida, et tagada kodanikuühiskonna osalejatega arvestamine ja nende sõltumatus.

3.14. Esmakutseõpe suurendab tulevikus noorte tööalast konkurentsivõimet ja nende osalemist elukestvas õppes. Kutsehariduse ja -õppe meetmed ja head tavad toetavad mittetöötavate ja mitteõppivate noorte (NEET-noored) sotsiaalset kaasamist ja tööturule integreerimist.

3.15. Teatistes luuakse kasulikud seosed ELi välistegevuse ja lapse õiguste vahel. Selles valdkonnas töötas EL hiljuti välja strateegia. Noorte tegevuskava elluviimisel oleks kasulik ka tihedam seos ÜRO 1989. aasta lapse õiguste konventsiooniga, kasutades näiteks Genfi komitee aruandeid riikide kohta. Paljud noored on alla 18-aastased ja ÜRO lapse õiguste konventsiooni põhimõtted võivad olla siin suunisteks, kuid ELi noorsootöö ulatub sellest vanusest kaugemale. Me ei peaks alati käsitama 18. eluaastat kui automaatset eraldavat vanusepiiri.

3.16. Noorte tegevuskava rakendamiseks riiklikul, piirkondlikul ja mitmepoolsel tasandil tuleb kohaldada Euroopa tiimi meetodit. EL peaks seega kohanema eri piirkondade konkreetsete vajaduste ja oludega. Komitee leiab, et oleks kasulik, kui partnerlused aitaksid täita noori puudutavaid teadmiste- ja andmelünki, eelkõige neid, mis on seotud selliste prioriteetsete valdkondadega nagu digioskuste arendamine, kliimamuutused ja roheline kokkulepe. Komiteele pakub lähikuudel huvi see, kuidas neid erilaadseid meetmeid rakendatakse, ja ta on valmis andma oma panuse.

3.17. Komitee oleks soovinud, et noorte tegevuskava konsultatsiooniprotsessi käigus oleks laekunud rohkem vastuseid ja et need oleksid kõnealust inimrühma paremini esindanud. See näitab, et noortele tuleb anda kogu asjakohane teave oluliste teemade kohta, et neil oleks võimalik teha teadlikke otsuseid ning anda täpne ja sisukas panus poliitika kujundamisse. Siinkohal võivad teavet anda sellised vahendid nagu Euroopa noorte teavitamise ja nõustamise (ERYICA) kvaliteedimärgis.

4. Konkreetsete märkused noorte tegevuskava osade kohta

4.1. Noorte tegevuskava sätetesse on koondatud paljud käimasolevad tegevused ning nende rakendamine saab olema väga keeruline, eriti COVID-19 pandeemia järel. Juurdepääs haridusele ja sooline võrdõiguslikkus on kriitilise tähtsusega ning selles valdkonnas on tehtud edusamme.

Haridus

4.2. Noorte tegevuskava elluviimisel on vaja tugevat seost Euroopa oskusteaastaga. Komitee juhib tähelepanu sellele, et tuleb arvesse võtta oskuste arendamise tähtsust, eeskätt kliimamuutuste leevendamise ja nendega kohanemise ning ringmajanduse, vaimse ja füüsilise tervise, seksuaal- ja reproduktiivtervise ning õiguste valdkonnas, muu hulgas ka noorte ümber- ja täiendusõppes⁽⁸⁾. Sotsiaalse ja kodanikuühiskonna dialoogi roll on väga oluline ning seda tuleb tugevdada.

4.3. Hariduse vallas osaleb arvukalt sidusrühmi, mistõttu on vaja selgeid eesmärgi ja mõõtmisi. Tuleb kindlasti teha pidevaid jõupingutusi nende nimel, kelleni on kõige raskem jõuda, eelkõige kõige vaesemates ja ebakindlamates riikides. Kohustus eraldada 10 % Euroopa Komisjoni naabruspoliitika, arengu- ja rahvusvahelise koostöö instrumendi „Globaalne Euroopa“ vahenditest ja humanitaarabi eelarvest on teretulnud ning komitee sooviks näha asjaomaseid kohustusi ka teistelt ametitelt ja riikidelt. Pikaajalised lahendused hariduse vallas peavad tulema sihtriikide valitsustelt ning kohalikel kodanikuühiskonna organisatsioonidel peaks olema selles oluline roll. Rahvusvaheline kogukond ei saa pikas perspektiivis olla peamine osaleja. Komitee loodab, et teadmisi ümberkujundava hariduse tippkohtumine suudab selles osas edusamme tuua.

⁽⁸⁾ ELT C 100, 16.3.2023, lk 38.

4.4. Stipendiume ja usaldusfonde käsitlevad sätted on teretulnud, kuid me peame pöörama tähelepanu valiku tegemise küsimusele ja tagama kodanikuühiskonna organisatsioonide kaasamise. On oluline, et nende võimaluste loomisel loodaks akadeemilistes programmides osalejate valimiseks läbipaistvad, õiglased ja kaasavad menetlused, seades esmatähtsaks kohale piiratumate võimalustega isikute juurdepääsu.

4.5. Inimkapitali väärtuse maksimeerimine on oluline konkurentsivõime suurendamiseks ja töötuse vähendamiseks, tagades samal ajal kooskõla kestliku arenguga. Selleks on vaja töötajaid, kellel on mitmesugused valdkonnaüleused oskused ja kes on kohanemisvõimelised. Haridus- ja koolituspoliitika tuleb välja töötada ja ellu viia tihedas koostöös sotsiaalpartneritega ning keskenduda selles pigem oskustele kui kvalifikatsioonile. See aitab vähendada oskuste mittevastavust tööturu vajadustele.

Noorteorganisatsioonid

4.6. Teatistes on noorte kaasamiseks nimetatud mitut foorumit ja organit. Arenguteemalise poliitikafoorumi platvorm on teretulnud, kui see tagab rohujuuresandi sidemed noorteorganisatsioonidega, mis on sõltumatud, omaalgatuslikult moodustatud ja ideaaljuhul noorte juhitud.

4.7. Tervitav on asjaolu, et teatistes mainitakse noorteorganisatsioonide kaasamist. Noorte tegevuskava rakendamise seisukohalt oleks kasulik arvesse võtta ELis tehtava noorsootöö erinevaid mudeleid. See tava võib olla sama asjakohane kui noorte hääl, sest see suurendab kõigi noorte suutlikkust kohalikul tasandil ja kujundab omakorda kohalike kogemustega noori juhte. ELi ja Euroopa Nõukogu partnerluse ja noorte vabatahtliku tegevuse kaudu on kasutada märkimisväärseid tõendeid ja mudeleid.

4.8. Noorteorganisatsioonid võivad olla tegevuskava elluviimisel väga suureks ressursiks. ELi liikmesriike tuleks julgustada kaasama oma noortesektor sellesse valdkonda, kasutades selleks riiklike tegevuskavasid. Peaksime esikohale seadma ELi noorteorganisatsioonide head mudelid ja töö arengu, konfliktide ja inimõiguste valdkonnas, eelistades neid näiteks USA noorte arengu mudelitele, mida kasutatakse arenguriikides ja teistes piirkondades sageli valmislahendusena, mis ei põhine sageli samadel väärtustel. See oleks hästi kooskõlas püüdlustega leida konkreetsetele piirkondadele kohandatud lahendused.

4.9. Haridusega seotud kohustuste täitmine peaks kogukondades, kodanikuühiskonna organisatsioonides ja noorsootöö organisatsioonides hõlmama ka mitteametlikke ja mitteformaalseid süsteeme. UNESCO ja Euroopa Nõukogu määratlused annavad selleks häid suuniseid koos programmi „Erasmus+“ noori käsitleva peatüki raames tehtava tööga. Peame tunnustama, et väljaspool kooli toimival elukestval ja elu kõiki valdkondi hõlmaval õppimisel on suuri eeliseid.

4.10. Poliitiline dialoog on oluline ja noorte tegevuskava eesmärgid on suured, kuid me ei tohiks jätta tähelepanuta iga riigi noortepoliitikat ja valitsuste kohustusi, samuti vajadust tõelise vabatahtliku sektori ja kodanikuühiskonna järele. Noorte tegevuskava rakendamine peab toetama ka noorsootööpoliitika väljatöötamist, riiklike noortenõukogude või sarnaste organite arendamist ning selliseid meetodeid nagu ELi noortetest ja muud.

4.11. Noorteorganisatsioonidel on juba sidemeid kogu maailmas, nagu näitab võrgustiku Big 6 Youth Organisations töö, ning kõnealuse kava rakendamine peaks neid kaasama, arendama edasi seni tehtud tööd ja olema eeskujuks edasistele algatustele. Samuti peaksime vältima liigset piiramist osalemise küsimustes. Ei ole selge, kas noorte mõjuvõimu suurendamise fondi teemade valimisel kasutati osalusprotsesse. Noored ei pruugi alati valida teemasid, mida teised tähtsaks peavad, seda eelkõige arengumaades või ebakindlates riikides, kus võivad olulisemaks osutada praktilisemad kaalutlused.

4.12. Noorteorganisatsioonide suutlikkuse suurendamist käsitlevad sätted on väga teretulnud ja nendega peaks kaasnema tõhus toetus rohujuuresandi liikumiste alustamiseks partnerriikides, kus ELi delegatsioonid võivad etendada olulist rolli kogu maailmas. Selles valdkonnas tuleks vajaduse korral pakkuda partnerlusi ELi organisatsioonidega ja seejuures tööd jälgida. Oluline on hõlbustada võrgustike loomist ja tugevdamist nii ELi kui ka kolmandate riikide organisatsioonidega.

Tegevuskava tõhus elluviimine

4.13. Sellesse töösse on kaasatud palju osalejaid, poliitikavaldkondi ja rahastamiskanaleid, nagu ELi delegatsioonid, komisjoni eri peadirektoraadid, Euroopa välissteenistus, Euroopa Liidu Nõukogu ja liikmesriigid ning mitmesugused abieelarved. Noorte tegevuskava rakendamine peab tagama selguse ja asjakohase valdkondadevahelise koostöö, et lõpptulemuseks oleks ulatuslik keskendumine sihtrühmale, tagades samal ajal piisava eelarve.

4.14. Kontaktide loomise kontseptsioonid saavad tugineda olemasolevale tööle ning võtta eeskjuju mestimisest ja muudest programmi „Erasmus+“ (noorte)algatustest. Samuti võivad programmi „Erasmus+“ noorte osaluse projektid (ilma riikidevahelise mõõtmeta) pakkuda sihtriikidele häid noorteprojektide mudeleid.

4.15. Noored on tulevased juhid ja muutuste eestvedajad ning olulised partnerid kestliku arengu tegevuskava 2030, Pariisi kliimakokkuleppe ja digiülemineku edule kaasaaitamisel. Noorte tegevuskava peaks tagama, et ELi välistegevus suurendab noorte mõjuvõimu poliitilisel, sotsiaalsel ja majanduslikul tasandil. Komitee on valmis oma osa täitma, täites oma kohustust rakendada Euroopa tuleviku konverentsi soovitud tugevdada komitee institutsioonilist rolli ja suurendada tema mõjuvõimu selliste osalusdemokraatia tegevuste vahendaja ja tagajana nagu kodanikuühiskonna organisatsioonidega peetav struktureeritud dialoog ja kodanike paneelarutelud.

4.16. Noorte tegevuskavas esitatud viited täiskasvanuikka üleminekule on tugevad, väga tervitatavad ja kooskõlas ELi noorsootöö väärtustega. Siinkohal on oluline, et noored õpiksid tundma oma õigusi ja kohustusi kodanikena, õpiksid finantskirjaoskust ja võõrkeeli ning mõistaksid meie planeedi kestlikkust ja ettevõtlust. Samuti tunneb komitee heameelt seose üle ÜRO noorte, rahu ja julgeoleku tegevuskavaga ning üleskutse üle teha ÜRO-ga ulatuslikumat koostööd. Noorte tegevuskava elluviimisel peame olema teadlikud sellest, kui kaugel on noored reeglina otsuste tegemisest paljudes valdkondades.

4.17. ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 2250 (2015) noorte, rahu ja julgeoleku kohta on oluline vahend noorte kaasamiseks kogu maailmas. Selles määratakse viis peamist tegevussammast: osalemine, kaitse, ennetamine, partnerlused ning võõrandumine ja taasintegreerimine. Selles pöördelise tähtsusega resolutsioonis kutsutakse allkirjutanud pooli üles andma noortele rohkem sõnaõigust otsuste tegemisel kohalikul, riiklikul, piirkondlikul ja rahvusvahelisel tasandil ning kaaluma selliste mehhanismide loomist, mis võimaldaksid noortel rahuprotsessides sisukalt osaleda. Tuleks toetada neid, kes soovivad seda tegevuskava kohalikul ja riiklikul tasandil rakendada. Siinkohal looks palju koostöid seos ja koordineerimine noorte mõjuvõimu suurendamise fondiga.

Sugu

4.18. Komitee leiab, et noorte potentsiaali ärakasutamine ja soolise võrdõiguslikkuse toetamine on kestliku arengu jaoks võtmetähtsusega. ELi välistegevuse eesmärk on suurendada noorte mõjuvõimu poliitilisel, sotsiaalsel ja majanduslikul tasandil ning aidata neil otsuste tegemises ja poliitika kujundamises sisukal ja kaasaval viisil osaleda. Komitee peab äärmiselt oluliseks tütarlaste ja noorte naiste mõjuvõimu suurendamist kestliku arengu tagamiseks ning hindab noorte tegevuskavas sisalduvaid viiteid soolise võrdõiguslikkuse tagamisele ja diskrimineerimise lõpetamisele. Komitee juhib tähelepanu sellele, et noorte tegevuskavast peaksid võrsuma sisukad, strateegilised ja pikaajalised meetmed, millest saavad võrdselt kasu nii noored mehed kui ka naised. See tähendab selliste strateegiate väljatöötamist, mis edendavad soolise võrdõiguslikkuse arvessevõtmist kõigis välistegevuse valdkondades.

4.19. Oluline on suurendada nende noorte, eelkõige noorte naiste arvu, kellel on teadus-, tehnoloogia-, inseneeria- ja matemaatikateadmised (STEM) ja digioskused, ning suurendada tütarlaste huvi STEM-valdkondade vastu juba varakult, toetada neid sektorites tegutsevaid naistevõtjaid ja naissoost eeskujusid ning investeerida programmidesse, mille eesmärk on suurendada gümnaasiumiastme tütarlaste huvi teaduse, tehnoloogia, inseneeria ja matemaatika vastu.

Vaimne tervis

4.20. Teatistes esitatud viide vaimsele tervisele on tervitatav ja komitee loodab, et see on noorte tegevuskava elluviimisel olulisel kohal. Kuna tervishoiusüsteemid on nõrgad kogu maailmas, tuleks täpsemalt selgitada selle valdkonna täiustuste nn noortesõbralikumt rakendamist.

Puuetega inimesed

4.21. Komitee leiab lisaks, et sama oluline on viidata teatistes puuetega noortele ja see teema peaks olema olulisel kohal ka noorte kaasamise tegevuskava elluviimisel. Puuetega noored on noorte mõjuvõimu suurendamise ja demokraatliku osalemise edendamisel sageli unustatud rühm ning neid tuleks noorte kaasamise tegevuskava rakendamisel arvesse võtta.

Majanduslikud võimalused

4.22. Õiged oskused on noorte tulevaste majanduslike võimaluste jaoks äärmiselt olulised. Ettevõtjad ja idufirmad vajavad toetust, sealhulgas rahastamist ja krediiti, sest ettevõtluses on palju võimalusi, eelkõige digitaalvaldkonnas ja iseäranis arengumaades.

4.23. Majanduslike võimaluste osas on noortegarantii mudel hea näide, mida on võimalik asjakohaselt kohandada, et pakkuda võimalusi NEET-noortele. Inimväärse töö tegevuskava elluviimiseks on vaja töö- ja sotsiaalõiguste alast haridust.

4.24. Noorte tegevuskava ühe osana tuleb käsitleda selliseid küsimusi nagu kaubandus, näiteks vabakaubanduslepingute kestlikkuse peatükkides, ning toetada tuleks kodanikuühiskonna, näiteks noorteorganisatsioonide kaasamist. Noored on endiselt kõige haavatavamad lapstööjõu kasutamise ja muude väärkohtlemise vormide suhtes. Selle olukorra muutmiseks peab võitlus lapstööjõu kasutamise vastu olema noorte tegevuskava üks oluline osa, et lapstööjõu kasutamine jääks 21. sajandil lõpuks ajalukku. Selleks tuleb luua rahalised vahendid, et lapstöötajad ei sõltuks enam oma sissetulekust. Teisest küljest tuleb piirata nende ettevõtete tegutsemist, kes kasutavad oma ülemaailmses tootmisahelas lapstööjõudu.

4.25. Noored on sageli esimesed, kes võtavad Euroopasse ja mujale emigreerumiseks ette ohtlikke teekondi. Tagamaks, et noored ei oleks sunnitud võtma ette ohtlikke ja sageli ebaseaduslikke teekondi üle riigipiiride, peaks noorte tegevuskava hõlmama aktiivset koostööd kolmandate riikidega, et luua humanitaarkoridore ja ümberasustamisprogramme noorte turvaliseks ja seaduslikuks sisenemiseks Euroopasse.

Brüssel, 22. märts 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamuse teemal „Noorte roll rohepöördes“**(ettevalmistav arvamuse eesistujariigi Rootsi taotlusel)**

(2023/C 184/03)

Raportöör: **Nicoletta MERLO**

Nõukogu eesistujariigi	kiri 14.11.2022
Rootsi taotlus	
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304
Vastutav sektsioon	tööhõive, sotsiaalküsimuste ja kodakondsuse sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	8.3.2023
Vastuvõtmine täiskogus	22.3.2023
Täiskogu istungjärk nr	577
Hääletuse tulemus	
(poolt/vastu/erapooletuid)	152/00/01

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee leiab, et noored saavad etendada rohepöördes olulist rolli ja nad peavad seda tegema. Ta leiab, et väga oluline on uus juhtimismudel, mis oleks kaasavam ja suudaks tagada noorte aktiivse osalemise otsustusprotsessides, ületades praegused takistused.

1.2. Komitee rõhutab, et oluline on tagada noorteorganisatsioonide juhtiv roll otsustusprotsessis ning kestlikkuse ja keskkonnaga seotud projektide väljatöötamisel ja levitamisel ning kindlustada neile muu hulgas vajalik rahaline toetus.

1.3. Komitee peab väga oluliseks pidevalt jälgida avaliku sektori investeeringute, sealhulgas rohepöördega seotud investeeringute mõju noortele praegu ja tulevikus, hinnates rakendatava poliitika majanduslikku, poliitilist ja sotsiaalset mõju, kasutades selleks näitajaid heakskiitmise eel, selle ajal ja pärast seda.

1.4. Komitee julgustab ELi institutsioone ja liikmesriike rakendama meetmeid ja mehhanisme, et tagada noorte perspektiivi arvessevõtmine kõigis poliitikavaldkondades ning luua platvorm, mis võimaldab tagada noorte aktiivse osalemise ELi noortetesti täieliku vastuvõtmise kaudu.

1.5. Komitee peab väga oluliseks siduda Euroopa oskuste aasta raames vastu võetavad algatused ja poliitikameetmed rohepöörde, kestliku arengu ja noorte ees seisvate väljakutsetega meie kiiresti muutuvmas maailmas.

1.6. Komitee peab oluliseks kaaluda, millist haridust ja oskuste arendamist selles valdkonnas noortelt oodata, kasutades valdkonnaülest lähenemisviisi, mis suudab pakkuda teoreetilisi ja praktilisi oskusi, sealhulgas rakendades ja töhustades koolist tööellu siirdumise võimalusi ja kutsepraktikat ning kaasates ka sotsiaalpartnereid. Selleteemalised koolitused tuleks samuti muuta struktuurseks, kavandades ja arendades seda riigi tasandil laiemas raamistikus, alustades piirkondadest ja nende vajadustest.

1.7. Komitee peab vajalikuks alustada kestlikkuse ja keskkonnakaitse küsimuste õpetamist juba varases eas, juurutades uuenduslikke õppevahendeid, mis võtavad arvesse keskkonnakaitset, sotsiaalset ja majanduslikku arengut ning nendega seotud eesmärkide saavutamist. Selle eesmärgi tagamisel on keskse tähtsusega kvaliteetne haridus kõigile ja inimväärne töö selle hariduse pakkujate jaoks.

1.8. Komitee rõhutab, et oluline on koolide kaasamine rohepöörde teemade arutamisse koos kohalike omavalitsustega ja koolivälise tegevuse korraldajatega, eelkõige noorteorganisatsioonide ja organiseeritud kodanikuühiskonnaga. Seeläbi saab suurendada tavakodanike teadlikkust ja osalust. Sellega seoses hindab komitee positiivseks programmi „Roheline Erasmus“ kogemusi ja ootab selle rakendamist.

1.9. Selleks et anda nii noorematele kui ka vanematele töötajatele oskused, mis lubavad neil juhtida rohepöördest tulenevat innovatsiooni, peab komitee oluliseks investeerimist töökohal toimuvasse õppesse ning töökohal toimuva koolituse ning kvaliteetse praktika ja õpipoisiõppe edendamist, mis võimaldavad omavahel tõhusalt kooskõlastada turu vajadusi ja noorte individuaalseid oskusi. Selles kontekstis võib sotsiaaldialoogil ja kollektiivlääbirääkimistel olla oluline roll.

1.10. Komitee peab väga oluliseks terviklikku koolituspoliitikat, mis on integreeritud tööstuspoliitikaga, kooskõlastatud teiste arengustrateegiatega ning täpselt kavandatud kohalikul ja piirkondlikul tasandil tihedas koostöös sotsiaalpartneritega, tagamaks, et rohepööre on õiglane üleminek, milles ei jäeta kedagi kõrvale.

1.11. Selleks et tagada naiste piisav osalemine rohepöördega seotud sektorites, peab komitee arvates olema sooline võrdõiguslikkus rohepöörde lahutamatu osa. Liikmesriigid peaksid investeerima rohkem vahendeid noorte karjäärinõustamisse koolis ja toetama neid tööl tegusate avalike tööturuasutuste kaudu, millel on piisavad sidemed piirkonna tootmisstruktuuriga.

1.12. Noortel ettevõtjatel võib olla oluline roll innovatsiooni arendamisel, sealhulgas rohepöörde valdkonnas. Komitee leiab, et selliseid noori tuleb julgustada, toetades konkreetseid koolitusi ja uuenduslikke projekte ning tagades piisava rahalise toetuse.

1.13. Selleks et rohepööre oleks ka õiglane üleminek ja et vältida ettevõtete sulgemist koos sellest tingitud töökohtade kadumisega, peab komitee esmatahtsaks, et liikmesriigid investeeriksid märkimisväärseid vahendeid, esmajärjekorras riiklike taaste- ja vastupidavuskavade vahendeid, et toetada ettevõtteid, kes peavad oma tegevuse ümber kujundama, paigutada koondatud töötajad ümber ning toetada ettevõtjaid, eelkõige noori ettevõtjaid, kes kavatsevad investeerida keskkonnahoidlikesse ettevõtetesse.

2. Arvamuse taust

2.1. Käesoleva ettevalmistava arvamuse koostamist taotles Euroopa Liidu Nõukogu eesistujariik Rootsi, et uurida noorte rolli rohepöördes.

2.2. Rohepööre tähistab ELi majanduse ja ühiskonna liikumist kliima- ja keskkonnaeesmärkide saavutamise poole, kasutades peamiselt poliitikameetmeid ja investeringuid, mis on kooskõlas Euroopa kliimamäärusega (milles sätestati kohustus saavutada 2050. aastaks kliimanetraalsus), Euroopa rohelise kokkuleppega ja Pariisi kokkuleppega ning tagades kõigi jaoks õiglase ja kaasava ülemineku.

2.3. Pidades silmas neid suuri väljakutseid, on oluline märkida, et just noorte põlvkond on kõige tundlikum ja teadvustab endale vajadust tegutseda keskkonnasäästlikkuse saavutamiseks. Kui tänapäeval on mõned teemad, mis suudavad luua tõelise seose noorte tundlikkuse ja väärtuste ning meie aja lahendamata küsimuste vahel ja millel on suur innovatsioonipotentsiaal tootmis- ja tarbimismudelite osas, on nendeks keskkond, tervise edendamine ja meie planeedi elurikkuse kaitse.

2.4. Viimastel aastatel on kliimameetmed koondanud paljusid noori kogu Euroopas ning piirkondlikul, riiklikul ja Euroopa tasandil on tärnanud arvukad keskkonnaalased ja sotsiaalsed liikumised, kuhu kuuluvad noored korraldavad demonstratsioone ja nõuavad valitsustelt ja poliitikutelt reaalseid meetmeid keskkonna kaitsmiseks ja kliimanetraalsuse saavutamiseks.

2.5. 2022. aasta kuulutati Euroopa noorteastaks mitte ainult selleks, et tunnustada noori ja toetada seda põlvkonda, keda pandeemia rängimalt mõjutas, andes neile uut lootust, jõudu ja usku tulevikku, aga ka selleks, et tuua esile, kuidas rohe- ja digipööre pakub uusi väljavaateid ja võimalusi.

3. Noorte osalemine rohepöördes

3.1. Õiglase rohepöörde saavutamiseks on vaja rakendada ÜRO kestliku arengu tegevuskava aastani 2030 ja selle 17 kestliku arengu eesmärki Euroopa rohelise kokkuleppe kaudu, sealhulgas uue juhtimismudeli rakendamiseks, mis on kaasavam ja suudab noori aktiivselt otsustusprotsessidesse haarata.

3.2. Juhtivate poliitikute tänased otsused kliimamuutuste ja muude keskkonnaküsimuste kohta mõjutavad eelkõige tänaseid noori ja tulevase põlvkondi. Noortel on õigus kaasa rääkida neile mõju avaldavates küsimustes, nagu on sätestatud tegevuskavas aastani 2030, milles tunnistatakse noorte rolli oluliste muutuste elluviijatena kestliku arengu eesmärkide saavutamisel.

3.3. Kuigi noorte rolli kestlikuma, kaasavama ja keskkonnahoidlikuma maailma ülesehitamisel tunnustatakse üha enam ning hoolimata neile pühendatud aasta väljakuulutamisest, on selge, et tegelikkuses on noortel endiselt raske aktiivselt osaleda otsuseid tegevate organite töös.

3.4. Vaatamata noorte aktiivsemale kliimamuutuste alasele tegevusele oleme viimastel aastatel olnud tunnistajaks ka nende kasvavale rahulolematusele ja usalduse kaotusele poliitiliste institutsioonide vastu, mis kajastub nende aktiivse osalemise vähenemises erakondades ja üha sagedasemas kõrvalejäämises valimistest nii valijate kui ka kandidaatidena. See kujutab endast ohtu demokraatlikule süsteemile ega lase välja töötada tulevikku suunatud poliitikat, alustades sellisest, mida on vaja kliimamuutustega seotud probleemide lahendamiseks ning mille abil saab reageerida erinevatele tundlikele küsimustele ja vajadustele. Sellega seoses leiab komitee, et prioriteediks tuleb seada noorte osalemise propageerimine poliitikas ja muudes otsustusprotsessides ning uurida kõiki võimalusi, et muuta see kõigil tasanditel teostatavaks ja tõhusaks.

3.5. Kõigepealt tuleks kindlaks teha ja ületada sotsiaalsed, majanduslikud ja kultuurilised takistused noorte täieliku osalemise teel, mis võivad olla tingitud ka vähesest teadlikkusest või raskest juurdepääsust teabele noorte osalus- ja esindusmehhanismide kohta. Veel üks rõhutamist vajav aspekt on see, et tänapäeva noored kasutavad sageli osalemiseks ja suhtlemiseks mitteametlikke viise – tihti on selleks tehnoloogia ja sotsiaalmeedia – ning seda tuleks nõuetekohaselt arvesse võtta, kuna sel teel on võimalik mobiliseerida terveid põlvkondi.

3.6. Kestlikkus on sügavalt, kuid väga pragmaatiliselt, juurdunud noorte arusaamas maailmast ja nende otsustusprotsessidest. Noorteorganisatsioonid, mis esindavad miljonite Euroopa noorte huve ja tegelevad neile muret valmistavate teemadega, võivad seega etendada olulist rolli, tagades noorema põlvkonna hääle kuuldavaks tegemise mitte ainult institutsioonides ja kodanikuühiskonnas, vaid ka pakkudes võimaluse anda sisukas ja arvestatav panus kohaliku, piirkondliku, riikliku ja Euroopa tasandi otsustusprotsessi⁽¹⁾.

3.7. Seetõttu rõhutab komitee, et oluline on luua võimalused kõigi kõige esinduslikumate noorteorganisatsioonide jaoks, alustades sellistest, mis esindavad kõige haavatavamaid ning äärepoolsemates ja maapiirkondades elavaid noori, ning kaasates nad poliitika kujundamisse ja kestlikkusega seotud küsimuste väljatöötamisse.

3.8. Noorteorganisatsioonidel võib olla palju ülesandeid ning oluline roll keskkonna ja kestlikkusega seotud projektide levitamisel ja rakendamisel. Seepärast kutsub komitee ELi institutsioone üles pakkuma neile ühendustele asjakohaste ja konkreetsete vahendite kaudu struktuurset rahalist toetust, et noorteorganisatsioonidel oleksid sobivad tingimused noorte osalemise tagamiseks ja arendamiseks rohepöördes.

3.9. Kuid ainuüksi kaasamisest ei piisa. Kogu riikliku poliitika puhul tuleb arvesse võtta selle mõju noortele ja nende ootustele, arvestades pealekasvavate põlvkondade ootustega. Seepärast tuleb läbi viia kõigi investeeringute, sealhulgas rohepöördega seotud investeeringute eel-, jooksev ja järelhindamine, et teha näitajate abil täpselt kindlaks nende majanduslik, poliitiline ja sotsiaalne mõju noortele põlvkondadele.

3.10. Komitee julgustab ELi institutsioone ja liikmesriike rakendama meetmeid ja mehhanisme, et tagada noorte perspektiivi arvessevõtmine kõigis poliitikavaldkondades, luues selleks noortele platvormi, et nad saaksid anda sidusa ja pädevuspõhise panuse eesseisvate väljakutsetega tegelemise, rakendades täielikult ELi noortetesti⁽²⁾.

3.11. Mida on vaja nii meie planeedi jaoks kui ka liikmesriikide arengu kiirendamiseks, on noorte mõjuvõimu suurendamine kõigis neljas sambas: osalemine muutuste protsessis; võimalus etendada aktiivset rolli, võttes vastutuse individuaalsete ja kollektiivsete valikute tegemisel; teadmiste parandamine toimivate muutuste ning rohe- ja digipöörde vältimatute tagajärgede kohta; oskuste arendamine, et sekkuda asjakohasel viisil.

4. Rohepööre hariduses ja tööturul

4.1. 2023. aasta on kuulutatud Euroopa oskuste aastaks. Komitee peab väga oluliseks siduda selle aasta raames vastu võetavad algatused ja poliitikameetmed rohepöörde, kestliku arengu ja noorte ees seisvate väljakutsetega meie kiiresti muutuv maailmas.

⁽¹⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Noorte struktureeritud kaasamine ELi otsustusprotsessi kliima ja kestlikkuse valdkonnas“ (ELT C 429, 11.12.2020, lk 44).

⁽²⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „ELi noortetest“ (ELT C 486, 21.12.2022, lk 46).

4.2. Kliima- ja keskkonnaalase hädaolukorra kontekstis peaks kestlikkust toetav haridus saama koolides prioriteediks. Haridustöötajatel on oluline roll selle tagamisel, et õpilased mõistaksid kliimaolukorda ning neil oleksid rohelises majanduses osalemiseks vajalikud teadmised ja oskused. Õpetajad ja koolid võivad uurida neid küsimusi koos õpilastega mitmeid eri lähenemisviise aluseks võttes, kuid vaja on ka kvaliteetset haridust kõigile ja inimväärset tööd nende jaoks, kes seda pakuvad. Komitee peab oluliseks tagada piisav rahastamine Euroopa, riiklikul, piirkondlikul ja kohalikul tasandil, et toetada projekte ja algatusi, mille eesmärk on edendada ja rakendada õpetamist ja õppimist keskkonna ja kestlikkuse valdkonnas.

4.3. Rohepöörde ja kestliku arengu strateegiate teema on läbinisti valdkondadevaheline. Seepärast tuleb kaaluda, millist haridust ja oskuste arendamist selles valdkonnas noortelt oodata, kasutades valdkonnaülest lähenemisviisi, mis suudab pakkuda teoreetilisi ja praktilisi oskusi, sealhulgas rakendades ja tõhustades koolist tööellu siirdumise võimalusi ja kutsepraktikat. Selleteemalised koolitused tuleks samuti muuta struktuurseks, kavandades ja arendades seda riigi tasandil laiemas raamistikus, alustades piirkondadest ja nende vajadustest ning pidades muu hulgas silmas elukestvat õpet.

4.4. Laste õpetamine kestlikkuse ja keskkonnakaitse küsimustes peaks algama noorest peast, alustades lasteaiast ja jätkudes spetsiaalsete programmidega kooliaja jooksul. Seetõttu on oluline, et ka õpetajad saaksid erikoolitust ja et neil oleks võimalus oma oskusi pidevalt ajakohastada.

4.5. Rohe- ja kultuurilise ülemineku lisamine haridusprotsessidesse tähendab, et koolide haridusalane roll tuleb ümber hinnata. Nende ülesandeks on näidata õppijatele teed kodanikuühiskonna suunas, mis aitab õpetada õpilastel elada maailmas uuel ja kestlikul viisil. Õpilastest saavad seeläbi muutuste eestvedajad ja need suunavad noori uue ühiskonnamudeli poole, mis asetab keskkonna kõige tähtsamale kohale ja võimaldab neil katsetada ja levitada uut elustiili, mis on loodusega tasakaalus.

4.6. Praegune pidevalt ja kiiresti muutuv olukord nõuab uuenduslikku hariduskeskkonda ja uue ökoloogilise tähestiku loomist, mis on kooskõlas 2030. aasta tegevuskava eesmärkidega ning keskendub ringmajanduse rakendamise meetoditele ja oleringipõhise mõtteviisi⁽³⁾ vahenditele, milles võetakse arvesse keskkonnakaitset, sotsiaalset ja majanduslikku arengut ning sellega seotud eesmärkide saavutamist.

4.7. Komitee rõhutab, et igapäev on vaja kliimamuutuste vastu võitlemiseks teadmisi, eelkõige säästva tarbimise ja tootmise, vastutustundlike toiduvalikute tegemise ja toidu raiskamise vähendamise ning säästva energia kasutamise kõigi aspektide kohta. Noorte haridust tuleks toetada vanemate elukestva õppe ja kodanikuhariduse teel⁽⁴⁾.

4.8. Rohepöörde edu sõltub sellest, kas koolid suudavad teha koostööd kohalike omavalitsustega ja koolivälise tegevuse korraldajatega, eelkõige noorteorganisatsioonide ja organiseeritud kodanikuühiskonnaga, et suurendada tavakodanike teadlikkust ja osalust. Sellega seoses hindab komitee positiivseks programmi „Roheline Erasmus“ kogemusi ja ootab selle rakendamist.

4.9. Teadlikkus, teadmised ja positiivne juhtimine keskkonnakaitse küsimustes on veelgi laialdasemalt levinud noorema põlvkonna, st Z-põlvkonna (alla 25aastased) seas ning nende hulgas, kes on haridus- ja kultuurialaselt paremas olukorras. See tähendab, et teadlikkus ja tõendus põhine teave kasvavad ja kinnistuvad, kuid ka seda, et vajalikke positiivseid lahendusi saab võimendada, parandades noorte haridust ja suurendades nende inimkapitali sotsiaal- ja majandusvaldkonnas. Teisest küljest aga ei aeglusta madal haridustase ja raskused tööturule sisenemisel mitte ainult panust riigi praegusesse majanduskasvu, vaid nõrgendavad ka noorte rolli aktiivsete osalejatena uutes kasvuprotsessides, mis on rohkem kooskõlas nende ajastu probleemidega.

⁽³⁾ <https://www.lifecycleinitiative.org/starting-life-cycle-thinking/what-is-life-cycle-thinking/>

⁽⁴⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Noorte mõjuvõimu suurendamine kestliku arengu saavutamiseks hariduse kaudu“ (ELT C 100, 16.3.2023, lk 38).

4.10. Üleminek ei saa toimuda oskusteta. Väga oluline on anda nii noortele kui ka vanematele töötajatele oskused, mis võimaldavad juhtida rohepöördest tulenevat innovatsiooni, millel on paratamatult nii praegu kui ka tulevikus märkimisväärne mõju töömaailmale. Komitee arvates on oluline investeerida töökohal toimuvasse õppesse. Töökohapõhine õppimine, st koolitus- ja õppimistavade kogum, mis toimub töökeskkonnas, eelkõige õpipoisiõppe vormis, on väga väärtuslik nii tehniliste kui ka valdkondadevaheliste oskuste (taas)omandamisel. Töökohal toimuv koolitus, praktika ja õpipoisiõpe on kolm vormi, mis oma mitmekesisel viisil aitavad luua positiivset dialoogi turu vajaduste ja noorte individuaalsete oskuste vahel. Sotsiaalpartneritel on selle saavutamisel oluline roll sotsiaaldialoogi ja kollektiivläbirääkimiste pidamisel.

4.11. Rohepööre peab olema õiglane üleminek, mis tagab töötajate ümber- ja täiendusõppe ning kvaliteetsed töökohad kõigile, et kedagi ei jäetaks kõrvale. Seepärast peab komitee väga oluliseks terviklikku koolituspoliitikat, mis on integreeritud tööstuspoliitikaga, kooskõlastatud teiste arengustrateegiatega ning täpselt kavandatud kohalikul ja piirkondlikul tasandil tihedas koostöös sotsiaalpartneritega.

4.12. Praegu on selge, et puudub terviklik lähenemisviis ning rohelised kutseoskused ei ole levinud, sellest tulenevalt jääb vajaka ka rohelistest töökohtadest, eriti madalama haridus- ja oskuste tasemega töötajate seas. Seega on oht uueks polariseerumiseks: ühel pool on inimesed, kellel on rohelisi oskusi ja kelle jaoks tähendavad rohepöördega avanevad võimalused suurepäraselt tööalast konkurentsivõimet ning teisel pool on need, kes jäävad koolitusprotsessidest hoopis kõrvale, kellel on vähesed oskused ja kes täidavad sageli tööülesandeid, mis võivad rohepöörde ja tööstusliku automatiseerimise koosmõju tõttu kaduda.

4.13. Ka sooline võrdõiguslikkus peab olema rohelise majanduse strateegiatega lahutamatu osa. Noored naised on tehnoloogia- ja teadusvaldkonnas alaesindatud, sest sooliste stereotüüpide tõttu, mille kohaselt on teatavad töökohad puhtalt meeste omad, ei vali nad tõenäoliselt nende sektoritega seotud eriharidust. Selleks et tagada naiste piisav osalemine sektorites, kus rohepöörde tõttu toimub praegu ja lähitulevikus suur areng, tuleb neid stereotüüpe käsitleda ning karjäärinõustamine koolis võib mängida selles olulist rolli. Komitee leiab, et liikmesriigid peaksid investeerima rohkem vahendeid, et pakkuda noortele karjäärinõustamist koolis ja toetada neid tööalaste tegusate avalike tööturuasutuste kaudu, millel on piisavad sidemed piirkonna tootmisstruktuuriga.

4.14. Innovatsiooni arendamine tagab rohepöörde edu. Seega on eesmärkide saavutamise seisukohast keskse tähtsusega julgustada innovatsiooniprotsessi käigus ettevõtliku suhtumisega noori, pakkudes spetsiaalset koolitust ja toetades uuenduslikke projekte ning tagades piisava rahalise toetuse.

4.15. Euroopa Keskkonnaameti mõjuhinnangu ⁽⁵⁾ kohaselt võib rohepööre Euroopa Liidus luua 2030. aastaks 1 miljon uut töökohta, kuid võib kaasa tuua ka 500 000 kuni 2 miljoni inimese töötuks jäämise. Komitee peab esmatahtsaks, et liikmesriigid investeeriksid märkimisväärseid vahendeid, esmajärjekorras riiklike taaste- ja vastupidavuskavade vahendeid, et toetada ettevõtteid, kes peavad oma tegevuse ümber kujundama, paigutada koondatud töötajad ümber ning toetada ettevõtjaid, eelkõige noori ettevõtjaid, kes kavatsesid investeerida keskkonnahoidlikesse ettevõtetesse.

Brüssel, 22. märts 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

⁽⁵⁾ <https://www.eea.europa.eu/policy-documents/swd-2020-176-final-part>

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Puitehitus CO₂ heite vähendamiseks ehitussektoris“**(ettevalmistav arvamus eesistujariigi Rootsi taotlusel)**

(2023/C 184/04)

Raportöör: **Rudolf KOLBE**Kaasraportöör: **Sam HÄGGLUND**

Konsulteerimistaotlus	Eesistujariik Rootsi, 14.11.2022
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304
Täiskogu otsus	14.12.2022
Vastutav seksioon	transpordi, energeetika, infrastruktuuri ja infoühiskonna seksioon
Vastuvõtmine seksioonis	7.3.2023
Vastuvõtmine täiskogus	22.3.2023
Täiskogu istungjärk nr	577
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	153/2/4

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee peab bioressursipõhiseid ehitusmaterjale rohepöörde oluliseks hoovaks. Puidu osakaalu suurendamist ehituses CO₂ heite vähendamiseks tuleks toetada aktiivse ja kestliku metsamajandamisega ELis ning seda ei tohiks takistada poliitiliste piirangutega.

1.2. Kuna avalik sektor peaks näitama eeskujuga, siis kutsub komitee liikmesriike üles suurendama puidu kasutamist avalike hoonete ehituses, see näitaja jääb hetkel alla üldise keskmise.

1.3. Komitee leiab ka, et puitehituse potentsiaali ärakasutamiseks oluliseks vahendiks on toetusmeetmed alternatiivsete ehitusmaterjalidega seotud teadus- ja arendustegevusele ning innovatsioonile. Need peavad olema kergesti kättesaadavad ka VKEde jaoks.

1.4. Komitee teeb ettepaneku tõstatada küsimus, kas puitehituse ees seisvad takistused, mis tulenevad formaalsetest, õiguslikest ja tehnilistest nõuetest, on kavandamise kvaliteedi seisukohast ka vajalikud ning märgib, et innovatsioonile tuleb anda võimalus vastata tehnika viimasele sõnale mitte ainult standardite järgimise läbi, lubatud peaksid olema ka samaväärsete alternatiivsete lahenduste kasutamine.

1.5. Kuna taastuvate ehitusmaterjalide kasutamist takistavad ka erinevad ehitusalased õigusaktid, siis kutsub komitee üles võtma meetmeid ühtlustamiseks ja peab algatust „Uus Euroopa Bauhaus“ oluliseks liikumapanevaks jõuks.

1.6. Komitee soovib kasutada järjepidevalt oleusringi hindamise meetodit kestlikkuse kvalifitseeritud hindamiseks kogu hoonete oleusringi jooksul, et võrrelda nende tekitatud keskkonnamõjusid omavahel.

1.7. Komitee rõhutab, et väga olulised on hoonete CO₂ heite miinimumstandardid kogu oleusringi vältel ja selleleemaline kohustuslik süsinikuaruandlus terves ehitussektoris.

1.8. Komitee peab hoonete energiatõhususe direktiivi kõige tähtsamaks poliitikavahendiks, et kehtestada nõuded CO₂ heite vähendamiseks kogu hoone kogu eluea jooksul. Komitee kutsub Euroopa Komisjoni üles töötama välja süsiniku sertifitseerimise süsteemi, milles võetakse täiel määral arvesse puittoodete rolli heitkoguste kompenseerimisel.

1.9. Komitee peab oluliseks oskusteabe edasiandmist, nagu see on kavandatud Uue Euroopa Bauhausi akadeemia raames, ning asjakohase välja- ja täiendõppe pakkumist riiklikul tasandil. Uute kestlike ehitusmeetodite ja -materjalide kasutamise alane koolitus ja täiendõpe on vajalik kõigi ehitusprotsessis osalejate – projekteerijate, arhitektide, inseneride, tehnikute, IT-spetsialistide ja ehitustöölise – jaoks.

1.10. Komitee arvates on kliimaeesmärkide saavutamise ja puitehituse edendamise eeltingimuseks kvaliteedil põhinevad hankemenetlused, mille puhul arvestatakse kestlikkuse ja olulusringi kriteeriumeid, samuti hankemenetluse sobiva liigi valik, mis võimaldab uuenduslikke lahendusi. Seepärast nõuab komitee, et võetaks siduvam õiguslik kohustus seoses kvaliteedipõhise konkurentsi ja kliimasõbralike riigihangetega ning tehtaks samme avaliku sektori hankijate koolitamiseks.

1.11. Komitee kutsub liikmesriike üles osalema Austria ja Soome valitsuse algatuses Wood POP, mille eesmärk on mobiliseerida puiduvaldkonna avaliku ja erasektori osalejad riiklikul ja piirkondlikul tasandil, toetades investeeringute ümbersuunamist kestlikesse bioressursipõhistesse lahendustesse ja puidupõhistesse väärtusahelatesse.

2. Üldised märkused

2.1. Puitehituse traditsioon toetub sajanditepikkusele innovatsioonile. Kestlike materjalide kasutamist tõsteti muu hulgas esiplaanile algatuse „Uus Euroopa Bauhaus“⁽¹⁾ ideedes.

2.2. Komitee jagab komisjoni seisukohta, et uuenduslikud, bioressursipõhised, kestlikud ja vähest CO₂ heidet tekitavate meetoditega toodetud (ehitus)materjalid on rohepöörde seisukohast äärmiselt olulised. Rahvusvahelise Energiaagentuuri (IEA) kinnisvaraaruande⁽²⁾ kohaselt põhjustavad hooned praegu 33 % ülemaailmsest CO₂-heitest (2021). Enamik neist heidetest on otseselt ja kaudselt seotud hoonete käitamisega, kuid 6,4 % (2021) tekib ehitamisel ja ehitusmaterjalide tootmisel. See näitaja ei sisalda transporti, lammutustöid ega taristu ehitamist. Transpordi tekitatud heitkogused lähevad transpordisektori arvestusse. Võib eeldada, et ehitusest tulenevad tegelikud heited on suuremad. Komisjoni andmetel langeb ELis hoonete arvele ligikaudu 40 % energiatarbimisest ja umbes kolmandik õhku paisatud kasvuhoonegaaside heitkogustest. Kasvuhoonegaaside heite vähenemist saab saavutada peamiselt tänu energiatõhusaks renoveerimise meetmetele, taastuvate energiaallikate osakaalu suurenemisele ja küttesüsteemide uuendamisele. Samas aga kasvab üha esmaste elukohtade arv ja eluruumide põrandapind.

2.3. Komitee rõhutab metsade tohutut tähtsust inimeste elu jaoks kogu maailmas. Euroopas kasvavad 400 miljardit puud neelavad näiteks ligi 9 % Euroopa kasvuhoonegaaside heitkogustest. Komitee on teadlik sellest, et raadamine on väga suur ülemaailmne probleem, kuid ELis metsaresursid kasvavad. Aastatel 1990–2020 suurenes metsamaa 9 % ja puidu maht Euroopa metsades 50 %⁽³⁾. Komitee toetab täiel määral kõiki Euroopa Komisjoni jõupingutusi selle ülemaailmse probleemi lahendamiseks ning rõhutab vajadust jätkata tervete ja kasvavate metsade edendamist liidus. Puidu osakaalu suurendamist ehituses, et vähendada CO₂ heidet, tuleks toetada aktiivse ja kestliku metsamajandamisega kogu ELis ning seda ei tohiks takistada poliitiliste piirangutega.

2.4. Seepärast on komitee veendunud, et puitehituse potentsiaali kasutamine (nii massiivse kui ka mitte massiivse puitehituse viisi puhul) kliimakaitse eesmärkidel peab olema lahutamatu seotud kestliku metsamajandamisega. Austria projekti CareforParis⁽⁴⁾ raames, milles tegid koostööd Austria Föderaalne Metsauuringute Keskus (BFW), Loodusvarade ja Bioteaduste Ülikool (BOKU), Wood K Plus ja Austria Keskkonnaamet, koostati ja analüüsiti erinevaid metsamajandamise stsenaariume. Nendes stsenaariumites lähtutakse erinevatest kliimamuutustest ja nendega kohanemise stsenaariumitest Austria metsade jaoks ning need näitavad võimalikke arenguid kuni 2150. aastani. Täpsemalt analüüsiti metsade ja puittoodete CO₂ mõju ning CO₂ heite vältimist tänu puittoodete kasutamisele. Metsade kasv, puidu kasutamine ja puittoodete kasutamisest tulenev kasvuhoonegaaside heite vältimine annavad koosmõjus tulemuseks positiivse

⁽¹⁾ ELT C 275, 18.7.2022, lk 73; ELT C 155, 30.4.2021, lk 73.

⁽²⁾ Rahvusvahelise Energiaagentuuri kinnisvaraaruanne (2022): <https://www.iea.org/reports/buildings>.

⁽³⁾ https://foresteurope.org/wp-content/uploads/2016/08/SoEF_2020.pdf

⁽⁴⁾ Weiss P., Braun M., Fritz D., Gschwantner T., Hesser F., Jandl R., Kindermann G., Koller T., Ledermann T., Ludvig A., Pözl W., Schadauer K., Schmid B.F., Schmid C., Schwarzbauer P., Weiss G. 2020: Endbericht zum Projekt CareforParis. Viini kliima- ja energiafond.

kasvuhoonegaaside heite jalajälje. Euroopa metsad on olulised CO₂ sidujad. Aastatel 2010–2020 ulatus Euroopa piirkonnas metsa biomassis süsinikku sidumine aastas keskmiselt 155 miljoni tonnini. 28-liimelises ELis tähendas see, et metsades seoti 10 % kasvuhoonegaaside koguheitest ⁽⁵⁾. Suuremat mõju kliimakaitsesele avaldaks fossiilsete toorainete ja energiakandjate asendamine puiduga (materjal ja energia) ning seeläbi heite vältimine. Seepärast on oluline asendada olelusringi jooksul suuremat kasvuhoonegaaside heidet tekitavad materjalid puiduga, et toetada kliimamuutuste vastases võitlust.

2.5. Kasutatud energia on energia, mida tarbitakse materjalide või komponentide ja hoonete tootmiseks, ladustamiseks, transpordiks, paigaldamiseks ja lõpuks kõrvaldamiseks. Võrreldes muude tavapärase ehitusmaterjalidega seob puit süsinikku juba enne, kui teda kasutatakse ehitusmaterjalina (puu koosneb ligikaudu 50 % ulatuses puhtast süsinikust). Puidu heitenäitajate hindamisel on olulised tegurid ka selle päritolu, transporditav vahemaa ja töötlemisviis ning samuti korduskasutatavus. Samaväärsete hoonete võrdlused, mille puhul on arvestatud kogu olelusringi kestust, näitavad, et erinevalt muudest ehitusmaterjalidest on puidul paremad näitajad, kui vaadata kasutatud energiat, kasvuhoonegaaside heidet, õhu- ja veeasaadet ning muid mõjunäitajaid. Praegu aastas toodetavad puittooted (mille materjalina kasutatud puitu) hoiavad ära ligikaudu 10 % kogu aastast kasvuhoonegaaside heitest üksnes tänu asendumõjule.

2.6. Konkreetselt öeldes võib ehituspuidu kasutamine vähendada CO₂ heidet võrreldes betooniga kuni 40 %. Kui kasutada von Hagauer *et al.* (2009) ⁽⁶⁾ soovitatud ümberarvestust mahust massiks, siis on 1 tihumeetri (fm) puidu kuivmass 417 kg (segu okaspuidust ja lehtpuidust). Eeldades, et puidu süsinikusisaldus on 50 %, on selle CO₂ ekvivalent 0,765 tonni tihumeetri kohta. Selle tulemusena seotakse täiendavalt raiutava 1 miljoni tihumeetri kasutamisel puidu abil toodetes pisut 0,765 miljonit tonni CO₂.

2.7. Puitsoonide osakaal on viimastel aastatel kasvanud. Näiteks suurenes Austrias puitehitiste osakaal ⁽⁷⁾ 20 aasta jooksul rohkem kui 70 %, ulatudes 2018. aastal 24 %-ni valminud põrandapinnast. Neist 53 % olid elamusektoris, 11 % äri- ja tööstusehituses ning 29 % põllumajanduslikud eriotstarbelised hooned. Võrdluseks võib öelda, et avaliku sektori hoonete puhul oli puitehitiste osakaal vaid 7 %. Rootsis ja Soomes on kõigest uutest ühepereelamutest 90 % puidust ja umbes 20 % uute mitmepereelamute puhul on kasutatud puitkarkassi.

2.8. Linnade asustustiheduse suurendamine on oluline vahend kliimamuutuste vastases võitluses ja sellega kaasneb paratamatult kõrgemate hoonete ehitamine. Kaasaegsed projektid näitavad, et puidust on võimalik ehitada kõrgeid hooned. Näitena võib tuua Rootsis asuva Sara kultuurikeskuse, millel on 20 korrust ja mille kõrgus on 75 m, ⁽⁸⁾ või 18-korruselise puitkonstruktsiooniga Ascent Toweri Milwaukeees ⁽⁹⁾.

2.9. Tänapäevaseid puitehitussüsteeme on lihtne kohandada nii, et need pakuksid terviklikke lahendusi hoonete renoveerimiseks, mille käigus luuakse kvaliteetsed kodud ja mis võimaldab saavutada märkimisväärset energiasäästu. Renoveerimisprojektides ei kasutata mitte ainult lihtsalt kättesaadavat linnatariitust, vaid kasutavad ära ka olemasolevas hoonefondis juba sisalduvat kasutatud energiat.

2.10. Olemasolevate hoonete kasutamine uute hoonete juurde ehitamise asemel tähendab linna käsutuses olevate ressursside tõhusamat tarvitamist ja seetõttu tuleb seda eelistada. Eelised on komponentide monteerimise ja kokkupanemise kiirus, parem kandevõime ja massi suhe võrreldes teiste materjalidega ning sellest tulenevalt suhteliselt väike olemasolevale struktuurile mõjuv omakaal.

2.11. Puit sobib hästi ka astmeliseks kasutamiseks. Mitmed kasutusetapid suurendavad väärtust, vähendavad ressursside tarbimist ja seovad CO₂ pikemaks ajaks.

2.12. Puitehituse kvaliteedi hindamisele esitavad ametlikud, õiguslikud ja tehnilised nõuded on teiste ehitusliikidega võrreldes rangemad ja ulatuslikumad. Selline keerukuse tase takistab puitehituse turuosa suurenemist. Komponentide, ühenduste ja alakoostude standardimine võib toetada nende kasutamist ning tagada tõhususe ja kvaliteedi. Üks juba

⁽⁵⁾ https://foresteurope.org/wp-content/uploads/2016/08/SoEF_2020.pdf

⁽⁶⁾ Hagauer, D., B. Lang, C. Pasteiner und K. Nemesthoty, 2009, Empfohlene Umrechnungsfaktoren für Energieholzsorimente bei Holz- bzw. Energiebilanzberechnungen. Bundesministerium für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft, Abteilung V/10 – Energie und Umweltökonomie, Eigenverlag, Viin.

⁽⁷⁾ Puiduhoonete osakaal Austrias. Statistiline uuring kõigi ehitusprojektide kohta aastatel 1998–2008–2018. Robert Stingl, Gabriel Oliver Praxmarer, Alfred Teischinger, Viini Loodusvarade ja Bioteaduste Ülikool, proHolz Austria tellimusel.

⁽⁸⁾ Vt. Sara Cultural Centre, Skelleftea, Rootsi, White Arkitekter 2021.

⁽⁹⁾ Vt Ascent Tower, Milwaukee, WIEHAG Austria 2021.

olemasolev algatus on andmebaas dataholz.eu, mis pakub veebis teavet Saksamaal ja Austrias kontrollitud ehituskomponentide ja -ühenduste kohta. Komitee on põhimõtteliselt seisukohal, et innovatsioon peab ka puitehituse sektoris saama kõigis valdkondades võimaluse vastata tehnika praegusele tasemele mitte ainult olemasolevate standardite, vaid ka samaväärsete alternatiivsete lahenduste kasutamise kaudu.

3. Konkreetsed märkused

3.1. Komitee märgib, et tänu standardimisele, täpsusele ja kvaliteedile sobivad puitehitussüsteemid hästi nii uute hoonete ehitamiseks kui ka olemasolevate hoonete renoveerimiseks ja linnade asustustiheduse suurendamiseks. Nende paljude eeliste hulka kuuluvad lihtne kohandatavus, võimalus suur osa detaile eelnevalt valmis teha, lühem ehitusaeg ja väiksem kaal võrreldes muude materjalidega.

3.2. Hoonete hindamise põhiline kriteerium on keskkonnamõju kogu olelusringi jooksul. Keskkonnamõju avaldub ehitamisel (kasutatavate ehitustoodete tootmine ja transport), kasutamisel ja demonteerimisel (sealhulgas ehitustoodete ringlussevõtt või kõrvaldamine). Keskkonnamõju registreeritakse olelusringi hindamistes (EN 15804:15.02.2022).

3.3. Olelusringi hindamine on asjakohane vahend ehitustoodete kestlikkuse hindamiseks. Komitee soovib kasutada olelusringi hindamise vahendit hoonete kestlikkuse kvalifitseeritud hindamiseks kogu olelusringi jooksul järjepidevalt, et näidata ja võrrelda nende tekitatud keskkonnamõju.

3.4. Viimastel aastatel võimaldavad ehitusalased nõuded kasutada taastuvaid ehitusmaterjale. Puidu kasutamise võimalusi ehituses on laiendatud, seda eelkõige seoses tuleohutusega. Sellele teemale on pühendatud mitmed käimasolevad projektid.

3.5. Müncheneri Tehnikaülikooli juhitud projektis „TIMpuls“⁽¹⁰⁾ uuritakse praegu mitmekorruselistes puithoonetes tekkivaid tulekahjusid, et panna kindel alus kõrgete puithoonete ehitamise ühtsetele eeskirjadele.

3.6. Hiljutised uuringud ja ellu viidud projektid näitavad, et puitehitised ei jää tuleohutuse osas teistest konstruktsiooni liikidest mingil juhul maha ning lisaks on neil eelised seismilise ohutuse⁽¹¹⁾ seisukohast.

3.7. Kuna isegi liikmesriikide siseselt on kasutusel erinevad õiguslikud eeskirjad, siis esineb sageli tarbetuid takistusi. Seepärast nõuab komitee ehitusalaste õigusaktide edasist ühtlustamist, et tagada puidu samaväärne käsitlemine teiste ehitusmaterjalidega.

3.8. Komitee kutsub liikmesriike üles suurendama puidu kasutamist avalikes hoonetes, see näitaja jääb hetkel alla üldise keskmise. Avalik sektor peaks olema eeskujuks puitehituse potentsiaali ärakasutamisel, et saavutada kliimamuutustega seotud eesmärgid. Puidu laiaulatuslikumale kasutamisele võib anda tuge ja inspiratsiooni eelkõige silmapaistvate ja uuenduslike puitehitiste püstitamine.

3.9. Hankemenetlustes jäetakse tihti arvestamata sellised kriteeriumid nagu biomajandus, kestlikkus, olelusringi kulud, mõju kliimale jne või võetakse neid parima pakkumuse valikul liiga vähe arvesse ja see tuleb puitehitistele kahjuks. Seepärast teeb komitee üleskutse, et võetaks kohustus arvestada riigihangete tingimustes suuremal määral kriteeriumitega, mis aitavad kaasa kliimaeesmärkide saavutamisele.

3.10. Tehases valmistatud elementidest toodetud ehitise puhul peab kavandamine olema ülitäpne, et vältida tõlgendamise ohtu ja tagada ühene võrreldavus. Tehnomajanduslikku optimeerimist ja ehitusperioodi⁽¹²⁾ puudutavate eeliste saavutamiseks tuleb arvesse võtta toodete laia valikut ning tootmis-, logistika- ja paigaldamisprotsesside mõju varasemas etapis võrreldes olukorraga, kus valmiselemente kasutatakse vaid vähesel määral. See on võimalik, kui pakkujat puudutava teabega arvestatakse varakult, valides asjakohase hankemenetluse, näiteks kas arhitektuurikonkursi või võistleva dialoogi, või kaasates taotleja poolseid spetsialiseerunud planeerijaid.

⁽¹⁰⁾ www.cee.ed.tum.de/hbb/forschung/laufende-forschungsprojekte/timpuls (vaadatud 23.1.2023).

⁽¹¹⁾ Vt Forschungsprojekt Erdbbensicherheit von Holzgebäuden, Fachhochschule Bern, 2020, www.bfh.ch/de/forschung/referenzprojekte/erdbbensicherheit-holzgebäude (vaadatud 23.1.2023).

⁽¹²⁾ Vt uurimisprojekt leanWOOD – Neue Kooperations- und Prozessmodelle für das vorgefertigte Bauen mit Holz, HSLU Hochschule Luzern, 2017.

3.11. Komitee rõhutab algatuse „Uus Euroopa Bauhaus“ tähtsust kvaliteetsete kliimasõbralike ehitusmaterjalide ja seega ka puidu kasutamise edendamisel ehituses. Praegu on puidu osakaal ehitusmaterjalina ELis vaid 3 %, seega jääb puitehituse potentsiaal kliimamuutuste leevendamisel suures osas ära kasutamata. Seepärast peab komitee algatuse „Uus Euroopa Bauhaus“ raames toimuvat alternatiivsetele ehitusmaterjalidele suunatud teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni toetamist oluliseks elemendiks selle potentsiaali realiseerimisel.

3.12. Paljudel juhtudel ei ole ehitussektori osalejad veel piisavalt kursis puidu kõigi kasutusvõimalustega. Puudulike teadmiste tulemuseks on tihti puidu vähene kasutamine. Seepärast peab komitee väga oluliseks oskusteabe edasiandmist Euroopas, nagu see on kavandatud Uue Euroopa Bauhausi akadeemia raames, ning rõhutab samal ajal vajadust tagada, et vastavaid välja- ja täiendõppe valikuid pakutaks piisaval määral ka riiklikul tasandil. Uute kestlike ehitusmeetodite ja -materjalide kasutamise alane koolitus ja täiendõpe on vajalik kõigi ehitusprotsessis osalevate töötajate kategooriate – projekterijate, arhitektide, inseneride, tehnikute, IT-spetsialistide ja ehitustöölise – jaoks. Rohepöret on võimalik saavutada ainult vastava väljaõppe saanud inimeste olemasolul.

3.13. Komitee tervitab ühist Euroopa sotsiaalprojekti RESILIENTWOOD, mida koordineerivad Euroopa puidutöötlemistööstuse ametiühing (CEI-Bois) ja Euroopa Ehitus- ja Puidutööstuse Töötajate Liit (EFBH) ning mille eesmärk on töötada välja soovitud ja suunised ettevõtjatele, kutseõppe- ja riigiasutustele, et meelitada noori ELi puidutööstusesse, kohaneda tehnoloogiliste muutustega ja võimaldada töötajatele täiendavaid koolitusi.

3.14. Komitee peab oluliseks tehnilise teabe avaldamist, et kõigil sidusrühmadel oleks võimalik viia end kurssi puitehituse uute arengutega ning kehtestada konstruktsioonidele ja struktuuridele standardid, et lihtsustada ehitamisel puidu kasutamist.

3.15. Hoonete energiatõhususe direktiiv on kõige olulisem ELi õigusakt ehitussektoris. Selles nõutakse, et ELi liikmesriigid kehtestaksid oma hoonetele keskkonnatoime tasemed, kavandaksid strateegiliselt pikaajaliste renoveerimissstrateegiate abil hoonefondi CO₂-heite vähendamist ja rakendaksid lisameetmeid. Hoonete energiatõhususe direktiiv on seega ilmne poliitikavahend, millega kehtestada nõuded ja selged stiimulid CO₂ heite vähendamiseks hoonete kogu eluea jooksul.

3.16. Hoonete energiatõhususe direktiivi sätteid tuleb viia kooskõlla kliimanetraalsuse eesmärkidega ning tuleb määrata kindlaks kõige tähtsamad ja kiireloomulisemad meetmed, mis tuleb võtta 2050. aastaks. Hoonete energiatõhususe parandamine on küll oluline, kuid kui puudub selge arusaam hoonete CO₂ jalajäljest, on oht, et meetmed ei ole optimaalsed.

3.17. Komiteel on heameel 2022. aasta kevadel esitatud kestlike toodete ökodisaini määruuse üle ja ta peab seda oluliseks sammuks keskkonnanõuandjate ja ringluspõhisemate toodete suunas. Miinimumkriteeriumide kehtestamist, nagu toodete keskkonna- ja kliimajalajälje vähendamine, saab suurepäraselt rakendada ka puitehituses ja luua seeläbi majanduslikke innovatsioonivõimalusi, kuigi praegu see määruuses ei sisaldu.

3.18. Ehitussektori kohustuslik süsinikuaruandlus kogu olelusringi jooksul lihtsustab andmete kogumist ja võrdlusuuringuid ning annab ehitussektorile võimaluse arendada vajalikke oskusi ja suutlikkust. Tuleb kehtestada CO₂ heite kohustuslikud miinimumstandardid kogu olelusringi vältel ja neid tuleb aja jooksul karmistada. Komitee kutsub Euroopa Komisjoni üles töötama välja süsiniku sertifitseerimise süsteemi, milles võetakse täiel määral arvesse puittoodete rolli heitkoguste kompenseerimisel.

3.19. Komitee kutsub liikmesriike üles osalema aktiivselt Austria ja Soome valitsuse uues algatuses Wood POP, mis on platvorm puitu puudutava poliitilise dialoogi edendamiseks. Selle eesmärk on mobiliseerida puiduvaldkonna peamised avaliku ja erasektori osalejad riiklikul ja piirkondlikul tasandil, toetades samal ajal investeringute ümbersuunamist kestlikesse bioressursipõhistesse lahendustesse ja puidupõhistesse väärtusahelatesse.

3.20. Oma täiendavas arvamuses CCM/205 „Tööstus 5.0 puitehituse sektoris“ rõhutas komitee, et puidu kasutamine ehitusmaterjalina on suurepärase võimaluse, sest see on kestlik ja kulutõhus alternatiiv ja täiendus traditsioonilistele ehitusmaterjalidele, nagu betoon ja teras. Selle teine eelis on kõrge tööviljakus, mis võimaldab kiiremat ja tõhusamat ehitustegevust. Lisaks pakub puitehitus tööhoiuvõimalusi maapiirkondades. Puitehitus on kasulik keskkonnale, kuna puit on taastuv tooraine, mis tekitab ehitusdetailide ja hoonete valmistamisel ning nende olelusingi vältel vähem CO₂ heidet kui teised ehitusmaterjalid. Lisaks soodustab puidu kasutamine ehitustööstuses metsade säilitamist ja hooldamist ja aitab seega kaasa kasvuhoonegaaside vähendamisele.

Brüssel, 22. märts 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

LISA

Tööstuse muutuste nõuandekomisjoni täiendav arvamus – CCMI/205 – „Tööstus 5.0 puitehituse sektoris“:

Tööstuse muutuste nõuandekomisjoni arvamus teemal „Tööstus 5.0 puitehituse sektoris“

(arvamuse TEN/794 lisaarvamus)

Raportöör: **Martin BÖHME**

Kaasraportöör: **Rolf GEHRING**

Täiskogu otsus	15.11.2022
Õiguslik alus	kodukorra artikli 56 lõige 1 – lisaarvamus
Vastutav seksioon	tööstuse muutuste nõuandekomisjon (CCMI)
Vastuvõtmine CCMI	27.2.2023
Hääletuse tulemus	
(poolt/vastu/erapooletuid)	29/0/3

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee rõhutab, et puidu kasutamine ehitusmaterjalina on suurepärase võimalus, sest see on kestlik ja kulutõhus alternatiiv ja täiendus traditsioonilistele ehitusmaterjalidele, nagu betoon ja teras. Teine eelis puitehituse puhul on kõrge tööviljakus, mis võimaldab hooned kiiremini ja tõhusamalt ehitada. Võimalus ehitusdetailid tehases eelkoostada vähendab ka kulusid ja suurendab ohutust ehitusplatsil.

1.2. Töötajate haridus, koolitus ja pidevõpe puitehituse valdkonnas on olulisem kui kunagi varem. Haridus ja koolitus peavad olema kõigi sotsiaalpartnerite osalusel peetava sotsiaaldialogi tulemus.

1.3. Komitee näeb puitehituse sektori arendamises märkimisväärsed võimalusi töötajate jaoks, eriti maapiirkondades. Inimväärsed töökohad puidutööstuses ja puitehituses võivad aidata parandada majanduslikku olukorda maapiirkondades, kus puidusektoril on oluline roll.

1.4. Komitee rõhutab puitehituse arvukaid keskkonnavalaseid eeliseid. Üks peamisi eeliseid on asjaolu, et puit on taastuv tooraine, mis tekitab ehitusdetailide ja hoonete valmistamisel ning nende oleusringi vältel vähem CO₂ heidet kui teised ehitusmaterjalid. Lisaks soodustab puidu kasutamine ehitustööstuses metsade säilitamist ja hooldamist, sest see loob stiimuleid kestlikuks metsamajandamiseks. Kasvuvaasis neelab puit atmosfäärist CO₂ ja säilitab seda. Seega muutub puit ehitusmaterjalina kasutamisel roheliseks ehitusmaterjaliks ja aitab kaasa kasvuhoonegaaside üldisele vähendamisele.

1.5. Komitee viitab oma hiljutistele arvamustele ehituse ja ehitustoodete teemal, eelkõige arvamustele „Ehitustoodete ühtlustatud turustustingimused“⁽¹⁾ ja „Puitehitus CO₂ heite vähendamiseks ehitussektoris“⁽²⁾.

⁽¹⁾ ELT C 75, 28.2.2023, lk 159.

⁽²⁾ „Puitehitus CO₂ heite vähendamiseks ehitussektoris“ (vt ELT, lk 18).

1.6. Puidu kasutamine ehitussektoris toetab puidu käsitlemist maavärinakindla materjalina. Puidu maavärinakindlus on juba leidnud kinnitust teatud juhtudel, näiteks 1964. aastal Alaskas toimunud maavärinas. Komitee leiab, et maavärinaohtlikes piirkondades elavaid inimesi tuleks julgustada kasutama puitu ehitusmaterjalina.

2. Üldised märkused

2.1. Käesolevas arvamuses nõustutakse arvamuse TEN/794 „Puitehitus CO₂ heite vähendamiseks ehitussektoris“ üldiste märkustega.

2.2. Ehitussektor on oluline kasvuhoonegaaside heite põhjustaja ja seega märkimisväärne tegur kliima kahjustamise seisukohast. Heide tekib peamiselt fossiilkütuste kasutamisel soojuse ja elektri tootmiseks hoonetes ning ehitusmaterjalide tootmisel. Ehitussektoris on tingimata tarvis meetmeid kasvuhoonegaaside heite vähendamiseks, nt taastuvenergia kasutamise, hoonete energiatõhususe parandamise ja kestlike ehitusmaterjalide kasutamise kaudu ⁽³⁾.

2.3. Komitee toonitab, et kestlikult toodetud puidu kui ehitusmaterjali tähtsuse suurendamiseks ehitustööstuses tuleks rõhutada vajadust metsa puidutoorme tootmiseks kestlikult majandada. Kestlik metsamajandamine tähendab metsade majandamist ja kasutamist viisil, mis on keskkonnavalaselt, majanduslikult ja sotsiaalselt kestlik. See tähendab, et metsad säilivad nii praegustele kui ka tulevastele põlvkondadele ning loodusvarasid kasutatakse vastutustundlikult. Kestliku metsamajandamise oluline osa on elurikkuse ja metsade ökosüsteemiteenuste säilitamine. Samuti on oluline vähendada metsade haavatavust selliste looduslike häiringute suhtes nagu metsatulekahjud ja putukarüüste.

2.4. Tehnilisest seisukohast tuleb märkida, et puitehitus nõuab oluliselt vähem nn kasutatud energiat võrreldes muude ehitusmaterjalidega, nagu betoon. Kasutatud energia tähendab energiat, mida kasutatakse toodete tootmiseks, transportamiseks, ladustamiseks ja ringlussevõtuks. Kasutatud energia vähendamine tähendab, et nendele protsessidele kulutatakse vähem energiat, mis toob kaasa CO₂ heite vähenemise ja säästvama energiatarbimise. Kasutatud energia vähendamine võib aidata parandada ka ettevõtjate konkurentsivõimet.

2.5. Komitee märgib, et mõnikord takistavad õigusnormid puitehituse arengut, piirates puidu kasutamist ehitusmaterjalina või kehtestades teatud eeskirjad ja standardid, mida on puitehituses raske või kulukas rakendada. Üks näide selle kohta on puithoonete kõrgusepiirang, mis on mõnes riigis kehtestatud. See võib piirata puitehituse võimalusi ja takistada uuenduslike puitkonstruktsioonide väljatöötamist. Hoonete tuleohutuse valdkonnas ei ole vastuvõetav, et puidule kehtivad teistsugused tulemuslikkuseeskirjad kui muude materjalide puhul. Komitee pooldab eeskirjade ühtlustamist Euroopa tasandil, olenemata ehitusmaterjalist.

2.6. Puitehitus võib anda olulise panuse ringmajanduse poole liikumisse ja eelkõige bioressursipõhisema majanduse eesmärgi saavutamisse, nagu on sätestatud asjaomastes ELi poliitikameetmetes. Sellega seoses tuleb puidu ja puidupõhiste toodete kasutamist ja materjaliomadusi edasi arendada. Eelkõige on olulisel kohal puittoodete ringlussevõetavus. Ent üha tähtsamaks muutub ka puidu kombineerimine muude materjalidega. Euroopa tasandil koordineeritud ja toetatud teaduskoostöö edendamine materjalide omaduste ja komposiitmaterjalide valdkonnas võib mängida selles osas olulist ja innovatsiooni stimuleerivat rolli.

2.7. Meie tööstuse üleminekul Tööstus 5.0 kontseptsioonile on sotsiaalne, aga ka tugevalt tehniline külg. Digitaliseerimine (ehitusteabe modelleerimine), robotiseerimine ja masinõppe kasutamine (tehisintellekt) muudavad tervet väärtusahelat, alustades metsamajandusest kuni ehituse, hoolduse ja ringlussevõetuni. Selleks on vaja õigusraamistikku seoses üldiste tootenoüete, ehitustoodetele esitatavate nõuete ja standardimisega. Puitehituse valdkonnas tuleb neid kooskõlastada. Kooskõlas Tööstus 5.0 kontseptsiooni sotsiaalsete eesmärkidega tuleks tehnoloogiaarenduses ja töökorralduse kontseptsioonides järgida inimkeskset lähenemist tehnoloogia kujundamisele. Samuti on oluline võtta alates tehnoloogilise arengu esimesest etapist süstemaatiliselt arvesse võimalikku positiivset või negatiivset mõju terviskõigule töö- ja elukeskkonnale.

⁽³⁾ Vt „Kreislaufwirtschaft für die Dekarbonisierung des EU-Bausektors – Modellierung ausgewählter Stoffströme und Treibhausgasemissionen“. Meta Thurid Lotz, Andrea Herbst, Matthias Rehfeldt.

2.8. Komitee märgib, et tehnoloogilised ja materjali puudutavad muutused puitehituses muudavad ka töökorraldust ja kvalifikatsiooninõudeid. See tekitab kattuvusi ehitus- ja puidusektori ning nende kahe majandussektori traditsiooniliste kutsealade vahel. Seetõttu on tarvis kohandada eri kutsealade jaoks olemasolevaid õppekavasid või ka kutsealasisid ümber kujundada. Seda tuleks kooskõlastada Euroopa tasandil. Eesmärk kujundada mitmesuguste ülesannetega atraktiivsed lukutsed ja nendele vastav töökorraldus aitab samuti ehitus- ja puidusektorit atraktiivsemaks muuta.

2.9. Komitee leiab, et kiirete muutuste tõttu töömeetodites (digiteerimine, robotika, tehisintellekt, uued masinad), on töötajate haridus, koolitus ja pidevõpe puitehituse valdkonnas olulisem kui kunagi varem. Haridus ja koolitus peavad olema kõigi sotsiaalpartnerite osalusel peetava sotsiaaldialoogi tulemus.

3. Konkreetsed märkused

3.1. Eeldatakse, et puitehituse osakaalu suurendamine võib oluliselt kaasa aidata piirkondlike väärtusahelate tugevdamisele ja ökoloogilise jalajälje vähendamisele. Materjali seisukohast on puitehitus väga tõhus panus biomajandusse, eelkõige juhul, kui puitehituse kogu olelusringi vältel, sh projekteerimise etapis, pannakse suuremat rõhku hooldusele ja säilitamisele. Keskkonnavalase väljatõrjumise efekti vältimiseks tuleks puitu hankida ainult sertifitseeritud metsaaladelt (metsade sertifitseerimissüsteemid FSC ja PEFC), mille puidutoorme tootmise potentsiaal ületab omavajaduse.

3.2. Komitee leiab, et puitehituse kui terviku kestlikkuse seisukohast on kesksel kohal puidutootmise maavajaduse kavandamine ning majandamise (intensiivne, ekstsensiivne, monokultuur, keskkonnasäästlik) ja varumise viis (tavapärase või kestlik). Eelkõige seoses puitehituse osakaalu soovitava kasvuga ehitussektoris on äärmiselt oluline, et uute maa-alade kasutuselevõtul ja nende kasutusotstarbe muutmisel puidutootmise eesmärgil võetaks järjepidevalt arvesse kestliku arengu ja elurikkuse eesmärke.

3.3. Kasutustestid näitavad, et olelusringi hindamise seisukohast on puidust ehitamine üldiselt kasulikum kui muud ehitusviisid, näiteks raudbetoonist ehitamine. Eelkõige on globaalse soojendamise potentsiaali hindamise mõjunäitaja märkimisväärselt parem ja moodustab ainult 57 % raudbetoonist ehitamise potentsiaalset (*).

3.4. Komitee rõhutab, et puitehitust rasketest materjalidest ehitamisega võrdlevate uuringute analüüsi kohaselt on peaaegu kõigil juhtudel puitehitusel väiksem keskkonnamõju. See hinnang põhineb järgmisel olelusringi hindamise näitajatel: a) primaarenergia vajadus (koguenergia ja taastumatu energia) ning b) globaalse soojendamise potentsiaal. See ei sõltu rasketest materjalidest ehitamise jaoks valitud ehitusmaterjalidest ega puitehituses kasutatava konstruktsiooni liigist (†).

3.5. Puitehituses on eelkoostamise tase palju kõrgem kui rasketest materjalidest ehitamisel. Ehitusplatsil tehtavad tööd sõltuvad seetõttu vähem ilmastikust ning suurem osa valmistamisest toimub optimaalsetes töötingimustes tehases. Suurem vertikaalne integratsioon nõuab aga suuremat planeerimistööd ja seega pikemat planeerimisaega.

3.6. Komitee märgib, et puitehituse lühemad ehitusajad toovad kaasa ehitusplatsi üldkulude vähenemise ja ehitusseadmete kasutusaja lühenemise. Eelkoostamine võimaldab vähendada vedude arvu ehitusplatsile. Eelkõige linnapiirkondade potentsiaalsetel aladel on võimalik puitehitusega luua kiiresti uusi eluruumi, näiteks korruste lisamise ja laiendamisega.

3.7. Puitehitus võimaldab suuremaid elamispindu samade välismõõtmete juures. Puitehituses integreeritakse isolatsioon sageli kandekonstruktsiooni, rasketest materjalidest ehitamise puhul ehitatakse see eraldi. Seetõttu on puitehituses sama paksusega isolatsiooni puhul võimalik õhem välissein.

3.8. Komitee eeldab, et puitehitusel on lisaks elamuehitusele täiendavat potentsiaali ka muud liiki mittelehoonete valdkonnas (nt kontori-, lao- ja laborihooned).

(*) <https://www.berlin.de/nachhaltige-beschaffung/studien/holz-versus-stahlbetonbauweise/>

(†) Potentiale von Bauen mit Holz. Saksamaa Keskkonnaamet, lk 25.

3.9. Komitee märgib, et nagu kõigi ehitusvormide puhul, on kvaliteetne projekteerimine ja teostamine ehitise olelusringi jaoks väga olulised. See nõuab eelkõige hästi koolitatud arhitekte ja insenere ning Euroopa planeerimisdirektiivi vastuvõtmist, mis toetaks kutsealasid sobiva regulatiivse raamistikuga. Eelkõige planeerimissektoris tuleb õiguslike kohanduste ja tellimuse esitajate asjakohase koolitamise abil tagada, et lepingud sõlmitakse kvaliteedil põhineva konkurentsi alusel ⁽⁶⁾.

3.10. Võttes arvesse viimati toimunud Türgi maavärrinate, aga ka varasemate maavärrinate tagajärgi ning ekspertide prognoose tulevasteks sündmusteks, leiab komitee, et maavärrinaohtlikes piirkondades elavaid inimesi tuleks julgustada ehitama puitmaju.

3.11. Tootmisettevõtetes saab Tööstus 5.0 tehnoloogia kasutamise teel tootmisprotsesse optimeerida ja lihtsustada ning see võib vähendada energiakasutust ja seega ka tootmisprotsessi CO₂ heidet. Lisaks võimaldab ehitusdetailide eelkoostamine tehases ehitusplatsi tõhusamalt korraldada ja vähendada seal jäätmete tekkimist, sest ehitusdetailid tuleb kohapeal ainult paigaldada. See vähendab transpordiks vajaliku energia tarbimist ja jäätmeteket ⁽⁷⁾.

Brüssel, 27. veebruar 2023

Tööstuse muutuste nõuandekomisjoni
esimees
Pietro Francesco DE LOTTO

⁽⁶⁾ Vt „Holzbau vs. Massivbau – ein umfassender Vergleich zweier Bauweisen im Zusammenhang mit dem SNBS Standard“. Daniel Müller.

⁽⁷⁾ Vt Koppelhuber, J., Bok, M. (2019). „Paradigmenwechsel im Hochbau“. Väljaandes: Hofstadler, C. (toimetaja) „Aktuelle Entwicklungen in Baubetrieb, Bauwirtschaft und Bauvertragsrecht“. Springer Vieweg, Wiesbaden, https://doi.org/10.1007/978-3-658-27431-3_19.

III

(Ettevalmistavad aktid)

EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEE

EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEE TÄISKOGU 577. ISTUNGJÄRK, 22.3.2023–
23.3.2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega kehtestatakse meetmed avaliku sektori koostalitlusvõime kõrge taseme tagamiseks kogu liidus (Koostalitleva Euroopa määrus)“

(COM(2022) 720 final – 2022/0379 (COD))

ja teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Tugevam avaliku sektori koostalitlusvõime poliitika. Avalike teenuste ühendamine, avaliku poliitika toetamine ja avalike hüvede loomine. Koostalitleva Euroopa suunas““

(COM(2022) 710 final)

(2023/C 184/05)

Raportöör: **Vasco DE MELLO**

Konsulterimistaotlus	a) Euroopa Parlament, 21.11.2022 b) Euroopa Liidu Nõukogu, 25.11.2022
Õiguslik alus	a) Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 172 b) Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304
Vastutav seksioon	ühtse turu, tootmise ja tarbimise seksioon
Vastuvõtmine seksioonis	10.3.2023
Vastuvõtmine täiskogus	22.3.2023
Täiskogu istungjärk nr	577
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	200/0/3

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Sarnaselt komisjoniga leiab Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee, et avalike teenuste koostalitlusvõime on oluline eeltingimus digitaalse ühtse turu loomiseks.

1.2. Nimetatud eesmärgi poole püüdlamine ei tohi aga kaasa tuua seda, et liikmesriikides rakendatakse avalike teenuste täieliku digiülemineku poliitikat, kaotades teenuste osutamise kohapeal. Tuleb arvesse võtta kõige haavatavamaid elanikkonnarühmi. Digioskuste õpetamine peab olema kättesaadav kõigile, kuid eelkõige nendele elanikkonnarühmadele.

1.3. Töötajate arvu vähendamise asemel tekitab digiteenuste arendamine ja käitamine alguses lisavajaduse personali järele. Eduka digiülemineku üks eeltingimus on piisav personal.

1.4. Komitee märgib rahuloluga, et avalike teenuste digiüleminekul on pandeemia ajal tehtud suuri edusamme.

1.5. Komitee toetab kõnealuse poliitika jaoks sellise juhtimismudeli loomist, mis koosneb kahest järgmisest põhiorganist: Koostalitleva Euroopa nõukoda ja Koostalitleva Euroopa kogukond.

1.6. Komitee kiidab asjaolu, et teatistes nähakse ette selliste katselahenduste väljatöötamine, mis võimaldavad partnerlust avaliku sektori ja innovatiivsete tehnoloogiaettevõtjate või idufirmade vahel, et töötada välja uuenduslikud katselahendused, mida saaks avalike teenuste raames rakendada ja omavahel jagada.

1.7. Komitee peab oluliseks, et tulevastest avalike teenuste koostalitlusvõime projektide rahastamise programmidest eraldataks vahendeid tingimusel, et rakendatud on põhimõtteid ja struktuure, mida edendatakse Euroopa koostalitlusvõime raamistikus.

1.8. Kuigi komitee kiidab heaks asjaolu, et see protsess on osa kaksiküleminekest, hoiatab ta, et mõned digiülemineku tehnoloogilised lahendused võivad olla väga energiamahukad.

1.8.1. Komitee leiab, et kui vajalikud ettevaatusabinõud on võetud, ei tohi andmekaitsel lubada takistada uute koostalitluslahenduste loomist ametiasutuste või üksikisikute poolt.

1.8.2. Lisaks on komitee seisukohal, et andmetele juurdepääsu puhul tuleks rakendada eri loatasemeid nii kodanike, ettevõtjate kui ka teiste ametiasutuste jaoks, et säilitada andmete konfidentsiaalsus ja edastada ainult rangelt vajalikke andmeid.

2. Taustteave

2.1. Siseturu, st isikute, kaupade, teenuste ja kapitali vaba liikumise ala loomine nõuab kõigi olemasolevate riiklike tõkete kõrvaldamist.

2.2. Euroopa Liit on algusest peale ja veelgi jõulisemalt pärast ühtse turu loomist püüdnud kõrvaldada kõik takistused, mis võivad pärssida tõelise siseturu kujunemist.

2.3. Tõelise siseturu olemasoluks on vaja, et kodanikel ja ettevõtjatel oleks lihtne ja kiire juurdepääs liikmesriikide avalikele teenustele ning võimalus ametiasutustega suhelda nii kohalikul, piirkondlikul kui ka riiklikul tasandil.

2.4. Lisaks nõuab sellise avatud Euroopa ruumi olemasolu, et liikmesriikide ametiasutused jagaksid igal tasandil andmeid ja teeksid koostööd.

2.5. Alates 1990. aastatest on komisjon püüdnud panna aluse koostalitlusvõime⁽¹⁾ või, mis veelgi parem, omavahelise ühendatuse loomisele ja säilitamisele liikmesriikide eri avalike teenuste vahel⁽²⁾.

(1) Avaliku sektori koostalitlusvõimet määratletakse komisjoni teatistes Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Tugevam avaliku sektori koostalitlusvõime poliitika. Avalike teenuste ühendamine, avaliku poliitika toetamine ja avalike hüvede loomine. Koostalitleva Euroopa suunas“ protsessina, mis võimaldab haldusametitel teha koostööd ja panna avalikud teenused toimima piiri-, sektori- ja organisatsiooniuüleselt.

(2) Euroopa Parlamendi ja nõukogu otsusega nr 1719/1999/EÜ käivitas komisjon avalike teenuste koostalitlusvõime algatuse, mis koosnes reast suunistest, mille eesmärk oli muu hulgas selgitada välja haldusametustevahelise elektroonilise andmevahetuse üleeuroopaliste võrkudega seotud ühist huvi pakkuvad projektid.

2.6. See vajadus on järk-järgult muutunud pakilisemaks, sest siseturule on lisandunud uus, digitaalne mõõde ⁽³⁾.

2.7. Digiüleminek on tõeline revolutsioon nii inimeste harjumustes kui ka ettevõtjate ja ametiasutuste toimimisviisides.

2.8. Viimastel aastatel on liikmesriikides rida avalikke teenuseid, mida seni osutati eranditult näost näkku, hakatud osutama ka veebis. See loob suured eelised nii kodanikele, ettevõtjatele kui ka ametiasutustele endile, kes on suutnud saavutada suurt kokkuhoidu nii tööajas kui ka rahalistes vahendites.

2.9. COVID-19 kriisist tingituna on see suundumus kiirenenud, sest on tõestatud, et mitmesuguste Euroopa avalike teenuste koostalitlusvõime võib osutada arvestatavaks inimeste vaba liikumise tagamise vahendiks, nagu on näidanud COVID-tõendi kasutamine.

2.10. Euroopa Liit tunnistab, et arvestades avaliku sektori osatähtsust SKPs, ⁽⁴⁾ võib selle sektori digiüleminek olla Euroopa digiülemineku protsessi jaoks otsustav tegur mitte ainult sellepärast, et see võimendab üleminekut teistes valdkondades, vaid ka sellepärast, et see suudab Euroopa majanduse kontekstis etendada juhtrolli.

2.11. Seepärast nähakse taaste- ja vastupidavuskavades avaliku halduse digiüleminekuks ette kokku 47 miljardi euro ulatuses avaliku sektori investeeringuid.

2.12. Euroopa Liit komisjoni kaudu ja liikmesriikide valitsused on aja jooksul tunnistanud vajadust suurendada nii riiklike avalike teenuste omavahelist kui ka nende teenuste ja Euroopa Liidu teenuste vahelist koostalitlusvõimet ja omavahelist ühendatus, ⁽⁵⁾ et need teenused oleksid kättesaadavad kõigile ELi inimestele ja ettevõtjatele, olenemata nende asukohast.

2.13. Kuigi avalike teenuste koostalitlusvõime ei ole uus teema, ⁽⁶⁾ on teatise eesmärk luua ametlikum, stabiilsem ja suuremat turvalisust pakkuv koostööraamistik, et suurendada eri riiklike avalike teenuste digisüsteemide ühendatust nii omavahel kui ka Euroopa Liidu teenustega ⁽⁷⁾. See peaks konsolideerima eesmärki saavutada 2030. aastaks Euroopa Liidus avalike teenuste osutamine 100 % digitaalselt, nagu on kavandatud komisjoni teatises Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Digikompass 2030: Euroopa tee digikümnendil“ (COM(2021) 118).

2.14. Selleks sätestatakse käesoleva arvamuse aluseks olevas teatises selles valdkonnas ühtse lähenemisviisi kasutamiseks järgmised aluspõhimõtted:

- luua koostalitlusvõime juhtimise struktuur, mis koosneb kahest organist (Koostalitleva Euroopa nõukoda ja Koostalitleva Euroopa kogukond), mis on kavandatud võimaldama koostööd haldusasutuste vahel nii üldisel (Euroopa, riiklik, piirkondlik või kohalik tasand) kui ka valdkondlikul (mh justiits-, transpordi-, siseküsimuste, tervishoiu- ja keskkonnavaldkond) tasandil, samuti erasektori sidusrühmadega, andes volitused leppida kokku ühistes koostalitluslahendustes (nt raamistikud, avatud spetsifikatsioonid, avatud standardid, rakendused ja suunised);

⁽³⁾ Digitaalse siseturu rajamisel ei ole muutunud oluliseks mitte ainult selle tekkimist takistavate asjaolude kõrvaldamine, vaid ka mehhanismide kasutuselevõtmine uute takistuste tekkimise vältimiseks.

⁽⁴⁾ Eurostati 2022. aasta andmete kohaselt moodustab avalik sektor 53,1 % Euroopa SKPst, vt Government finance statistics – Statistics Explained (europa.eu).

⁽⁵⁾ Vt nt Tallinnas (2017), Berliinis (2020), Lissabonis (2021) ja Strasbourgis (2022) toimunud ministeeriumitevaheliste kohtumiste lõppdeklaratsioonid.

⁽⁶⁾ Komisjon esitas 2010. aastal teatise „Euroopa avalike teenuste koosvõime alused“ (KOM(2010) 744), mida käsitleti komitee arvamuses TEN/448–449 ja mida rakendati Euroopa haldusasutuste koosvõimealaste lahenduste programmi kaudu (ISA programm, Euroopa Parlamendi ja nõukogu otsus nr 922/2009/EÜ), millele järgnes 2015. aastal Euroopa Parlamendi ja nõukogu otsusega (EL) 2015/2240 loodud ISA² programm ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/694 alusel käivitatud programm „Digitaalne Euroopa“.

⁽⁷⁾ Komisjoni ettepanekus tunnistatakse, et senine ennetav lähenemisviis ei ole kavandatud koostalitlusvõimealaste eesmärkide saavutamiseks piisav.

- kehtestada kohustuslik piiriülesele koostalitlusvõimele avalduva mis tahes mõju hindamine juhul, kui luuakse uus avaliku teenuse infosüsteem või muudetakse seda;
- luua ühiselt Euroopa Liidu avaliku sektori jaoks koostalitluslahenduste ökosüsteem (tunnustatud koostalitluslahenduste kataloogid, mida saab kasutada haldusasutustes ja poliitikakujundamisel, näiteks digivahendid, -spetsifikatsioonid ja -lahendused), et ELi kõigi valitsemistasandite haldusasutused ja muud sidusrühmad saaksid anda oma osa nende lahendustesse loomise, täiustamise ja taaskasutamisse, tehes koos uuendusi ja luues avalikku väärtust;
- tagada, et riiklike infosüsteemide loomist või tugevdamist toetavaid teatavaid ELi rahalisi vahendeid eraldatakse tingimusel, et kasutatakse ELi poolt eelnevalt kindlaksmääratud lahendusi ja põhimõtteid⁽⁸⁾.

3. Üldised märkused

3.1. Sarnaselt komisjoniga leiab komitee, et avalike teenuste koostalitlusvõime on oluline eeltingimus digitaalse ühtse turu loomiseks ja allesjäänud tõkete kõrvaldamiseks füüsilisel turul⁽⁹⁾.

3.2. Selleks et saavutada 2030. aastaks kogu Euroopa Liidus avalike teenuste osutamine 100 % digitaalselt, tuleb kiiresti luua üleeuroopaline võrk, mis ühendab neid teenuseid ja kasutab ühiseid elemente, muu hulgas tehnilisel, semantilisel, õiguslikul ja organisatsioonilisel tasandil, ning täiustada selle võrgu toimimist.

3.3. Nimetatud eesmärgi poole püüdlemine ei tohi aga kaasa tuua seda, et liikmesriikides rakendatakse avalike teenuste täieliku digiülemineku poliitikat, kaotades teenuste osutamise kohapeal. Tuleb arvesse võtta kõige haavatavamaid elanikkonnarühmi, sest igapäev peab olema juurdepääs kohapeal pakutavatele avalikele teenustele. Digioskuste õpetamine peab olema kättesaadav kõigile, kuid eelkõige nendele elanikkonnarühmadele.

3.4. Töötajate arvu vähendamise asemel tekitab digiteenuste arendamine ja käitamine alguses lisavajaduse personali järele. Eduka digiülemineku üks eeltingimus on piisav personal.

3.5. Digiüleminekut tuleks kasutada paremate avalike teenuste tagamiseks.

3.6. Nagu komitee ühes oma varasematest arvamustest märkis, ei ole eesmärk vahetada inimesed IT-vahendite vastu välja, vaid anda inimestele rohkem aega, et nad saaksid seda kasutada suurema lisaväärtusega ülesannete täitmiseks⁽¹⁰⁾.

3.7. Digiülemineku ja tehisintellekti kasutamine ei ole vahend, millega õigustada üldist töökohtade kärpimist. Rutiinsete ülesannete kadumine digiülemineku tõttu peaks viima selleni, et töötajatel on rohkem aega keerulisema töö tegemiseks ja inimeste nõustamiseks.

3.8. Lisaks on 2030. aastal kindlasti väike hulk digitaalselt tõrjutud inimesi, kes pääseb avalikele teenustele ligi üksnes kohapeal⁽¹¹⁾. Alternatiivseid juurdepääsu kanaleid, mis võimaldavad inimestel kasutada avalikke teenuseid, ei tohi digiülemineku käigus raskendada ega sulgeda.

3.9. Seepärast kiidab komitee kõnealuse teatise eesmärki süvendada ja parandada avaliku sektori koostalitlusvõime taset, luues ELi tasandil kindlaksmääratud õigusraamistikku⁽¹²⁾.

⁽⁸⁾ Vt määruse ettepanekule lisatud seletuskiri ning komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Tugevam avaliku sektori koostalitlusvõime poliitika. Avalike teenuste ühendamine, avaliku poliitika toetamine ja avalike hüvede loomine. Koostalitleva Euroopa suunas“.

⁽⁹⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee rõhutas juba oma arvamuses „Euroopa koostalitlusvõime raamistik. Rakendusstrateegia“ (TEN/635) koostalitlusvõime tähtsust digitaalse ühtse turu saavutamisel (ELT C 81, 2.3.2018, lk 176).

⁽¹⁰⁾ Vt Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Euroopa e-valitsuse tegevuskava 2011–2015 – IKT-lahendused aruka, jätkusuutliku ja innovaatilise valitsemise edendamiseks““ ja „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Euroopa avalike teenuste koostalitlusvõime alused““ (ELT C 376, 22.12.2011, lk 92).

⁽¹¹⁾ See on murepunkt, mida on komitee arvamustes korduvalt käsitletud (ELT C 81, 2.3.2018, lk 176).

⁽¹²⁾ Varasemates arvamustes on komitee väljendanud toetust kõigile projektidele, mille Euroopa Liit on digiülemineku eesmärkide saavutamiseks käivitanud (ELT C 365, 23.9.2022, lk 13).

3.10. Komitee märgib, et kodanike (eelkõige piiriüleste töötajate), ettevõtjate ja liikmesriikide haldusasutuste endi jaoks toob koostalitlusvõime süvendamine suurt kasu.

3.11. Et see kasu oleks aga ka päriselt tuntav, ei piisa selliste tehniliste standardite kehtestamisest, mis võimaldavad teenuseid omavahel ühendada, nagu komisjon ka ise mõonab. Liikmesriigid peavad kõigil tasanditel tegema piisavaid avaliku sektori investeeringuid.

3.12. Tuleb tagada koordineerimine nii seadusandlikul kui ka sektoripõhiste teenusevõrkude tasandil, tagamaks ühelt poolt see, et koostalitlusvõime abil saavutatud tulemusi ei nullita tarbetu halduskoormuse tekitamisega, ning teiselt poolt see, et üksikisikud või ettevõtjad ei pea esitama samu andmeid eri ametiasutustele, sest see põhjustaks menetluste dubleerimist ja tarbetuid kulusid.

3.13. Samuti on oluline, et teiste liikmesriikide kodanike ja ettevõtjate ees ning teistele liikmesriikidele kuuluvate avalike teenuste puhul ei oleks riigi tasandil digitaalsete avalike teenuste ühendatuse ja koostalitlusvõime seisukohast takistusi, mis pärsiks nende piiriülest kasutamist ⁽¹³⁾.

3.14. Komitee märgib rahuloluga, et avalike teenuste digiüleminekul tehti pandeemia ja liikumispiirangute ajal suuri edusamme.

3.15. Seda silmas pidades on kiiduväärt, et kõnealuse teatise eesmärk on tagada sidusus kõigi koostalitlusvõime meetmete vahel, mis hõlmavad nii riiklikke kui ka valdkondlikke Euroopa tasandi meetmeid, soodustades ühiste mudelite kasutamist ning tehniliste kirjelduste ja muude jagatavate lahenduste jagamist.

3.16. Samal põhjusel toetab komitee põhimõtet, mille kohaselt nii Euroopa kui ka riiklikud ametiasutused taaskasutavad ja jagavad elemente ja andmeid.

3.17. Komitee väljendab muret ka keelte kasutamise pärast avalike teenuste koostalitlusvõime valdkonnas. Keelte kasutamise kord ei tohi olla üks haldustakistus ning on vaja tagada, et andmete ja teabe jagamine toimuks kõigile arusaadavas keeles.

3.18. Komitee toetab asjaolu, et selle poliitika jaoks töötakse välja ja võetakse kasutusele juhtimismudel, mis koosneb kahest põhiorganist. Need on Koostalitleva Euroopa nõukoda, mille eesistuja on komisjon ning mis koosneb iga liikmesriigi esindajatest, Euroopa Regioonide Komitee esindajast ja Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee esindajast, ning Koostalitleva Euroopa kogukond, mis koosneb kodanikuühiskonna ja erasektori osalejatest ⁽¹⁴⁾ ⁽¹⁵⁾.

3.19. Komitee leiab, et koostalitlusvõime poliitika kujundamisse on oluline kaasata kodanikuühiskond, eelkõige sotsiaalpartnerid, mitte ainult seepärast, et kodanikud ja ettevõtjad on selle meetme sihtrühm, vaid ka seepärast, et kodanikuühiskond saab anda sellesse poliitikasse oma panuse, pakkudes uusi tehnoloogilisi lahendusi, mida avalik sektor ei suudaks välja töötada.

3.20. Komitee leiab, et kodanikuühiskond peaks osalema eri tasanditel ning komisjon peab julgustama ja innustama liikmesriike edendama seda osalemist eri tasanditel – nii riiklikul, piirkondlikul kui ka kohalikul tasandil.

3.21. Komiteel on hea meel, et komisjon loob ühtse kontaktpunkti, mille eesmärk on koondada ja tsentraliseerida kõik koostalitlusvõimega seotud teadmised ja mehhanismid, mida saavad pakkuda nii avaliku kui ka erasektori osalejad.

⁽¹³⁾ Üks tegur, mis võib takistada avalike teenuste piiriülest koostalitlusvõimet, on isikuandmete küsimus.

⁽¹⁴⁾ Koostalitleva Euroopa nõukoda vastutab meetmete väljatöötamise, toetuse pakkumise, nõustamise ja järelmeetmete rakendamise eest Euroopa koostalitlusvõime poliitika raames, ning Koostalitleva Euroopa kogukond toob kokku kodanikuühiskonna sidusrühmad, et aidata Koostalitleva Euroopa nõukojal leida ja kindlaks teha uusi lahendusi.

⁽¹⁵⁾ Komisjoni valitud variant on kooskõlas komitee varasemates arvamustes esitatud soovustega (ELT C 81, 2.3.2018, lk 176).

- 3.22. Sarnaselt komisjoniga leiab komitee, et ELi ametiasutused peaksid vähendama oma sõltuvust kolmandate riikide pakutavast digitaristust, sest see ohustab Euroopa digitaalset suveräänsust.
- 3.23. Sellega seoses märgib komitee, et komisjoni arvates tuleks eelistada avatud süsteeme, mille lähtekood on samuti avatud, et anda arendajatele võimalus oma lahendusi jagada.
- 3.24. Sellega seoses kiidab komitee asjaolu, et teatistes nähakse ette ja soodustatakse selliste katselahenduste väljatöötamist, mis võimaldavad partnerlust avaliku sektori ja innovatiivsete tehnoloogiaettevõtjate või idufirmade vahel, et töötada välja uuenduslikud katselahendused, mida saaks pärast katsetapi edukat läbimist avalike teenuste raames rakendada ja omavahel jagada.
- 3.25. Komitee peab oluliseks, et tulevastest avalike teenuste koostalitlusvõime projektide rahastamise programmidest eraldataks vahendeid tingimusel, et rakendatud on põhimõtteid ja struktuure, mida edendatakse Euroopa koostalitlusvõime raamistikus.
- 3.26. Selline tingimus oleks ametiasutuste jaoks suurepärane võimalus võtta vabatahtlikult kasutusele ühised standardid.
- 3.27. Komitee väljendab imestust selle üle, et erinevalt varasematest teatistest ⁽¹⁶⁾ ei mainita kõnealuses teatistes eeliseid, mida Euroopa avalike süsteemide koostalitlusvõime võiks anda pettustevastases võitluses. See tooks liikmesriikidele kaasa tõhususe kasvu ja lisatulusid.
- 3.28. Sellega seoses märgib komitee, et koostalitlusvõimeliste süsteemidega peab kaasnema tehisintellekti kasutamine, millega võidakse toetada ametiasutusi andmeanalüüsis ning lisaks anda võimaluse häirete ja hoiatuste saatmiseks liikmesriikide mitmesugustele ametiasutustele.
- 3.29. Lõpetuseks on komiteel kaks märkust roheülemineku ja andmekaitse kohta.
- 3.29.1. Teatise üks eesmärk on avalike süsteemide koostalitlusvõime strateegia hõlmamine lisaks digiülemineku strateegiale ka roheülemineku strateegiasse.
- 3.29.2. Komitee juhib tähelepanu sellele, et mõned IT-mehhanismid, mis on küll väga tõhusad, võivad olla väga energiamahukad.
- 3.29.3. Nii on see plokiahela puhul, mis kuigi väga tõhus, näiteks tundlike andmete turvalisuse seisukohast, tarbib ka suures koguses energiaressursse.
- 3.29.4. Komitee väljendab heameelt viisi üle, kuidas teatistes sätestatud normidega võetakse kasutusele reguleeritud testimiskeskonnad.
- 3.29.5. Komitee leiab, et kui vajalikud ettevaatusabinõud on võetud, ei tohi andmekaitsel lubada takistada uute koostalitluslahenduste loomist ametiasutuste või üksikisikute poolt.
- 3.29.6. Lisaks on komitee seisukohal, et andmetele juurdepääsu puhul tuleks rakendada eri loatasemeid nii kodanike, ettevõtjate kui ka teiste ametiasutuste jaoks, et säilitada andmete konfidentsiaalsus ja edastada ainult rangelt vajalikke andmeid.
- 3.29.7. See aitaks vältida selliseid probleeme nagu need, mis on hiljuti tekkinud seoses võimalusega pääseda ligi Portugali tegelike kasusaajate keskregistri andmetele. Nende kohta on oma otsuse juba teinud Euroopa Liidu Kohus.

Brüssel, 22. märts 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

⁽¹⁶⁾ Vt komisjoni teatise Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Euroopa koostalitlusvõime raamistik. Rakendusstrateegia“ lisa.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv tarbijakrediidi kohta“

(COM(2022) 702 final – 2022/0408 (COD))

(2023/C 184/06)

Raportöör: **Sandra PARTHIE**Kaasraportöör: **Philip VON BROCKDORFF**

Konsulterimistaotlus	Euroopa Parlament, 26.1.2023 Euroopa Liidu Nõukogu, 30.1.2023
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 114
Vastutav seksioon	ühtse turu, tootmise ja tarbimise seksioon
Vastuvõtmine seksioonis	10.3.2023
Vastuvõtmine täiskogus	22.3.2023
Täiskogu istungjärk nr	577
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	207/0/3

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee rõhutab, et nõuetekohaselt kavandatud maksejõuetuskord peaks aitama elujõulistel ettevõtetel tegevust jätkata, vältides nende enneaegset likvideerimist. Eesmärk peaks olema leida tasakaal enneaegse maksejõuetuse ja liiga hilja algatud menetluste vahel. Selles kontekstis on olulise tähtsusega nii menetluste läbipaistvus kui ka lihtne juurdepääs ettevõtte tulemusi käsitlevale teabele. Lisaks peaks nõuetekohaselt kavandatud maksejõuetuskord pärssima ka laenuandjate tahet anda suure riskiga laene ning juhtide ja aktsionäride tahet selliseid laene kasutada ja teha muid hoolimatuid finantsotsuseid⁽¹⁾.

1.2. Komitee leiab, et maksejõuetusreformid, mille eesmärk on soodustada võlgade restruktureerimist ja sisemist ümberkorraldamist, aitavad säilitada töökohti, vähendades samal ajal nii väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate maksejõuetuse juhtude määra kui ka kasumlike ettevõtete likvideerimist. Komitee sooviks siiski näha ettepanekuid füüsiliste isikute maksejõuetuse lahendamata küsimuse käsitlemiseks.

1.3. Komitee kahtleb, kas ettepanek, mis on esitatud olulise sammuna ELi kapitaliturgude liidu parandamiseks vajalike lünkade kõrvaldamisel, suudab seda ootust tegelikult täita. Ettepanekus ei esitata maksejõuetuse põhjuste ühtlustatud määratlust ega nõuete rahuldamisjärke, mis mõlemad on äärmiselt olulised selleks, et saavutada suurem tõhusus ja piirata riiklike maksejõuetuseeskirjade praegust killustatust.

1.4. Seepärast kutsub komitee komisjoni, Euroopa Parlamenti ja nõukogu üles vaatama läbi artiklis 27 esitatud ettepaneku, millega kohustatakse vastaspooli, nt maksejõuetusmenetluses osaleva ettevõtte tarnijaid, sõlmima täitmisele kuuluvaid lepinguid, mis seejärel määratakse ettevõtte omandajale ilma vastaspoole nõusolekuta. See seob nad kunstlikult lepingupartneriga, keda nad ei ole kunagi valinud ega kontrollinud, ning piirab nende ettevõtlusvabadust. Lepingupõhiste lõpetamisõiguste piiramine maksejõuetuse korral vähendab oluliste tarnijate valmisolekut anda laenu, eriti finantsraskustes olevate mikro-, väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate puhul.

1.5. Sellegipoolest tunneb komitee heameelt ettepaneku üle viia sisse erimenetlus, mis hõlbustab ja kiirendab mikroettevõtjate lõpetamist ning võimaldab neile seeläbi kulutõhusamat maksejõuetusmenetlust. See meede toetab ka n-õ varata mikroettevõtjate nõuetekohast lõpetamist, aidates lahendada probleemi, et mõnes liikmesriigis ei saa maksejõuetusmenetlust algatada, kui prognoositav sissenõutav väärtus on kohtukuludest väiksem. Komitee rõhutab, et see hõlmab ligikaudu 90 % ELi maksejõuetuse juhtudest, ning peab seetõttu seda menetlust väga oluliseks.

⁽¹⁾ Maailmapank, Resolving Insolvency, vaadatud 3. jaanuaril 2023.

1.6. Kuigi komitee kiidab selle erimenetluse heaks, hoiatab ta, et liikmesriikide kohtutele esitatavad nõuded nende ülesannete täitmiseks võivad kaasa tuua riiklike kohtusüsteemide ülekoormamise, kui neile tehakse ülesandeks mikroettevõtte maksejõuetuse hindamine ja vajaliku pika menetluse läbiviimine, sealhulgas vara realiseerimine ja tulu jaotamine. Seepärast soovib komitee pöörduda teiste pädevate osalejate, näiteks pankrotihaldurite poole, et aidata vähendada kohtusüsteemi koormust⁽²⁾.

1.7. Komitee soovib juhtida tähelepanu sellele, et ebatõhusad maksejõuetusmenetlused võivad tuua kaasa viivislaenu osakaalu suurenemise, mis seab ohtu finantsstabiilsuse ning mõjutab ka laenuandmist, inflatsiooni ja reaalsel SKPd. Komitee on seisukohal, et tõhus maksejõuetus- ja võlausaldajate/võlgnike õiguste kord on üks täiendavaid vahendeid poliitikakujundaja arsenalis, et piirata viivislaenu kasvu, suurendades laenu tagasimaksmise tõenäosust ja kohandades viivislaenu osakaalu kiiremini.

2. Komisjoni ettepaneku põhisisu

2.1. Ettepaneku eesmärk on vähendada erinevusi liikmesriikide maksejõuetusõiguses ja lahendada seega probleem, et mõnes liikmesriigis, kus sellised erinevused esinevad, on potentsiaalselt vähem tõhusad maksejõuetusraamistikud; sel moel suurendatakse maksejõuetusmenetluste üldist läbipaistvust ja vähendatakse kapitali vaba liikumise tõkkeid. Maksejõuetusõiguse kindlate aspektide ühtlustamise teel soovitakse ettepanekuga eelkõige vähendada piiriüleste investorite teabe- ja õppimiskulusid. Ühetaolisem maksejõuetusõigus peaks seega loodetavasti avardama kogu liidu ettevõtjate rahastamisvõimalikuid.

2.2. Kõnealuse ettepaneku eesmärk on kõrvaldada mõned lüngad varasemates maksejõuetuseeskirju käsitlevates ELi õigusaktides, nt Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivis (EL) 2019/1023⁽³⁾ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EL) 2015/848,⁽⁴⁾ mis puudutab eelkõige varade sissenõudmist likvideeritud pankrotivarast, menetluste tõhusust ning sissenõutud väärtuse prognoosivat ja õiglast jaotamist võlausaldajate vahel. Siia alla kuuluvad probleemid nagu vara tagasivõitmine, vara jälitamine, juhtide kohustused ja vastutus, ettevõtte müümine tegevust jätkava ettevõttega *pre-pack*-menetluse kaudu, maksejõuetusmenetluse käivitamise viis, maksejõuetuse erikord mikro- ja väikeettevõtjatele, nõuete rahuldamise järgud ja võlausaldajate komiteed.

2.3. On täheldatud, et liikmesriikides kehtivates maksejõuetuseeskirjades on äriühingu likvideerimiseks kuluva aja ja tagasinõutava väärtuse osas suured erinevused. Mõnes liikmesriigis tähendab see pikki maksejõuetusmenetlusi ning seda, et likvideerimise korral sissenõutav keskmine väärtus on väike. Euroopa Komisjoni sõnul kujutab see endast takistust kapitaliturgude liidule ja piiriülestele investeeringutele ELis.

3. Üldised tähelepanekud

3.1. Komitee tunneb heameelt komisjoni ettepaneku üle piiriüleste maksejõuetuseeskirjade ja -menetlustega seotud teabe suurema läbipaistvuse ja kättesaadavuse kohta. Siiski on komitee seisukohal, et praegune ettepanek on vaid esimene samm maksejõuetusmenetluste ühtlustamise suunas kõigis ELi liikmesriikides. Komitee sooviks samuti näha ettepanekuid füüsiliste isikute maksejõuetuse lahendamata küsimuse käsitlemiseks.

3.2. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee rõhutab, et nõuetekohaselt kavandatud maksejõuetuskord peaks aitama elujõulistel ettevõtetel tegevust jätkata, vältides nende enneaegset likvideerimist. Samuti peaks see parssima laenuandjate tahet anda suure riskiga laene ning juhtide ja aktsionäride tahet selliseid laene võtta ja muid hoolimatuid finantsotsuseid langetada⁽⁵⁾. Ajutisest majanduslangusest või valest otsusest mõjutatud ettevõtja võib siiski tagasi õigele teele suunduda, kui majanduslik olukord paraneb või kui äriühing võtab parandusmeetmeid. Kui see juhtub, saavad sellest kasu kõik sidusrühmad. Võlausaldajad saavad tagasi suurema osa oma investeeringutest, rohkem töötajaid säilitab oma töökoha ning säilib tarnijate ja klientide võrgustik.

⁽²⁾ Maailmapank, Principles for effective Insolvency and Creditor/Debtor Regimes, 2021. aasta läbivaadatud väljaanne, põhimõtted c6.1 ja c19.6.

⁽³⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. juuni 2019. aasta direktiiv (EL) 2019/1023, mis käsitleb ennetava saneerimise raamistikke, võlgadest vabastamist ja äritegevuse keeldu ning saneerimis-, maksejõuetus- ja võlgadest vabastamise menetluste tõhususe suurendamise meetmeid, ning millega muudetakse direktiivi (EL) 2017/1132 (saneerimise ja maksejõuetuse direktiiv) (ELT L 172, 26.6.2019, lk 18).

⁽⁴⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. mai 2015. aasta määrus (EL) 2015/848 maksejõuetusmenetluse kohta (ELT L 141, 5.6.2015, lk 19).

⁽⁵⁾ Maailmapank, Resolving Insolvency, vaadatud 3. jaanuaril 2023.

3.3. Sellega seoses juhib komitee tähelepanu uuringutele, mis näitavad, et võlausaldajate õiguste tõhusad reformid on seotud väiksemate krediidikuludega, parema juurdepääsuga krediidile, võlausaldajate nõuete parema rahuldamisega ja tõhusama töökohtade säilitamisega⁽⁶⁾. Samuti tuleks tugevdada võlausaldajate komitee osalemisõigusi koos töötajate esindaja võimaliku kaasamisega. Kui võlausaldajad saavad maksejõuetusmenetluse lõpus enamiku oma investeeringutest tagasi, võivad nad jätkata ettevõtetesse reinvesteeringut ja parandada ettevõtete juurdepääsu krediidile. Kui pankrotikord järgib nõuete absoluutset prioriteeti, võivad tagatud nõuetega võlausaldajad jätkata laenamist ja säilib usaldus pankrotisüsteemi vastu⁽⁷⁾.

3.4. Komitee on seisukohal, et võlgade restruktureerimist ja sisemist ümberkorraldamist soodustavad maksejõuetusreformid aitavad säilitada töökohti ning vähendada nii väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate maksejõuetuse juhtude määra kui ka kasumlike ettevõtete likvideerimist.

3.5. Tihti tuuakse riikide maksejõuetust käsitlevates õigusaktides esinevaid märkimisväärseid erinevusi ning maksueeskirju esile kui piiriüleseid investeeringuid takistavaid tegureid. Komitee leiab, et maksejõuetust käsitlevate õigusaktide suurem ühtlus aitaks kaasa kapitaliturgede paremale toimimisele, hõlbustades seeläbi investeerimist kogu ELis. Ettepanekus ei ole siiski suudetud ühtlustada maksejõuetusõiguse põhiaspekte, nagu maksejõuetuse põhjuste ühtlustatud määratlus ja nõuete rahuldamisjärjü, mis mõlemad on äärmiselt olulised selleks, et saavutada suurem tõhusus ja piirata riiklike maksejõuetuseeskirjade praegust killustatust. See ei tööta head hädavajalikule, kuid ambitsioonikale eesmärgile saavutada kapitaliturgede liit.

3.6. Komitee rõhutab siiski oma vankumatut toetust avatumale kogu ELi hõlmavale kapitaliturule, mis pakub ettevõtetele laiemat juurdepääsu investeeringutele, ning tunnustab komisjoni ja Maailmapanga⁽⁸⁾ järeldusi, et varade sissenõudmise määra suurenemine maksejõuetuse ja võlausaldajate õiguste suurema tõhususe kontekstis laiendab Euroopa ettevõtete juurdepääsu laenudele.

4. Konkreetsete märkused

4.1. Komitee tunnistab, et maksejõuetusmenetlused on liikmesriigiti väga erinevad, kuna riiklikes õigusaktides eelistatakse kas „vara käsutusõigust säilitava võlgniku“ või „võlausaldaja õiguste“ lähenemisviisi või seatakse esikohale tööhõive ja tööhõivealased õigusnormid. See toob kaasa erinevad eelistused seoses äriühingute likvideerimise, võlausaldajate nõuete rahuldamise järkude seadmise ning äriühingu juhtide, pankrotihaldurite ja kohtute rollidega. Samuti tuleb poliitika kujundamisel arvesse võtta aktsionäride ja võlausaldajate vahelisi erinevusi; sellal kui esimesed reageerivad peamiselt ennetus- ja lihtsustamisvahenditele, reageerivad võlausaldajad rohkem restruktureerimisvahendite kättesaadavusele. Komitee on seisukohal, et komisjoni ettepanekud on esimene samm lähenemise suunas kogu ELis, kuid nendega ei saavutata siiski tõhusat ühtlustamist, ning nad jätvad lahendamata füüsiliste isikute maksejõuetuse küsimuse.

4.2. Komitee toetab komisjoni seisukohta, et riiklikud maksejõuetust käsitlevad õigusaktid on välisinvestorite jaoks keskse tähtsusega. Komitee juhib siiski tähelepanu sellele, et piiriülese krediidid andmisega seotud maksejõuetusjuhtumite arv ei ületa 20 % kõigist juhtumitest ning et G20 riikide andmed näitavad, et tõhus seaduslike õiguste süsteem üksnes suurendab välismaiste otseinvesteeringute taset 2 %-lt 3 %-le SKPst. Lisaks on suur osa välismaistest otseinvesteeringutest tingitud pigem ettevõtete ühinemisest ja olemasolevate ettevõtete omandamisest kui investeeringutest uutesse ettevõtetesse.

4.3. Seepärast hoiatab komitee, et maksejõuetusõiguse lähendamisest ei maksa oodata suurt mõju investeeringutele. Samas tunnistab komitee, et võlausaldajatele tõhusa juriidiliste õiguste raamistiku loomine, maksejõuetust käsitlevate õigusaktide suurem läbipaistvus kõigile potentsiaalsetele investoritele ning võrdne teave õigusliku olukorra kohta võivad avaldada välisinvesteeringutele positiivset mõju. Kindlus võlausaldajate ja võlgnike õigusi käsitlevate eeskirjade suhtes ja tagatiste väljanõudmise menetluste suurem ühtlustamine kõikides liikmesriikides vähendab ka riske ning annab täiendava tõuke piiriüleste investeeringute tegemiseks ja sisekaubanduseks.

⁽⁶⁾ Maailmapank, Resolving Insolvency, vaadatud 3. jaanuaril 2023.

⁽⁷⁾ Maailmapank, Resolving Insolvency, vaadatud 3. jaanuaril 2023.

⁽⁸⁾ How Insolvency and Creditor/Debtor Regimes Can Help Address Nonperforming Loans, Equitable Growth, Finance and Institutions Notes, Washington DC, Maailmapank.

4.4. Lisaks usub komitee, et on äärmiselt oluline esitada investoritele teavet teemadel nagu vara tagasivõtmine, vara jälitamine, juhtide kohustused ja vastutus, ettevõtte müümine tegevust jätkava ettevõtte *pre-pack*-menetluse kaudu, maksejõuetusmenetluse käivitamise viis, maksejõuetuse erikord mikro- ja väikeettevõtjatele, nõuete rahuldamisjärgud ja võlausaldajate komiteed.

4.5. Lisaks tunneb komitee heameelt, et ettepanekus nähakse ette ka erimenetlus, mis hõlbustab ja kiirendab mikroettevõtjate lõpetamist ning võimaldab neile seeläbi kulutõhusamat maksejõuetusmenetlust. See meede toetab ka n-ö varata mikroettevõtjate nõuetekohast lõpetamist, aidates lahendada probleemi, et mõnes liikmesriigis ei saa maksejõuetusmenetlust algatada, kui prognoositav sissenõutav väärtus on kohtukuludest väiksem. Komitee rõhutab, et see hõlmab ligikaudu 90 % ELi maksejõuetuse juhtudest, ning peab seetõttu seda menetlust väga oluliseks.

4.6. Kuigi komitee kiidab selle erimenetluse heaks, hoiatab ta, et liikmesriikide kohtutele esitatavad nõuded nende ülesannete täitmiseks kooskõlas direktiivi artikliga 12 jj võivad kaasa tuua riiklike kohtusüsteemide ülekoormamise, kui neile tehakse ülesandeks mikroettevõtte maksejõuetuse hindamine ja vajaliku pika menetluse läbiviimine. Komitee arvates läheks see osaliselt vastuollu kavandatava õigusakti eesmärgiga. Komitee on varasemates arvamustes⁽⁹⁾ märkinud, et süstemaatiline pöördumine kohtute poole ei pruugi olla eelistatud valik, ning komitee on soovitanud luua uusi organeid, mis vastutaksid selle ülesande täitmise eest. Sõltumatute pankrotihaldurite tõhus kaasamine on osutunud kasulikuks eelkõige halvasti organiseeritud mikroettevõtjate jaoks lihtsustatud likvideerimismenetlustes ning komitee on seisukohal, et tõsiselt tuleks kaaluda pankrotihaldurite kaasamist⁽¹⁰⁾.

4.7. Komitee soovib samuti tagada, et pankrotihalduritel oleks õigustatud huvide korral otsene ja kiire juurdepääs riiklikele vararegistrile, olenemata sellest, millises liikmesriigis nad on ametisse määratud. Komitee juhib tähelepanu ka sellele, et selliseid registreid ei ole kõigis liikmesriikides veel loodud, ning kutsus asjaomaseid ametiasutusi üles olukorda kiiresti parandama.

4.8. Tõhususe vaatenurgast tunneb komitee heameelt ettepaneku üle, et *pre-pack*-menetluse korral valmistatakse võlgniku ettevõtte (või selle osa) müük ette ja peetakse läbirääkimisi enne maksejõuetusmenetluse ametlikku algatamist. See võimaldab müügi teoks teha ja tulu kätte saada varsti pärast seda, kui ametlik maksejõuetusmenetlus ettevõtja likvideerimiseks on algatatud. Komitee hoiatab siiski artiklis 27 esitatud ettepaneku eest kohustada vastaspooli, nt maksejõuetusmenetlust alustava ettevõtte tarnijaid, sõlmima täitmisele kuuluvaid lepinguid, mis seejärel määratakse ettevõtte omandajale ilma vastaspoole nõusolekuta. See seob nad kunstlikult lepingupartneriga, keda nad ei ole kunagi valinud ega kontrollinud, ning piirab nende ettevõtlusvabadust. See kehtib veelgi enam töötajate kohta, kelle kutsevabadust ei tohi tööandja sunniviisilise vahetamisega rikkuda. Seepärast kutsus komitee komisjoni, Euroopa Parlamenti ja nõukogu üles seda ettepanekut läbi vaatama. Lisaks tuleks tugevdada võlausaldajate komitee võimalikku kaasamist ja kontrolli ka *pre-pack*-menetlustes.

4.9. Komitee juhib tähelepanu ka sellele, et direktiivis ei käsitleta tegelikult nõuete rahuldamisjärkude ühtlustamise küsimust ega esitata maksejõuetuse põhjuste määratlust. Kuna need on ühtlustatud maksejõuetusmenetluste põhinõuded, avaldab komitee suurt kahetsust, et komisjon ei ole neid edasi arendanud.

4.10. Samuti ei ole ettepanekus piisavalt arvesse võetud maksejõuetuse käivitamise viisi, kuigi direktiivi käsitlevas teatises on väidetud vastupidist. Ettepanekus märgitakse, et liikmesriikides on tavalise maksejõuetusmenetluse algatamise kaks tavapäraselt käivitamise viisi rahavoolise maksejõuetuse test ja bilansilise maksejõuetuse test.

4.11. Pidades silmas maksejõuetusmenetluse lihtsustamist, mida komitee põhimõtteliselt toetab, tehakse direktiivis ettepanek, et lihtsustatud likvideerimismenetluse algatamise kriteeriumiks peaks olema suutmatus tasuda võlgu nende tähtaja saabumisel. Selle asemel, et anda suuniseid selle kohta, kuidas määratleda konkreetsed tingimused, mille alusel see kriteerium on täidetud, palutakse ettepanekus liikmesriikidel see punkt ise määratleda ning loobutakse võimalusest saavutada ühtsus kogu ELis.

⁽⁹⁾ Muu hulgas Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettevõtete maksejõuetus“ (ELT C 209, 30.6.2017, lk 21).

⁽¹⁰⁾ Maailmapank, Principles for effective Insolvency and Creditor/Debtor Regimes, 2021. aasta läbivaadatud väljaanne, põhimõtted c6.1 ja c19.6.

4.12. Komitee märgib ka, et pangad on tavaliselt esmased finantsvahendajad ja on stabiilse finantsüsteemi jaoks põhjapaneva tähtsusega. Viivislaenud vähendavad kasumlikkust ja võivad ohustada pankade maksevõimet. Maksejõuetuse ning võlausaldajate/võlgnike õiguste kord on üks poliitikakujundaja arsenalis lisavahenditest, et piirata viivislaenude kasvu ja aidata neid probleemse tasemeni jõudmisel lahendada. Ettevõtte tasandi analüüs näitab, et maksejõuetuskorra reformid, mis vähendavad ettevõtete restruktureerimise takistusi ja ettevõtluse ebaõnnestumisega seotud isiklike kulusid, võivad vähendada nn *zombie*-ettevõtetesse panustatud kapitali osakaalu. See kasu saavutatakse osaliselt nõrkade ettevõtete restruktureerimisega, mis omakorda soodustab kapitali ümberpaigutamist tootlikumatesse ettevõtetesse.

4.13. Lõpetuseks soovib komitee komisjonil avaldada korrapäraselt statistikat maksejõuetusjuhtumite kohta asjaomase maksejõuetusmääruse alusel, et aeg-ajalt oleks võimalik hinnata loodud süsteemi tõhusust.

Brüssel, 22. märts 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse nõukogu määrust (EÜ) nr 6/2002 ühenduse disainilahenduse kohta ja tunnistatakse kehtetuks komisjoni määrus (EÜ) nr 2246/2002“

(COM(2022) 666 final — 2022/0391 (COD))

ja teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv disainilahenduste õiguskaitsse kohta (uuesti sõnastatud)“

(COM(2022) 667 final — 2022/0392 (COD))

(2023/C 184/07)

Raportöör: **Ferre WYCKMANS**

Konsulteerimistaotlus	a) nõukogu, 21.12.2022 b) Euroopa Parlament, 12.12.2022 nõukogu, 21.12.2022
Õiguslik alus	a) Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304 b) Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklid 114 ja 304
Vastutav sektsioon	Ühtse turu, tootmise ja tarbimise sektsioon
Vastuvõtmine täiskogus	22.3.2023
Täiskogu istungjärk nr	577
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	148/0/3

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee leiab, et tõhus disainilahenduste kaitse süsteem on tarbijatele ja üldsusele kasulik, sest see soodustab ausat konkurentsi ja kaubandustavasid. Samuti aitab see kaasa majandusarengule, ergutades loovust tööstuses, toodetes, äritegevuses ja ekspordis.

1.2. Enamikus liikmesriikides peab disainilahendus olema registreeritud riiklikus tööstusomandi õiguskaitsse ametis, et see oleks seadusega kaitstud. Asjaomaste riiklike õigusnormide ja disainilahenduse liigi kohaselt võib see olla autoriõigusega kaitstud ka registreerimata disainilahendusena või kunstiteosena. Mõnes liikmesriigis on tööstusdisainilahenduse kaitse ja autoriõiguse kaitse kumuleeruvad, teistes liikmesriikides aga teineteist välistavad. Teatavatel asjaoludel võib disainilahendus olla kaitstud ka kõlvatu konkurentsi õiguse alusel, kuid kaitsetingimused ning olemasolevate õiguste ja õiguskaitssevahendite ulatus võivad märkimisväärselt erineda.

1.3. Komitee peab väga oluliseks kohandada disainilahenduste õigusraamistik digiajastuga, et edendada ELi taastumist ja vastupanuvõimet ning soodustada innovatsiooni ja konkurentsivõimet. Komitee kiidab heaks direktiivi ettepanekus esitatud disainilahenduse uue määratluse. Tehnoloogia arengut silmas pidades muutub see üha asjakohasemaks, kuna sellega laiendatakse toote mõistet tehnoloogilistele disainilahendustele, mis ei ole hõlmatud füüsilistes objektides.

1.4. Komitee toetab ka seda, et kaitse piirdub registreerimistaotluses nähtavalt esitatud väliste tunnustega, kuna see suurendab kaitse õiguskindlust.

1.5. Komitee väljendab heameelt asjaolu üle, et määruse ettepanekus on esitatud lahendus, mille Euroopa Liidu Kohus pakkus välja oma 20. detsembri 2017. aasta otsuses Acacia kohtuasjas, ⁽¹⁾ milles selgitati mõiste „parandamistingimus“ (määruse ettepaneku eestikeelse tõlkes „remondiklausel“) tõlgendamist, eriti kuna sellega muudetakse tarbijakaitsse tõhusamaks.

⁽¹⁾ Liidetud kohtuasjad C-397/16 ja C-435/16.

1.6. Teisest küljest ei arva komitee, et avaldamislõivu ühendamine registreerimis lõivuga vähendaks makstavate tasude kogusummat, kuna pikendamiskulud suurenevad ettepaneku kohaselt märkimisväärselt. Seega ei ole see meede VKEdele ja üksikautoritele nii soodne, kui väidetakse. Komitee soovib, et VKEdele ja üksikautoritele nähtaks tasumiseks ette väiksemad summad, vajaduse korral proportsionaalselt nende käibega.

1.7. Komitee arvates on klassi ühtsuse nõude kaotamisega kaasnev lihtsustamine vajalik. Kuid komitee peab seda ebapiisavaks, sest endiselt on vaja parandada riiklike tööstusomandi õiguskaitsse ametite ja Euroopa Liidu Intellektuaalomandi Ameti (EUIPO, edaspidi „amet“) veebisaitidel pakutavate disainilahenduste esitamise süsteemi. Selle probleemi lahendamiseks võiksid ametid pöörduda patendiadvokaatide poole ning seega muuta VKEde ja üksikautorite jaoks oma disainilahenduste kaitsmise lihtsamaks.

1.8. Komitee leiab, et Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklit 290 ei ole asjakohane kasutada ameti otsuste peale esitatud kaebusi ja vaidlusi käsitlevate eeskirjade koostamisel. Nimelt on delegeeritud õigusakt mõeldud üksnes alusakti täiendamiseks ja peaks hõlmama üksnes mitteolemuslikke osi. Sätted, mis on määruse ettepanekus ette nähtud vastu võtta delegeeritud õigusaktiga, puudutavad aga õigusi, mis on sätestatud põhiõiguste harta VI jaotises, sealhulgas eelkõige artiklis 47, milles käsitletakse õigust tõhusale õiguskaitsvahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele. Seega ei saa neid pidada mitteolemuslikeks osadeks.

1.9. Komitee soovibab kõnealused sätted määratleda määruses endas.

2. Taust

2.1. Kehtivas õiguses ühtlustatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiviga 98/71/EÜ⁽²⁾ osaliselt disainilahenduste õiguskaitsset käsitlevaid riiklikke õigusakte. Nõukogu määrusega (EÜ) nr 6/2002⁽³⁾ on kehtestatud autonoomne süsteem ühenduse registreeritud disainilahenduste ja ühenduse registreerimata disainilahenduste ühtsete õiguste kaitsmiseks kogu liidus, tingimusel et need vastavad kaitsetingimustele: nimelt peavad need olema uued ja eristatavad. Kui registreerimist ei toimu, võib omanikul tekkida raskusi disainilahenduse õiguse olemasolu tõendamiseks. Lisaks on kaitse tähtaeg piiratud kolme aastaga ja antud õiguste ulatus on väiksem.

2.2. Määrust muudeti 2006. aastal, et jõustada ELi ühinemine Haagi rahvusvahelise registreerimissüsteemiga. Eesmärk oli luua Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsioonis (WIPO) ühtne, lihtne, odav ja tsentraliseeritud disainilahenduste registreerimise menetlus.

2.3. Määrusega vabastatakse varuosad ühenduse disainilahenduste kaitses, sest direktiivi koostamise käigus ei suudetud selles küsimuses kokkuleppele jõuda. Nõukogu toetuse puudumisel võttis komisjon 2014. aastal oma direktiivi läbivaatamise ettepaneku tagasi.

2.4. Siin arvamuses käsitletav ettepanek tuleneb sellest ebaõnnestumisest ja põhineb komisjoni 25. novembri 2020. aasta teatisel „Innovatsioonipotentsiaali rakendamine – intellektuaalomandi tegevuskava ELi majanduse taastamise ja vastupanuvõime toetamise suurendamiseks“. Teatis avaldati kaubamärgiõiguse reformi järelmeetmena. Selle eesmärk on paremini kohandada digiajastuga, muuta see üksikautorite, VKEde ja tööstusharude jaoks kättesaadavamaks ning tõhusamaks, odavamaks ja lihtsamaks ning suurendada kaitsesüsteemi õiguskindlust.

3. Üldised märkused

3.1. Tööstusdisainilahendus on seotud objekti dekoratiivse välimusega. See võib olla kolme- või kahemõõtmeline. Edukas disain ühendab harmooniliselt funktsiooni ja kuju. Olenemata sellest, kas tegemist on laua või telefoniga, muudab disainilahendus objekti atraktiivseks või teisele eelistatavaks.

3.2. Tööstusdisainilahendust kohaldatakse mitmesuguste tööstus- ja käsitöötoodete suhtes, olgu need siis tehnilised või meditsiiniseadmed, kellad, ehted, luksuskaubad, kodutarbed, elektriseadmed, sõidukid, arhitektuurilised rajatised, tekstiiltooted, vabaajakaubad jne.

3.3. Andes objektile atraktiivsuse ja kaasakiskuva võime, suurendab tööstusdisainilahendus toote turuväärtust. Disainilahenduse kaitsmine aitab seega tagada investeringutasuvuse.

(²) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. oktoobri 1998. aasta direktiiv 98/71/EÜ disainilahenduste õiguskaitsse kohta (EÜT L 289, 28.10.1998, lk 28).

(³) Nõukogu 12. detsembri 2001. aasta määrus (EÜ) nr 6/2002 ühenduse disainilahenduse kohta (EÜT L 3, 5.1.2002, lk 1).

3.3.1. Komitee leiab, et tõhus kaitsesüsteem on seega kasulik nii tarbijatele kui ka üldsusele, sest see soodustab ausat konkurentsi ja kaubandustavasid.

3.3.2. Samuti aitab see kaasa majandusarengule, ergutades loovust tööstuses ja tööstuslikus tootmises, samuti äritegevuse ja ekspordi arengut.

3.4. Enamikus liikmesriikides peab disainilahendus olema registreeritud riiklikus tööstusomandi õiguskaitse ametis, et see oleks seadusega kaitstud. Asjaomaste riiklike õigusnormide ja disainilahenduse liigi kohaselt võib see olla autoriõigusega kaitstud ka registreerimata disainilahendusena või kunstiteosena.

3.5. Mõnes liikmesriigis tööstusdisainilahenduste kaitse ja autoriõiguse kaitse kattuvad, samas kui teistes on need üksteist välistavad. Disainilahendus võib olla kaitstud ka kõlvatu konkurentsi õiguse alusel, kuid kaitsetingimused ning olemasolevate õiguste ja õiguskaitsevahendite ulatus võivad olla erinevad.

3.6. Pidades silmas ELi eesmärke edendada majanduse taastumist ja vastupanuvõimet ning soodustada innovatsiooni ja konkurentsivõimet, peab komitee oluliseks kohandada disainilahenduste õigusraamistik digiajastuga. Komitee kiidab heaks kavandatava uue määratluse, kuna see on tehnoloogia arengut silmas pidades asjakohane ja laiendab samal ajal toote mõistet tehnoloogilistele disainilahendustele, mis ei ole hõlmatud füüsilistes objektides.

3.7. Komitee toetab ka õiguskindluse tugevdamist, mis on seotud kaitse piiramisega selliste väliste tunnustega, mis on registreerimistaotluses nähtavalt esitatud.

3.8. Samuti kiidab ta heaks disainilahenduse registreerimisest tulenevate õiguste ulatuse kohandamise, et hõlmata probleeme, mis on seotud 3D-printimise tehnoloogia kasutuselevõtuga. Komitee toetab ka lisatud sätet, et disainilahenduste omanikel on õigus (sarnaselt kaubamärgiõigusele) takistada võltsitud kaupade transiiti läbi liidu territooriumi või nende suunamist tolliprotseduurile ilma neid seal vabasse ringlusesse lubamata, et vältida võltsimise vastu.

4. Konkreetsed märkused

4.1. Remondiklausel ja tarbijakaitse

4.1.1. Varuosade (mitmeosalise toote koostisosad) kaitset disainilahenduste õiguse alusel on väga palju käsitletud. Määruse alusel on kehtestatud erand, mida nimetatakse remondiklauslikuks, et piirata tootjate või algseadmete (eelkõige autode) valmistajate monopoolset seisundit varuosade turul (artikkel 110). Nimetatud remondiklausliga on ette nähtud, et varuosaga seotud disainilahenduse omanik ei tohi tegutseda monopoolselt ega takistada kolmandal isikul lasta turule varuosi, mis on ette nähtud toote parandamiseks ja selle esialgse välimuse taastamiseks.

4.1.2. Keeruka lõpptoote (auto, kell, mobiiltelefon jne) tootja kontrollib sageli kogu tootmisahelat. Sel juhul on tõenäoline, et ta teenib kahekordset kasumit, eelkõige valmistoote müügi turul, aga ka varuosade müügi turul.

4.1.3. Käitumispõhisest majandusest on aga ilmnenud, et enamik tarbijaid teeb oma valiku esmatoote müügihinna alusel, võtmata arvesse teiste teenuste müügihinna. Seetõttu jäävad nad seotuks oma esialgse investeeringuga ja on sunnitud maksuma hinda, millega nad ei oleks muudel asjaoludel tingimata nõustunud.

4.1.4. Komitee märgib, et selline olukord võib seega põhjustada probleeme konkurentsiõiguses, sest algsel tootjal/kokkupanijal, kellel on disainilahenduse õigus, on oluline konkurentsieelis, mis võib lõppkokkuvõttes tarbijat kahjustada:

- oma klientide seisukohast, võimaldades tal küsida kõrget hinda või seosmüüki;
- remonditöökodade seisukohast, et vallutada turg või määrata oma tingimused neile remonditöökodadele, keda ta on nõus varustama;
- oma tarnijate seisukohast niivõrd, kui võrd ta võib keelata neil varustada sõltumatuid remonditöökodasid või keelata sõltumatutel tarnijatel oma varuosi remondituru varustamiseks kopeerida.

4.1.5. Selleks et vältida järelturgude monopoliseerimist, otsustas Euroopa seadusandja piirata varuosadega seotud õigusi.

- Esimest piirangut nimetatakse mõnikord kohandamiskohustuse erandiks („täpselt vastavad varuosad“) (artikli 8 lõige 2). Tootel, mis on vajalik teise tootega ühendamiseks, ei saa välistunnuseid kaitsta.
- Teine piirang puudutab selliste koostisosade kaitset, mis ei ole nähtavad.

4.1.6. Koostisosa, mis ei ole toote tavakasutuse käigus nähtav, ei saa disainilahenduse esitamisega kaitsta (artikli 4 lõige 2).

Sellised koostisosad võivad näiteks olla järgmised:

- kellamehaanika;
- enamiku kodumasinate mootorite sisemus;
- auto mootor (seda ei peeta sõiduki tavakasutuse käigus nähtavaks, olenemata sellest, et mootor on kapoti ülestõstmisel selgesti nähtav).

4.1.7. Varuosad, mida saab kaitsta, on järelikult need, mis ei sisalda ühtegi ühendusmehhanismi ja on nähtavad. Määruse kohaselt on seega võimalik kaitsta suurt hulka osi. Näiteks auto puhul saab kaitsta järgmist:

- esituled;
- poritiivad;
- kapott ja ukсед (kuid mitte hinged);
- rool.

4.1.8. Toodet, mis ei ole disainilahenduse esitamisega kaitstud, võib seega reprodutseerida iga konkureeriv varuosade tootja ja seda saab kasutada remonditurul.

4.1.9. Nende sätete kohaldamine on siiski tekitanud küsimusi. Komitee väljendab seetõttu heameelt asjaolu üle, et määruse ettepanekus kaalutakse lahendust, mille Euroopa Liidu Kohus pakkus välja 20. detsembri 2017. aasta otsuses Acacia kohtuasjas, milles selgitati mõiste „parandamistingimus“ (määruse ettepaneku eestikeelses tõlkes „remondiklausel“) tõlgendamist.

4.1.10. Komitee juhib tähelepanu sellele, et Pariisi apellatsioonikohus kohaldas seda lahendust oma 11. septembri 2018. aasta otsuses kohtuasjas nr 2017/01589 netipoes turustatavate velgede kohta. Müüja ei saanud õiguspäraselt remondiklauslile tugineda, sest kõnealuseid velgesid pakuti sõidukite esteetiliseks isikupärastamiseks ja tuunimiseks. Seega loeti vaidlusalused veljed õigusi rikkuvateks ja müüjat karistati disainilahenduste võltsimise eest.

4.1.11. Mõned liikmesriigid on varuosade turu liberaliseerinud. Prantsusmaa 22. augusti 2021. aasta kliima- ja vastupanuvõime seadusega nr 2021–1104 avatakse mootorsõidukite teatavate varuosade müügi turg alates 1. jaanuarist 2023.

4.1.12. Selle meetme eesmärk on varuosade turul hindu alandada. Hinnad kasvasid aastatel 2019–2020 keskmiselt 8 %, osaliselt eri osade, näiteks elektripeeglite mootorite, tuuleklaasidesse paigaldatud andurite jne tehnilise keerukuse tõttu. Riikides, mis on kõnealuses sektoris kõige liberaalsemad, ei ole kõrgelt arenenud tööstust, kusjuures märkimisväärseks erandiks on Saksamaa, kus on võimsad autotootjad, kuid turg on juba avatum.

Prantsusmaal saavad alates 1. jaanuarist 2023 algseadmete valmistajad, olenemata sellest, kas nad on originaalvarustuse tootjad, st osalevad uute sõidukite kokkupanekus, või sõltumatud tootjad, turustada klaasosi. Algseadmete valmistajad, kes on osalenud muude nähtavate varuosade (optilised osad, peeglid jne) esmasel paigaldamisel, saavad seega tootjatena varuosi turustada.

4.2. Disainilahenduste kaitse kulud

4.2.1. Euroopa Liidu Intellektuaalomandi Ametis on kasutusele võetud veebipõhine disainilahenduste registreerimise süsteem, mille kulud algavad hetkel 350 eurost. Komitee tuletab meelde, et Euroopa Liidu registreeritud disainilahendus kehtib esialgu viis aastat alates esitamiskuupäevast ja et seda saab pikendada viie aasta kaupa kuni 25 aastaks.

4.2.2. Lisaks taotluse esitamise kuludele kohaldatakse kolme liiki lõive:

- registreerimislõiv 230 eurot, millele lisandub täiendav 115 euro suurune registreerimislõiv 2–10 lisaregistreeringu puhul ja 50 euro suurune lõiv rohkem kui 10 registreeringu puhul;
- avaldamislõiv 120 eurot, mida suurendatakse 60 euro võrra 2–10 täiendava avaldatava lahenduse puhul ja 30 euro võrra rohkem kui 10 avaldatava lahenduse puhul;
- avaldamise edasilükkamise lõiv 40 eurot, mida suurendatakse 20 euro võrra 2–10 disainilahenduse puhul ja 10 euro võrra rohkem kui 10 disainilahenduse puhul.

4.2.3. Makstavad lõivud sõltuvad kahest asjaolust:

- kas taotlus sisaldab üht või mitut disainilahendust;
- kas disainilahenduse avaldamine lükatakse edasi või mitte.

4.2.4. Nende struktuur vastab järgmisele mudelile:

- põhilõiv ühe disainilahenduse või koondtaotluse korral esimese disainilahenduse eest;
- soodslõiv 2.–10. disainilahenduse eest;
- täiendav soodslõiv alates 11. disainilahendusest.

4.2.5. Määruse ettepanekuga nähakse ette esimese pikendamise korral kulude vähendamine 70 euroni (pärast viit aastat) ja teise pikendamise korral suurendamine 140 euroni (pärast 10 aastat), kolmanda pikendamise korral 280 euroni (pärast 15 aastat) ja neljanda pikendamise korral 560 euroni (pärast 20 aastat). Kahe esimese pikendamise lõivude summa jääb samaks praegu tasumisele kuuluva summaga, st kokku 210 eurot, kuid järgmised pikendamislõivud suurenevad märkimisväärselt.

4.2.6. Nimetatud ettepanek ei tundu olevat VKEdele ja üksikautoritele nii soodne, kui väidetakse. Seetõttu nõuab komitee, et VKEdele ja üksikautoritele nähtaks tasumiseks ette väiksemad summad, võimaluse korral proportsionaalselt nende käibega.

4.2.7. Lisaks ei usu komitee, et lõivude struktuuri muutmine avaldamis- ja registreerimislõivude ühendamise teel vähendaks lõivude kogumaksumust.

4.3. **Klassi ühtsuse nõude kaotamine**

4.3.1. Isegi kui taotlus võib olla seotud mitme disainilahendusega, peab see tingimata olema klassi ühtsuse nõude kohaselt mõeldud kasutamiseks samasse klassi kuuluvate kaupade puhul. Need klassid on esitatud tööstusdisainilahenduste rahvusvaheline klassifikatsiooni (Locarno klassifikatsiooni) loetelus.

4.3.2. Tööstusdisainilahenduste rahvusvaheline klassifikatsioon on Locarno kokkuleppe artikli 2 lõike 1 kohaselt „ainult korraldava iseloomuga“ ja sisaldab järgmist:

- klasside ja alaklasside loend;
- tööstusdisainilahendusi sisaldavate kaupade alfabeetiline loend, kus on ära näidatud klassid ja alaklassid;
- selgitused.

4.3.3. Määruse ettepanekus on ette nähtud klassi ühtsuse nõude kaotamine, mis võimaldaks äriühingutel esitada mitu disainilahenduse taotlust, kombineerides mitu disainilahendust ühes ja samas koondtaotluses, ilma et see peaks piirduma samasse Locarno klassi kuuluvate toodetega. Selle nõude kaotamisega püütakse julgustada VKEsid ja üksikautoreid esitama oma disainilahendusi eesmärgiga neid kaitsta.

4.3.4. Komitee arvates on klassi ühtsuse nõude kaotamisest tulenev lihtsustamine vajalik. Kuid komitee peab seda ebapiisavaks, sest endiselt on vaja parandada riiklike tööstusomandi õiguskaitse ametite ja EUIPO veebisaitidel pakutavate disainilahenduste esitamise süsteemi.

4.3.5. Ametid võiksid kasutada patendiadvokaatide eksperditeadmisi, et kõnealune probleem lahendada ja seega muuta VKEde ja üksikautorite jaoks oma disainilahenduste kaitsmine lihtsamaks.

4.3.6. Patendiadvokaadid toetavad õiguste omajaid kindlasti ka edaspidi nende disainilahenduste kasutamisel ja esindavad neid kohtuvaidlustes.

4.4. Volituste delegeerimine ja delegeeritud õigusaktide vastuvõtmine

4.4.1. Määruse ettepanekus on kehtestatud, et disainilahenduste õigusega seotud kohtuvaidlusi käsitlevad sätted võetakse vastu delegeeritud õigusaktidega.

Need on seotud järgmisega:

- disainilahenduse taotluse tagasivõtmine ja muutmine (artiklid 47a ja 47b);
- kehtetuks tunnistamise menetlused (artikkel 53a);
- ameti otsuseid käsitlev apellatsioonimenetlus (artikkel 55a);
- suuline menetlus ameti apellatsioonikodades (artikkel 64a);
- tõendite kogumine (artikkel 65a);
- otsustest ja kutsetest teatamine (artikkel 66a);
- ametile saadetavate teadetega seotud menetlus (artikkel 66d);
- menetlustähtaegade arvutamine ja kestus (artikkel 66f);
- ametis toimuva menetluse jätkamine (artikkel 67c);
- kutseline esindus ametis vaidluse korral (artikkel 78a);
- lõivude ja muude tasude maksmine (artikkel 106aa).

4.4.2. Komitee leiab, et ELi toimimise lepingu artiklit 290 ei ole asjakohane kasutada ameti otsuste peale esitatud kaebusi ja vaidlusi käsitlevate eeskirjade koostamisel. Nimelt on delegeeritud õigusakt mõeldud üksnes alusakti täiendamiseks ja see peaks hõlmama üksnes mitteolemuslikke osi. Asjaomased sätted puudutavad aga õigusi, mis on kehtestatud põhiõiguste harta VI jaotises, sealhulgas eelkõige artiklis 47, milles käsitletakse õigust tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele. Seega ei saa neid pidada alusakti mitteolemuslikeks osadeks.

Brüssel, 22. märts 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule „2022. aasta aruanne tulevikusuundade strateegilise analüüsi kohta. Rohe- ja digiülemineku ühitamine uues geopoliitilises kontekstis““

(COM(2022) 289 final)

(2023/C 184/08)

Raportöör: **Angelo PAGLIARA**

Konsulteerimistaotlus	Euroopa Komisjon, 27.10.2022
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304
Vastutav seksioon	ühtse turu, tootmise ja tarbimise seksioon
Vastuvõtmine seksioonis	10.3.2023
Vastuvõtmine täiskogus	22.3.2023
Täiskogu istungjärk nr	577
Hääletuse tulemus	
(poolt/vastu/erapooletuid)	204/0/3

Preambul

Euroopa Komisjoni aruanne ja käesolev arvamus on koostatud ajal, mida iseloomustavad Venemaa jätkuvast Ukraina-vastasest sõjalisest agressioonist tulenevad sotsiaalsed, geopoliitilised ja majanduslikud tagajärjed. Euroopa Liidu neil kuudel tehtavad strateegilised valikud kujundavad mitte ainult rohe- ja digipöördega seotud eesmärkide saavutamist, vaid ka liidu vastupanuvõimet ja strateegilist sõltumatust.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee on teadlik organiseeritud kodanikuühiskonna olulisest rollist megatrendide väljaselgitamisel ja tõlgendamisel. Seega on tähtis kaasata kodanikuühiskond ELi tulevikusuundade strateegilise analüüsi protsessi algul. Seetõttu kavatses komitee selle arvamusega anda ka panuse 2023. aasta tulevikusuundade strateegilise analüüsi aruande koostamisse. Aruandes keskendutakse strateegilistele suunistele, mille eesmärk on tugevdada ELi ülemaailmset rolli.

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee julgustab Euroopa Komisjoni jätkama tulevikusuundade strateegilise analüüsi tegevuskava väljatöötamist ja kutsub komisjoni üles komiteed sellesse protsessi rohkem kaasama kohe algusest peale. Komitee ulatuslikum kaasamine sotsiaalpartnerite ja organiseeritud kodanikuühiskonna häälekandjana parandaks ELi analüüsi- ja prognoosimisvõimet ning aitaks kindlaks teha suundumusi ja võimalikke lahendusi.

1.2. Komitee loodab, et tulevikusuundade strateegilise analüüsi tegevuskava ja Euroopa Komisjoni tegevus suunatakse sellise uue arengumodeli loomisele, milles võetakse nõuetekohaselt arvesse majanduslikku, keskkonnaalast ja sotsiaalset kestlikkust.

1.3. Kuna rohe- ja digipöörde saavutamine sõltub ka inimeste valmisolekust ja käitumisest, soovib komitee komisjonil pöörata tähelepanu ka ühiskondlikele probleemidele ja inimeste võimalikule vastumeelsusele kavandatud muudatuste suhtes.

1.4. Aruandes kirjeldatakse soovitud tulevikku ja selle saavutamiseks vajalikke ressursse, käsitlemata piisavalt põhjalikult riske ja ohte. Komitee kutsub komisjoni üles kirjeldama riske selgemalt ning analüüsima võimalusi ja stsenaariume juhuks, kui soovitud eesmärged ei saavutata. Eriti puudutab see toorainete, haruldaste muldmetallide ja veevarude kättesaadavust ning võimalikke seonduvaid küsimusi.

1.5. Praegused geopoliitilised probleemid mõjutavad Euroopa põllumajandus- ja toidutootmisesektori tarnesüsteeme ja vastupanuvõimet. COVID-19 ja Venemaa Ukraina-vastase sõjalise agressiooniga seotud hiljutised sündmused häirisid meie jaotussüsteemi ning on tõenäoline, et see võib lähiajal uuesti juhtuda. Komiteel on hea meel soovitusel üle vähendada ELi sõltuvust sööda, väetiste ja muude sisendite impordist. Ta teeb ettepaneku määratleda toidusüsteemidele kohaldatav avatud strateegiline autonoomia: see põhineks toidutootmisel, tööjõul ja õiglasel kaubandusel ning selle üldeesmärk oleks tagada kõigile ELi elanikele toiduga kindlustatus terve, kestliku, vastupidava ja õiglase toidutarne abil.

1.6. Tulevikusuundade strateegilise analüüsi aruandes ei käsitleta seda, et strateegiliselt on tähtis tagada tugev, sidus ja uuenduslik Euroopa tööstussüsteem, mis võimaldab luua kvaliteetseid töökohti. Komitee kutsub Euroopa Komisjoni üles töötama välja konkreetsed prognoosid Euroopa tööstuspoliitika tuleviku kohta. Samuti soovib ta võtta vastu sobivad majanduspoliitilised meetmed, mis võimaldavad suurendada pikaajalist konkurentsivõimet ja tootlikkust ning edendada avaliku ja erasektori investeeringuid selles valdkonnas.

1.7. Venemaa sõjaline agressioon Ukraina vastu, energiakriis ning uus majanduslik ja geopoliitiline reaalsus mõjutavad teekonda rohe- ja digipöördeni. Komitee väljendab heameelt ELi otsusekindluse üle saavutada oma eesmärgid. Samal ajal kutsub ta komisjoni ja nõukogu üles töötama välja kõik vajalikud vahendid, et tugevdada strateegilist energiasõltumatust ja Euroopa tööstussüsteemi ning toetada ettevõtjaid ja töötajaid. Selleks tuleb jätkata pandeemiakriisi ajal eriolukorras tehtut, luues töötuseriski leevendamiseks pakutava ajutise toetuse Euroopa rahastu (TERA) mudelil põhineva vahendi.

1.8. Komitee kiidab heaks ulatuslikuma tähelepanu sotsiaalsele mõõtmele. Nagu juba märgitud 2021. aasta arvamuses, kutsub komitee komisjoni üles töötama strateegilise analüüsi osana välja konkreetsed vahendid, millega prognoosida rohe- ja digipöörde mõju sotsiaalkindlustussüsteemidele. Samuti peaks komisjon sellest tulenevalt pakkuma välja konkreetsed meetmed, et leevendada rohe- ja digipöörde sotsiaalset mõju.

1.9. Komitee leiab, et ELi rolli tugevdamiseks ülemaailmse osalejana peab EL pidama kinni oma väärtustest ja jätkama koostööd kolmandate riikidega. Selleks tuleb tugevdada ühist välispoliitikat, otsida ühiseid lahendusi ning tagada, et meie koostöö ja kaubandus on kasulikud nende riikide elanike majanduslikele ja sotsiaalsetele õigustele, pidades eelkõige silmas pikaajalist jätkusuutlikkust.

2. Üldised märkused

2.1. Venemaa sõjaline agressioon Ukraina territooriumil ning selle tagajärjed majandus-, sotsiaal- ja tööstussüsteemile – tehnoloogias, kaubanduses, investeerimisstandardites ja tööstusstruktuuri muutustes – suurendavad vajadust investeerida rohe- ja digipöördesse. See on vajalik ka Euroopa strateegilise sõltumatuse saavutamiseks. Neil põhjustel kiidab komitee heaks strateegilise arutelu rohe- ja digipöörde koostoime ning nende suutlikkuse üle teineteist tugevdada.

2.2. Järjestikused kriisid, esmalt pandeemiaga seotud ja seejärel sõjalised, on suurendanud ulatuslikumat kaitset otsiva elanikkonna nõudlust turvalisuse järele eri eluvaldkondades. Seepärast on rohe- ja digipöörde eesmärkide saavutamisel vaja pöörata suurt tähelepanu võimalikele negatiivsetele majanduslikele, sotsiaalsetele ja samuti muudele tagajärgedele, sealhulgas asjakohaste sekkumisvahendite kaudu. Seejuures juhib komitee tähelepanu sellele, et Euroopa kodanikud, eriti kõige vähem kaitstud rühmad, võivad olla nende pööretega kaasnevatele muutustele rohkem vastu, kui nad tajuvad, et nimetatud pöörete tagajärjed on neile kahjulikud.

2.3. Komitee kui sotsiaalpartnerite ja organiseeritud kodanikuühiskonna esindaja aktiivsem kaasamine tulevikusuundade strateegilise analüüsi tegevuskava tsükli raames elluviidavasse tegevusse tugevdaks ELi analüüsi- ja prognoosimisvõimet, võimaldades suundumusi paremini kindlaks teha.

2.4. Komitee arendab organiseeritud kodanikuühiskonna strateegilise analüüsi suutlikkust. Selleks teeb ta koostööd oma liikmete ja seekaudu nende esindatavate riiklike organisatsioonidega ning ELi tasandil kodanikuühiskonnaga oma kontaktrühma kaudu, milles on esindatud ELi tasandi suurimad kodanikuühiskonna võrgustikud ja organisatsioonid. Täpsemalt vahendab komitee suhtlust ja konsulteerimist organiseeritud kodanikuühiskonnaga, suurendab teadlikkust tulevikusuundade strateegilise analüüsi tähtsusest ning annab ka konkreetsed vahendid selle elluviimiseks. Komitee esindatava organiseeritud kodanikuühiskonna struktureeritud kaasamine võimaldab parandada ka suutlikkust lisada strateegiaaruandesse terviklikul viisil eri mõõtmel (tööstuslik, sotsiaalne, majanduslik, keskkonnaalane jms mõõde).

2.5. Kõigil neil põhjustel on komitee väga huvitatud koostööst Euroopa Komisjoniga tulevikusuundade strateegilise analüüsi tsükli kohe protsessi algusest, et muuta see kaasavamaks. Näitena võib tuua arutelu, mille käigus komitee on kogunud kodanikuühiskonna organisatsioonide ja ekspertide arvamusi, et arutada väljakutseid ja võimalusi, millega EL sotsiaalselt ja majanduslikult kestliku Euroopa suunas liikumisel silmitsi seisab. Käesolevas arvamuses pakub komitee läbivalt oma panuse ja soovitused nendes põhiaspektides, millele Euroopa Komisjon peaks oma järgmises aruandes keskenduma.

2.6. Probleemide ja võimaluste tõttu, millega Euroopa eesseisvatel aastakümnetel tegelema peab, muutub tulevikusuundade strateegiline analüüs üha tähtsamaks. Seetõttu kutsub komitee komisjoni üles jätkama tulevikusuundade strateegilise analüüsi tegevuskava väljatöötamist, suurendades komitee osalust aruande analüüsi- ja arendusetaapis.

2.7. Aruandes ei võeta piisavalt arvesse seda, et Euroopa eri piirkondade vaheline digilõhe ohustab rohe- ja digipöörde eesmärkide saavutamist. Järgmises strateegilises aruandes tuleb arvesse võtta neid ebavõrdsusi ning võimalikke tagajärgi sotsiaalsest ja olemasolevate võimaluste vaatepunktist.

2.8. Komitee on teadlik sellest, kuidas digitehnoloogia saab positiivselt mõjutada kliimaeesmärkide saavutamist, sealhulgas tugevdada energiapõhisele, ning kuidas rohepöörde võib muuta ka digisektorit ja majandust. Seepärast rõõmustab komitee arvukate üleskutsede üle teha tehnoloogilisi investeeringuid ja võtta nende eesmärkide saavutamiseks sobivaid poliitikameetmeid. Samuti toetab ta viiteid vajadusele võtta vastu küberturvalisuse meetmed, et kaitsta strateegilisi tehnoloogiaid.

2.9. 2022. aasta aruandes tulevikusuundade strateegilise analüüsi kohta tõstetakse mitmel korral esile digiüleminekust tingitud energiavajadust ning võrkude, süsteemide ja seadmete käitamisest tuleneva tarbimise küsimust. Samas tasakaalustab seda energiavajadust nende protsesside (põllumajandus, logistika, pilvandmetöötus jne) suurem tõhusus ja kestlikkus. Esile on kerkinud vajadus parandada energiatõhusust ja pöörata Euroopas taas rohkem tähelepanu sektori ringmajandusele (alates juurdepääsust kriitilise tähtsusega toorainetele kuni elektroonikaromude käitlemise ja kõrgtasemel digitehnoloogia arendamiseni).

2.10. Siiski tuleks selgemini esile tuua digiüleminekust tulenevaid kestlikkuse ja energiasäästu eeliseid (elektroonilisele kujule viimine ja asendamine). See aitab elanike ja poliitikakujundajate seas tugevdada nende põhjalike ümberkujundamisprotsesside väärtust ja mõju.

2.11. Digiüleminekuga seotud muudatuste hulgas puuduvad viited krüptoraha ja digiraha teemale. Krüptoraha kasvav levik on seotud just digiteerimisprotsesside juurutamise ja plokiahelatehnoloogia arendamisega. Krüptorahavood ulatuvad riikide regulatiivsest suutlikkusest kaugemale, jättes ebaseaduslikule majandusele laialdaselt tegutsemisruumi. Seetõttu juhib komitee tähelepanu vajadusele, et tulevikusuundade strateegilise analüüsi aruandes on vaja eraldi osa krüptoraha ja digiraha kasutamise tõlgendamisele ja analüüsile. Lisaks julgustab ta komisjoni võtma vastu ja rakendama ühtset õigusraamistikku kooskõlas G20 järeldustega.

2.12. Komitee kiidab heaks tulevikusuundade analüüsi aruande põllumajandusele pühendatud osa. Erinevalt paljudest teistest valdkondadest seatakse selles prognoosi keskmesse Euroopa poliitika ja selle tegevuse oluline roll tulevaste arengusuundade kindlaksmääramisel. Aruandes täpsustatakse, milliseid meetmeid peab EL võtma riskantse taandarengu vältimiseks, mida üldiselt teistes analüüsitavales valdkondades ei mainita.

2.13. Toidusüsteemid peaksid ELis olema mitmekesisemad; põllumajandustööstuse tuleks tugevdada eelkõige noortes huvi äratamise ja inimväärsete töötingimuste ja töötasu tagamisega; kaubanduspoliitika tuleks viia kooskõlla ELi toidu kestlikkuse standardite ja konkurentsivõimega. Käsitleda tuleks ka toidutarneahelate konsentreerumist ja finantsomandit, samuti turu läbipaistvust, et liigne kaupadega spekulatsioon ei süvendaks tulevasi kriise.

2.14. Komitee rõhutab, et praeguses geopoliitilises kontekstis on juurdepääs kriitilise tähtsusega toorainetele otsustava tähtsusega mitte ainult rohe- ja digipöörde eesmärkide saavutamiseks, vaid eelkõige Euroopa tööstussüsteemi säilitamiseks ja tugevdamiseks ning sotsiaalse, majandusliku ja tööhõivealase vastupanuvõime tagamiseks. Sellega seoses soovib komitee komisjonil koostada üksikasjalikuma analüüsi, kasutades asjakohaseid vahendeid (ka geopoliitiliseks) analüüsiks ja prognoosimiseks.

2.15. Komitee juhib tähelepanu sellele, et vesi ja veevarud, millele aruandes mitmel korral viidatakse, kujutavad endast mitte ainult probleemi, vaid ka potentsiaali. Eelkõige võib nimetada veekasutuse tõhususe parandamist, veevarude majandamist ja vastutustundliku tarbimise alase teadlikkuse suurendamise kampaaniaid. Eelkõige on sinisel majandusel ELi ja maailma majanduses töökohtade loomise ning inimeste heaolu ja tervise tagamise seisukohalt märkimisväärne roll ja üha suurenev potentsiaal. Komitee leiab, et on äärmiselt oluline maksimaalselt ära kasutada neid võimalusi, mis hõlmavad nii traditsioonilisi kui ka kujunemisjärgus sektoreid ja tegevusi, minimeerides samal ajal negatiivset mõju kliimale, elurikkusele ja keskkonnale.

2.16. Komitee kutsub komisjoni üles võtma digi- ja rohepöörde vallas rohkem arvesse Ukraina sõjast tulenevaid võimalikke muutusi, eriti seoses energiavarustuse ja kriitilise tähtsusega toorainete tarnega.

- 2.17. Komitee nõustub üleskutsega kohandada Euroopa poliitikat uue majandusmudeliga, suurendada investeringuid heaolu parandamiseks, samuti tõhustada Euroopa tööstus- ja majandussüsteemi tootlikkust ja konkurentsivõimet. Sellega seoses kutsus komitee üles koostama konkreetseid prognoose Euroopa tööstuspoliitika tuleviku kohta, sest see on väga vajalik täieliku strateegilise sõltumatuse saavutamiseks.
- 2.18. Komitee toetab soovitus suurendada üleminekueesmärkide saavutamiseks avaliku ja erasektori investeringuid. Komitee juhib siiski tähelepanu sellele, et Euroopa majanduslikud valikud ja eelkõige intressimäärade edasise tõusu väljavaated võivad investeringuid mõjutada negatiivselt.
- 2.19. Komitee kiidab heaks üleskutse õiglase ülemineku saavutamiseks ning eelmise aruandega võrreldes suurema tähelepanu osutamise sotsiaalsele ühtekuuluvusele ja sotsiaaldialoogi rollile. Samuti loodab komitee, et sotsiaalne mõõde ja töö kvaliteet seatakse Euroopa tegevuskavas esmatähtsateks teguriteks, muutes prioriteetide skaalat, kus neid loetakse endiselt vaid täiendavateks.
- 2.20. Komitee väljendab heameelt selle üle, et 2022. aasta aruandes tulevikusuundade strateegilise analüüsi kohta pööratakse tähelepanu rohe- ja digipöördest tingitud muutustele tööturul ning kõige vähem kaitstud ühiskonnarühmade (perekonnad, kogukonnad) majanduslikus olukorras. Samuti on positiivne, et aruandes rõhutatakse vajadust tagada piisavad vahendid sotsiaalseks sekkumiseks. Rohkem tähelepanu tuleks pöörata ka vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse küsimustele.
- 2.21. Komitee kutsus ELi üles võtma arvesse elanikkonna vananemist ja demograafilisi muutusi, millega kaasneb ühelt poolt prognoositava hooldusteenuste nõudluse suurenemine ja teiselt poolt tervishoiutöötajate nappus. EL peab tagama, et hooldusteenused oleksid jätkuvalt kättesaadavad ja taskukohased ega muutuks luksuskaubaks.
- 2.22. Komitee juhib tähelepanu ebamäärasusele, millega 2022. aasta aruandes tulevikusuundade strateegilise analüüsi kohta käsitletakse digiteerimisprotsessidest tingitud kiirenevat töökohtade hübriidseks muutumist (seejuures käsitletakse seda digiüleminekut ja transpordinõudlust käsitlevas lõigus). Aruandes nähakse seda pelgalt tehnoloogilise ümberkujundamise protsessi tulemusena ning jäetakse tähelepanuta selle mõju töötingimustele ja -suhetele ning sellega seotud regulatiivsetele vajadustele.
- 2.23. Komitee märgib, et tulevikusuundade strateegilise analüüsi käsitlusel on oht olla liigselt majandusele suunatud ning keskenduda konkurentsile ja turule kui tõelisele ühenduslülile Euroopa tegevuse, huvide ja strateegia vahel. Käsitluses asetatakse kodanikuühiskond ja töötajad täiendavasse rolli, võtmata piisavalt arvesse rohe- ja digipöörde võimet luua uut ja suuremat jõukust ning hõlbustada uute mudelite loomist. Selliste uute mudelite abil suudetaks nõrku külgi vähendada ja viia loodud kasu tagasi ühiskonda.
- 2.24. Komitee kutsus komisjoni üles viima ellu Eurobaromeetri eriuuringu järgmises tulevikusuundade strateegilise analüüsi aruandes käsitletavate teemade kohta, et kodanike ootusi ja seisukohti paremini mõista. See on väga oluline ka selleks, et prognoosida tulevikusuundade analüüsis esitatud meetmete heakskiitmist tulevikus.

Brüssel, 22. märts 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemadel „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Keskpangale ning Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele „Tee tugevama ELi kliirimissüsteemi poole““

(COM(2022) 696 final)

ja „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrusi (EL) nr 648/2012, (EL) nr 575/2013 ja (EL) 2017/1131 seoses meetmetega, mille eesmärk on leevendada ülemääraseid riskipositsioone kolmandate riikide kesketes vastaspooltes ja suurendada liidu kliirimisturgude tõhusust““

(COM(2022) 697 final – 2022/0403 (COD))

(2023/C 184/09)

Raportöör: **Florian MARIN**

Konsulteerimistaotlused	nõukogu, 31.1.2023 Euroopa Parlament, 1.2.2023 Euroopa Komisjon, 8.2.2023
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 114
Vastutav sektsioon	majandus- ja rahaliidu ning majandusliku ja sotsiaalse ühtekuuluvuse sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	2.3.2023
Vastuvõtmine täiskogus	22.3.2023
Täiskogu istungjärk nr	577
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	201/1/3

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee väljendab heameelt määruse ettepaneku⁽¹⁾ üle ja tunnustab Euroopa Komisjoni püüdlusi tagada meie kapitaliturgude strateegiline autonoomia, suurendada sisemist kliirimissuutlikkust ning muuta ELi kliirimissüsteem turvalisemaks ja tugevamaks. Komitee leiab, et ELi kapitaliturgude finantsstabiilsuse jaoks on hädavajalik konkurentsivõimeline ja tõhus kliirimissüsteem.

1.2. Komitee teeb ettepaneku, et ELis asuvad kliiringukojad peaksid arendama ja kavandama oma suutlikkussüsteeme ja investeerima nende täiustamisse, et julgustada turuosalisi oma tegevust ELis kliirima.

1.3. Komitee leiab, et kohe pärast Brexitit oleks tulnud rakendada terviklikku kava, soodustamaks üleminekut ELis asuvatele kliirimisettevõtjatele, ning on pettunud selles, et 81 triljoni euro suuruse tuletisinstrumentide turuga seotud otsustusprotsess oli niivõrd aeglane. Komitee ootas selgemat seisukohta Ühendkuningriigi kesksete vastaspooltega seotud riskipositsioonide vähendamise kohta ning konkreetsemaid norme ja stiimuleid, et liikuda ELis asuvate kesksete vastaspoolte suunas.

1.4. Komitee leiab, et väga oluline on omada ELi kliirimissüsteemi kohta konkreetseid andmeid, mis hõlmaksid kõiki varaklasse ja kliirimismahte, ning leiab, et sellega seoses on vaja rohkem ära teha. Kogutud andmete ja riskidünaamika seost tuleks korrapäraselt hinnata, et saada täpne ülevaade finantsstabiilsusega seotud riskidest. Komitee tunnustab asjaolu, et peale finantsriski peavad riskimudelid arvestama kesksete vastaspoolte sotsiaalseid, juhtimis- ja keskkonnariske ning need riskid peaksid olema sama tähtsad eri riskistsenaariumide ja -analüüside puhul.

⁽¹⁾ COM(2022) 697 final.

1.5. Komitee nõuab Euroopa Väärtpaberiturujärelevalve (ESMA) ja teiste ELi asutuste võimalike lisakulude põhjalikku hindamist seoses tööjõu, IT-süsteemide, ühiste järelevalverühmade ja kavandatava ühise järelevalvemehhanismiga.

1.6. Arvestades Euroopa turu infrastruktuuri määruse 2019. aasta muudatustega ja kõnealuse määruse ettepanekuga ESMA-le antud lisavolitusi, sooviks komitee näha ESMA tegevuse kontrolli- ja tasakaalustussüsteemi. Komitee soovib ESMA-l pingutada selle nimel, et märkimisväärne osa nende ELi klientidele osutatavatest teenustest oleks kliiritud ELi kesksete vastaspoolte kaudu.

1.7. Konsolideerimisgrupi sisetehingute osas hindab komitee otsust mitte vabastada kliiringukohustusest ja võimendustagatise nõuetest üksusi riikides, mis on kantud maksualast koostööd mittetegevate jurisdiktsioonide loetellu, ning riikides, mis on kantud rahapesuvastasel ja terrorismi rahastamise vastasel eesmärgil suure riskiga jurisdiktsioonide loetellu.

1.8. Komitee on pettunud, et komisjon ei hinnanud põhjalikult olemasolevat raamistikku ja seda, kuidas ELi turu atraktiivsus on viimastel aastatel muutunud, arvestades asjaolu, et määrust muudeti viimati üle kolme aasta tagasi. Komitee kiidab heaks artikli 7b lisamise ning palub ESMA-l esitada aruande ELi-väliste kesksete vastaspoolte kasutamise peamiste põhjuste kohta aasta pärast määruse jõustumist.

1.9. Komitee leiab, et ELi kesksed vastaspoolde peavad turupingete ajal olema oma tasudes, lisatagatise nõuetes ja meetmetes läbipaistvad, et parandada kõigi turuosaliste jaoks prognoositavust.

1.10. Komitee palub komisjonil selgitada sõna „kiiresti“ täpset tähendust artiklis 20 tehtavates muudatustes ning palub kaasseadusandjatel kindlaks määrata, milliseid erandeid peetakse juhtudeks, mil otsus tuleb teha kiiresti.

1.11. Komitee toetab artiklis 23 tehtud muudatusi seoses ühiste järelevalverühmade ja ühise järelevalvemehhanismi loomisega. Komitee teeb ettepaneku kaasata kodanikuühiskond artikli 23c alusel loodud järelevalvemehhanismi ning hõlmata komitee vaatlejana ühisesse järelevalvemehhanismi.

1.12. Komitee leiab, et viieaastane tähtaeg, mille järel komisjon peab määruse rakendamise läbi vaatama, on liiga pikk. Samuti leiab komitee, et tuleks teha rohkem, et vähendada lubade andmiseks või tegevuste ja teenuste laiendamiseks kuluvat aega ning luua keskne andmebaas. Komitee nõuab Euroopa kliirimissüsteemis suuremat koostalitlusvõimet, halduskoormuse vähendamist ja lihtsamaid juurdepääsulahendusi.

1.13. Komitee toetab suuremat läbipaistvust, mida pakutakse muudatustega artiklis 38, milles sätestatakse, et kliirivad liikmed ja kliirimisteenuseid osutavad kliendid peavad teavitama oma kliente ja potentsiaalseid kliente võimendustagatise mudelist ning võimalikust kahjust või muudest kuludest.

2. Arvamuse taust

2.1. Kapitaliturgude liit, mille Euroopa Komisjon asutas 2015. aastal, on ambitsioonikas pikaajaline projekt, mille eesmärk on tagada ELis kapitali vaba liikumine, mis on üks neljast ühtse turu põhivabadusest. Brexit vähendas järsult Euroopa üleilmset rolli kapitaliturgudel: selle osakaal üleilmsest tegevusest oli enne Brexitit 22 %, kuid nüüd vaid 14 %⁽²⁾. Kolmkümmend aastat pärast ühtse turu algust, kaksikümmend aastat pärast euro kasutuselevõttu ja seitse aastat pärast kapitaliturgude liidu algatuse käivitamist on EL-il vaja teha veel tööd ühtse kapitalituru loomiseks.

2.2. Euroopa turu infrastruktuuri määruse muutmise määrus⁽³⁾ ja Euroopa turu infrastruktuuri määrus 2.2⁽⁴⁾ on suurendanud läbipaistvust seoses kolmandate riikide kesksete vastaspooltega, muutnud kliirimisvolitusi ja andnud lisavolitusi ELi järelevalveasutusele ESMA. Käesoleva määruse ettepanekuga antakse ESMA-le veelgi rohkem volitusi. Kuna kliirimissuutlikkus on kapitaliturgude liidu oluline osa, seab Euroopa finantsturud ohtu liigne sõltuvus kolmandate riikide, eelkõige Ühendkuningriigi kesksete vastaspoolte osutatavatest teenustest. Brexiti lepinguga lubas EL Ühendkuningriigil jätkata teenuste osutamist ELi turuosalistele kuni 2022. aasta juunikuuni lõpuni. Seda tähtaega on finantsturgude stabiilsust ähvardava ohu tõttu pikendatud kolme aasta võrra, et anda piisavalt aega kliirimistehingute järkjärguliseks ümbersuunamiseks ELis.

⁽²⁾ Aruanne „A new vision for EU capital markets“.

⁽³⁾ ELT L 141, 28.5.2019, lk 42.

⁽⁴⁾ ELT L 322, 12.12.2019, lk 1.

2.3. Määruse ettepaneku eesmärk on tagada kõigi kliirimiskohustusega ettevõtjate jaoks suurem stabiilsus, prognoositavus ja proportsionaalsus. Turuosalistele kehtestatakse nõue teatada, kui võrd nad sõltuvad oma tuletistehingute töötlemisel kolmandatest riikidest. Kavandatud muudatustega keskendutakse ka meetmetele, mille eesmärk on muuta ELi kesksed vastaspoolde atraktiivsemaks ja vähendada halduskoormust, edendada kesksel kliirimisel ELis, kohustades kliirimisettevõtjaid omama aktiivset kontot ELi keskses vastaspooltes, ning anda kohalikele ametiasutustele vajalikud volitused piiriüleste tehingute seotud riskide kontrollimiseks.

3. Üldised märkused

3.1. Komitee on juba pikka aega nõudnud õigusakte, millega tugevdataks ELi kapitaliturge ning muudetakse need stabiilsemaks ja atraktiivsemaks⁽⁵⁾. Võttes arvesse hiljutisi geopoliitilisi sündmusi (Venemaa sissetung Ukrainasse, energiahindade tõus, geopoliitilised pinged paljudes maailma osades ja COVID-19 pandeemia) ja nende vahetut mõju majanduskeskkonnale, juhib komitee tähelepanu sellele, et ELi finantsturgude stabiilsuse kaitsmiseks ja suurendamiseks on vaja kiiresti tegutseda. Komitee leiab, et ELi kapitaliturgude finantsstabiilsuse tagamiseks on hädavajalik konkurentsivõimeline ja tõhus kliirimissüsteem.

3.2. Komitee tunnustab määruse ettepanekut ja komisjoni kavatsust teha jõupingutusi tagamaks meie kapitaliturgude strateegiline autonoomia, suurendamaks meie sisemist kliirimissuutlikkust ning muutmaks ELi kliirimissüsteem turvalisemaks ja vastupidavamaks. ELi kliirimisturu tugevdamisel tuleks arvesse võtta kulusid, mis tulenevad kapitali ümbersuunamisest kolmandate riikide kliirimisturgudel, vajadust kaitsta riskipõhist lähenemisviisi ning kolmandate riikide ja ELi finantsturgude vastastikust sõltuvust.

3.3. Ettepanek muuta Euroopa turu infrastruktuuri määrust tehti pärast Euroopa energiahindade järsku tõusu, mille põhjustas peamiselt Venemaa põhjendamatu rünnak Ukraina vastu. See on tekitanud kliirimisturgudel ebastabiilsust ning osa ettevõttest ei suuda oma tuletislepingutele tagatist anda. Komitee nõuab, et kliirimissektori konsolideerimine ELis jääks prioriteediks. Selleks et muuta ELi kliirimissüsteem konkurentsivõimelisemaks, tuleks kaaluda hinda, likviidsust, riski, marginaale, reguleerimist ja tõhusust. Komitee kinnitab vajadust vähendada lubade andmiseks või tegevuste ja teenuste laiendamiseks kuluvat aega ning luua keskne andmebaas.

3.4. Komitee on seisukohal, et ELi kesksed vastaspoolde peavad arendama ja kavandama oma suutlikkussüsteeme ja investeerima nende täiustamisse, et veenda turuosalisi oma tegevust ELis kliirima. Eelkõige tuleb neil parandada oma tehnoloogia- ja tegevussuutlikkust, tagada parem koostöö turuosaliste vahel ja parandada riskijuhtimistavasid. Parema prognoositavuse tagamiseks peavad kesksed vastaspoolde turupingete ajal olema oma tasudes, lisatagatise nõuetes ja meetmetes läbipaistvad.

3.5. Stabiilsed kapitaliturud vajavad tasakaalustatud ja stabiilset tööturгу. Komitee tunnustab asjaolu, et peale finantsriski peavad riskimudelid arvestama kesksel vastaspoolde sotsiaalseid, juhtimis- ja keskkonnanriske ning need riskid peaksid olema sama tähtsad eri riskistsenaariumide ja -analüüside puhul.

3.6. Komitee hindab kõrgelt konsultatsiooni, mille komisjon korraldas 2022. aasta alguses, kohtumisi liikmesriikide ja Euroopa Parlamendi ning finantstalituste ja majandus- ja rahanduskomiteede esindajatega ning kahepoolseid kohtumisi asjaomaste sidusrühmadega.

3.7. Komitee on pettunud, et Ühendkuningriigis asuvate kliiringukodade piiramatut juurdepääsu ELis asuvatele sidusrühmadele pikendati kolme aasta võrra, st 30. juunini 2025. Ta leiab, et kohe pärast Brexitit oleks tulnud rakendada põhjalikku kava, soodustamaks üleminekut ELi turu põhiste kliirimisettevõtjatele. Komitee taunib selleaegset puudulikku reageerimist, piiratud konsulteerimist ja aeglast otsustusprotsessi, arvestades et tegemist on 81 triljoni euro suuruse tuletisinstrumentide turuga.

3.8. Euroopa pangad saavad kasu Ühendkuningriigi turul valitsevast eri valuutade kogumist ning üleminek Euroopa kliiringukodadele tooks kaasa europõhise kliirimisprotsessi, millega kaasnevad pangandussüsteemile märkimisväärsed kulud. Kuigi komitee toetab seda üleminekut ja leiab, et see tuleb võimalikult kiiresti ära teha, juhib ta tähelepanu sellele, et tuleb pakkuda õigeid stiimuleid, et takistada pankade üleminekut teistele turgudele. ELi kliirimissektori konsolideerimiseks tuleks kasutada sihipärasemaid ja kohandatud stiimuleid.

⁽⁵⁾ ELT C 155, 30.4.2021, lk 20.

3.9. Kuna paljud ELi turuosaliselid kliirivad oma tuletisinstrumentide tehinguid teistes riikides, ootas komitee selgemat sellise suundumuse vastast seisukohta ning konkreetsemaid norme ja stiimuleid, mis ajendaksid liikuma ELis asuvate kesksete vastaspoolte suunas. Komitee oleks eeldanud, et vähemalt avalik-õiguslikelt üksustelt nõutakse kliirimist ELis, ning nõuab selget visiooni selle sõltuvuse võimalikult kiireks kaotamiseks.

3.10. Komitee leiab, et kliirimistegevuse arendamisel ELis tuleks turuosaliste huvides arvesse võtta kogu tarneahelat. Ühendkuningriigi kesksete vastaspooltega seotud riskipositsioonide vähendamisel tuleks hoolikalt juhtida turu likviidsust, võttes samal ajal kasutusele pikemaajalise perspektiivi ja standardides ELi kliirimisturu juurdepääsunõudeid. Arvestama peaks seda, et kliente tuleb kliirimiseks ette valmistada ning klientide huvides tuleks esitada erinevaid simulatsioone. Komitee leiab ka, et ESMA peaks meetmeid hoolikalt kohandama väikeste ja keskmise suurusega turuosaliste jaoks.

3.11. Komitee rõhutab, kui tähtis on kolmandate riikide kesksete vastaspoolte roll ELi finantsstabiilsuse tagamisel. Oluline on vähendada kontsentratsiooniriske ja tagada, et suhted nende kesksete vastaspooltega põhineksid läbipaistval, prognoositaval, proportsionaalsel ja riskipõhisel lähenemisviisil. Käesoleva määruse ettepanekuga antakse ESMA-le veelgi rohkem volitusi ning komitee soovib, et ESMA tegevuse suhtes kehtestataks kontrolli- ja tasakaalustussüsteem.

3.12. Komitee teeb ettepaneku, et järelevalve eesmärgil olukorrast selge ülevaate saamiseks on vaja ELi kliiringusüsteemi kohta konkreetseid andmeid, mis peavad olema võrreldavad ning hõlmama kõiki varaklasse ja mahte. Tähtis on koguda õigeid andmeid, et saada täpne ülevaade finantsstabiilsuse riskidest, ning süstemaatiliselt tuleks arvesse võtta kogutud andmete ja riskidünaamika koostoimet. Komitee leiab, et sellega seoses on vaja rohkem ära teha.

3.13. Arvesse tuleks võtta suuremat koostoimet kliirimistegevuse ja Euroopa ühtse juurdepääsupunkti vahel. Euroopa ühtne juurdepääsupunkt edendab andmepõhist rahastamist ja parandab märkimisväärselt äriühingute, ettevõtjate ja finantseerimisasutuste juurdepääsu andmetele ja üksuste teabele. Samuti muudab see majanduse digituleviku jaoks sobivaks, tugevdab digitaalset suveräänsust, kiirendab teabevoogu ja kehtestab ühised standardid, keskendudes andmetele, tehnoloogiale ja taristule ⁽⁶⁾.

3.14. Komitee toetab ettepanekut leevendada Euroopa turu infrastruktuuri määruse tuletisinstrumentide eeskirju ning lubada pangagarantiide ja akreditiivide aktsepteerimist suure likviidsusega tagatisena. Nimelt tagavad need mitterahalised alternatiivid turu likviidsuse ja neid juba kasutatakse laialdaselt arenenud kapitaliturgudel, näiteks USA turul. Komitee toetab keskpankade suuremat rolli ELi tarbijate kaitsmisel.

3.15. Komitee toetab artiklites 11, 14, 15 ja 17 kavandatud muudatusi, mis puudutavad neljakuulist rakendusperioodi finantssektoriväliste vastaspoolte jaoks, kellelt nõutakse esimest korda tagatise vahetamist, ning lühemaid ja vähem keerukaid menetlusi kesksete vastaspoolte tootepakkumise laiendamiseks. Komitee kiidab kavandatud muudatused heaks, sest need lihtsustavad tegevuste ja teenuste laiendamist ning lubade andmist ja nende andmisest keeldumist. Euroopa kliirimissüsteemis on vaja suuremat koostalitlusvõimet, halduskoormuse vähendamist ja lihtsamaid juurdepääsulahendusi.

4. Konkreetsete märkused

4.1. Komitee ei nõustu Euroopa Komisjoni järgmise väitega: „Käesolev seadusandlik algatus ei mõjuta ESMA ega muude Euroopa Liidu asutuste kulutusi.“ Komitee hinnangul suurenevad kulud sellistes valdkondades nagu töajõud, IT-süsteemid, ühised järelevalverühmad ja kavandatav ühine järelevalvemehhanism. Komitee märgib, et artiklis 90 tehtava muudatusega palub komisjon ESMA-l anda aru personali- ja ressursivajaduste kohta. Seepärast nõuab komitee lisakulude põhjalikku hindamist sel teel, et arvutatakse ja teatatakse hinnanguline mõju eelarvele.

4.2. Komitee tunnustab ja toetab komisjoni ettepanekut kehtestada kõigile turuosalistele, kelle suhtes kehtib kliirimiskohustus, nõue omada kontot ELi kesksetes vastaspooltes. Ta palub ESMA-l pärast konsulteerimist Euroopa Pangandusjärelevalve, Euroopa Kindlustus- ja Tööandjapensionide Järelevalve, Euroopa Süsteemsete Riskide Nõukogu ning Euroopa Keskpankade Süsteemiga kindlaks määrata märkimisväärne osa ELi süsteemselt olulistele klientidele osutatavatest teenustest, mida tuleb kliirida ELi kesksetes vastaspooltes.

⁽⁶⁾ ELT C 290, 29.7.2022, lk 58.

4.3. Komitee peab tervitatavaks kavatsust paluda turuosalistel esitada täpsed arvanded ja sõltuvus välismaistest kliirivatest osalistest. Komitee eeldab, et ESMA töötab kiiresti välja tehnilised standardid, milles seda teavet täpsustatakse, ning ootab aasta pärast jõustumist põhjalikku aruannet ja Euroopa turu infrastruktuuri määruse muutmist selle alusel.

4.4. Komitee kiidab otsust, mille kohaselt konsolideerimisgrupi sisetehinguid ei vabastata kliirimiskohustusest ja võimendustagatise nõuetest selliste riikide üksuste puhul, mis on loetletud maksualast koostööd mittetegevate jurisdiktsioonidena ning rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise eesmärgil suure riskiga jurisdiktsioonidena. Komitee toetab täielikult nende jurisdiktsioonidega seotud haldusmeetmeid ja on seisukohal, et sellised üksused kujutavad endast märkimisväärset ohtu ELi finantssüsteemile.

4.5. Kuigi digitaalne ajakohastamine tähendab vajadust suurema eelarve järele, peab komitee väga oluliseks investeerimist digiüleminekusse, et toetada Euroopa turu infrastruktuuri määruse kavandatud ajakohastamist. Komitee hindab kõrgelt ettepanekut luua järelevalvedokumentide elektrooniliseks esitamiseks täiustatud IT-programm, mis on kättesaadav kõigile asjaomastele asutustele.

4.6. Komitee on pettunud, et komisjon ei ole olemasolevat raamistikku põhjalikult hinnanud, arvestades asjaolu, et määrust muudeti viimati üle kolme aasta tagasi. Selleks et praegused muudatused oleksid eesmärgipärased, oleks komitee oodanud sihipärast analüüsi selle kohta, kuidas ELi turu atraktiivsus on viimastel aastatel muutunud, eelkõige seoses hiljutiste oluliste geopoliitiliste sündmustega.

4.7. Komitee teeb ettepaneku, et artikli 7 alusel välja töötatud tehnilised standardid peaksid olema läbipaistvad ja kaasavad. Samuti tuleks kaaluda võimalust teha muudatusi, et neid standardeid kiiresti kohandada. Varahalduritele on oluline pakkuda vahendeid täitmiskulude, kliirimiskulude ja kliirivate liikmete kulude võrdlemiseks.

4.8. Komitee kiidab heaks artikli 7b lisamise. Selles täpsustatakse, et kliirimisteenuse osutajad peavad andma aru ELi-välises keskses vastaspooles toimuva kliirimise ulatuse kohta, ning kehtestatakse kohustus teavitada oma kliente võimalusest kliirida asjaomane leping ELi keskses vastaspooles. Komitee palub ESMA-l töötada välja standardne aruandluskord, mida saaks kasutada kõigis liikmesriikides, ning soovib esitada aasta pärast määruse jõustumist aruande peamiste põhjuste kohta, miks kasutatakse ELi-väliseid keskeid vastaspooli. Samuti tuleks hoolikalt hallata ühist turuosaliste trahvimise lähenemisviisi, et tagada ühtsel turul proportsionaalsus.

4.9. Komitee palub komisjonil selgitada sõna „kiiresti“ täpset tähendust artiklis 20 tehtavates muudatustes ning palub kaasseadusandjatel kindlaks määrata, milliseid erandeid liigitatakse juhtudeks, mil otsus tuleb teha kiiresti.

4.10. Komitee kiidab heaks artiklis 23 kavandatud muudatused, mis puudutavad ühiste järelevalverühmade ja ühise järelevalvemehhanismi loomist, kuid märgib, et neil muudatustel on mõju eelarvele, sest need asutused peavad tööle võtma rohkem töötajaid, sealhulgas ESMA jaoks. Komitee teeb ettepaneku kaasata kodanikuühiskond artikli 23c alusel loodud järelevalvemehhanismi, eelkõige seoses tulevaste poliitiliste otsustega.

4.11. Vastastikuse seotuse, vastastikuste seoste ja kontsentratsiooniriskide nõuetekohaseks hindamiseks kesksete vastaspoole järelevalvekomitees (artikkel 24a) on vaja kaasata ka kodanikuühiskond. Komitee peaks osalema ühises järelevalvemehhanismis vaatejana. Arvesse tuleks võtta vajadust vähendada kliirimissüsteemiga seotud suure hulga asutuste kattuvaid kohustusi. Euroopa ja riiklike ametiasutuste koostöö peaks olema tõhus ja kohandatud tururiskide dünaamikaga.

4.12. Viieaastane tähtaeg, mille järel komisjon peab määruse rakendamise pärast selle jõustumist hoolikalt läbi vaatama, tundub väga pikk, arvestades ajavahemikku Euroopa turu infrastruktuuri määruse muutmiste vahel. Samuti ootas komitee kokkuleppe kohaselt 2. jaanuaril 2023. aastal komisjoni aruannet Euroopa turu infrastruktuuri määruse muutmise määruse ja Euroopa turu infrastruktuuri määruse 2.2 kohaldamise kohta, kuid komisjon tegi nüüd ettepaneku see tühistada. Komitee ei ole selle ettepanekuga nõus ja leiab, et see võib viia selleni, et Euroopa turu infrastruktuuri määruse muutmise ettepanekuid ei hinnata üldse, võttes arvesse nende alusel Euroopa turu infrastruktuuri määрусesse juba tehtud muudatusi.

4.13. Lõpetuseks toetab komitee suuremat läbipaistvust, mida pakub ettepanek muuta artiklit 38 seoses kliirivate liikmete ja kliirimisteenuseid osutavate klientide kohustusega teavitada oma kliente ja potentsiaalseid kliente võimendustagatise mudelitest ning võimalikest kahjustest või muudest kuludest, kui keskne vastaspool peaks rakendama finantsseisundi taastamise meetmeid. Komitee leiab, et ka kliirivad liikmed peaksid aitama suurendada ELi kliirimissüsteemi läbipaistvust.

Brüssel, 22. märts 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: nõukogu direktiiv, millega muudetakse direktiivi 2011/16/EL maksustamisalase halduskoostöö kohta“

(COM(2022) 707 final – 2022/0413 (CNS))

(2023/C 184/10)

Raportöör: **Petru SORIN DANDEA**

Kaasraportöör: **Benjamin RIZZO**

Konsulteerimistaotlus	nõukogu, 7.2.2023
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklid 113, 115 ja 304
Vastutav seksioon	majandus- ja rahaliidu ning majandusliku ja sotsiaalse ühtekuuluvuse seksioon
Vastuvõtmine seksioonis	2.3.2023
Vastuvõtmine täiskogus	22.3.2023
Täiskogu istungjärk nr	577
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	208/0/5

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee kiidab heaks komisjoni ettepaneku kaheksanda maksustamisalase halduskoostöö direktiivi kohta, mis on oluline samm praeguse maksustamisalase halduskoostöö direktiivi täiustamisel ja täiendamisel.

1.2. Komitee leiab, et maksustamisalase halduskoostöö direktiivi kavandatud parandused on tõhusad, et takistada krüptovara omanikel eelarve-eeskirjade täitmata jätmist, tugevdades seeläbi võitlust maksupettuste, maksudest kõrvalehoidumise ja maksustamise vältimise vastu kooskõlas komisjoni mitme varasema algatusega.

1.3. Komitee leiab, et komisjoni algatus on täielikult kooskõlas õiglase ja tõhusa maksustamise põhimõttega, mis on Euroopa sotsiaalse turumajanduse nurgakivi ja mille eesmärk on tagada, et kõik annavad oma õiglase osa ning et neile saab osaks võrdne ja proportsionaalne kohtlemine, sõltumata varade liigist.

1.4. Komitee märgib, et ülemaailmsed jõupingutused krüptovarade ja nende kasutamise reguleerimiseks on otsustava tähtsusega, et tegeleda selliste varadega seotud sagenevate, ülemaailmse ulatusega probleemide ja mõjuga. Sellega seoses on äärmiselt oluline OECD ja G20 tasandil jätkuv töö krüptovarade läbipaistvust käsitleva ülemaailmse kokkuleppe saavutamiseks. Komitee julgustab komisjoni rahvusvahelisel areenil aktiivsemalt tegutsema.

1.5. Komitee hindab asjaolu, et krüptovarade tulemuslikum ja tõhusam maksustamine aitab suurendada maksustamise ulatust ja riikide eelarveid, võimaldades võtta kasutusele täiendavaid vahendeid, seades sihiks ühise heaolu ja komisjoni investeerimisprioriteedid (rohe- ja digiüleminek).

1.6. Komitee leiab, et maksukohustuslasena registreerimise numbri aruandlussüsteem on kõige tõhusam viis uute eeskirjade tõhususe tagamiseks. Seetõttu toetab komitee kindlalt komisjoni ettepanekut maksukohustuslasena registreerimise numbri kohta, kuna see aitab vältida võimalikke vigu, parandades seeläbi õiguskindlust ja süsteemi prognoositavust.

1.7. Komitee leiab, et aruandekohustused ei tohiks piirduda üksnes krüptovarade vahetuse ja ülekannetega, vaid neid tuleks läbipaistvuse ja kindluse huvides laiendada vähemalt praeguses algetapis ka krüptovaluuta varade üldisele omamisele, kuigi on selge, et maksustamist tuleks kohaldada üksnes tegeliku tulude suhtes.

1.8. Komitee rõhutab vajadust tõhusa ja proportsionaalse karistuse järele, jättes kehtestatavate sanktsioonide konkreetse summa üle otsustamise liikmesriikidele. Samuti soovib komitee, et komisjon annaks pärast direktiivi rakendamist aru liikmesriikide rakendatud karistusstruktuuridest, soovitudes vajaduse korral võimalikke muudatusi.

1.9. Komitee loodab, et karistuste ja vastavusmeetmetega suudetakse leida õige tasakaal ühelt poolt eeskirjade tõhususe ja piisava hoiatava mõju ning teiselt poolt proportsionaalsuse vahel. Proportsionaalsuse saaks tagada näiteks sellega, kui võtta piisavalt arvesse konkreetse ettevõtte sooritatud rikkumistega seotud tehingute arvu.

1.10. Komitee rõhutab, et direktiivi ettepanekus sisalduvaid konkreetseid sätteid andmekaitse kohta ja sellega seotud kaitsemeetmeid, mis on kooskõlas isikuandmete kaitse üldmääruse eeskirjadega, tuleks nõuetekohaselt kohaldada ja järgida, pidades kinni rangetest standarditest, et täielikult kaitsta nende isikute põhiõigusi, kelle andmeid kogutakse, vahetatakse ja säilitatakse.

1.11. Komitee soovib komisjonil lisada ettepaneku eelnõusse eeskirjad, et tõhustada koostööd ühelt poolt praeguse tekstiga hõlmatud maksuhaldurite ning teiselt poolt rahapesu ja ebaseadusliku tegevuse ja terrorismi rahastamise vastase võitluse eest vastutavate ametiasutuste vahel. Sellega seoses kordab komitee, et avaliku sektori asutused, antud juhul maksuhaldurid, vajavad piisavaid vahendeid nii kvalifitseeritud töötajate kui ka tippasemel digitehnoloogia ja standardite näol.

2. Komisjoni ettepanek

2.1. Komisjoni ettepanek võtta vastu nõukogu direktiiv, millega muudetakse direktiivi 2011/16/EL⁽¹⁾ maksustamisalase halduskoostöö kohta⁽²⁾ seab eesmärgiks ajakohastada kehtivat direktiivi, et laiendada aruandlust ja teabevahetust maksuhaldurite vahel nii, et see hõlmaks Euroopa Liidu residentidest krüptovarade kasutajate saadavat tulu. Maksuhalduritel puudub praegu vajalik teave sellise krüptovara kasutusest saadava tulu jälgimiseks, millega on lihtne piiriülelt kaubelda.

2.2. Seadusandliku algatuse eesmärk on suurendada krüptovarade maksustamise läbipaistvust, kehtestades konkreetseid sätteid otsese maksustamise eesmärgil toimuva aruandluse ja teabevahetuse kohta. Ettepanekuga täpsustatakse ka kehtivaid kohaldatavaid sätteid, et vältida lünki ja tugevdada õigusraamistikku.

2.3. Kaheksas maksustamisalase halduskoostöö direktiiv viiakse kooskõlla krüptovaraturge käsitlevas määruses⁽³⁾ sätestatud määratlustega, mis iseenesest ei anna maksuhalduritele alust krüptovarast saadava tulu maksustamiseks vajaliku teabe kogumiseks ja vahetamiseks. Kaheksas maksustamisalase halduskoostöö direktiiv võtab siiski arvesse krüptovaraturge käsitleva määrusega saadud kogemusi ja selle määrusega juba kehtestatud tegevusloa nõuet, vältides seega täiendava halduskoormuse panemist krüptovaratreenuse osutajatele.

2.4. Ettepanek on kooskõlas hiljuti heaks kiidetud OECD krüptovara aruandlusraamistikuga⁽⁴⁾ ning OECD ühise aruandlusstandardi muudatustega. Sellised standardid on heaks kiitnud ka G20. Komisjoni konsultatsioonide käigus toetas enamik liikmesriike ELi õigusraamistiku kohaldamisala ühtlustamist OECD senise tööga.

2.5. Selleks et parandada liikmesriikide suutlikkust avastada maksupettust, maksudest kõrvalehoidumist ja maksustamise vältimist ning nende vastu võidelda, peavad kõik aruandvad krüptovaratreenuse osutajad, olenemata nende suurusest või asukohast, teatama oma ELi residentidest klientide tehingutest. Need hõlmavad nii riigisiseseid kui ka piiriüleseid tehinguid. Mõnel juhul hõlmab aruandluskohustus ka mitteasendatavaid varasid. Üksikasjalikud eeskirjad kohustuste kohta, mida aruandvatel krüptovaratreenuse osutajatel tuleb täita, on sätestatud VI lisas.

2.6. Aruandlusega hõlmatud tehingud sisaldavad aruandlusega hõlmatud krüptovara vahetustehinguid ja ülekandeid. Nii riigisiseseid kui ka piiriüleseid tehinguid kuuluvad ettepaneku kohaldamisalasse ja koondatakse aruandlusega hõlmatud krüptovara liikide kaupa.

2.7. Finantseerimisasutused annavad aru e-raha ja keskpanga digiraha kohta, samal ajal laiendatakse piiriüleste eelotsuste automaatse vahetamise kohaldamisala varakatele üksikisikutele. Selliste isikute hulka kuuluvad need, kellel on vähemalt 1 000 000 eurot finants- või investeeritavas varas või valitsetavas varas. Liikmesriigid vahetavad teavet ajavahemikul 1. jaanuarist 2020 kuni 31. detsembrini 2025 tehtud, muudetud või uuendatud piiriüleste eelotsuste kohta.

⁽¹⁾ Nõukogu 15. veebruari 2011. aasta direktiiv 2011/16/EL maksustamisalase halduskoostöö kohta ja direktiivi 77/799/EMÜ kehtetuks tunnistamise kohta (ELT L 64, 11.3.2011, lk 1).

⁽²⁾ COM(2022) 707 final.

⁽³⁾ COM(2020) 593 final.

⁽⁴⁾ Crypto-Asset Reporting Framework and Amendments to the Common Reporting Standard, OECD, 8.10.2022.

2.8. Ettepanek ei piira liikmesriikide võimalusi kujundada ise oma nõuete täitmise tagamise süsteem. Siiski kehtestatakse ja jõustatakse ühtne karistuste miinimumtase kõige tõsisema rikkumise eest, näiteks teatamise täielik puudumine vaatamata halduslikele meeldetuletustele.

3. Üldised märkused

3.1. Komitee kiidab heaks ja toetab komisjoni ettepanekut kaheksanda maksustamisalase halduskoostöö direktiivi kohta, kuna see on oluline samm maksustamisalase halduskoostöö direktiivi edasisel täiendamisel ja täiendamisel, järgides Euroopa Kontrollikoja soovitusi, milles hoiatati, et „kui maksumaksja hoiab raha elektroonilistes krüptorahades, ei ole sellistele klientidele portfelleituseid osutav platvorm või muu elektroonilise teenuse osutaja kohustatud deklareerima maksuhaldurile kõnealuseid summasid või saadud tulu. Seetõttu jääb sellistes elektroonilistes instrumentides hoitav raha suures osas maksustamata.“^(?).

3.2. Komitee leiab, et maksustamisalase halduskoostöö direktiivi kavandatud parandused on tõhusad, et takistada krüptovara omanikel eelarve-eeskirjade täitmata jätmist, tugevdades seeläbi võitlust maksupettuste, maksudest kõrvalehoidumise ja maksustamise vältimise vastu kooskõlas komisjoni mitmete viimaste aastate algatusega.

3.3. Komitee tunnustab ulatuslikku ja selgesõnalist konsultatsiooni, mille komisjon korraldas kõnealuse ettepaneku üle, kaasates kõik huvitatud sidusrühmad ja konkreetsemalt selles sektoris tegutsejad, kellega komisjon eraldi konsulteeris. Samuti suutsid liikmesriigid väljendada oma seisukohti, julgustades komisjoni tegema tihedat koostööd kooskõlas OECD tasandil jätkuva tööga. Konsultatsioonid muutsid õigusloomeprotsessi läbipaistvamaks ja sisukamaks, hoolimata ettepaneku väga tehnilisest laadist.

3.4. Komitee rõhutab, et ülemaailmsed jõupingutused krüptovarade ja nende kasutamise reguleerimiseks on vajalikud, et tegeleda selliste varadega seotud sagenevate, ülemaailmse ulatusega probleemide ja mõjuga. Sellega seoses on äärmiselt olulised OECD ja G20 tasandil käimasolev töö ja läbirääkimised krüptovarade läbipaistvust käsitleva ülemaailmse kokkuleppe saavutamiseks ning komitee julgustab komisjoni võtma rahvusvahelisel areenil juhtrolli.

3.5. Komitee leiab, et komisjoni algatus on täielikult kooskõlas õiglase ja tõhusa maksustamise põhimõttega, mis on Euroopa sotsiaalse turumajanduse nurgakivi ja mille eesmärk on tagada, et kõik annavad oma õiglase osa ning et neile saab osaks võrdne ja proportsionaalne kohtlemine, sõltumata varade liigist või aktsepteeritavast makseviisist.

3.6. Komitee hindab asjaolu, et krüptovarade tulemuslikum ja tõhusam maksustamine aitab suurendada maksustamise ulatust ja riikide eelarveid, võimaldades võtta kasutusele täiendavaid vahendeid, seades sihiks ühise heaolu ja komisjoni investeerimisprioriteedid (rohe- ja digiüleminek).

3.7. Komitee nõustub täielikult komisjoniga, et suurem läbipaistvus vähendab lahknevusi ja praegust põhjendamatu eristamist õigusraamistikus ja käsitluses, mille tulemusel saavad krüptovara kasutajad „eelise võrreldes nendega, kes krüptovarasse ei investeerinud“, kammitsedes seega „õiglase maksustamise eesmärki“, aga ka ühtse turu nõuetekohast toimimist ja tegelikult võrdseid võimalusi.

3.8. Komitee toetab nii ELi toimimise lepingu artikli 113 (kuna vahetatavat teavet võiks kasutada ka käibemaksu eesmärgil) kui ka ELi toimimise lepingu artikli 115 kombineeritud kasutamist ettepaneku toetamiseks õigusliku alusena. Ühtse turu toimimist mõjutavate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamine, mis on sätestatud artiklis 115, on käesoleva juhtumi puhul tõepoolest asjakohane, kuna krüptovarasisid võib kasutada mitmel eesmärgil. Seetõttu tuleks ühtsel turul vältida lahknevusi nii üldises õigusraamistikus kui ka jõustamisvahendites, sest need võivad kahjustada selle tugevdamist.

4. Erimärkused

4.1. Komitee julgustab komisjoni ja liikmesriike lisama praegusesse ettepanekusse aruandekohustused füüsilistele isikutele, kelle valduses on krüptovara. See suurendaks kindlasti ettepaneku tõhusust ja kohaldamisala.

4.2. Komitee leiab, et maksukohustuslasena registreerimise numbriga aruandlussüsteem on kõige tõhusam viis uute eeskirjade tõhususe tagamiseks. Seetõttu toetab komitee kindlalt komisjoni ettepanekut maksukohustuslasena registreerimise numbriga kohta, kuna see aitab suurendada ettepaneku tõhusust, arvestades et maksukohustuslasena registreerimise number võimaldab ainulaadse identifitseerimiskoodina vältida vigu, aidates seeläbi kaasa õiguskindlusele ja süsteemi prognoositavusele.

^(?) Euroopa Kontrollikoda (2021), „Maksuteabe vahetamine ELis: alus on tugev, kuid rakendamisel esineb puudusi“. Teabevahetus on suurenenud, kuid mõningat teavet ei esitata ikka veel.

4.3. Komitee märgib, et enamikus liikmesriikides on juba olemas õigusaktid või vähemalt haldussuunised krüptovarainvesteeringute kaudu saadava tulu maksustamiseks, kuid pädevatel asutustel puudub sageli vajalik teave, et seda ellu viia. Seetõttu on õiguskindlust ja selgust võimalik tagada üksnes siis, kui riiklike meetmete ebatõhusust käsitletakse ELi seadusandliku algatuse abil, mille eesmärk on edendada maksuhaldurite vahelist tulemuslikku ja tõhusat koostööd.

4.4. Komitee leiab, et aruandekohustused ei tohiks piirduda üksnes krüptovarade vahetuse ja ülekannetega, vaid neid tuleks läbipaistvuse ja kindluse huvides laiendada vähemalt praeguses algetapis ka krüptovaluuta varade üldisele omamisele, kuigi on selge, et maksustamist tuleks kohaldada üksnes tegeliku tulu suhtes.

4.5. Komitee rõhutab vajadust tõhusa ja proportsionaalse karistuse järele, jättes kehtestatavate sanktsioonide konkreetse summa üle otsustamise liikmesriikidele. Miinimummäärade abil näib olevat võimalik suurendada krüptovarade maksustamist käsitlevate uute eeskirjade tõhusust. Komitee loodab, et karistuste ja vastavusmeetmetega suudetakse leida õige tasakaal ühelt poolt eeskirjade tõhususe ja piisava hoiatava mõju ning teiselt poolt proportsionaalsuse vahel. Proportsionaalsuse saaks tagada näiteks sellega, kui võtta piisavalt arvesse konkreetse ettevõtte sooritatud rikkumistega seotud tehingute arvu.

4.6. Lisaks peaks komisjon pärast direktiivi rakendamist andma aru liikmesriikide karistusstruktuuride kohta ning andma soovitusi karistuste ja vastavusmeetmete süsteemis vajalike muudatuste kohta.

4.7. Komitee rõhutab, et direktiivi ettepanekus sisalduvaid konkreetseid sätteid andmekaitse kohta ja sellega seotud kaitsemeetmeid, mis on kooskõlas isikuandmete kaitse üldmääruse eeskirjade ja põhimõtetega, tuleks hoolikalt kohaldada ja järgida, pidades kinni rangetest standarditest, et täielikult kaitsta nende isikute põhiõigusi, kelle andmeid kogutakse, vahetatakse ja säilitatakse.

4.8. Komitee kutsub taas liikmesriike üles investeerima piisavalt oma maksuhalduritesse ja muudesse asjaomastesse haldusasutustesse, et tagada parema maksualase koostöö ülesande täitmiseks vajalik suutlikkus.

4.9. Lõpetuseks soovib komitee komisjonil lisada ettepaneku eelnõusse nõue, et praeguse tekstiga hõlmatud maksuhaldurid ja rahapesu ning ebaseadusliku tegevuse ja terrorismi rahastamise vastase võitluse eest vastutavad ametiasutused teeksid koostööd, kuna viimastel aastatel on olnud mitmeid juhte, kus krüptovara on tõenäoliselt kasutatud ebaseaduslikel eesmärkidel ja rahapesuks. Sellega seoses kordab komitee, et avaliku sektori asutused, antud juhul maksuhaldurid, vajavad piisavaid vahendeid kvalifitseeritud töötajate ning tiptasemel digitehnoloogia ja standardite näol.

Brüssel, 22. märts 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemadel „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule „Tulevane direktiiv, milles käsitletakse kriminaalkaristusi piiravaid meetmeid käsitleva liidu õiguse rikkumise eest““

(COM(2022) 249 – final)

„Ettepanek: nõukogu otsus liidu piiravate meetmete rikkumise lisamise kohta Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 83 lõikes 1 sätestatud kuriteoliikide hulka“

(COM(2022) 247 – final)

„Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv liidu piiravate meetmete rikkumisega seotud kuritegude ja karistuste määratlemise kohta““

(COM/2022/684)

(2023/C 184/11)

Raportöör: **José Antonio MORENO DÍAZ**

Konsulteerimistaotlus	Euroopa Komisjon, 26.7.2022
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304
Vastutav sektsioon	tööhõive, sotsiaalküsimuste ja kodakondsuse sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	8.3.2023
Vastuvõtmine täiskogus	22.3.2023
Täiskogu istungjärk nr	577
Hääletuse tulemus	
(poolt/vastu/erapooletuid)	141/1/2

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Komitee väljendab heameelt otsuse üle lisada sanktsioonide rikkumine Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 83 lõikes 1 sätestatud kuriteoliikide hulka ning direktiivi ettepaneku üle liidu sanktsioonide rikkumisega seotud kuritegude ja karistuste määratlemise kohta.

1.2. Komitee peab siiski kahetsusväärseks, et eespool nimetatud otsuse üle ei toimunud demokraatlikku arutelu Euroopa Parlamendi kodanikuvabaduste, justiits- ja siseasjade komisjonis, kuna rakendati kiirmenetlust. Samuti on komitee jätkuvalt mures selle pärast, et komisjon ei koostanud enne direktiivi ettepaneku esitamist mõjuhinnangut. Lisaks peab komitee kahetsusväärseks, et komisjoni ettepanekus võtta vastu direktiiv sanktsioonide rikkumisega seotud kuritegude ja karistuste määratlemise kohta ei mainita, et teiste sidusrühmade hulgas konsulteeriti ka Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteega.

1.3. Komitee soovib Euroopa Komisjonil, Euroopa Parlamendil ja Euroopa Liidu nõukogul laiendada direktiivi väljatöötamisel humanitaarabiga seotud erandit, mis vabastab humanitaarabi osutavad asutused ja -töötajad kriminaalvastutusest, viies selle sätte kooskõlla praeguse rahvusvahelise tavaga, ning tagades samas asjakohaste mehhanismide olemasolu, mis aitaksid hoida ära kuritarvitusi kuritegelikel või poliitilistel eesmärkidel.

1.4. Komitee toetab asjakohaste tagatiste ja kaitse lisamist rikkumisest teatajatele ja ajakirjanikele, kes toovad avalikkuse ette sanktsioonidest kõrvale hoidmise katseid. Sellele peaks laienema ka eespool nimetatud erand.

1.5. Komitee kutsub Euroopa Komisjoni, Euroopa Parlamenti ja Euroopa Liidu Nõukogu üles tagama, et erasektorile ja kodanikuühiskonna organisatsioonidele antakse piisavat teavet ja ennetavat tuge uute õigusaktidega kohanemisel ja uute nõuete täitmisel.

1.6. Komitee kutsub Euroopa Komisjoni, Euroopa Parlamenti ja Euroopa Liidu Nõukogu üles tagama, et lisaks õigusaktide ühtlustamise edendamisele oleks liikmesriikidel piisav haldusala suutlikkus, piisavad rahalised vahendid ja koolitatud töötajaid sanktsioonide rikkumiste avastamiseks, nende eest vastutusele võtmiseks ja nende eest karistamiseks. Seda võiks toetada liikmesriikidevahelise koostööga, jagades rikkumiste avastamise ja süüdistuse esitamise parimaid tavasid.

1.7. Komitee väljendab heameelt asjaolu üle, et direktiivi ettepanekus rõhutatakse kriminaalkaristuste tagasiulatava jõu puudumise põhimõtet ning rõhutab vajadust tagada süüdistatavatele nõuetekohased menetlusõigused ja muud inimõigustega seotud tagatised.

1.8. Komitee väljendab jätkuvalt muret selle pärast, et ELi toimimise lepingu artikli 83 lõike 1 kohaldamisalast jäävad nn eurokuritegudena välja tõsised kuriteod, nagu sooline vägivald ja vihakuriteod, ning rõhutab, et geopoliitilised vajadused ei tohiks olla ülimuslikud võrreldes meie kodanike kaitse ja heaoluga.

2. Arvamuse taust

2.1. Välispoliitilised sanktsioonid (ehk piiravad meetmed ELi keelekasutuse kohaselt) lepitakse kokku Euroopa Liidu Nõukogus ühise välis- ja julgeolekupoliitika raames ning need kehtestatakse siduvate õigusaktidega, millel on vahetu õigusmõju kõigis ELi liikmesriikides.

2.2. Vastupidiselt sanktsioone kehtestavatele õigusaktidele, mis võetakse vastu tsentraalselt ja mida kohaldatakse kogu ELis, on sanktsioonide rakendamine ja jõustamine detsentraliseeritud: ettevõtjate ja isikute jälgimise eest keeldudest kinnipidamisel, erandite lubamise, rikkumiste eest karistuste määramise, nende uurimise ja nende eest süüdistuste esitamise eest vastutavad liikmesriikide ametiasutused. See kehtib kõigi sanktsioonide suhtes, välja arvatud sisenemiskeelud, mida haldavad riigiasutused otse.

2.3. ELi sanktsioonide rakendamise süsteemi detsentraliseeritud iseloom tingib selle killustatuse⁽¹⁾: liikmesriikide õigusaktid erinevad sanktsioonide rikkumise määratluste, ulatuse ja sellega kaasnevate võimalike karistuste poolest. Samuti esineb erinevusi rikkumiste uurimisega seotud haldussuutlikkuses. Lisaks on üksikutel riiklikel ametiasutustel ulatuslik kaalutusõigus selle üle otsustamisel, kas teha humanitaarsetel kaalutlustel erand või mitte.

2.4. Uuringud on kinnitanud ELi liikmesriigiti märkimisväärseid erinevusi sanktsioonide rakendamises ja jõustamises⁽²⁾. Genotsiidi, inimsusevastaste kuritegude ja sõjakuritegude uurimise ja nende eest vastutusele võtmise Euroopa võrgustiku (edaspidi „genotsiidivastane võrgustik“) hiljutises uuringus juhtiti tähelepanu märkimisväärsetele erinevustele sanktsioonide rikkumise eest määratud karistustes ELi liikmesriikides⁽³⁾.

2.5. Komisjonil on sellega seoses mõningad järelevalvevõlgused. Komisjon tagab, et kõik liikmesriigid täidavad ELi sanktsioonidealaste õigusaktide kohaseid kohustusi, nagu asjakohaste karistuste olemasolu. Nagu ka teistes ELi juhtimise valdkondades, on komisjonil õigus algatada rikkumismenetlus iga liikmesriigi suhtes, kes neid kohustusi ei täida, kuigi seni ei ole selliseid meetmeid võetud. Komisjon toetab ka sanktsioonide rakendamist, andes suuniseid näiteks erandite lubamise kohta.

2.6. Kuigi süsteemile omane killustumise potentsiaal on ilmne, on komisjon alles hiljuti hakanud samme astuma⁽⁴⁾ ELi sanktsioonide rakendamise ja jõustamise parandamiseks. Komisjoni sellekohase tegevuse algus leidis aset enne 2022. aasta veebruari, mil Venemaa tungis Ukrainasse, aga praegune, sellest sissetungist tulenev sanktsioonilaine andis uut hoogu sanktsioonide rangemale rakendamisele ja jõustamisele.

(1) Portela, C., „Implementation and Enforcement“, N. Helwig et al., *Sharpening EU sanctions policy*, FIIA Report 63, Finnish Institute of International Affairs: Helsinki. Soome peaministri kantsleile tellitud uuring, 2020, lk 107.

(2) Drulakova, R. ja Prikryl, P., „The implementation of sanctions imposed by the European Union“, *Central European Journal of International and Security Studies*, vol 10, nr 1, 2016, lk 134.

(3) Genotsiidivastase võrgustiku 2021. aasta aruanne „Prosecution of sanctions (restrictive measures) violations in national jurisdictions: a comparative analysis“, 2021.

(4) Euroopa Komisjoni teatis „Euroopa majandus- ja finantssüsteem: avatuse, tugevuse ja vastupidavuse edendamine“ (COM(2021) 32 final).

2.7. Nõukogu otsuses 2022/2332⁽⁵⁾ on ELi sanktsioonide rikkumine määratletud kuriteoliigina, mis vastab Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 83 lõikes 1 sätestatud kriteeriumidele (ja mida tuntakse „eurokuritegudena“). See võimaldab komisjonil esitada õigusakti ettepanek kuritegude ja karistuste määratluste ühtlustamiseks liikmesriikides⁽⁶⁾.

2.8. Kõnealune ettepanek on põhjendatud sellega, et rikkumised võivad seada ohtu rahu, julgeoleku, õigusriigi, demokraatia ja inimõigused kolmandates riikides ning neil on sageli piiriülene mõõde. Täpsemalt öeldes on märgitud, et sanktsioonide rikkumise näol on „tegemist eriti raske kuriteoliigiga, kuna see võib seada ohtu rahvusvahelise rahu ja julgeoleku, kahjustada demokraatia, õigusriigi põhimõtte ja inimõiguste tugevdamist ja toetamist ning põhjustada suurt majanduslikku, sotsiaalset ja keskkonnavalast kahju“⁽⁷⁾. Praegune olukord võimaldab üksikisikutel ja äriühingutel, kes mõtlevad sanktsioonidest kõrvale hoida, otsida paremaid tingimusi, takistades samal ajal võrdsete võimaluste loomist ELi ettevõtjatele.

2.9. Euroopa Liidu Nõukogu jõudis 30. juunil 2022 teksti suhtes kokkuleppele ja palus Euroopa Parlamendil anda nõusolek nõukogu otsuse ettepanekule liidu piiravate meetmete rikkumise lisamise kohta Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 83 lõikes 1 sätestatud kuriteoliikide hulka⁽⁸⁾. Euroopa Parlament andis kiirmenetluse korras oma nõusoleku 7. juulil 2022⁽⁹⁾. Otsus võeti vastu 28. novembril 2022⁽¹⁰⁾.

2.10. Komisjon esitas 2. detsembril 2022 direktiivi ettepaneku, liidu piiravate meetmete rikkumisega seotud kuritegude ja karistuste määratlemise kohta⁽¹¹⁾.

3. Üldised märkused

3.1. Sanktsioonide rikkumise määratlemine kuriteoliigina ELi toimimise lepingu artikli 83 lõike 1 mõistes on kiiduväärne areng, mis aitab ühtlustada sanktsioonide rikkumise määratlemist ja sellega seotud karistusi kogu ELis ning parandada sanktsioonide rakendamist ja jõustamist.

3.2. Komitee kutsub Euroopa Komisjoni, Euroopa Parlamenti ja Euroopa Liidu nõukogu üles võtma arvesse allpool esitatud mureküsimusi, kui nad esitavad ja võtavad vastu praegu kaalumisel oleva direktiivi ja teised olulised teised õigusaktid kuritegude määratlemise ja karistuste määramise miinimumeeskirjade kehtestamise kohta.

4. Konkreetsete märkused

4.1. Euroopa Parlament andis nõukogu otsuse eelnõule oma nõusoleku kiirmenetluse teel. See tähendab, et Euroopa Parlament andis oma heakskiidu ilma eelneva aruteluta parlamendi kodanikuvaaduste, justiits- ja siseasjade komisjonis. Ettepaneku vastuvõtmise aluseks olev tugev geoliitiline kohustus ei tohiks vähendada vajadust allutada seadusandlikke ettepanekuid asjakohasele demokraatlikule kontrollile. Säilitada tuleks demokraatliku vastutuse standardid. Komitee kordab, et tähtis on tagada Euroopa Parlamendi piisav kontroll praegu kaalumisel oleva direktiivi ettepaneku üle, millega kehtestatakse miinimumeeskirjad kuritegude määratlemiseks ja karistuste määramiseks sanktsioonide rikkumiste eest.

4.2. Samuti märgitakse direktiivi ettepanekus, et komisjon hoidus mõjuhinnangu koostamisest, põhjendades seda järgmiselt: „pidades silmas pakilist vajadust võtta liidu piiravate meetmete rikkumises osalenud üksikisikud ja üksused vastutusele“⁽¹²⁾. Kuigi komitee tunnustab, et asjakohane on kiirendada liidu piiravate meetmete rikkumise eest määratavaid

⁽⁵⁾ Nõukogu otsus (EL) 2022/2332, 28. november 2022, mis käsitleb liidu piiravate meetmete rikkumise määratlemist kuriteoliigina, mis vastab Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 83 lõikes 1 sätestatud kriteeriumidele (ELT L 308, 29.11.2022, lk 18).

⁽⁶⁾ Euroopa Komisjoni teatis „Tulevane direktiiv, milles käsitletakse kriminaalkaristusi piiravaid meetmeid käsitleva liidu õiguse rikkumise eest“ (COM(2022) 249 final).

⁽⁷⁾ Komisjoni teatise COM(2022) 249 final (lk 4) sõnastus sisaldub nõukogu otsuse (EL) 2022/2332 preambuli punktis 10 (ELT L 308, 29.11.2022, lk 18).

⁽⁸⁾ Euroopa Liidu Nõukogu pressiteade, 30. juuni 2022.

⁽⁹⁾ Euroopa Parlamendi seadusandlik resolutsioon. TA/2022/0295.

⁽¹⁰⁾ ELT L 308, 29.11.2022, lk 18.

⁽¹¹⁾ Euroopa Komisjoni ettepanek „Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv liidu piiravate meetmete rikkumisega seotud kuritegude ja karistuste määratlemise kohta“ (COM/2022/684 final) .

⁽¹²⁾ COM(2022) 684 final.

kriminaalkaristusi käsitleva direktiivi vastuvõtmist, ei õigusta komitee arvates mõistete ja karistuste ühtlustamise suhteliselt kiireloomuline vajadus otsust jätta koostamata mõjuhinnang, mis peaks kaasnema direktiivi ettevalmistamisega. Seda eelkõige seepärast, et sanktsioonide rikkumisega seotud üksikisikuid ja juriidilisi isikuid saab vastutusele võtta ka kehtivate siseriiklike õigusaktide alusel, mis tähendab, et direktiivi vastuvõtmise venimise tõttu ei jää rikkumised karistamata. Seega toetab komitee tavapärase mõjuhinnamise läbiviimist ja pärast direktiivi vastuvõtmist selle kiiret rakendamist.

4.3. Kuigi komiteel on heameel ulatuslike konsultatsioonide üle, mida komisjon viis läbi paljude sidusrühmadega, peab ta kahetsusväärseks, et komisjoni ettepanekus võtta vastu direktiiv liidu piiravate meetmete rikkumisega seotud kuritegude ja karistuste määratlemise kohta ei mainita, et konsulteeriti ka Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteega.

4.4. Lisaks sanktsioonide rikkumiste avastamisele, nende eest vastutusele võtmisele ja nende eest karistamisele tuleb pöörata sama palju tähelepanu ka jõupingutustele juhendada ettevõtjaid ja kodanikuühiskonna osalejaid sanktsioonide rakendamisel. Vajakajäämised seoses sanktsioonide rakendamisega on sageli tingitud erasektori sidusrühmade vähesest teadlikkusest, vaatamata sellele, et riiklikud asutused on teinud selleks jõupingutusi⁽¹³⁾. Ei tohiks unustada, et suurem osa ELi ettevõtjatest on väikesed ja keskmise suurusega ettevõtjad (VKE'd), kes ei ole tihti teadlikud sanktsioonide alatest õigusaktidest tulenevatest kohustustest, kuna varasemalt ei ole majandusmeetmed reeglina olnud sanktsioonide osaks⁽¹⁴⁾. Komitee kiidab heaks komisjoni praegused jõupingutused parandada ettevõtjatele antavat toetust ja julgustab komisjoni neid jätkama⁽¹⁵⁾.

4.5. Tuleks ette näha asjakohased sätted, et kaitsta humanitaartegevust sanktsioonidega hõlmatud jurisdiktsioonides. Vastutus sanktsioonide võimalike rikkumiste eest valmistab jätkuvalt muret humanitaarabi osutajatele, kes tegutsevad jurisdiktsioonides, mille suhtes rakendatakse rangeid sanktsioone⁽¹⁶⁾. Need osalejad juhivad pidevalt tähelepanu sellele, kui raske on tagada, et nende tegevuse käigus ei rikutaks sanktsioone käsitlevaid õigusakte, ning ebasoodsale mõjule, mida avaldab nende seotus lääne sanktsioonidega sõjas osalevate isikute silmis⁽¹⁷⁾. Asjaolu, et ÜRO Julgeolekunõukogu võttis hiljuti, 2022. aasta detsembris, vastu resolutsiooni 2664⁽¹⁸⁾, mis sisaldab üldist erandit, mis võimaldab pakkuda humanitaarabiorganisatsioonidele rahalisi vahendeid ja teenuseid⁽¹⁹⁾, ning mille USA ametiasutused kiiresti rakendasid⁽²⁰⁾, muudab kitsaste humanitaarklauslite püsimise ELi õigusaktides erandiks, asetades selle tähelepanu keskmesse. Tagamaks, et karistusraamistik ei takistaks humanitaartegevust, tuleks kavandatava direktiivi sõnastust rangemaks muuta. Praegu ei kriminaliseerita vaid „humanitaarabi andmist abi vajavatele inimestele“⁽²¹⁾. Komitee toetab laiemat humanitaarkaalu tõstmist antava erandi vastuvõtmist, mis vabastaks ELi sanktsioonirežiimides kriminaalvastutusest kõik erapoolete humanitaarabiorganisatsioonide töötajad. Selline klausel tagaks ELi sanktsioonide õigusraamistike kooskõla rahvusvahelise humanitaarõigusega. Samas on vaja sätteid, mis aitavad vältida võimalikku kuritarvitamist kriminaalsetel või poliitilistel eesmärkidel. Humanitaarabi andjate kaitse peaks laienema ka uurivatele ajakirjanikele.

⁽¹³⁾ Druláková, R. ja Zemanová, S., „Why the implementation of multilateral sanctions does (not) work: lessons learnt from the Czech Republic“, *European Security*, vol 29, nr 4, 2020, lk 524.

⁽¹⁴⁾ Portela, C., „Sanctions in EU foreign policy“, N. Helwig et al., *Sharpening EU sanctions policy*, FIIA Report 63, Finnish Institute of International Affairs: Helsinki. Soome peaministri kantsleil tellitud uuring, 2020, lk 23.

⁽¹⁵⁾ Nõukogu 9. septembri 2022. aasta otsus (ÜVJP) 2022/1506, mis käsitleb Euroopa Liidu meetet infotehnoloogiavahendite arendamise toetamiseks, et parandada liidu piiravaid meetmeid käsitleva teabe levitamist (ELT L 235, 12.9.2022, lk 30).

⁽¹⁶⁾ Portela, C., „What if the EU made sanctions compatible with humanitarian aid?“, F. Gaub (toim.) *What if...? Fourteen Scenarios for 2021*, EUISS: Paris, 2020.

⁽¹⁷⁾ Debarre, A., „Safeguarding humanitarian action in sanctions regimes“, New York: International Peace Institute, 2019.

⁽¹⁸⁾ ÜRO resolutsioon 2664, S/RES/2664(2022).

⁽¹⁹⁾ Resolutsiooni S/RES/2664(2022) punktis 1 on sätestatud, et ÜRO [...] või valitsusväliste organisatsioonide või muude julgeolekunõukogu loodud komiteede poolt humanitaarabi õigeaegse kohaletoimetamise tagamiseks vajalike rahaliste vahendite või kaupade ja teenuste pakkumine on lubatud ja seda ei käsitleta ÜRO julgeolekunõukogu või selle sanktsioonide komiteede kehtestatud varade külmutamise rikkumisena.

⁽²⁰⁾ U.S. Treasury Department, press release, Treasury Implements Historic Humanitarian Sanctions Exceptions, 20. detsember 2022.

⁽²¹⁾ COM(2022) 684 final.

4.6. Komitee nõuab tungivalt, et komisjon jälgiks direktiivi rakendamist mitte ainult seoses õigusaktide vastuvõtmisega, vaid pööraks tähelepanu piisava haldus-, finants-, tehnoloogilise ja inimressursside alase suutlikkuse tagamisele ning asjakohasele koolitusele, et võimaldada riiklikel ametiasutustel ning kohtu- ja õiguskaitseasutustel jõustada uue õigusakti sisu. Piisava varustuse, personali ja rahaliste vahendite puudumisel on tõenäoline, et õigusaktide ühtlustamisega ei õnnestu saavutada eesmärki, milleks on sanktsioonide rikkumiste avastamine, nende eest vastutusele võtmine ja nende eest karistamine. Lisaks kutsub komitee komisjoni üles kehtestama kriteeriumid, mida kohaldada järelevalve suhtes, et anda sidusrühmadele mõningaid pidepunkte.

4.7. Kui süüdimõistvad kohtuotsused võimaldavad vara konfiskeerida, tuleks märkimisväärne osa sellest eraldada ohvritele hüvitise maksmiseks ning Venemaa suhtes seoses Ukraina sõjaga praegu jõus olevate sanktsioonide puhul tuleks konfiskeeritud vara kasutada sõjajärgseks ülesehitustööks Ukrainas. Komitee toetab seda nõudmist kooskõlas komitee arvamusega, ⁽²²⁾ mis käsitleb komisjoni direktiivi ettepanekut vara tagasivõitmise ja konfiskeerimise kohta. Lisaks kutsub komitee komisjoni üles tegema koostööd konkreetsete kodanikuühiskonna organisatsioonidega ohvrite määramiseks ja mehhanismide väljatöötamiseks, et suunata sanktsioonidest kõrvalehoidumisest saadud tulu ohvritele või investeerida sotsiaalvaldkonda, kus see toob ohvritele otsest kasu. Vastutust silmas pidades pooldab komitee suuremat läbipaistvust ja soovib avaldada andmeid konfiskeeritud varade ja nende edasise kasutamise kohta.

4.8. Kavandatav direktiiv peaks sisaldama ka piisavaid sätteid, mis kaitseksid rikkumisest teatajaid ja uurivaid ajakirjanikke, kes paljastavad sanktsioonidest kõrvalehoidumise juhtumeid. Tuleb kaitsta nende kui varajaste hoiatajate ülimalt olulist rolli. Sellega seoses toetab komitee komisjoni ettepanekut laiendada direktiiviga (EL) 2019/1937 ⁽²³⁾ ette nähtud kaitset ELi piiravate meetmete rikkumisest teatamisele ja sellistest rikkumistest teatavatele isikutele.

4.9. Nagu on märgitud direktiivi praeguses sõnastuses, tuleks kehtestada sätted kriminaalkaristuste tagasiulatuva jõu puudumise põhimõtte järgimiseks kooskõlas põhimõttega „nulla poena sine lege“. Komitee rõhutab vajadust tagada süüdistatavatele nõuetekohased menetlusõigused ja muud inimõigustega seotud tagatised.

4.10. Lisaks peab komitee kahetsusväärseks, et kuigi sanktsioonide rikkumise määramine „eurokuritegudena“ on osutunud kiireks protsessiks, ei saa Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 83 lõike 1 kohaldamisalasse kuuluda rasked ja sagedased kuriteod, nagu vaenukuriteod ja sooline vägivald. Geopoliitilisi vajadusi ei tohiks seada prioriteediks muude meie kodanike jaoks otseselt oluliste kuritegude hooletusse jätmise arvelt.

4.11. Kokkuvõttes ei tohiks unustada, et karistuste ühtlustamise eesmärk on suurendada ühise välis- ja julgeolekupoliitika raames vastu võetud sanktsioonide usaldusväärsust. Sellest vaatenurgast lähtuvalt peaksid liikmesriigid püüdma järgida viisakeelde sama hoolsalt, nagu seda eeldatakse ELi kodanikelt ja ettevõtjalt ⁽²⁴⁾.

Brüssel, 22. märts 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

⁽²²⁾ ELT C 100, 16.3.2023, lk 105.

⁽²³⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. oktoobri 2019. aasta direktiiv (EL) 2019/1937 liidu õiguse rikkumisest teavitavate isikute kaitse kohta (ELT L 305, 26.11.2019, lk 17).

⁽²⁴⁾ Mangas Martin, A., „Sobre la vinculatoriedad de la PESC y el espacio aéreo como territorio de un estado (Comentario al auto del TS español de 26 de noviembre de 2020, sala de lo penal“. *Revista General de Derecho Europeo*, 53, 2021.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: nõukogu soovitus piisava miinimumsissetuleku kohta, mis tagab aktiivse kaasamise“*(COM(2022) 490 final – 2022/0299 (NLE))**(2023/C 184/12)*Raportöörid: **Jason DEGUARA** ja **Paul SOETE**

Konsulteerimistaotlus	Euroopa Komisjon, 25.11.2022
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304
Vastutav sektsioon	tööhõive, sotsiaalküsimuste ja kodakondsuse sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	8.3.2023
Vastuvõtmine täiskogus	22.3.2023
Täiskogu istungjärk nr	577
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	143/00/08

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee tunneb heameelt soovituselise sisu, eelkõige realistlike ja piisavate kriteeriumide rakendamise üle miinimumsissetuleku piisavuse ja kättesaadavuse taseme, selle õigusliku tagatise ja aruandlussüsteemi osas ning ka Euroopa Komisjoni tõdemuse üle, et vaja on aktiivset sotsiaalpoliitikat ning lisameetmeid, et võidelda kogu ELis vaesuse vastu.

1.2. On vaja õigustel põhinevat lähenemisviisi piisavale miinimumsissetulekule, milles ei jäeta kedagi kõrvale, mis ei sisalda liiga piiravaid kriteeriume ja mida mõeldakse täpselt, et tagada selle tõhusus.

1.3. Vaesuse ja sissetulekute ebavõrdsusega tegelemine on oluline mitte ainult sotsiaalse õigluse huvides, vaid ka majanduskasvu toetamiseks. Sellega seoses tuleks märkida ka miinimumsissetuleku süsteemide üldist stabiliseerivat mõju majandusele.

1.4. ELi sotsiaalkaitsealase tegevuse juhtpõhimõteteks peaks olema liikmesriikide õigus määrata kindlaks oma sotsiaalsüsteemide põhimõtted, ELi ja liikmesriikide lisapädevus ning ELi lepingu vahendite täielik kasutamine.

1.5. Kvaliteetne ja kestlik tööhõive on parim viis vaesusest ja sotsiaalsest tõrjutusest väljumiseks. Samal ajal aitab suurema hulga inimeste kaasaval ja kvaliteetsel tööturul osalemise tagamine rahastada sotsiaalkaitse süsteeme ja muuta need rahaliselt kestlikumaks.

1.6. Praegu ei põhine paljudes liikmesriikides miinimumsissetuleku toetuste kehtestamine ja tase usaldusväärsetel meetodikal ega ole seotud statistiliselt põhjendatud näitajatega, mis kajastavad inimväärset ja väärikat elu. Esimene samm on selline meetodika välja töötada ning võtta arvesse erinevaid sissetulekuallikaid ja kodumajapidamiste konkreetset olukorda.

1.7. Komitee rõhutab, et oluline on hoida miinimumsissetulekut tasakaalus inflatsiooniga, eriti elukalliduse tõusuga toidu ja energia puhul, ning seda tuleks kodanikuühiskonna organisatsioonide, sotsiaalpartnerite ja hoolekandeorganisatsioonide toetusel teha korrapäraselt.

1.8. Kõnealuse soovituselise eesmärki saavutamiseks on vaja pidevalt jälgida, kuidas rakendatakse sissetulekutoetuse poliitikat ja muud sotsiaalkaitsepoliitikat, mis tagab aktiivse kaasamise. Liikmesriikide eduaruanded tuleks koostada asjaomaste kodanikuühiskonna ja hoolekandeorganisatsioonide ning sotsiaalpartnerite osalusel või tuleks nende aruandeid korrapäraselt käsitleda komisjoni järelevalvemehhanismis, nagu on märgitud nõukogu soovitusel.

2. Sissejuhatus

2.1. Hoolimata mõningasest edust vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vähendamisel ELis selle sajandi algusest oli 2021. aastal endiselt vaesuse ohus üle 95,4 miljoni inimese.

2.2. Paljudes liikmesriikides suureneb (peaaegu) töötutes leibkondades elavate inimeste vaesusrisk, süveneb vaesuse sügavus ja püsivus ning see oht on naiste seas suurem kui meeste seas. ELi eesmärk on vähendada 2030. aastaks vaesuse ohus olevate inimeste arvu vähemalt 15 miljoni võrra.

2.3. Pikas perspektiivis on demograafilistel arengutel suured majanduslikud tagajärjed, kuna tööjõud kahaneb ja kiiresti vananev elanikkond avaldab lisasurvet riigi rahandusele ja miinimumsissetuleku tagamise kavade rahastamisele.

2.4. Nõukogu poliitilise kokkuleppe praegune kontekst – Ukrainas toimuv sõda, energiahindade tõus ja inflatsiooni kiirenemine – on veelgi keerulisem. IMFi hinnangul on inflatsioon kogu maailmas sel aastal 8,8 % ja 2023. aastal 6,5 %.

2.5. Üksikvanemad moodustavad ELis vähem kui 15 % peredest, kuid neil on palju suurem vaesuse ja töötuse oht. Isegi täistööajaga töökoht ei kaitse üksikvanemaid vaesusriski eest. Kahe palgasaajaga leibkonnad, kus mõlemad töötavad täistööajaga ja kes ei ole tavaliselt vaesuse ohus, satuvad siiski ohtu, kui neil on rohkem kui kaks last⁽¹⁾.

2.6. Miinimumsissetuleku toetused on viimase abinõuna makstavad majanduslikust olukorrast sõltuvad hüvitised, mida antakse vastavalt vajadustele töövõimelistele töötutele ning mis on seotud piisavate stiimulitega tööturule (uuesti) sisenemiseks. Tavaliselt nõutakse riiklikus poliitikas kasutada oleva sissetuleku ja isikliku majandusliku olukorra koos hindamist. Miinimumsissetuleku tagamise kavad on lõimitud riiklikesse kontekstidesse ja traditsioonidesse ning on seotud iga liikmesriigi laiemate sotsiaalkaitse süsteemidega.

2.7. Heaaluriikides on üldiselt väga suured erinevused miinimumsissetuleku taseme ja koosseisu vahel, ning see kehtib ka ELis. Nagu on märgitud komisjoni uuringutes, on miinimumsissetuleku saajate olukord tööturul liikmesriigiti väga erinev.

2.8. Ükski riik ei taga praegu vaesusriski vältimiseks piisavat sissetulekutoetust töötutele peredele ning 20 % töötutest ei ole toetuskõlblikud. Samuti on probleem see, et hinnanguliselt 30–50 % jätab miinimumsissetuleku toetuse taotlemata.

2.9. Sissetuleku komponendid, mida tuleb miinimumsissetuleku taseme analüüsimisel arvesse võtta, on palgad, sotsiaaltoetused, lapsetoetused (kõige tavalisem lisasissetulek), eluaseme-, energia- ja tervishoiutoetused ning muud hüvitised, nagu mitterahalised hüvitised, mida kõiki võetakse arvesse pärast maksude ja sotsiaalkindlustusmaksete mahaarvamist.

2.10. Euroopa tasandil on miinimumsissetulekut käsitletud järgmistes meetmetes ja vahendites:

— nõukogu soovitus 92/441/EÜ ja soovitus 2008/867/EÜ tööturult tõrjutud isikute aktiivse kaasamise kohta,

— Euroopa sotsiaalõiguste samba artikkel 14⁽²⁾ ja samba muud põhimõtted, nagu „tööhõive aktiivne toetamine“, „sotsiaalkaitse“, „juurdepääs esmatahtsatele teenustele“, „haridus, koolitus ja elukestev õpe“ ning „võrdsed võimalused“,

(1) Vt *Minimum income support for families with children in Europe and the US. Where do we stand?*, Ive Marx, Elize Aerts, Zachary Parolin, May 2022 SocArXiv; Children at risk of poverty or social exclusion.

(2) Igäihel, kellel puuduvad piisavad elatusvahendid, on õigus piisavale miinimumsissetuleku toetusele, et tagada inimväärne elu kõikides eluetappides, ning saada juurdepääs kaupadele ja teenustele. Töövõimeliste inimeste puhul peaksid miinimumsissetuleku toetused olema kombineeritud tööturule (re)integreerumise stiimulitega.

- Euroopa poolaasta pakub poliitika koordineerimise tegevuse asjakohase järelevalve raamistikku, mis põhineb nõukogu sotsiaalkaitsekomitee võrdlusanalüüsi raamistikul,
- nõukogu 2020. aasta järeldused miinimumsissetuleku kaitse tugevdamise kohta COVID-19 pandeemia ajal ja pärast seda, milles kutsutakse liikmesriike üles oma riiklike miinimumsissetuleku kavasad läbi vaatama ⁽³⁾.
- 2022. aasta tööhõivesuunised.

3. Üldised märkused

3.1. Vaesus on mitmemõõtmeline ja avaldub kõigis eluvaldkondades. Vaesus kajastab vahendite ja võimaluste õiglase ja võrdse ümberjaotamise süsteemide puudusi. Seega on miinimumsissetuleku kava vajalik, kuigi mitte piisav tingimus, et võimaldada väärikat elu ja töökindlat võimalust vaesusest välja. Vaesus on seotud muude sotsiaalse ebaõigluse vormidega. Sooline ja rassiline ebavõrdsus suurendavad vaesusrisiki, samal ajal kui vaesus suurendab tõrjutuse ja diskrimineerimise ohtu, mis väljendub eelkõige tervishoius, hariduses ja koolituses ning kaitsetuses rahalise sõltuvuse ja vägivallega kokkupuutumisel.

3.2. Komitee tunneb heameelt soovitusete sisu, eelkõige realistlike ja piisavate kriteeriumide rakendamise üle miinimumsissetuleku taseme ja kättesaadavuse, selle õigusliku tagatise ja aruandlussüsteemi puhul, Euroopa Komisjoni täiendava tõdemuse üle, et ELi tasandil on vaja aktiivset sotsiaalpoliitikat ning lisameetmeid, et ELis vaesuse vastu võidelda. Soovitus on samm Euroopa sotsiaalõiguste samba 14. põhimõtte rakendamise suunas, mille kohaselt „igaihel, kellel puuduvad piisavad elatusvahendid, on õigus piisavale miinimumsissetuleku toetusele, et tagada inimväärne elu kõikides eluetappides“.

3.3. Pärast Venemaa ebaseaduslikku ja barbaarset agressiooni Ukraina vastu on nõukogu poliitilise kokkuleppe praegune kontekst veelgi keerulisem väljakutse, sest energiahindade järsk tõus ja kiire inflatsioon mõjutavad kodumajapidamisi, eelkõige väikese sissetulekuga perekondi. Võttes arvesse selliseid suuri suundumusi nagu globaliseerumine, digi- ja rohepööre ning demograafilised muutused, on Euroopa tööturgudel toimumas suured üleminekud. Miinimumsissetuleku süsteemidel on oluline roll toetuse ja stiimulite pakkumisel, et inimesi tööturule (re)integreerida.

3.4. Vaja on õigustel põhinevat lähenemisviisi piisavale miinimumsissetulekule kõigi jaoks, milles ei jäeta kedagi kõrvale ja mis ei sisalda liiga piiravaid kriteeriume, põhineb läbipaistvatel ja mittediskrimineerivatel nõuetel ning mida mõõdetakse täpselt, et tagada selle tõhusus. Kaasav ühiskond peaks hõlmama kõiki ühiskonnasektoreid ning liikmesriigid peaksid võtma kasutusele kindlad seiremehhanismid, et võtta viivitamata järelemeetmeid miinimumsissetuleku ja selle kasutuselevõtu suhtes.

3.5. Tõhusad miinimumsissetuleku tagamise kavad võivad aidata tagada inimõiguste austamise, inimeste väärrika elu, aidata neil jääda aktiivseks ja ühiskonda kaasatuks ning aidata integreerida inimesi kestlikku ja kvaliteetsesse tööhõivesse. Komitee rõhutab miinimumsissetuleku tagamise kavade tähtsust ka Euroopa füüsilisest isikust ettevõtjatele, kellel peaks olema täielik õigus samadele toetustele ja hüvitistele nagu teistel rühmadel.

3.6. Vaesuse ja sissetulekute ebavõrdsusega tegelemine on oluline mitte ainult õigluse huvides, vaid ka majanduskasvu toetamiseks. Nagu on märgitud OECD 2021. aasta aruandes ⁽⁴⁾, võib hästi kavandatud maksupoliitika toetada kaasavat ja kestlikku majanduskasvu ning tegeleda sissetuleku ja jõukuse jaotumisega. Kaasava majanduskasvu eesmärk peaks selles kontekstis olema majanduskasvust saadava kasu õiglane jagamine ja tööturgude kaasavuse edendamine. Sellega seoses tuleks märkida ka miinimumsissetuleku süsteemide üldist stabiliseerivat mõju majandusele.

3.7. Miinimumsissetuleku kavad peaksid olema osa riiklikest vaesuse vastu võitlemise strateegiatest, millesse on tõhusalt integreeritud meetmed õiglase palga ja inimväärse töö saavutamiseks, juurdepääs taskukohastele ja kvaliteetsetele põhiteenustele, juurdepääs elementaarsele sotsiaalkindlustusele ja piisavale sissetulekutoetusele, inimkesksed sotsiaalteenused ja aktiivse kaasamise poliitika.

3.8. Komitee rõhutab eesmärki saavutada Euroopa analüüsile toetuv üleeuroopaline meetodika, et aidata liikmesriikidel määratleda miinimumsissetuleku piisavust näiteks sellise asjakohase meetodi abil nagu ELi kokkulepitud suhtelise vaesuse määr, milleks on 60 % ekvivalentnetosissetulekutest ja/või mida täiendab võrdluseelarve (sealhulgas toit, eluase, vesi, elekter, küte, telekommunikatsioon, tervishoid, transport, vaba aeg ja kultuur).

⁽³⁾ Komitee on käsitlenud miinimumsissetulekut järgmistes arvamustes: „Euroopa raamdirektiiv miinimumsissetuleku tagamiseks“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 190, 5.6.2019, lk 1); „Inimväärne miinimumpalk kogu Euroopas“ (ettevalmistav arvamus Euroopa Parlamendi / nõukogu taotlusel) (europa.eu) – punktid 1.6, 3.3.7 (ELT C 429, 11.12.2020, lk 159); „Euroopa miinimumsissetulek ja vaesuse näitajad“ (omaalgatuslik arvamus) (europa.eu) (ELT C 170, 5.6.2014, lk 23).

⁽⁴⁾ OECD (2021): „Tax and fiscal policies after the COVID-19 crisis“.

3.9. Nagu on märgitud nõukogu poliitilises kokkuleppe põhjendustes, on kvaliteetne ja jätkusuutlik tööhõive parim viis vaesusest ja sotsiaalsest tõrjutusest väljumiseks. Mida rohkem inimesi tööturul on, seda jätkusuutlikum on sotsiaalkaitseüsteemide rahastamine, kuna neid rahastatakse suures osas tööhõivemaksudest.

3.10. Kuigi liikmesriigid on aastaid oma sotsiaalseid turvavõrke välja töötanud ja reforminud, võttes arvesse nõukogu soovitus 92/441/EMÜ esitatud suuniseid, on Euroopa majanduses, tööturgudel ja ühiskonnas laiemalt toimunud arengud toonud kaasa uusi probleeme ja tungiva vajaduse ajakohastada sissetulekute ebavõrdsuse ja vaesuse vastu võitlemise Euroopa raamistikku.

3.11. ELi sotsiaalkaitsealase tegevuse juhtpõhimõteteks peaks olema liikmesriikide õigus määratleda oma sotsiaalsüsteemide põhimõtted, ELi ja liikmesriikide täiendav pädevus ning ELi lepingu vahendite täielik kasutamine. Samuti on seoses liikmesriikide tervikliku sotsiaalkaitse korraldusega oluline analüüsida kehtivaid miinimumsissetuleku kavasisid. Siiski on võimalik võtta ELi tasandil meetmeid, et liikmesriike nende püüdlustes toetada.

3.12. Sissetulekute ebavõrdsuse vähendamine nõuab liikmesriikidelt otsustavaid reforme, kooskõlastatud poliitikat ja sihipäraseid meetmeid paljudes poliitikavaldkondades, nagu maksu- ja toetussüsteemid, palgakujundusmehhanismid, tööturustiimulid, haridus ja koolitus, võrdsed võimalused ja kvaliteetsed teenused, mis on kõigile kättesaadavad ja taskukohased. Lisaks on kõigi ümberjaotamissüsteemide peamine eeltingimus kestlik majanduskasv, mis põhineb hästi toimivatel turgudel ja konkurentsivõimelistel ettevõtetel.

3.13. Komitee nõustub komisjoni talituste järeldusega, et tööalane nõustamine, individuaalsed tegevuskavad ja aktiveerimismeetmete integreerimine miinimumsissetulekuse avaldavad positiivset mõju eduka tööturule sisenemise tõenäosusele.

3.14. Komitee rõhutab komisjoni talituste järeldust, et suure osa miinimumsissetuleku saajate suhtes ei kohaldata aktiivse tööturupoliitika meetmeid, kuigi nad võivad olla võimelised töötama. Kuigi stiimulite vahel peaks valitsema õiglane tasakaal ning tugevam seos sissetulekutoetuse ja aktiveerimismeetmete saamise tingimustega, tuleks tähelepanu pöörata erirühmadele, nagu noored täiskasvanud, kes on väljaspool tööturgu või vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus.

3.15. Euroopa vaesusevastane võrgustik (EAPN) on miinimumsissetuleku tagamise kavade kolme peamise poliitikakujundamise kriteeriumina kindlaks määranud piisavuse, juurdepääsetavuse ja võimaldava iseloomu:

- piisavus tähendab, et sellest jätkub inimväärse elu elamiseks;
- juurdepääsetavus keskendub sellele, et tagada juurdepääs ja täielik kaetus kõigile inimestele, kes vajavad miinimumsissetuleku kavasisid;
- võimaldav iseloom on seotud selliste planeerimisparameetrite kasutamisega, mis on kooskõlas integreeritud, inimkeskse aktiivse kaasamise paradigmaga.

3.16. Nagu nõukogu poliitilises kokkuleppes õigesti märgiti, võib ebaproportsionaalne halduskoormus, vähene teadlikkus või häbimärgistamise või diskrimineerimise hirm põhjustada selle, et miinimumsissetuleku saamise tingimustele vastavad isikud ei taotle sellele juurdepääsu.

3.17. Sotsiaalsed ettevõtted koos väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjatega üldisemalt on olulised, eriti tööturule sisenemisel. Komitee tunneb heameelt komisjoni sotsiaalrajanduse tegevuskava üle ja kutsub komisjoni üles hindama parimaid projekte asjakohasel tasandil.

3.18. Erilist tähelepanu tuleks pöörata konkreetsetele rühmadele, nagu üksikvanemaga pered, rändajate pered, noored, puuetega inimesed ja romad.

3.19. Paljud pensionärid sõltuvad praegu miinimumsissetulekust, sest nende pension on liiga väike. Kui nad ei ole võimelised töötama, ei ole neil eakatel võimalik parema sissetuleku saamiseks tööturule naasta. Nad vajavad pensionisüsteeme, mis tagavad neile piisava pensioni, et nad ei peaks toetuma minimaalsele sissetulekutoetusele. Kuna liikmesriikide demograafiline suundumus näitab, et tulevikus on meil rohkem pensionäre, on oluline, et liikmesriikidel oleksid pensionisüsteemid, mis tagavad piisavad pensionid.

3.20. Komitee teeb ettepaneku, et liikmesriigid hindaksid miinimumsissetuleku taset vähemalt kord aastas ja et seda indekseeritaks inflatsiooni arvesse võttes vähemalt kord aastas sõltuvalt inflatsiooni tasemest.

4. Konkreetsed märkused

4.1. Miinimumsissetuleku piisavuse kohta

4.1.1 Paljudes liikmesriikides ei põhine miinimumsissetuleku toetuste suuruse kehtestamine ja nende tase usaldusväärsetel meetodidel ega ole seotud statistiliselt põhjendatud võrdlusnäitajatega. Esimene samm on selline meetodika välja töötada ning võtta arvesse erinevaid sissetulekuallikaid ja kodumajapidamiste konkreetset olukorda.

4.1.2 Miinimumsissetuleku taseme puhul märgib komitee, et soovitusel on välja pakutud erinevad meetodid selle miinimumi määratlemiseks: viidates riiklikule suhtelise vaesuse piirile, arvutades vajalike kaupade ja teenuste rahalise väärtuse vastavalt riiklikele määratlustele või lähtudes muudest kehtivatest siseriiklikest õigusaktidest või tavadest. See tähendab ka seda, et kaaluda võib võrdluseelarvetega süsteeme. Need süsteemid põhinevad riiklikult määratletud kaupade ja teenuste kogumil, mis kajastab konkreetse liikmesriigi või isegi piirkonna elukallidust, ning need võivad aidata suunata piisavuse hindamist.

4.1.3 Komitee rõhutab, et miinimumsissetulekut tuleb hoida kooskõlas inflatsiooniga, eriti elukalliduse tõusuga toidu- ja energiavaldkonnas, ning seda tuleks teha korrapäraselt. Selles mõttes on miinimumsissetuleku iga-aastane läbivaatamine liikmesriikide tasandil selge soovitus.

4.1.4 Kaupade ja teenuste hinnakorvi võrdluseelarved tuleb välja töötada liikmesriikide tasandil ja tegevust koordineerida Euroopa tasandil. See aitaks liikmesriikidel tagada miinimumsissetuleku kavade piisavuse. Kaupade ja teenuste hinnakorv peab muu hulgas hõlmama eluaset, vett, energiat, telekommunikatsiooni, toitu, tervishoidu, transporti, kultuuri ja vaba aja veetmist. Mehhanismid, mis võimaldavad täpset ja kiiret indekseerimist vastavalt tegelikele hindadele, on piisavuse tagamisel, eriti elukallidust mõjutavate kriiside ajal äärmiselt olulised.

4.1.5 Miinimumsissetuleku toetusi ei tohiks kasutada madalate palkade subsideerimise vahendina. Kui palgavaesuse all kannatavatele inimestele kavandatakse lisalahendusi, peaksid need olema ajutised ja täiendavad meetmed. Erinevaid töövorme arvesse võttes tuleks edendada ja toetada aktiivset tööturupoliitikat ja piisavat palgapoliitikat koos toetavate sotsiaalkindlustus- ja maksusüsteemidega, et tagada kvaliteetne tööhõive ja inimväärne elatustase. Inimestele, kes ei saa väärrika elu nimel püsivalt või täielikult inimväärsetes tingimustes töötada, tuleks tagada tugevad turvavõrgud seni, kuni nad neid vajavad.

4.1.6 Komitee tunneb heameelt otsuse üle, et selliseid toetusi nagu puudetoetus ei võeta arvesse majandusliku olukorra hindamisel, et otsustada, kas isikul on õigus saada miinimumsissetuleku toetust, kuna need toetused katavad erivajadustest tulenevaid lisakulusid. See näitab, et oleme väga mõistvad nende suhtes, kes meie ühiskonnas tõesti abi vajavad.

4.1.7 Erilist tähelepanu tuleb pöörata haavatavatele perekondadele ja üksikvanematele (kellest enamik on naised), sest nende jaoks on väga oluline lastetoetuste ning kättesaadavate lapsehoiu- ja muude hooldusteenuste täiendav roll.

4.1.8 Seadusega või kollektiivlääbirääkimistega kehtestatud piisav miinimumpalk on väärtuslik vahend vaesuse vastu võitlemiseks. Piisavat miinimumpalka käsitleva direktiivi rakendamisel on leevendav mõju suure osa tööjõu, eriti täistööajaga töötavate üksiktöötajate ja kahe palgasaajaga leibkondade vaesuse ohule. Sotsiaalpartnereid tuleks julgustada seda rakendama kollektiivlepingute kaudu. Kui direktiiv on ellu viidud, võib vajaduse korral kasutada miinimumsissetuleku võrdlusalusena ka miinimumpalka seni, kuni miinimumsissetulek jääb vaesuse piirile.

4.1.9 Komitee leiab, et miinimumsissetuleku tagamise kavade peksid hõlmama nii rahalisi kui ka mitterahalisi teenuseid neile, kes ei saa töötada või kellel on peaaegu võimatu töötada.

4.1.10 Madalalpalgaliste hüvitised võivad mängida olulist rolli ka tööturult eemale jäänud inimeste ligimeelitamisel⁽⁹⁾.

4.1.11 2030. aastaks on Euroopa Ülemkogu seadnud eesmärgi vähendada vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste arvu 15 miljoni võrra ning see ei näi piisavalt ambitsioonikas. Seda eesmärki tuleb aga pidada miinimumiks, võttes arvesse, et mõnedes riikides on piisavus praegu isegi alla 20 % ning et neil kulub eesmärkide saavutamiseks üsna kaua aega. Komisjon märkis, et soovitusena kehtestatakse ajavahemik sissetulekutoetuse piisavusega seotud sätete järkjärguliseks rakendamiseks. Muude probleemide puhul, nagu katvus ja kasutuselevõtt, peaksid tähtsajad olema lühemad.

4.2. *Katvuse, toetusõiguslikkuse ja kasutuselevõtu kohta*

4.2.1 Praegu ei täida keskmiselt 20 % töötutest miinimumsissetuleku kavade saamise tingimusi. Selle põhjuseks on toetusõiguslikkuse tingimused, mis puudutavad vanuse alampiiri, riigis elamise aega, kodutute aadresside puudumist, perekonna koosseisuga seotud probleeme jne. Liikmesriigid peaksid nende katvuse puudujääkidega tegelema. Probleeme on ka katvuse järjepidevusega erinevates elu- ja tegevusetappides. Igal juhul tuleks liikmesriikides kehtestada läbipaistvad ja mittediskrimineerivad juurdepääsukriteeriumid.

4.2.2 Vastutus puuduliku rakendamise eest lasub suurel määral valitsusel; see on ebaõiglane ja sellega tuleb võidelda. Osutub, et miinimumsissetuleku toetuste taotlemata jätmise jääb liikmesriikides vahemikku 30–50 %. Nii osakaal kui ka vahemik tunduvad väga suured. Liikmesriike tuleks julgustada koguma teavet puuduliku rakendamise ja selle nii suure osakaalu põhjuste kohta. Komitee toetab täielikult nõukogu poliitilise kokkuleppe keskendumist sellele, et ergutada miinimumsissetuleku täielikku taotlemist selliste meetmete abil nagu halduskoormuse vähendamine, kasutajasõbraliku teabe tagamine ning meetmete võtmine häbimärgistamise vastu võitlemiseks ja ennetavad meetmed inimestele, kellel puuduvad piisavad vahendid.

4.2.3 Miinimumsissetulek peaks selgelt tagama juurdepääsu noortele täiskasvanutele alates 18. eluaastast ja rändajatele. Kuna miinimumsissetulek on mitteosamakseline hüvitis, tuleks vältida mitmeti mõistetavat sõnastust seoses sellega, mida tuleks mõista piisava viibimisaja pikkusena.

4.2.4 Miinimumsissetuleku kavade praeguse katvuse kajastamiseks on vaja ELi tasandil eristatud kvantitatiivseid ja kvalitatiivseid näitajaid. Erilist tähelepanu tuleks pöörata kavade kasutuselevõtu määrale ja tõhususele eelkõige seoses tõrjutud rühmadega, sealhulgas romade, pagulaste ja kodututega.

4.3. *Tööturule juurdepääsu kohta*

4.3.1 Miinimumsissetuleku süsteemid tuleks kavandada tugevate aktiveerimismeetmetega neile inimestele, kes on võimelised töötama, võttes arvesse ajutise hoolduse prioriteetide poliitikat. Igal juhul ei tohiks palgatulu ebaoproportsionaalselt vähendada sotsiaaltoetusi, et vältida stiimulite löksu sattumist.

4.3.2 Riiklikes tööturuprogrammides osalemine ja sotsiaalmajanduse sektori võimalused tuleks täielikult välja arendada, eriti haavatavamate rühmade jaoks.

4.3.3 Suunatud toetus on eriti oluline pikaajaliste töötute ja tööturult eemale jäänud inimeste jaoks, kes on võimelised tööturule sisenema. Madalalpalgaliste hüvitised koos haavatavate rühmade kaasamist hõlbustavate struktuursete meetmetega võivad hõlbustada nende sisenemist tööturule, kuid peaksid olema ajutised.

4.3.4 Aktiveerimisprogrammides osalemiseks on vaja asjakohaseid meetmeid, nagu haridus- ja koolitusprogrammid ning elukestva õppe programmid, millega kaasnevad sellised tugiteenused nagu nõustamine, juhendamine või abi töö otsimisel. Tõhusate meetmete väljatöötamine nõuab liikmesriikide tugevat osalemist aktiivses tööturupoliitikas koostöös asjaomaste sidusrühmadega, näiteks sotsiaalpartneritega. Administratsioon ja selle töötajad peaksid olema kvalifitseeritud oma keerulise ülesande täitmiseks ning nad peaksid tuginema ekspertidele ja teaduslikele teadmistele. Süstemaatiliselt tuleks arvesse võtta konkreetse töötute kvalifikatsiooni, potentsiaali, oskusi ja karjääriplaane.

⁽⁹⁾ Madalalpalgaliste hüvitiste rolli tööturul rõhutatakse arvamuse SOC/737 „Liikmesriikide tööhõivepoliitika suunised“ (ELT C 486, 21.12.2022, lk 161) punktis 3.4.3.

4.4. **Olulistele teenustele juurdepääsu kohta**

4.4.1 Soovitus kinnitatakse vajadust tagada tõhus juurdepääs kvaliteetsetele ja taskukohastele esmatähtsatele teenustele (vesi, kanalisatsioon, energia, transport, finantsteenused ja digitaalne kommunikatsioon), mis on loetletud Euroopa sotsiaalõiguste samba 20. põhimõttes. Digiüleminekut tuleks pidada esmatähtsate teenuste kättesaadavuse uueks sotsiaalseks teguriks ning digilõhe ületamiseks tuleks võtta meetmeid.

4.5. **Juhtimise kohta**

4.5.1 Komitee rõhutab vajadust tõhustada sotsiaalsete turvavõrkude juhtimist kõigil tasanditel. Erilist tähelepanu tuleks pöörata eri sidusrühmade tugevale koordineerimisele nii horisontaalselt kui ka vertikaalselt. Sidusrühmade rollid ja kohustused tuleks selgelt määratleda, vältides samal ajal kapseldumist.

4.5.2 Miinimumsissetuleku tagamise kavade rakendamine peaks kõigis liikmesriikides hõlmama kõiki asjaomaseid sidusrühmi, sealhulgas kodanikuühiskonna organisatsioone (eelkõige neid, kes tegelevad vaesuses elavate inimestega), sotsiaalteenuste osutajaid ja sotsiaalpartnereid. Pideva järelevalve ja hindamise süsteemide väljatöötamisel tuleks konsulteerida sidusrühmadega.

4.6. **Järelevalve kohta**

4.6.1 Nagu on märgitud nõukogu poliitilises kokkuleppes, tuleb selleks, et saavutada käesoleva soovitus eesmärgid kõige tõhusamal viisil pidevalt jälgida sissetulekutoetuse poliitika ja sellega seotud tööturu aktiveerimise meetmete rakendamist ning juurdepääsu teenustele korrapärase hindamise läbiviimise abil. Liikmesriikide eduaruanded tuleks koostada asjaomaste kodanikuühiskonna ja hoolekandeorganisatsioonide ning sotsiaalpartnerite sisulisel osalusel või tuleks nende aruandeid korrapäraselt käsitleda komisjoni järelevalvemehhanismis. Nagu mainitud soovitus eelnõus, ei ole komitee selles järelevalveprotsessis üks paljudest ELi tasandi sidusrühmadest, vaid aluslepingul põhinev keskne institutsioon.

4.6.2 Miinimumsissetuleku tagamise kavad peaksid sisaldama kaitsemeetmeid, millega tagatakse, et tegelikke või võimalikke toetusesaajaid ei diskrimineerita, ning mehhanisme, millega tagatakse juurdepääs haavatavatele rühmadele. Kõik liikmesriigid peaksid looma oma riigis organid, et jälgida andmekaitse ja kõigi asjaosaliste põhiõiguste austamist.

4.6.3 Edu saavutamiseks on oluline tugineda olemasolevale teabele ELi tasandil ja võtta vajalikke meetmeid, et igal liikmesriigil oleks paremad võimalused riiklike sissetulekukavade toimimise parandamiseks. See hõlmab vajadust korraldada riiklike tavade üle teabe vahetamist, temaatilisi seminare ja üritusi. Sellega seoses ja ülevaate saamiseks edusammudest peab komitee tervitatavaks kavandatud institutsioonilisi tegevusi, näiteks komisjoni ja liikmesriikide praeguse koostöö tugevdamist sotsiaalkaitsekomitees, tööhõivekomitees ja riiklike tööturuasutuste võrgustikus. Ent vaja on leida viise andmekaitsealastest õigusaktidest tulenevate takistuste ja raskuste ületamiseks, mis võivad tarbetult takistada asutustevahelist sujuvat koostööd.

4.6.4 Liikmesriikide järelevalveetapid on hädavajalikud, eriti nende jaoks, kes on eesmärkide saavutamisel endiselt maha jäänud. Komitee rõhutab, kui oluline on selge viis edasiliikumiseks, kasutades Euroopa poolaastat ja muid vahendeid, et jälgida kõigi liikmesriikide edusamme.

Brüssel, 22. märts 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv võrdõigusasutuste suhtes kohaldatavate nõuete kohta naiste ja meeste võrdse kohtlemise ja võrdsete võimaluste valdkonnas tööhõive ja elukutse küsimustes“

(COM(2022) 688 final – 2022/0400 (COD))

ja teemal „Ettepanek: nõukogu direktiiv võrdõigusasutuste suhtes kohaldatavate nõuete kohta isikute võrdse kohtlemise valdkonnas sõltumata isiku rassilisest või etnilisest päritolust, isikute võrdse kohtlemise kohta tööhõive ja elukutse küsimustes sõltumata isiku usutunnistusest või veendumustest, puudest, vanusest või seksuaalsest sättumusest, naiste ja meeste võrdse kohtlemise kohta sotsiaalkindlustuse valdkonnas ning seoses kaupade ja teenuste kättesaadavuse ja pakkumisega ning millega jäetakse direktiivist 2000/43/EÜ välja artikkel 13 ja direktiivist 2004/113/EÜ artikkel 12“

(COM(2022) 689 final – 2022/0401 (APP))

(2023/C 184/13)

Raportöörid: **Sif HOLST** ja **Nicoletta MERLO**

Konsulteerimistaotlus	Euroopa Parlament, 15.12.2022 (COM(2022) 688 final) Euroopa Liidu Nõukogu, 21.12.2022 (COM(2022) 688 final) Euroopa Komisjon, 8.2.2023 (COM(2022) 689 final)
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 19 lõige 1 ja artikli 157 lõige 3
Vastutav sektsioon	tööhõive, sotsiaalküsimuste ja kodakondsuse sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	8.3.2023
Vastuvõtmine täiskogus	22.3.2023
Täiskogu istungjärk nr	577
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	164/01/02

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee tunnustab algatust anda võrdõigusasutustele diskrimineerimise ohvrite õiguste kaitsja roll. Eelkõige tunneb komitee heameelt selle üle, et selge rõhk on asetatud edendamisele ja ennetamisele ning piisavate vahendite eraldamisele, mis võimaldab võrdõigusasutustel täita oma ülesandeid sõltumatult ja tõhusalt.

1.2. Komitee rõhutab, et oluline on leida kavandatud direktiivides õige tasakaal võrdõigusasutuste suhtes kehtestatavate nõuete ja subsidiaarsuse vahel, tagades seejuures, et direktiivide üldeesmärk – suurendada võrdõigusasutuste tugevust ja tõhusust – on jätkuvalt esikohal.

1.3. Komitee on seisukohal, et interseksionaalse ja mitmese diskrimineerimise vormide ebapiisav arvessevõtmine oleks kasutamata jäetud võimalus. Ta nõuab, et interseksionaalsuse aspekti võetaks arvesse nii riikliku kui ka ELi tasandi poliitikas, et tagada iga ohvri kaitse.

1.4. Komitee tunneb heameelt kavandatava õigusliku kohustuse üle, mille kohaselt peavad võrdõigusasutused olema vabad välisest mõjust ning neile tuleb tagada piisavad ja jätkusuutlikud inim-, kutsealased, tehnilised ja rahalised ressursid.

1.5. Komitee toetab avalik-õiguslike asutuste kohustust konsulteerida võrdõigusasutustega õigeaegselt ja võtta arvesse nende soovitusi. Kuid ta soovib liikmesriikidelt nõuda aruandlust meetmete kohta, mida on rakendatud nende suhtluses võrdõigusasutustega, ja selliste meetmete tulemuste kohta.

1.6. Komitee on seisukohal, et järelevalvemehhanismi usaldamine Euroopa Komisjonile tagab kõrgetasemelise tähelepanu järelevalvele. Ent selle tulemuslikkuse kindlustamiseks kutsub komitee üles kaaluma, kas aruannete esitamise ajavahemikku oleks võimalik lühendada direktiivides ette nähtud viie aasta asemel kolmele aastale.

1.7. Komitee tunneb heameelt selgituse üle, et juurdepääsetavus kõigile eeldab tähelepanu pööramist ka puuetega inimeste juurdepääsetavusnõuetele, ja rõhutab, et juurdepääsetavus võib olla ka nõustamise kättesaadavuse küsimus.

1.8. Komitee peab väga oluliseks austada riiklike diskrimineerimisvastaste õigusraamistike ja tavade mitmekesisust, sealhulgas asjaolu, et paljud liikmesriigid on andnud võrdõigusasutustele volitused, mis lähevad kaugemale kehtivate võrdõiguslikkuse direktiivide miinimumnõuetest. Väga tähtis on ka võtta arvesse erinevusi selles, kuidas on sotsiaalpartnerid ja kodanikuühiskonna organisatsioonid protsessi kaasatud. Ettepanekutes tuleks järgida subsidiaarsuse ja proportsionaalsuse põhimõtet, tagades samas, et diskrimineerimise ohvrite kaitse suhtes kehtivaid nõudeid ei lõdvendata. Lisaks rõhutab komitee, et ettepanekutega tuleb edendada sotsiaalpartnerite ja kodanikuühiskonna organisatsioonide juhtivat rolli riiklike diskrimineerimisvastaste õigusraamistike rakendamisel. Ettepanekutega tuleb ka tugevdada tavasid, millega võrdõigusasutused juba toetavad sotsiaalpartnereid ja kodanikuühiskonna organisatsioone.

1.9. Komitee tunnistab, et uurimisvolituste kasutamine selliste menetluste kontekstis, mis on algatatud diskrimineerimise ohvrite nimel või nende toetuseks, ei tohi piirata kohtute ja muude järelevalveasutuste, näiteks tööinspeksiioonide vastavaid volitusi ja uurimiste sõltumatust.

1.10. Komitee kutsub üles tagama, et kaebuse esitajatele oleks ette nähtud asjakohane kaitse, et ohvritele makstaks proportsionaalset hüvitist nende suhtes toime pandud süüteo eest ja et õigusrikkujatele nähtaks ette karistused. Seejuures tuleb vägivalda ja diskrimineerimise ohvrite puhul keskenduda isikukesksele lähenemisviisile. Sanktsioonid, milleks võib olla ohvrile kahju hüvitamine, peavad olema tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad ning kehtestatud riiklikul tasandil kooskõlas riiklike õigusraamistike ja tavadega ⁽¹⁾.

1.11. Komitee soovib edendada teavituskampaaniaid ELi õiguste ja mitmekesisuse austamise teemal, kusjuures kampaaniaid töötaks välja ja rahastaks Euroopa Komisjon. Neid kampaaniaid peaksid kohalikul tasandil läbi viima riiklikud võrdõigusasutused koos kodanikuühiskonna organisatsioonide ja sotsiaalpartneritega ning need peaksid olema kohandatud piirkondlikele vajadustele. Eritähelepanu tuleks pöörata kõige haavatavamatele rühmadele ning kavandada tuleks erikampaaniaid, mis on suunatud lastele ja kooliealistele noortele juba varasest east alates.

1.12. Komitee kutsub üles korrapäraselt koguma ja analüüsima eristatud andmeid, et jälgida ebavõrdsuse ja diskrimineerimise, sealhulgas mitmese diskrimineerimise olukorda. Komitee rõhutab, et oluline on süstemaatiliselt uurida ebavõrdsust ja diskrimineerimist töökohaga seotud küsimustes, tehes seejuures muu hulgas koostööd organiseeritud kodanikuühiskonna ja sotsiaalpartneritega.

2. Arvamuse taust

2.1. Võrdõigusasutused on riiklikud avalik-õiguslikud asutused. Neid on loodud kõikjal Euroopas, et edendada kõigi võrdõiguslikkust ja võidelda diskrimineerimise vastu. Need on sõltumatud organisatsioonid, kes kaitsevad ja abistavad diskrimineerimise ohvreid, jälgivad olukorda ja teatavad diskrimineerimise juhtumitest. Neil on ELi mittediskrimineerimise raamistikus oluline roll ⁽²⁾.

⁽¹⁾ Nõukogu 27. novembri 2000. aasta direktiiv 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel (artikkel 17 „Sanktsioonid“) (EÜT L 303, 2.12.2000, lk 16).

⁽²⁾ Equinet.

2.2. Võrdõigusasutused loodi kõigepealt rassilise võrdõiguslikkuse direktiiviga (2000/43/EÜ)⁽³⁾. Kolmes järgnenud võrdõiguslikkuse direktiivis anti võrdõigusasutustele samad ülesanded nende vastavates valdkondades: soolise võrdõiguslikkuse direktiiv kaupade ja teenuste valdkonnas (direktiiv 2004/113/EÜ)⁽⁴⁾, soolise võrdõiguslikkuse direktiiv tööhõive valdkonnas (direktiiv 2006/54/EÜ)⁽⁵⁾ ja soolise võrdõiguslikkuse direktiiv füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemise valdkonnas (direktiiv 2010/41/EL)⁽⁶⁾.

2.3. Need direktiivid ei sisalda viiteid võrdõigusasutuste struktuurile ja toimimisele, vaid nendega kehtestatakse üksnes teatav miinimumpädevus ning seega ei ole välistatud isegi märkimisväärsed erinevused liikmesriikide vahel. Euroopa Komisjon võttis 2018. aastal vastu soovituselise võrdõiguslikkust edendavate asutuste suhtes kohaldatavate nõuete kohta⁽⁷⁾. Soovituselise eesmärgi oli käsitleda probleeme, mis tulenevad asjaomaseid asutusi reguleerivatest laialtulatavatest ja mittetäielikest sätetest ELi direktiivides. Ent ka selle soovituselise ei suudetud seda lünka täita⁽⁸⁾.

2.4. 7. detsembril 2022 võttis Euroopa Komisjon vastu kaks ettepanekut⁽⁹⁾ et tugevdada võrdõigusasutusi, eelkõige nende sõltumatust, vahendeid ja volitusi, et nad saaksid tõhusamalt võidelda diskrimineerimise vastu kõigi võrdse kohtlemise valdkonnas juba vastu võetud ELi direktiivide alusel.

3. Üldised märkused

3.1. Võrdõiguslikkus kui ELi üks põhiväärtusi on samuti komitee üks prioriteete. Oma varasemates arvamustes⁽¹⁰⁾ on komitee tunnustanud ELi jõupingutusi soolise võrdõiguslikkuse, etnilise päritolu, rassi või vanuse, usutunnistuse, arvamuste või veendumuste alusel diskrimineerimise eest kaitsmise, LGBTIQ+-inimeste ja puuetega inimeste õiguste kaitse ning romade integreerimise ja rändajate õiguste kaitse alal. Komitee on samuti rõhutanud vajadust tugeva poliitika, konkreetsete vahendite ja nende pikaajalise rakendamise järele. Samuti on komitee arvates vaja suuremat toetust riiklikele võrdõiguslikkuse ja inimõigustega tegelevatele asutustele, eelkõige selleks, et parandada nende sõltumatust ja tõhusust ning suurendada nende töötajate arvu ja rahaeraldisi⁽¹¹⁾.

3.2. Komitee tunnustab seda algatust, mis puudutab võrdõigusasutuste mõjuvõimu suurendamist diskrimineerimise ohvrite õiguste kaitsjana. Ta peab seda asendamatuks panuseks Euroopa Komisjoni laiemasse töösse, mille eesmärk on liikuda võrdõiguslikkuse liidu suunas, mis keskendub võrdse kohtlemise ja mittediskrimineerimise edendamisele kui ELi õiguse üldpõhimõttele.

3.3. Komiteel on eriti hea meel selle üle, et mõlemas ettepanekus on selge rõhk asetatud edendamisele ja ennetamisele. Sellega tunnustatakse õigeaegselt vajadust selliste poliitikasuundade, meetmete ja miinimumnõuete järele, millega võideldakse meie ühiskonnas endiselt sageli esineva struktuurse diskrimineerimise ja stereotüüpide vastu. Nii edendatakse suuremat liikmesriikidevahelist ühtsust ja järgitaks samas riiklikul tasandil olemasolevaid toimivaid struktuure ja lähenemisviise.

3.4. Komitee rõhutab, et kavandatud direktiivide raames on oluline leida asjakohane tasakaal võrdõigusasutuste suhtes kehtestatavate nõuete ja subsidiaarsuse vahel. Seejuures tuleb tagada, et direktiivide üldeesmärk – nimelt suurendada võrdõigusasutuste tugevust, sõltumatust ja tõhusust – on jätkuvalt esikohal.

⁽³⁾ Nõukogu 29. juuni 2000. aasta direktiiv 2000/43/EÜ, millega rakendatakse võrdse kohtlemise põhimõtte sõltumata isikute rassilisest või etnilisest päritolust (EÜT L 180, 19.7.2000, lk 22).

⁽⁴⁾ Nõukogu 13. detsembri 2004. aasta direktiiv 2004/113/EÜ meest ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta seoses kaupade ja teenuste kättesaadavuse ja pakkumisega (ELT L 373, 21.12.2004, lk 37).

⁽⁵⁾ ELT L 204, 26.7.2006, lk 23.

⁽⁶⁾ ELT L 180, 15.7.2010, lk 1.

⁽⁷⁾ Komisjoni 22. juuni 2018. aasta soovitus (EL) 2018/951 võrdõiguslikkust edendavate asutuste suhtes kohaldatavate nõuete kohta (ELT L 167, 4.7.2018, lk 28).

⁽⁸⁾ Komisjoni 22. juuni 2018. aasta soovitus (EL) 2018/951 võrdõiguslikkust edendavate asutuste suhtes kohaldatavate nõuete kohta (ELT L 167, 4.7.2018, lk 28).

⁽⁹⁾ COM(2022) 688 final ja COM(2022) 689 final.

⁽¹⁰⁾ Vt arvamused puuetega naiste olukorra kohta (SOC/579) (ELT C 367, 10.10.2018, lk 20), roma naiste olukorra kohta (SOC/585) (ELT C 110, 22.3.2019, lk 20), ELi 2020.–2030. aasta puuetega inimeste õiguste tegevuskava kujundamise kohta (SOC/616) (ELT C 97, 24.3.2020, lk 41), mitmekesisuse haldamise kohta ELi liikmesriikides (SOC/642) (ELT C 10, 11.1.2021, lk 7), LGBTIQ+-inimeste võrdõiguslikkuse strateegia kohta 2020–2025 (SOC/667) (ELT C 286, 16.7.2021, lk 128), integratsiooni ja kaasamise tegevuskava kohta aastateks 2021–2027 (SOC/668) (ELT C 286, 16.7.2021, lk 134), puuetega inimeste õiguste strateegia kohta (SOC/680) (ELT C 374, 16.9.2021, lk 50) ning 2020. aasta järgse romade kaasamise strateegia kohta.

⁽¹¹⁾ Vt Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Võrdõiguslikkuse parandamine ELis“ (ELT C 75, 28.2.2023, lk 56).

3.5. Komitee nõustub Euroopa Komisjoniga, et selleks, et luua kõigile – olenemata erinevustest – eluks, arenemiseks ja juhtimiseks vajalikud tingimused, on vaja suurendada olemasolevate võrdõigusasutuste mõjuvõimu. Nii võiksid need saavutada oma täieliku potentsiaali ning olla paremini valmistunud ennetama diskrimineerimist ja abistama diskrimineerimise ohvreid.

3.6. Komitee leiab, et võrdõigusasutuste edendamine on äärmiselt oluline selleks, et tagada kõigi ELi kodanike põhiõigused. Võrdõigusasutuste aktiivse edendamisega kindlustab EL kõikide diskrimineeritavate ELi kodanike toetuse ning tagab nende õiguse toetusele ja esindatusele.

3.7. Komitee tuletab meelde oma arvamuse „Võrdõiguslikkuse parandamine ELis“⁽¹²⁾ punkti 2.10, milles ta märgib: „Komitee on seisukohal, et võrdõiguslikkuse edendamine ja põhiõiguste kaitse tuleb integreerida laiemasse sotsiaalsesse visiooni, millega mitmekordistatakse ja tugevdatakse vahendeid, mille abil liikmesriigid ja ELi institutsioonid toetavad üksikisikuid ning avaliku ja erasektori osalejaid“.

3.8. Selles valdkonnas on vaja ELi tasandi meetmeid, mis on kooskõlas subsidiaarsuse ja proportsionaalsuse põhimõttega ning muude liidu poliitikasuundadega. Euroopa Komisjon märkis, et käesoleva algatusega vaadatakse läbi juba kehtivad õigusaktid, et suurendada nende tõhusust, kehtestada miinimumnõuded ning kaasata sotsiaalpartnereid ja kodanikuühiskonda.

4. Konkreetsed märkused

4.1. Võrdõigusasutuste volituste suurendamine

4.1.1 Võttes arvesse pikaajalist ummikseisu nn horisontaalse direktiivi vastuvõtmisel ja tuginedes ohvrikesksele lähenemisviisile, mille puhul hilinenud õigusemõistmine võrdub õigusemõistmisest keeldumisega, leiab komitee, et interseksionaalse ja mitmese diskrimineerimise vormide ebapiisav arvessevõtmine oleks kasutamata jäetud võimalus. Teatavaid diskrimineerimise vorme ei saa käsitleda diskrimineerimise aluseid üksikvaadeldes, vaid see nõuab interseksionaalset lähenemisviisi.

4.1.2 Kuigi mitmes kehtivas direktiivis nõutakse liikmesriikidel riiklike võrdõigusasutuste loomist, võimaldavad kehtivad ELi eeskirjad nende ülesehituse ja toimimise vallas ulatuslikku kaalutusruumi. Lisaks erinevad võrdõigusasutused üksteisest märkimisväärselt volituste, sõltumatuse, vahendite, juurdepääsetavuse ja tõhususe poolest. Uus algatus, millega kehtestatakse võrdõigusasutustele miinimumnõuded, peaks toetama Euroopa Komisjoni tema jõupingutustes liikuda võrdõiguslikkuse liidu suunas ning tugevdab ELi diskrimineerimisvastaste õigusaktide tõhusust.

4.1.3 Euroopa Komisjon teeb ettepaneku laiendada võrdõigusasutuste volitusi nõukogu direktiivile 79/7/EMÜ, nii et võrdõigusasutused saaksid pakkuda kaitset soolise diskrimineerimise eest riikliku sotsiaalkindlustuse valdkonnas. See ettepanek ei tohi piirata sotsiaalpartnerite rolli ja volitusi ning peaks aitama tugevdada ja toetada nende tööd.

4.1.4 Komitee toetab ettepanekut kehtestada õiguslik nõue, mille kohaselt peavad võrdõigusasutused olema vabad välisest mõjust ning neile tuleb tagada piisavad jätkusuutlikud inim-, kutsealased, tehnilised ja rahalised ressursid, ning tunnustab selle nõude keskset tähtsust.

4.1.5 Komitee kiidab heaks kavandatud tugevad kaitsemeetmed võrdõigusasutuste sõltumatuse tarbeks, mis on äärmiselt oluline nende suutlikkuse jaoks tagada kodanikele piisav tugi.

4.1.6 Komitee arvates on eriti oluline tagada, et võrdõigusasutuste käsutuses oleksid piisavad ja asjakohased inim-, tehnilised ja rahalised ressursid. Need on vältimatud, et tagada võrdõigusasutuste sõltumatus ning suutlikkus kaitsta tõhusalt ohvreid ja ennetada diskrimineerimist.

4.1.7 Euroopa Komisjoni ettepanek sisaldab ka nõuet, et avalik-õiguslikud asutused konsulteeriks võrdõigusasutustega õigeaegselt ja võtaksid arvesse nende soovitusi. Komitee soovib nõuda liikmesriikidel aruandlust meetmete kohta, mida nad on rakendanud võrdõigusasutuste esitatud soovitude põhjal, ja nende meetmete tulemuste kohta.

⁽¹²⁾ Vt Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee aramus teemal „Võrdõiguslikkuse parandamine ELis“ (ELT C 75, 28.2.2023, lk 56).

4.1.8 Ettepanekus on samuti sätestatud, et komisjon kehtestab ühised näitajad riiklikul tasandil kogutud andmete mõõtmiseks ja võrreldavuse tagamiseks ning avaldab iga viie aasta järel aruande kogu ELi võrdõigusasutuste kohta. Komitee toetaks selle tarbeks lühemat ajavahemikku ja teeb seetõttu ettepaneku, et Euroopa Komisjon lühendaks aruandlusperioodi kolmele aastale.

4.1.9 Järelevalve tähtsust ei ole võimalik üle hinnata. See on ainus viis tagada, et võrdõigusasutused saaksid olla tõeliselt tõhusad ja suutlikud pakkuma diskrimineerimise ohvritele vajalikku tuge. Komitee leiab, et järelevalvemehhanismi usaldamine Euroopa Komisjonile tagab järelevalvele kõrgetasemelise tähelepanu.

4.1.10 Komitee leiab samuti, et komisjon peab aktiivselt edendama kõigi ohvrite üldist juurdepääsu võrdõigusasutuste vahenditele ja abile. Seda saab teha tõhusa järelevalve, kohalikul tasandil tegutsevate võrdõigusasutuste asjakohase edendamise ja liikmesriikidega peetava dialoogi kaudu. Kodanikuühiskonna organisatsioonide ja sotsiaalpartnerite kaasamine dialoogi võib anda olulist lisaväärtust ja tõhustada järelevalvet.

4.1.11 Komitee kutsub jätkuvalt üles suurendama koostööd kodanikuühiskonna organisatsioonide ja inimõiguste kaitsjatega, kes teevad tööd eesliinil, eelkõige tõrjutud ja haavatavates kogukondades, ning neid toetama, nagu on märgitud komitee varasemas töös⁽¹³⁾.

4.1.12 Komitee tuletab meelde, et „[r]assi, etnilise päritolu, ühiskonnaklassi, vanuse, seksuaalse sättumuse, rahvuse, usutunnistuse, soo, puude, pagulas- või sisserändaja seisundi jne kombinatsioonidel on mitmekordistav mõju, mis kasvatab [...] diskrimineerimist veelgi“⁽¹⁴⁾. Seetõttu peab komitee oluliseks jätkata teadmiste vahetamise ja õppimise edendamise programme kõigil tasanditel, sealhulgas tagades interseksionaalse lähenemisviisi kõnealuse valdkonna töös.

4.1.13 Komitee tunneb heameelt asjaolu üle, et direktiivid sisaldavad sätteid mitmes valdkonnas tegutsevate võrdõigusasutuste kohta, et tagada vajalikud vahendid ja nähtavus võrdõiguslikkuse ülesande täitmiseks. Siiski tuleb täiendavalt määratleda mõiste „volituste sõltumatu täitmine võrdõiguslikkuse valdkonnas“ tähendus ja seda tõlgendada. Seejuures tuleb tagada, et see ei nõua eri volituste täielikku eraldamist juhtudel, kui neid saab kasutada üksteise tugevdamiseks ja täiendamiseks. Nn struktuurse tulemüüri kehtestamine võrdõigusasutustes, kus on eraldi spetsiaalsed osakonnad, võib olla kahjulik tugevate võrdõigusasutuste loomisel.

4.2. Diskrimineerimise ohvrite reaalne juurdepääs õigusemõistmisele

4.2.1 Ettepanekute üks eesmärk on tagada, et võrdõigusasutusi tugevdatakse diskrimineerimisjuhtumite käsitlemiseks ning et võrdõigusasutuste osutatavad teenused on tasuta ja kõigile ohvritele võrdsel tingimustel kättesaadavad.

4.2.2 Komitee leiab, et võrdõigusasutuste pakutav abi on hädavajalik tagamaks, et diskrimineerimise ohvrite võimalused ei piirduks üksnes individuaalse õiguskaitsevahendite kasutamise ja õigusele tuginemisega. Ent need volitused ei tohi piirata, vaid peavad hoopis täiendama sotsiaalpartnerite kollektiivse esindatuse ja kohtuvaidlusalaseid volitusi. Komitee hindab samuti kõrgelt selgitust, et kõigile mõeldud juurdepääsetavuse puhul on vaja pöörata tähelepanu ka puuetega inimeste juurdepääsetavusnõuetele. Ta rõhutab, et juurdepääsetavus võib seisneda ka nõustamise kättesaadavuses, näiteks kui inimesed elavad kõrvalises kohas või kui veebivahenditele juurdepääs on keeruline. Võrdõigusasutuste pakutav abi on ebavõrdsuse struktuursete, interseksionaalsete ja süsteemsete mõõtmete käsitlemise eeltingimus.

4.2.3 Komitee rõhutab, et oluline on võrdõigusasutuste suutlikkus tegeleda nii ohvrite kaebustega kui ka tõstatada küsimusi üldisemal tasandil kas omal algatusel või pärast dialoogi asjaomaste kodanikuühiskonna organisatsioonide või sotsiaalpartneritega. Hirm tagajärgede, sealhulgas elatusvahendite kaotuse ees võib ohvreid takistada oma olukorrast teada andmast. Takistuseks võib olla ka vähene teadlikkus oma õigustest ja sellest, kuidas neid kasutada.

⁽¹³⁾ ELT C 341, 24.8.2021, lk 50.

⁽¹⁴⁾ ELT C 367, 10.10.2018, lk 20.

4.2.4 Väga oluline on võtta arvesse võrdõigusasutuste suurt mitmekesisust liikmesriikides – see puudutab nende arvu, struktuuri ja töömeetodeid – ning järgida riiklikke õigusraamistikke ja tavasid. Samas tuleb tagada, et diskrimineerimisvastase kaitse suhtes kehtivaid nõudeid ei lõdvendata, sealhulgas võrdõigusasutuste praeguste volituste nõrgendamise kaudu erinevate riiklike õigusaktide alusel. Lisaks on erinevusi ka selles, kuidas on sotsiaalpartnerid ja kodanikuühiskonna organisatsioonid protsessi kaasatud, ning sellega tuleb arvestada⁽¹⁵⁾.

4.2.5 Võrdõigusasutuste kohtumenetlustes osalemise õigus juba eksisteerib mitmes liikmesriigis. Komitee peab seda oluliseks, et tagada võrdse kohtlemise põhimõtete parem kaitse, eelkõige olukorras, kus ohvritel puudub menetluslike või rahaliste takistuste tõttu juurdepääs õigusemõistmisele ning sotsiaalpartnerid ei jõua nendeni. Lisaks rõhutab komitee, et kooskõlas kehtivate võrdõiguslikkuse direktiividega ei tohiks võrdõigusasutuste kohtuvaidlusalased volitused piirata sotsiaalpartnerite ja kodanikuühiskonna organisatsioonide asjaomaseid volitusi ja kaebeõigust, vaid peavad neid täiendama vastavalt nende siseriiklikus õiguses sätestatud kriteeriumidele⁽¹⁶⁾. Seejuures on väga oluline, et võrdõigusasutused teeksid riiklikul tasandil koostööd kohtutega, spetsialiseerunud halduskohtutega, näiteks töökohtutega, ja sotsiaalpartneritega.

4.2.6 Komitee tunnistab, et kehtivatest võrdse kohtlemise direktiividest tulenevate tõendamiskohustuste täitmiseks on vaja, et kõigil õigustatud huviga pooltel, nagu sotsiaalpartneritel, võrdõigusasutustel ja kodanikuühiskonna organisatsioonidel, oleks juurdepääs tõenditele diskrimineerimise ohvrite nimel või nende toetuseks algatatud menetlusteks. Selles kontekstis ei tohi uurimisvolituste kasutamine piirata kohtute ja muude avalike järelevalveasutuste, näiteks tööinspektsioonide asjaomaseid volitusi ja uurimiste sõltumatust.

4.2.7 Komitee leiab, et need kaks ettepanekut peaksid vägivalda ja diskrimineerimise ohvrite puhul keskendumise rohkem isikukesksele lähenemisviisile. Sellega seoses tuleb kaebuse esitajatele tagada piisav kaitse, et vältida vaikimist tagajärgede pelgamise tõttu. Ohvritele tuleb tagada nende suhtes toime pandud süüteo eest proportsionaalne ja piisav hüvitis ning õigusrikkujatele tuleb tagada karistus. Sanktsioonid, milleks võib olla ohvrile kahju hüvitamine, peavad olema tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad kooskõlas direktiivi 2000/78/EÜ⁽¹⁷⁾ artikliga 17.

4.3. Teadlikkuse suurendamine

4.3.1 Komitee peab kiiduväärseks keskendumist teadlikkuse suurendamisele ning rõhutab, kui oluline on, et liikmesriigid ja võrdõigusasutused suurendaksid jõupingutusi teadlikkuse suurendamise vallas. Seejuures tuleb toetada organiseeritud kodanikuühiskonda diskrimineerimise ennetamisel ja võrdõiguslikkuse loomisel. Komitee soovib, et Euroopa Komisjon töötaks välja ja rahastaks teavituskampaaniaid ELi õiguste ja mitmekesisuse austamise teemal. Neid kampaaniaid peaksid läbi viima riiklikud võrdõigusasutused koos kodanikuühiskonna organisatsioonide ja sotsiaalpartneritega ning need peaksid olema kohandatud kohalikele vajadustele. Erilist tähelepanu tuleks pöörata kõige haavatavamatele rühmadele ning erikampaaniaid on vaja kavandada ja suunata lastele ja koolialalistele noortele juba varasest east alates.

4.3.2 Komitee kutsub üles kaasama sotsiaalpartnereid ja kodanikuühiskonna organisatsioone nende teavituskampaaniate ettevalmistamisse, elluviimisse ja levitamisse. Asjakohaste organisatsioonide teadmised suurendavad kampaaniate ulatust ja tõhusust ning võivad teha kuuldavaks kõige haavatavamate rühmade hääle.

4.4. Andmete kogumine

4.4.1 Võrdõigusasutustel on oluline roll andmete kogumisel, mis läheb kaugemale nende oma tööd puudutavate andmete kogumisest. Direktiivides tunnistatakse seda rolli ja antakse võrdõigusasutustele muu hulgas volitused juurdepääsuks statistikale, mida koguvad avalik-õiguslikud ja eraõiguslikud üksused, sealhulgas riigiasutused, ametiühingud, äriühingud ja kodanikuühiskonna organisatsioonid. See statistiline teave ei tohiks sisaldada isikuandmeid ja selle kogumisest

⁽¹⁵⁾ Küsimusi, mis on seotud kõigi nende isikute kaebeõigusega, kellel on õigustatud huvi osaleda ELi võrdõiguslikkuse direktiivide kohastes diskrimineerimisvastastes menetlustes, nagu ametiühingud, tööandjate ühendused, võrdõigusasutused ja kodanikuühiskonna organisatsioonid, reguleeritakse kehtivate ELi võrdõiguslikkuse direktiividega. Täpsemalt on aluseks artikli 9 lõige 2 direktiivist, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel (direktiiv 2000/78/EÜ), ja artikli 17 lõige 2 uuesti sõnastatud soolise võrdõiguslikkuse direktiivist (direktiiv 2006/54/EÜ).

⁽¹⁶⁾ Direktiivi ettepaneku COM(2022) 688 final põhjendus 34 ja direktiivi ettepaneku COM(2022) 689 final põhjendus 35, milles märgitakse, et kavandatavad sätted kaebeõiguse kohta ei piira sotsiaalpartnerite ja kodanikuühiskonna rolli, volitusi ja ülesandeid osaleda menetlustes, millega tagatakse diskrimineerimisvastasest õigusest tulenevate kohustuste täitmine.

⁽¹⁷⁾ EÜT L 303, 2.12.2000, lk 16.

tulenevat täiendavat haldus- või finantskoormust tuleb asjaomaste asutuste jaoks hoida nii väiksena kui võimalik. Samuti peavad võrdõigusasutused koostama iga-aastaseid tegevusaruandeid ja korrapäraseid aruandeid võrdse kohtlemise ja diskrimineerimise olukorra kohta riigis. Kuigi need on olulised ja kaugele ulatuvad volitused, mida saab väga kasulikult rakendada, nõuavad need ka märkimisväärseid vahendeid. Seepärast rõhutab komitee, et oluline on eraldada võrdõigusasutustele piisavaid lisavahendeid selliste volituste täitmiseks.

4.4.2 Selleks et tagada järjepidev tähelepanu valitsevale ebavõrdsusele ja diskrimineerimisele, kutsub komitee üles korrapäraselt koguma ja analüüsima eristatud andmeid, et jälgida soo, rassilise või etnilise päritolu, usutunnistuse või veendumuste, puude, vanuse ja seksuaalse sättumuse alusel toimuvat diskrimineerimist.

4.4.3 Komitee rõhutab ebavõrdsust ja diskrimineerimist käsitlevate korrapärase uuringute olulisust. Samuti on vaja tihedat koostööd Euroopa Komisjoni, liikmesriikide, inimõigustega tegelevate asutuste, kodanikuühiskonna organisatsioonide ja sotsiaalpartnerite vahel sellistes töökohaga seotud küsimustes, mis puudutavad järelevalvet ja hindamist ning poliitilise tegevuskava väljatöötamist.

Brüssel, 22. märts 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Looduslike liikidega kaubitsemise vastu võitlemise ELi tegevuskava läbivaatamine““

(COM(2022) 581 final)

(2023/C 184/14)

Raportöör: **Özlem YILDIRIM**

Kaasraportöör: **Cillian LOHAN**

Konsulteerimistaotlus	Euroopa Komisjon, 25.11.2022
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304
Vastutav sektsioon	põllumajanduse, maaelu arengu ja keskkonna sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	9.3.2023
Vastuvõtmine täiskogus	22.3.2023
Täiskogu istungjärk nr	577
Hääletuse tulemus	
(poolt/vastu/erapooletuid)	152/0/1

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Lävivaadatud ELi tegevuskava looduslike liikidega kaubitsemise vastu võitlemiseks sisaldab palju õigeid elemente, mis võivad muuta selle edukaks. Neli prioriteeti ja nende eesmärgid on hästi kavandatud ning kujutavad endast täiustust eelmise versiooniga võrreldes. Komitee on siiski mures vahendite pärast, mis eraldatakse kava rakendamiseks riiklikul tasandil, ning nende piisavuse pärast, sest ebapiisavate vahendite tõttu võib kava sarnaselt eelmise kavaga läbi kukkuda.

1.2. Komitee tunneb heameelt tõsiasi üle, et Euroopa Komisjon on kohustunud pakkuma piisavalt rahalisi ja inimressursse, et vähendada looduslike liikidega kauplemist, integreerides looduslike liikidega kauplemise ELi fondidesse, mis tegelevad (i) julgeoleku ja organiseeritud kuritegevusega, (ii) keskkonnaga ning (iii) rahvusvahelise koostöö/partnerlusega. Eelkõige peaks see olema järgmiste fondide prioriteet: EMPACT, Sisejulgeolekufond, programm LIFE, Interregi programm ning naabrusspiirkonna, arengu- ja rahvusvahelise koostöö instrument „Gloaalne Euroopa“.

1.3. Siiski on oluline leppida kokku, et nendest fondidest eraldataks teatav protsent täielikult eesmärgile vähendada looduslike liikidega kaubitsemist. See aitaks parandada tegevuskavaga seotud vastutavust. Liikmesriigid peaksid võtma kohustuse eraldada piisavalt rahalisi vahendeid oma riigis spetsialiseerunud töötajate väljakoolitamiseks, et võidelda looduslike liikidega kaubitsemise vastu. Osana tegevuskava rakendamisest riiklikul tasandil tuleks eraldatud vahenditest aru anda, neid tuleks jälgida ja hinnata. Ressursid peaksid hõlmama nii varustust kui ka töötajaid. Lisaks peaksid töötajatel olema kvaliteetsed töötingimused, täielikud kollektiivläbirääkimiste õigused ja arengut võimaldav karjäärstruktuur. See on võti parimate töötajate ligimeelitamiseks ja nende kõrge motivatsiooni säilitamiseks. Erilist tähelepanu tuleks pöörata tervise, heaolu ja isikliku turvalisusega seotud küsimustele.

1.4. Looduslike liikidega kaubitsemise vastane võitlus tuleks nii ELi kui ka liikmesriikide tasandil integreerida kõigisse poliitikavaldkondadesse. Kõigile looduslike liikidega kaubitsemise ennetamises osalejatele tuleks tagada ühtne ja miinimumtasel andev koolitus ning suutlikkuse suurendamine kohandatud viisil sõltuvalt oskustest, mida on vaja eri valdkondades, kuhu looduslike liikidega kaubitsemine integreeritakse. Spetsialiseerunud üksusi või töötajaid tuleks välja koolitada prokuröride, kohtunike ja tolliametnike hulgas ning riiklikes CITESi asutustes ja politseiasutustes. Nad peaksid suutma looduslike liikidega seotud kuritegusid avastada, nendega seotud isikuid vahistada, nende eest süüdistusi esitada ja nende üle kohut mõista.

1.5. Kõigis liikmesriikides tuleks luua ühtsed struktuurid. Komitee soovitusel võiksid need olla asutustevahelised komiteed ja spetsialiseerunud üksused või töötajad, keda on koolitatud võitlema looduslike liikidega kaubitsemise vastu. Asutustevahelistesse komiteedesse kuuluksid looduslike liikidega kaubitsemise vastu võitlemisele spetsialiseerunud üksuste

esindajad. Asutustevahelised komiteed oleksid eriti kasulikud, et konsulteerida ja korraldada liikmesriikides ühiseid uurimisi koos teiste asutustega, mis keskenduvad muule ebaseaduslikule tegevusele, nagu finants- ja küberkuriteod. Need on sageli seotud looduslike liikidega kaubitsemisega, sest organiseeritud kurjategijad saavad kasutada ja kasutavad oma muud liiki kuritegudeks (nt uimastikaubandus ja rahapesu) loodud kanaleid elusloodustoodete salakaubaveoks. Sotsiaalpartnerite ja kodanikuühiskonnaga tuleks luua spetsiaalsed suhtlus- ja koostöökanalid.

1.6. Hoosuskohustuse kehtestamine ELis kauplevatele ettevõtjatele – ambitsioonika ettevõtete kestlikkusega seotud hoosuskohustuse direktiivi kaudu – võib esmajoones motiveerida ettevõtjaid kestlikult saadud elusloodusega kaupleva ja hoida neid alustamast ebaseaduslikku tegevust ning aidata õiguskaitseasutustel kurjategijaid avastada.

1.7. Komitee arvates on oluline teha koostööd looduslike liikidega kauplemisega seotud ettevõtlussektoritega, et vähendada nõudlust elusloodustoodete järele ELis ja piirata nende toodete ebaseaduslikku importi. Tegevuskavas on ette nähtud korraldada looduslike liikidega kauplemise ELi täitevrühma temaatilisi koosolekuid asjaomaste ettevõtjate esindajate osalusel, et käsitleda konkreetseid küsimusi (nt traditsiooniline meditsiin, eksootilised lemmikloomad, luksuskaupade tööstus, jahiturism, puit, kalandus ja kalatoodetega kauplemine, transport, kullerfirmad ja veebikaubandus). Strateegia põhielemendiks peaksid siiski olema üldsusele suunatud kooskõlastatud teavituskampaaniad (mille eesmärk on eelkõige vähendada nõudlust). Ka kodanikuühiskonna organisatsioonid võiksid samuti etendada oma osa nõudluse vähendamisel, suurendades teadlikkust ja viies läbi nõudluse vähendamise kampaaniaid, mille sihtrühma moodustavad ELis ebaseaduslikke elusloodustoodeteid tarbivad kogukonnad.

1.8. Komitee kutsub komisjoni üles kaasama riiklikke ja riigiüleiseid õiguskaitseasutusi nende organiseeritud kuritegevust käsitleva kommunikatsiooni raames ohustatud liikidega kauplemise ennetamise ja selle eest vastutusele võtmise nähtavuse suurendamiseks. Seda tuleks teha nii asjaomaste asutuste alaliste kommunikatsioonivahendite kui ka ajutiste sihipäraste kampaaniate abil.

1.9. Lisaks on äärmiselt oluline, et Euroopa Komisjon looks selge ja ambitsioonika järelevalve- ja hindamismehhanismi, et jälgida tegevuskava rakendamist ning mõõta selle edenemist ja edukust. Seejuures tuleks arvesse võtta ELi välistegevust looduslike liikidega kaubitsemise vastu võitlemisel (kooskõlas 4. prioriteediga).

2. Taust

2.1. Looduslike liikidega kaubitsemisest on saanud üks maailma tulusamaid organiseeritud kuritegevuse vorme, mille väärtus üle maailma on Euroopa Komisjoni hinnangul kuni 20 miljardit eurot aastas⁽¹⁾. Ebaseaduslik looduslike liikidega kauplemine on kogu maailmas viimastel aastatel hüppeliselt kasvanud, sest seda peetakse madala riskiga ja väga kasumlikuks tegevuseks.

2.2. Hoollimata looduslike liikide kaitset käsitlevast terviklikust õigusraamistikust on Euroopa Liit ebaseadusliku looduslike liikidega kauplemise oluline lõppturg ja transiidiplatvorm. ELi tähtsust ebaseaduslike elusloodustoodete turuna on üksikasjalikult kirjeldatud ulatuslike konfiskeerimiste aastaaruannetes, mille koostamist on Euroopa Komisjon nõudnud alates 2011. aastast igal aastal.

2.3. Euroopa Komisjon tunnustab, et EL on suur elusloodustoodete turg, ning on teinud enneolematuid jõupingutusi, et suurendada ettevõtjate, tarbijate ja üldsuse teadlikkust looduslike liikidega kaubitsemise iseärasustest ja ulatusest Euroopas. Selle tulemusena võttis Euroopa Komisjon 2016. aasta veebruaris vastu ELi tegevuskava looduslike liikidega kaubitsemise vastu võitlemiseks,⁽²⁾ milles esitatakse terviklik kava, kuidas võidelda ELis looduslike liikidega kaubitsemise vastu ning tugevdada ELi rolli ülemaailmses võitluses selle ebaseadusliku tegevuse vastu. Kuigi tegevuskavaga õnnestus tuua looduslike liikidega kaubitsemine esile prioriteetse murekohana, on selle mõju nõudluse vähendamisele olnud väike. Organisatsioon TRAFFIC⁽³⁾ avaldas aruande,⁽⁴⁾ millesse koguti andmed kõigi 2018. aasta ohustatud liikidega kauplemise konventsiooni (CITES) alla kuulunud konfiskeerimiste kohta. Aruanne näitab, et nõudlus looduslike liikide järele ELis ei ole muutunud võrreldes 2011. aastaga, mil koguti esimesed andmed.

⁽¹⁾ https://ec.europa.eu/environment/cites/infographics_en.htm

⁽²⁾ https://ec.europa.eu/environment/cites/trafficking_en.htm

⁽³⁾ <https://www.traffic.org/>

⁽⁴⁾ <https://www.traffic.org/site/assets/files/12745/eu-seizures-report-2020-final-web.pdf>

2.4. Organisatsiooni TRAFFIC viimane aruanne konfiskeerimiste kohta 2020. aastal⁽⁵⁾ kajastab COVID-19 pandeemia mõju looduslike liikidega kaubitsemisele. Tõenäoliselt aitas kaubanduse vähenemine, mis tulenes omakorda COVID-19ga seotud häiretest lennutranspordis, kaubandustegevuse ja muudes kaupade transpordi või müügi sõlmpunktides, kaasa teatud konfiskeerimiste vähenemisele. 2020. aastal täheldati ELis kinnipidamiste märkimisväärset vähenemist, kuigi see ei näita tingimata muutusi nõudluses või ebaseaduslikus looduslike liikidega kauplemise dünaamikas.

2.5. Lisaks sellele, et EL on imporditurg, on ta ka teatavate ohustatud liikide, näiteks euroopa angerja (*Anguilla anguilla*) lähtepiirkond. Aastatel 2016–2017 vahistati 48 inimest ja konfiskeeriti 4 000 kg elusaid noori angerjaid väärtuses ligikaudu 4 miljonit eurot. Lisaks ei ole kõik Euroopasse ebaseaduslikult sisenevad looduslikud liigid suunatud Euroopa turgudele ning EL on sel juhul sageli vahepeatus. Tihti konfiskeerivad täitevasutused Aafrikast Aasiasse saadetavaid soomusloomi, merihobukesi, elevantiludud ja haiuimesid.

3. Üldised märkused

3.1. EL peab jääma valvaks ja mitmekordistama jõupingutusi looduslike liikidega kaubitsemise peatamiseks ja ümberpööramiseks. Lisaks sellele, et zoonootiliste haiguste edasikandumise ohu tõttu kujutab see tulus kaubandus endast ohtu inimeste tervisele, kahjustab see otseselt ka ELi poliitikat, mille eesmärk on toetada kestlikku arengut kogu maailmas, eelkõige kestliku arengu eesmärke, mis on seotud ülemaailmse elurikkuse ja ökosüsteemide kaitsmisega,⁽⁶⁾ ning jõupingutusi hea valitsemistava tugevdamiseks ja ebavõrdsuse vähendamiseks.

3.2. Praegune looduslike liikidega kaubitsemine ei vii mitte ainult paljusid liike (sh mõned kultuslikku liiki) väljasuremise äärele, vaid takistab ka kestlikku majandusarengut⁽⁷⁾. Lühidalt öeldes tuleb ELi tegevuskava looduslike liikidega kaubitsemise vastu võitlemiseks hästi rakendada, et täita ELi rahvusvahelisi keskkonnakokkuleppeid, eelkõige CITESi ja bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni. Komitee julgustab siiski Euroopa Komisjoni minema nendest rahvusvahelistest lepingutest kaugemale, et parandada looduslike liikide kaitset ELis ja vähendada looduslike liikidega kaubitsemist. Sellest saadav kasu ei avalduks mitte ainult ELis, vaid ka kogu maailmas. Looduslike liikidega kaubitsemine on üks peamisi elurikkuse vähenemise põhjuseid, mis lisaks paljude liikide väljasuremise põhjustamisele aitab kaasa kliimamuutustele, sest see õhutab ebaseaduslikku metsaraiet, ent puud on hädavajalikud süsinikdioksiidi säilitamiseks.

3.3. Sama oluline on asjaolu, et peame lõpetama rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse ja selle saatuslikud tagajärjed. UNEPi ja Interpoli aruande kohaselt on keskkonnakuritegude arv suurenenud 26 %⁽⁸⁾. Need hõlmavad looduslike liikidega kaubitsemist ning ohustavad rahu, julgeolekut ja õigusriiki. Sageli on need kombineeritud muude raskete kuritegudega, nagu korruptsioon, küber- ja finantskuriteod. Näiteks mõnes Aafrika piirkonnas ohustab looduslike liikidega kaubitsemine riiklikku julgeolekut. Siinkohal tuleb mainida ka tapmisi ja mõrvu, sest ohustatud liikide kaitsmise eest vastutavad inimesed seisavad silmitsi reaalse ohuga oma elule ja maksavad pühendumuse eest kõrget hinda. Sihtasutuse Thin Green Line Foundation andmetel hukkus aastatel 2009–2016 salaküttide käe läbi 595 pargivahti. Arengumaades tapeti veel sadu tundmatuid pargivahte, kelle surmast ei teatatud. 2017. aastal teatati enam kui 100 pargivahi surmast ja 2018. aasta paistab järgivat sama tendentsi, sest teatatakse peaaegu kahest surmajuhtumist nädalas⁽⁹⁾.

3.4. Komitee tunneb heameelt looduslike liikidega kaubitsemise vastase ELi tegevuskava läbivaatamise ja otsuse üle tuua looduslike liikidega kaubitsemine Euroopa Komisjoni tegevuse keskmesse. Komitee nõustub Euroopa Komisjoni hinnanguga eelmisele ELi tegevuskavale looduslike liikidega kaubitsemise vastu võitlemiseks, millest nähtub, et endiselt on suur probleem spetsialiseerunud töötajate, ressursside ja koolituse puudumine paljudes liikmesriikides ja kolmandates riikides. Samuti vajaks parandamist koostöö (i) ELi liikmesriikides; (ii) ELi liikmesriikide vahel; (iii) ELi liikmesriikide ja kolmandate riikide vahel ning (iv) sidusrühmade ja kodanikuühiskonnaga. Lisaks tuleks rohkem ära teha digitaalse jälgitavuse ja asutuste digitaalse koostöö tagamiseks.

⁽⁵⁾ https://www.traffic.org/site/assets/files/17391/2020_eu_seizures_report_final.pdf

⁽⁶⁾ <https://sustainabledevelopment.un.org/topics/biodiversityandecosystems>

⁽⁷⁾ Väljavõte Euroopa Komisjoni analüüsijäreldusest: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016SC0038>.

⁽⁸⁾ UNEP-INTERPOL Report: Value of Environmental Crime up 26%

⁽⁹⁾ <https://globalconservation.org/news/over-one-thousand-park-rangers-die-10-years-protecting-our-parks/>

3.5. Komitee tunneb heameelt asjaolu üle, et Euroopa Komisjon on sidunud keskkonnakuritegude direktiivi läbivaatamise ELi tegevuskavaga looduslike liikidega kaubitsemise vastu võitlemiseks. Komitee muretseb siiski selle pärast, et keskkonnakuritegude direktiiv ei ole piisav, et kehtestada tõhusaid ja hoiatavaid karistusi looduslike liikidega kaubitsemise eest. Nõukogu võttis 9. detsembril 2022 vastu oma seisukoha selle toimiku kohta ja vähendas märkimisväärselt füüsiliste isikute karistusi, vähendades samal ajal ka juriidiliste isikute suhtes kohaldatavate karistuste ühtlustamise eesmärke. Nõukogu kavandatud tasemed on liiga madalad, et olla hoiatavad ja tõhusad. Trahvi ülemmäär ei tohiks olla väiksem kui 15 % juriidilise isiku ülemaailmsest kogukäibest, mis on palju enam kui nõukogu vastu võetud 5 % või 3 %. Komitee arvates on ambitsioonikas keskkonnakuritegude direktiiv hädavajalik, et ELi tegevuskava looduslike liikidega kaubitsemise vastu võitlemiseks osutuks edukaks.

4. Konkreetsed märkused

4.1. Tegevuskava arendamisel ja rakendamisel ELi ja riiklikul tasandil tuleks selgesõnaliselt viidata rikkumisest teatajatele ja teistele keskkonnaalaste inimõiguste kaitsjatele kui asjaomastele sidusrühmadele, sest neil on keskne roll keskkonnaõiguse rikkumiste paljastamisel ja ennetamisel. Neid inimesi tuleks kaitsta ka hirmutamise või kohtuvaidluste eest, kui nad teatavad looduslike liikidega kaubitsemisest või abistavad uurimisi, nagu on praegu sätestatud keskkonnakuritegude direktiivis.

4.2. Komitee arvates on oluline teha koostööd looduslike liikidega kauplemisega seotud ettevõtlussektoritega, et vähendada nõudlust elusloodustoodete järele ELis ja piirata ebaseaduslikku looduslike liikidega kauplemist ning tagada, et looduslike liikidega kaubeldakse üksnes seaduslikult ja kestlikult. Tegevuskavas on ette nähtud korraldada looduslike liikidega kauplemise ELi täitevrühma temaatilisi koosolekuid asjaomaste ettevõtjate esindajate osalusel, et käsitleda konkreetseid küsimusi (nt traditsiooniline meditsiin, eksootilised lemmikloomad, luksuskaupade tööstus, jahiturism, puit, kalandus ja kalatoodetega kauplemine, transport, kullerfirmad ja veebikaubandus). Tegevuskavas ja selle rakendamisel tuleks paremini tunnustada ja kajastada kodanikuühiskonna organisatsioonide võimalikku rolli looduslike liikidega kaubitsemise vastase võitluse toetamisel (nt teadlikkuse suurendamine ja käitumisharjumuste muutmise kampaaniate korraldamine). Teavet, mida EL annab oma kodanikele elusloodustoodetega kauplemise ja nende kasutamise eeskirjade, ohtude ja tagajärgede kohta, ei levitata laiialdaselt. Samas on kogu ELis laialt levinud teave traditsioonilise meditsiini (mille puhul kasutatakse ravimiseks looduslike looma- ja taimeliikide osi ja derivaate) tavade kohta ja selle kasutamine. Need tavad kätkevad endas riske kasutajatele (kuna mõne ravivahendi kasulikkus ei ole teaduslikult tõestatud) ning saatuslikke tagajärgi püütavatele ja kaubeldavatele looduslikele liikidele (kiirendades nende väljasuremist). Ulatuslikuma ennetusega sellel konkreetsel teemal võiks EL vähendada igal aastal elusloodustoodetega kauplemist kuni 30 %, sest see arv vastab ELis meditsiiniliseks kasutamiseks mõeldud konfiskeeritud elusloodustoodete määrale⁽¹⁰⁾. Sellega seoses võiks komitee ja õiguskaitsesutused kaasata ka avalike kampaaniate väljatöötamise, et suurendada teadlikkust probleemist.

4.3. Selge vastutuse määramisele meetmete rakendamiseks riiklikul tasandil ja koordineerimise tagamisele asjaomaste osalejate vahel soovib komitee läheneda kõigis liikmesriikides ühtselt. Koordineerimise tagamiseks tegevuskavas mainitud võimaluste pakkumine (näiteks i) asutustevaheliste komiteede loomise või vastastikuse mõistmise memorandumite sõlmimise kaudu; ii) riiklike tegevuskavade vastuvõtmisega või iii) riigi kontaktasutuse määramise kaudu) tekitab ebakindlust, sest liikmesriigid otsustavad erinevate võimaluste kasuks. Tegevuskava rakendamisele aitab kaasa see, kui arendada riiklikul tasandil asutustevahelisi komiteesid, millest igaihe jaoks määratakse kontaktasutus.

4.4. On äärmiselt oluline, et neid asutustevahelisi komiteesid ja spetsialiseerunud töötajaid või üksusi koolitataks ühtselt kõigis 27 liikmesriigis. See hõlbustab koostööd liikmesriikide sees ja vahel, sest töötajad reageerivad, uurivad ja esitavad süüdistusi samal viisil. Asjaolu, et igal asutustevahelisel komiteel on kontaktasutus, parandab ka koostööd ja koordineerimist liikmesriikide vahel ja kolmandate riikidega väljaspool ELi. Kontaktasutuse olemasolu parandab koostööd, sest see lihtsustab ja kiirendab liikmesriikide asutustevahelistel komiteedel ja spetsialiseerunud töötajatel üksteisega ühenduse võtmist, eriti kui piiriülese kaubanduse tõttu tekib selleks kiire vajadus. Kontaktasutused võiksid muuta liikmesriikide koostöö paindlikumaks, sest kaht riiki puudutavate kohalikuma ulatusega juhtumite puhul ei sõltutaks rahvusvahelistest organitest, nt Europolist. Need rühmad võivad aga olla ohus ja muutuda organiseeritud kurjategevuse sihtmärgiks. Üksikasjalik teave kontaktasutuste kohta peaks piirduma õiguskaitsesutuste ja õigusasutuste ringiga, et kaitsta töötajate identiteeti.

⁽¹⁰⁾ Nõukogu kiitis heaks keskkonnakuritegude direktiivi käsitlevad läbirääkimisvolitused – nõukogu (europa.eu).

4.5. Looduslike liikidega kaubitsemise vastase ELi tegevuskava rakendamise kohta teatasid ELi liikmesriigid, et vahendite ja töötajate vähesuse tõttu on neil raske operatsioone ellu viia. Seetõttu on oluline tagada, et liikmesriigid kohustuksid eraldama piisavalt vahendeid uue ELi tegevuskava rakendamiseks riiklikul tasandil. Ressursid on olulised ka töötajatele inimväärsete töötingimuste võimaldamiseks.

4.6. Tekstis tuleks selgesõnaliselt märkida, et liikmesriigid kohustuvad eraldama piisavalt rahalisi vahendeid spetsialiseerunud töötajate väljakoolitamiseks oma riigis, et võidelda looduslike liikidega kaubitsemise vastu. Osana tegevuskava rakendamisest riiklikul tasandil tuleks eraldatud vahenditest aru anda, neid tuleks jälgida ja hinnata. Ressursid peaksid hõlmama mitte ainult töötajaid, vaid ka varustust. Lisaks peaksid töötajatel olema kvaliteetsed töötingimused, täielikud kollektiivläbirääkimiste õigused ja arengut võimaldav karjäärstruktuur. See on võti parimate töötajate ligimeelitamiseks ja kõrge motivatsiooni säilitamiseks. Erilist tähelepanu tuleks pöörata tervise, heaolu ja isikliku turvalisusega seotud küsimustele. Tuleks korraldada ühtne koolitus kõigile looduslike liikidega kaubitsemise ennetamises osalejatele ning luua kõigis liikmesriikides ühtsed struktuurid – komitee soovitusel kohaselt asutustevahelised komiteed ja spetsialiseerunud üksused või töötajad, keda on koolitatud võitlema looduslike liikidega kaubitsemise vastu.

4.7. Tegevuskavas rõhutatakse rolli, mida täidavad eri rahvusvahelised asutused ja algatused, näiteks EMPACT, mis on valdkondade- ja asutustevahelise operatiivkoostöö juhtvahend organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemiseks ELi tasandil. EMPACT võiks olla peamine looduslike liikidega kaubitsemise vastase ELi tegevuskava rakendamise vahend. Näiteks võiks EMPACT korraldada ühtsel viisil koolitusi kõigi liikmesriikide asutustevahelistele komiteedele ja spetsialiseerunud töötajatele.

4.8. ELi looduslike liikidega kaubitsemise vastane tegevuskava peaks hõlmama ebaseadusliku jahipidamise (eriti seoses trofeedega) ärahoidmist. Näiteks Karpaatides kütitakse ebaseaduslikult karusid, ent salaküttidele määratakse väikesed karistused, mis ei ole piisavalt hoiatavad.

4.9. Komitee on nõus soovitusel, et EMPACT koordineeriks korrapäraseid ühisoperatsioone, mis hõlmavad piiriülest koostööd ELi liikmesriikide, Euroopa Komisjoni (OLAF) ja asjaomaste ELi asutuste, näiteks Eurojusti, Frontexi, Europoli ning Euroopa Kalanduskontrolli Ametiga. Veel kord: tõhusa koostöö tagamiseks on oluline, et ressursside eraldamine riiklikul tasandil oleks asjakohane.

4.10. Pidades silmas looduslike liikidega kaubitsemise vastaseid meetmeid toetavaid kaubanduspoliitika meetmeid ja vahendeid, kiidab komitee heaks ettepaneku lisada tulevastesse vabakaubanduslepingutesse ambitsioonikad kohustused looduslike liikidega kaubitsemise vastu võitlemiseks. Sellest siiski ei piisa looduslike liikidega kaubitsemise piiramiseks. ELi jõupingutused suurendada rahvusvahelise kaubanduse ja investeringute võimalusi on kasutud ja kahjulikud, kui EL ei täida kiiresti õiguskaitstes esinevaid lünki. Sama eesmärki võivad täita ka digitaalsed tootepassid. Need võivad suurendada ülemaailmsete tarneahelate riskide jälgitavust ja läbipaistvust. Tootepassid aitavad kaasa ühistele rahvusvahelistele kontrollimehhanismidele ja jõustamisalastele jõupingutustele ning tagavad, et inimestel ja tarbijatel on ostetavate toodete kohta samal tasemel teave, olenemata nende päritolust.

Brüssel, 22. märts 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega kehtestatakse Euroopa raamistik süsiniku sidumise sertifitseerimiseks“

(COM(2022) 672 final – 2022/0394 (COD))

(2023/C 184/15)

Raportöör: Stoyan TCHOUKANOV

Konsulteerimistaotlus	Euroopa Parlament, 1.2.2023 Euroopa Ülemkogu, 6.2.2023
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 192 lõige 1
Vastutav tööorgan	põllumajanduse, maaelu arengu ja keskkonna sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	9.3.2023
Vastuvõtmine täiskogus	22.3.2023
Täiskogu istungjärk nr	577
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	159/0/2

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee kiidab heaks komisjoni ettepaneku süsiniku sidumise sertifitseerimise ELi raamistiku kohta, tunnistades vajadust suurendada süsiniku sidumist ja edendada regeneratiivseid tavasid, pööramata samas põhitähelepanu kõrvale kasvuhooonegaaside heite oluliselt vähendamisel, et piirata globaalset soojenemist. Komitee märgib siiski, et ettepanekus jäetakse liiga palju olulisi aspekte edasiseks käsitlemiseks delegeeritud õigusaktides.

1.2. Komitee tunnistab, et praegu on liidus kasutusel erinevad süsiniku sidumise valideerimise ja tasustamise süsteemid ning et ühine sertifitseerimisraamistik võib suurendada selgust ja usaldusväarsust, kui kehtestatakse üldised ELi eeskirjad, millega reguleeritakse süsiniku sidumisest saadava kliimakuu mõõtmist, valideerimist ja kontrollimist. Vabatahtliku raamistikuga kaasneb ergutav mõju, sest see võib pakkuda uusi tulukanaleid neile, kes on huvitatud süsinikku siduva tegevuse elluviimisest. Komitee kutsub üles suurendama selgust täieliku rakendamise eeldatava ajakava osas, võttes arvesse loodavaid asutusi ja sertifitseerimisüksusi.

1.3. Komitee märgib, et võivad tekkida õigustatud küsimused süsiniku sidumise kasutamise kohta ELi kliimapolitikas, alates heite vähendamise eesmärgi võimalikust alandamisest või edasilükkamisest, tuginedes süsiniku edaspidise sidumise lubadusele, kuni petturlike väidete ohu ning CO₂ arvestusühikute ostmisel põhineva rohepesu niivõrd kõrgele. Komitee nõuab, et süsiniku säilitamise eeldatav kestus ja süsiniku vabanemise riskid kajastuksid selgelt erinevate süsiniku sidumise sertifikaatide (mis hõlmavad süsiniku püsivat säilitamist, süsinikku siduvat majandamist ja süsiniku säilitamist kauakestvates toodetes) kasutuses.

1.4. Komitee väljendab heameelt komisjoni eesmärgi üle tagada üldsusele, süsiniku sidumise teenuse osutajatele ja ostjatele läbipaistvus ja selgus sertifitseeritud süsinikku siduvate tegevuste kaudu loodava väärtuse kohta. Komitee kutsub aga üles rakendama sertifikaatide väärtuse ja kasutuse suhtes lisakaitsemeetmeid. Komitee kutsub komisjoni üles esitama suunised, milles määratakse kindlaks asjakohased väited, mida saab esitada sertifitseeritud süsinikusidumise eri juhtudel, ning tegema kindlat vahet süsiniku püsiva säilitamise, süsinikku siduva majandamise ja toodetes süsiniku säilitamise põhjal antud sertifikaatide vahel.

1.5. Komitee nõuab, et raamistikus välja töötatavates tulevastes metoodikates kirjeldataks selgelt aruandekohustuse aspekte ja säilitataks läbipaistvus. Süsiniku vabanemise riske tuleb pidevalt jälgida ja leevendada. Seotud ja säilitatud süsinikuga seonduv vastutus ja vastutuse ülekandmine tuleb selgelt kindlaks määrata kõikide süsinikku siduvate tegevuste lõikes.

1.6. Komitee kutsub komisjoni üles tagama, et meetodid põhineksid teaduslikel tõenditel ja nende puhul juhindutaks teadusringkondadest. Komitee juhib tähelepanu sellele, et sertifitseerimissüsteem on kaugelt liiga keeruline ja koormav, et edendada selliste tavade ulatuslikku kasutuselevõttu – asjakohased menetlused tunduvad väga aeganõudvad ja tehnilised ning võivad vähendada käitajate motivatsiooni tegutseda, arvestades et sageli on tegemist väikesemahuliste ettevõtetega, kelle tulu on väike isegi parima stsenaariumi korral.

1.7. Komitee märgib, et seire, aruandluse ja kontrolli jaoks on vaja erinevaid süsiniku sidumise mõõtmise võimalusi, sealhulgas kaugseire ja satelliidiandmete kasutamine. Vajalikke mõõtmisi silmas pidades rõhutab komitee, et on väga oluline hoida süsiniku sidumisega seonduvad seire-, aruandlus- ja kontrollikulud võimalikult madalad, et oleks tagatud sertifitseerimisraamistiku laialdane kättesaadavus.

1.8. Komitee rõhutab, et enne sertifitseerimisraamistiku lõimimist teiste poliitikavaldkondadega, näiteks ühise põllumajanduspoliitikaga, tuleb hoolikalt hinnata ja käsitleda ettepanekuga seotud võimalikke riske ja kõrvalmõju peamistele osalejatele (põllumajandustootjad, metsatööstus ning ehitus- ja puidutööstus), sealhulgas keskkonna- ja sotsiaal-majanduslikke riske ja mõju.

1.9. Komitee arvates ei tohiks praegust ühist põllumajanduspoliitikat kasutada süsinikku siduva majandamise või süsiniku sidumise rahastamiseks⁽¹⁾. Kuigi ühisel põllumajanduspoliitikal võib olla väike roll süsiniku sidumisel, on see vahend mõeldud toidu, sööda ja biomassi tootmiseks, mis on põllumajandus- ja metsandussektori peamine eesmärk. Selles konkreetses kontekstis on süsiniku sidumine kõrvalsaadus, mis tähendab, et kättesaadavaks tuleks teha täiendavad rahastamisallikad.

1.10. Komitee leiab, et komisjoni jäetud suur ebaselgus rahastamise suhtes takistab oluliselt võimalikke osalejaid osalemast. Seepärast rõhutab komitee vajadust teatava rahastamiskindluse järele. Arvestades tulevase süsiniku sidumise võimalusi, soovib komitee töötada välja tegevuskava nende meetmete jaoks ühise rahastamisvahendi loomiseks.

2. Üldised märkused

Vajadus suurendada süsiniku sidumist, et saavutada netonullheite eesmärgid

2.1. Kooskõlas Pariisi kokkuleppega on Euroopa Liit võtnud kohustuse saavutada 2050. aastaks kasvuhoonegaaside netonullheite ja seejärel negatiivne netoheide. Valitsustevahelise kliimamuutuste paneeli viimase aruande kohaselt ei piisa selle eesmärgi saavutamiseks üksnes heite vähendamisele keskendumisest – süsinikdioksiidi sidumise kasutuselevõtt raskesti vähendatava jääkheite tasakaalustamiseks on vältimatu, kui soovitakse saavutada CO₂ ja kasvuhoonegaaside netonullheide⁽²⁾.

2.2. Kuigi süsiniku sidumine ei asenda kasvuhoonegaaside heite vajalikku järsku vähendamist, peab see täiendama heite vähendamise seotud jõupingutusi, et saavutada netonullheite ja negatiivne netoheide. Seepärast tuleb süsiniku sidumist kogu maailmas märkimisväärselt suurendada, et kontrollida kasvuhoonegaaside kontsentratsiooni atmosfääris ja piirata globaalset soojenemist. Kliimaeesmärkide saavutamiseks tuleb ELi andmetel vähendada liidu heidet võrreldes 1990. aasta tasemega 85–95 % võrra, kusjuures selle lünga täitmiseks on vaja süsiniku sidumist. Seetõttu tuleb igal aastal atmosfäärist siduda mitusada miljonit tonni CO₂.

2.3. Selle saavutamiseks on EL seni käivitanud mitmeid algatusi:

- Euroopa kliimamäärus, milles on sätestatud ELi eesmärk saavutada 2050. aastaks kliimaneutraalsus;
- maakasutuse, maakasutuse muutuse ja metsanduse (LULUCF) määrus, mille viimases muutmissetpanekus nähakse 2030. aastaks ette mullast, metsadest ja puittoodetest pärit süsiniku netosidumise eesmärk 310 miljonit CO₂ ekvivalenttonni;
- teatis kestlike süsinikuringete kohta, milles on esitatud süsinikku siduva majandamise tegevuskava, mis aitab kaasa LULUCFi määrusest tuleneva kavandatud 2030. aasta eesmärgi saavutamisele, ning tööstuslahendused, mille abil seotakse 2030. aastaks vähemalt 5 miljonit tonni CO₂. Teatises anti teada ka kavast töötada välja ettepanek süsiniku sidumise sertifitseerimise õigusraamistiku kohta.

⁽¹⁾ ELT C 323, 26.8.2022, lk 95.

⁽²⁾ Valitsustevahelise kliimamuutuste paneeli III tööühma kokkuvõtte poliitikakujundajatele, 2022.

Süsiniku sidumise projektide juhtimine

2.4. Oma ettepaneku abil, millega luuakse liidu vabatahtlik süsiniku sidumise sertifitseerimise raamistik, püüab Euroopa Komisjon suurendada kvaliteetset ja kestlikku süsiniku sidumist, stimuleerides rahastamist, võideldes rohepesu vastu ja suurendades usaldusväarsust ning ühtlustades turutingimusi.

2.5. Komisjon kehtestab kolm peamist süsinikusidumise meetodite kategooriat:

- süsiniku püsiv säilitamine hõlmab selliseid meetodeid nagu bioenergia tootmisel CO₂ kogumine ja säilitamine (BECCS) ning CO₂ kogumine otse atmosfäärist ja selle säilitamine (DACCS). 2030. aastaks tuleks selle kategooria meetodite abil siduda vähemalt 5 miljonit tonni CO₂ ning saavutada 2050. aastaks kuni 200 miljoni tonni CO₂ sidumine;
- süsinikku siduv majandamine hõlmab selliseid meetodeid nagu metsastamine ja taasmetsastamine, parem metsa majandamine, agrometsandus, süsiniku sidumine mullas ja turbaalade taastamine. Koos süsinikku säilitavate toodetega aitab süsinikku siduv majandamine saavutada kavandatud LULUCFi määruse süsiniku netosidumise eesmärki, milleks on saavutada 2030. aastaks 310 miljonit CO₂ ekvivalenttonni aastas, ja 2050. aastaks kliimapositiivne majandus;
- süsinikku säilitavad tooted hõlmavad selliseid meetodeid nagu puidupõhiste materjalide kasutamine ehituses ning süsiniku pikaajaline kogumine ja kasutamine. Koos süsinikku siduva majandamisega aitab see saavutada eespool nimetatud kavandatud LULUCFi määruse ja kliimapositiivsuse eesmärke.

2.6. Tagamaks et määruse kohaselt sertifitseeritakse üksnes kvaliteetne süsiniku sidumine, on komisjon kehtestanud teatavad põhikriteeriumid:

- süsinikku siduvaid tegevusi tuleb täpselt mõõta ja need peavad tagama selge kliimaku (kvantifitseerimine);
- süsinikku siduvad tegevused peavad ulatuma kaugemale turutatavatest ja sellest, mis on õiguslikult nõutav (täiendus);
- sertifikaadid peavad selgelt kajastama süsiniku säilitamise kestust ja neis tuleb vahet teha ajutisel ja püsival säilitamisel (pikaajaline säilitamine);
- lisaks peaksid süsinikku siduvad tegevused kaasa aitama muudele keskkonnanäesmärkidele, näiteks elurikkusele, või vähemalt mitte kahjustama keskkonda (keskkonناسäästlikkus).

2.7. Selleks et selgemalt määrata iga süsinikusidumise meetodi suhtes kehtivad eeskirjad ja võtta kasutusele kvaliteedikriteeriumid, töötab komisjon eksperdirühma kaasabil välja kohandatud sertifitseerimismeetodid ja sätestab need delegeeritud õigusaktides. EL töötab kõigepealt välja meetodid ja tunnustab sertifitseerimissüsteeme. Teises etapis saavad käitajad liituda ELi tunnustuse saanud sertifitseerimissüsteemidega, kuid kolmandad isikud kontrollivad tegevusi, mida võib sertifitseerida. Sertifitseeritud süsinikusidumine registreeritakse koostalitlusvõimelistes registrites.

2.8. Süsiniku sidumisega seotud olemasolevatel ja tulevastel algatustel on koostoime mitmes aspektis. Kavandatava määruse kohane süsiniku sidumine võiks:

- saada avaliku sektori toetust ühise põllumajanduspoliitika, riigiabi või innovatsioonifondi kaudu;
- olla hõlmatud äriühingute aruandlusega ning olla täpsemalt kindlaks määratud roheväidete põhistamise algatuses ja äriühingute kestlikkusaruandluse direktiivis;
- kasutada ära koostoimet muude märgiste ja sertifikaatidega, näiteks mahepõllumajanduse ja säästva biomassi sertifikaat;
- olla hõlmatud tarneahela lepingutesse, millega luuakse tööstuslikud väärtusahelad ja koostoime kestlike toidusüsteemidega;
- aidata kaasa vabatahtlike CO₂-turgude terviklikkusele.

3. Konkreetsete märkused

Usaldusväärne sertifitseerimine kui hädavajalik tugisammas süsiniku sidumise suutlikkuse kiireks suurendamiseks Euroopas

3.1. Kui kehtestada üldised ELi eeskirjad, millega reguleeritakse süsiniku sidumisest tuleneva kliimakuu mõõtmist, valideerimist ja kontrollimist, võib see oluliselt toetada usaldusväärse süsiniku sidumise suutlikkuse arendamist Euroopas. See hõlmab mitmesuguseid põllumajandustootjatele, metsandusspetsialistidele, tööstusele ja teistele mõeldud uuenduslikke meetodeid, mille abil koguda ja säilitada mittefossiilset CO₂.

3.2. Sertifitseerimine on vajalik ja oluline samm süsiniku sidumise lõimisel ELi kliimapoliitikaga. See hõlmab näiteks stiimulite loomist maavaldajatele süsiniku mullas säilitamiseks (nt ühise põllumajanduspoliitika kaudu), mittefossiilset süsinikku säilitavate ehitusmaterjalide hangete toetamist (nt ehituseeskirjade kaudu) või aruandlust kliimaeesmärkide kohta (nt äriühingute kestlikkusaruandluse direktiivi kaudu).

3.3. Seepärast toetab komitee täielikult süsiniku sidumise sertifitseerimise raamistikku kui sammu usaldusväärse sertifitseerimise suunas.

Vajadus jälgida seotud süsinikku, et tagada sellega kaasnev kliima-, majanduslik ja ühiskondlik kasu

3.4. Kuigi on hädavajalik süsiniku sidumine ulatuslikult kasutusele võtta, on sama oluline tagada ka kontroll asjakohaste jõupingutuste üle. Komitee märgib, et võib tekkida õigustatud küsimusi süsiniku sidumise kasutamise kohta ELi kliimapoliitikas, alates heite vähendamise võimalikust pärssimisest kuni petturlike rohevaidete ohu ja CO₂ arvestusühikute ostmisel põhineva rohepesuni välja.

3.5. Seepärast on komitee seisukohal, et EL vajab tõhusat ja usaldusväärset sertifitseerimisraamistikku, et tagada üksnes kvaliteetse ja usaldusväärse süsinikusidumise sertifitseerimine. See võimaldab ELil tunnustada ja tasustada süsiniku sidumist ilma CO₂ heite vähendamist pärssimata.

3.6. Väga oluline on kehtestada kvaliteeditase kogu sertifitseeritud süsinikusidumise jaoks. Sellega tagatakse peamistele osalejatele kindlustunne, et ELi sertifitseeritud süsinikusidumine toob reaalse kliimakuu. Lisaks peab see andma piisavalt tugeva signaali selle kohta, et sertifitseeritud süsinikusidumise saab ohutult lõimida ELi laiemasse kliimaga seotud poliitikasse.

3.7. Sellega seoses peab olema nähtav, et süsinikku siduvad tegevused on täiendavad, st ilma sekkumiseta ei toimiks süsiniku sidumist. See on range nõue juhiks, kui sertifikaate oleks vaja kasutada hüvitusnõuete puhul, kuid seda võib leevendada, kui hüvitusnõudeid ei esitata (nt valitsuse otsetoetuste puhul põllumajandustootjatele, et stimuleerida üleminekut regeneratiivsetele põllumajandustavadele). Seepärast peaks süsinikku siduvatest tegevustest saadav kasu toetama lisaks kestlikkust, mitte piirduma üksnes „neutraalse“ mõjuga, nagu komisjon on praegu kavandanud.

3.8. Komitee rõhutab samuti, et süsiniku vabanemise riske (säilitatud CO₂ vabanemine) tuleb pidevalt jälgida ja vähendada. Seotud ja säilitatud süsinikuga seonduv vastutus ja vastutuse ülekandmine tuleb selgelt kindlaks määrata ja see peab konkreetselt lähtuma igast süsiniku sidumise liigist.

Süsiniku püsiva säilitamise, süsinikku siduva majandamise ja süsiniku toodetes säilitamise eristamine

3.9. Süsinikusidumise meetodid erinevad märkimisväärselt selle poolest, kuidas CO₂ atmosfäärist eraldatakse ning kus ja kui kaua süsinikku säilitatakse.

3.10. Üldiselt on maapealsetes süsinikutalletajates ja elavas biomassis säilitatav süsinik (lühiajalise süsinikuringega süsinikusidumise meetodid) haavatavam ja selle säilitamisaeg on lühem kui geoloogilistes süsinikutalletajates (pikaajalise süsinikuringega süsinikusidumise meetodid) säilitataval süsinikul.

3.11. Seetõttu tuleks erinevaid süsiniku sidumise ja säilitamise meetodeid vastavalt süsiniku säilitamise laadile erineval viisil arvesse võtta, hallata ja sertifitseerida. EL juba eraldab LULUCFi samba tööstussektori heitest. Teatistes „Kestlikud süsinikuringed“ tehakse vahet fossiilsel, biogeensel ja atmosfäärsel süsinikul, mida selles teatistes soovitatakse ELis hiljemalt 2028. aastaks eraldi märgistada, jälgida ja arvesse võtta.

3.12. Lisaks tuleb rõhutada, et süsinikusidumise meetodite kolmel rühmal (süsiniku püsiv säilitamine, süsinikku siduv majandamine ja süsiniku säilitamine toodetes) on erinev roll meie liikumisel netonullheite suunas, neil on erinev kliimamõju, kulud, kasutuselevõttuga seotud probleemid ja valmidusaste ning erinev on ka üldsuse arusaam neist. Seepärast tuleks neid ka erineval viisil stimuleerida ja juhtida, võimaldades kohandatud poliitikat ja rahalist toetust, mis vastab iga süsinikusidumise meetodi vajadustele.

3.13. Eespool toodud silmas pidades nõustub komitee komisjoni eesmärgiga tagada üldsusele, süsiniku sidumise teenuse osutajatele ja ostjatele läbipaistvus ja selgus sertifitseeritud süsinikku siduvate tegevuste kaudu loodava väärtuse kohta.

3.14. Kuid komitee kutsub komisjoni üles minema kaugemale ja kehtestama ka suunised, millega määratakse kindlaks asjakohased väited, mida saab esitada sertifitseeritud süsinikusidumise eri juhtudel (st süsiniku püsiv säilitamine, süsinikku siduv majandamine ja süsiniku säilitamine toodetes). See on äärmiselt oluline selleks, et edendada kõikvõimalikke süsinikusidumise sertifitseerimise juhte, tagades samal ajal väidetava kliimakasvu usaldusväärsuse ja vältides rohepesu.

Läbipaistvuse ja teaduspõhisuse tagamine meetodite väljatöötamisel

3.15. Kuna komisjon peab eksperdirühma toel korraldama spetsiaalse protsessi, et töötada välja meetodid süsinikku siduvate tegevuste jaoks ning esitada delegeeritud õigusaktides sertifikaatide kohta lisatäpsustused, kutsub komitee üles kaasama kodanikuühiskonna ja sellega konsulteerima.

3.16. Komitee kutsub komisjoni üles tagama selle, et väljatöötatavad meetodid põhinevad teaduslikel tõenditel ja nende puhul juhendatakse teadusringkondadest.

3.17. Komitee märgib, et seire, aruandluse ja kontrolli jaoks on vaja erinevaid süsiniku sidumise mõõtmise võimalusi, sealhulgas kaugseire ja satelliidiandmete kasutamine. Vajalikke mõõtmise silmas pidades rõhutab komitee, et on väga oluline hoida süsiniku sidumisega seonduvad seire-, aruandlus- ja kontrollikulud võimalikult madalad, et oleks tagatud sertifitseerimisraamistiku laialdane kättesaadavus.

3.18. EL peaks kaaluma sihtotstarbelise rahastuse eraldamist teadusuuringuteks, meetodite väljatöötamiseks ja katseliseks rakendamiseks. Väikeste osalejate vaatenurgast on sertifitseerimisraamistiku võimalikult laialdase kättesaadavuse tagamiseks väga oluline toetada suutlikkuse suurendamist ja tagada halduskulude katmine.

3.19. Lõpetuseks rõhutab komitee, et enne sertifitseerimisraamistiku lõimimist teiste poliitikavaldkondade, näiteks ühise põllumajanduspoliitikaga, tuleb hoolikalt hinnata ja käsitleda ettepanekuga seotud võimalikke riske ja kõrvalmõju peamistele osalejatele (põllumajandustootjad, metsatööstus ning ehitus- ja puudutööstus), sealhulgas keskkonna- ja sotsiaal-majanduslikke riske ja mõju.

Brüssel, 22. märts 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni aruanne Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Energialiidu olukorda käsitlev 2022. aasta aruanne (ette nähtud energialiidu ja kliimameetmete juhtimist käsitleva määrusega (EL) 2018/1999)““

(COM(2022) 547 final)

(2023/C 184/16)

Raportöörid: **Marcin NOWACKI, Angelo PAGLIARA, Lutz RIBBE**

Konsulteerimistaotlus	Euroopa Komisjon, 25.11.2022
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304
Vastutav sektsioon	transpordi, energeetika, infrastruktuuri ja infoühiskonna sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	7.3.2023
Vastuvõtmine täiskogus	22.3.2023
Täiskogu istungjärk nr	577
Hääletuse tulemus	
(poolt/vastu/erapooletuid)	208/4/7

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Energialiidu olukorda käsitlevas 2022. aasta aruandes esitab Euroopa Komisjon üsna optimistliku analüüsi viimastel kuudel rakendatud meetmetest ja seatud eesmärkidest.

1.2. Aruande lugemisel selgub, et paljud eesmärgid, mida peeti enne Ukraina vastu suunatud sõda liiga ambitsioonikaks, on nüüd esitatud realistliku reageeringuna energiakriisile. Tõstatub küsimus, mis takistas ELil tervikuna olla enne 24. veebruarit 2022 sirgjoonelisem kliimakaitse, varustuskindluse, energiasõltumatuse ja Euroopa energiasüsteemi vastupanuvõime valdkonnas.

1.3. Kuigi teatistes esitatud mitmesuguseid fakte ja arvnäitajaid on kasulik teada, on energialiit palju enamat kui matemaatiliselt või statistiliselt määratletavad taastuvenergia kasutuselevõtu, energiasäästu või heitkoguste vähendamise eesmärgid. Komitee juhib tähelepanu sellele, et energialiit on eelkõige poliitiline projekt, millel on järgmised täpselt määratletud poliitilised eesmärgid, mis on sõnastatud visioonidena (¹):

- 1) energialiit, mis põhineb solidaarsusel ja usaldusel liikmesriikide vahel, kes tegutsevad ühiselt ülemaailmsetes küsimustes;
- 2) integreeritud energiasüsteem, kus energia liigub takistusteta ning mis põhineb konkurentsil ja ressursside parimal kasutamisel;
- 3) säästev, vähese CO₂ heitega ja kliimasõbralik majandus, mille kujundamisel on lähtutud kestvuse põhimõttest;
- 4) tugevad, uuenduslikud ja konkurentsivõimelised Euroopa ettevõtjad, kes arendavad energiatõhususe ja vähese CO₂ heite jaoks vajalikke tooteid ja tehnoloogiat, et vähendada energiarveid, osaleda aktiivselt turul ja tagada vähekaitstud tarbijate kaitse;
- 5) arendada tööjõu oskusi, mis on vajalikud Euroopa energeetikasektori ülesehitamiseks ja haldamiseks;
- 6) tagada investorite kindlus, mis põhineb hinnasignaalidel, mis kajastavad pikaajalisi vajadusi ja poliitikaeesmärke, mis eeldab muu hulgas fossiilsete energiaallikatega seotud toetuste järkjärgulist kaotamist ning

⁽¹⁾ Vt COM(2015) 80 final „Vastupidava energialiidu ja tulevikku suunatud kliimamuutuste poliitika raamstrateegia“.

- 7) seada energialiidu keskmesse elanikud, kes võtavad vastutuse energiasüsteemi ümberkujundamise eest, kelle energiaarved vähenevad tänu uutele tehnoloogilistele lahendustele ning keda kaitstakse, kui nad kuuluvad hinnatundlikumate elanike hulka.

Aruandes kirjeldatakse seni võetud või kavandatud meetmeid kõnealuste visioonide rakendamiseks. Komitee avaldab siiski kahetsust, et aruandes esitatud ülevaade ei ole seotud visioonidega, vaid pigem viie vastastikku tugevdava ja omavahel tihedalt seotud mõõtmega, mille eesmärk on suurendada energiajulgeolekut, kestlikkust ja konkurentsivõimet. Need kaks paralleelset kogumit – ühelt poolt eesmärgid ehk visioonid ja teiselt poolt mõõtmised – muudavad visioonide rakendamise jälgimise äärmiselt keeruliseks, muu hulgas seetõttu, et näiteks kodanike energialiidu keskmesse seadmise küsimus või vajadus tööjõu täiendus- ja ümberõppe järele on mainitud mitmes mõõtmises. Komitee peab kahetsusväärseks, et see raskendab oluliselt energialiidu strateegia eesmärkide elluviimisel tehtud edusammude jälgimist.

1.4. Teatistes viidatakse õigustatult kavale „REPowerEU“, mida komitee on toetanud ning millega on virgutatud ja tugevdatud roheline kokkuleppe ja paketi „Eesmärk 55“ vahendeid, keskendudes mitmekesistamisele, säästmisele, varustuskindlusele ja taastuvate energiaallikate arendamise kiirendamisele. Praegune kliima- ja energiakriis ning kindluse, stabiilsuse ja prognoositavuse puudumine varustuse ja hindade vallas koormavad siiski suuresti Euroopa Liitu. Kriis ei oleks nii raske, kui varem oleks rohkem rakendatud sihipäraseid meetmeid ja kui näiteks ELi enda eesmärgid (nt Euroopa energialiidu eesmärgid) oleks võetud tõsisemalt.

1.5. Energiialiidu olukorda käsitleva 2022. aasta aruande kohaselt on vaja praegusest kuni 2030. aastani investeerida hinnanguliselt 300 miljardit eurot avaliku sektori raha erinevatesse tegevussuundadesse, et saavutada täielik sõltumatus Venemaa fossiilkütustest. Sellel on märkimisväärne mõju ELi koguelarvele. Lisaks on vaja täiendavaid erainvesteeringuid, sealhulgas Euroopa kodanike investeeringuid. Komitee leiab, et seda raha tuleks kulutada viisil, mis aitab saavutada energialiidu eespool nimetatud eesmärgid. Samuti ei tohiks kulutused kaasa tuua õiglase ülemineku, teadusuuringute ja innovatsiooni ning energiahindade tõusust mõjutatud ettevõtjate ja tarbijate jaoks ette nähtud vahendite vähenemist.

1.6. Energiahindade enneolematu tõus, mille on põhjendanud Venemaa sissetung Ukrainasse, toob kaasa tohutud sotsiaalsed ja majanduslikud tagajärjed ning tagajärjed riikide tööstus- ja tootmisstruktuurile. Komitee rõhutab, et energiakriisi ajal puudus selge koordineerimine Euroopa tasandil, ning nõuab reageerimise osana TERA mudelil põhineva vahendi loomist, et toetada raskustes olevaid töötajaid ja ettevõtjaid.

1.7. Hiljutised sündmused on suurendanud võimalikku küberrünnete ja sabotaaži ohtu elutähtsas taristus, nagu näiteks energiavõrk ja elektrijaamad. Seepärast soovib komitee välja töötada ja võtta vastu tervikliku strateegia, et kaitsta ELi sellise ohu eest.

1.8. ELi riikide peamine keskpika perioodi strateegiline eesmärk, pidades eelkõige silmas seda, mis on toimunud seoses Ukraina sõjaga ja võttes arvesse ka võimalikku edasist keerukat rahvusvahelist olukorda, peab endiselt olema energiasõltumatus saavutamine. Mõistame „strateegilise energiasõltumatus“ all poliitilist kontseptsiooni, mis aitab kujundada tulevast ELi energiaturgu, kus ELi autonoomsed otsused tagavad energiasõltumatus ebausaldusväärsetest tarnijatest. Komitee väljendab kahetsust asjaolu üle, et seda teemat ei ole aruandes nõuetekohaselt arvesse võetud ja et see jääb varju – keskendutakse üksnes sõltumatus Venemaalt pärit energiasuundadele.

1.9. ELi strateegilise autonoomia eesmärkide saavutamiseks kutsub komitee nõukogu ja komisjoni üles töötama välja asjakohased vahendid, muu hulgas Euroopa suveräänsuse fondi loomise kaudu, et suurendada investeeringuid kohalikku puhtasse energiatehnoloogiasse ja -taristusse. Samal ajal on äärmiselt tähtis innustada liikmesriike kasutama vahendeid optimaalselt ja tõhusalt puhta energia arendamiseks. Selline strateegia peab sisaldama ka suuniseid selle kohta, kuidas motiveerida ettevõtjaid, liidu institutsioone, kodanikke ja energiakogukondi rohkem investeerima. Praegu pakutavad vahendid tunduvad olevat ebapiisavad peamiste probleemide lahendamiseks, millega on vaja tegeleda. Komitee kutsub komisjoni üles pöörama erilist tähelepanu uute ressursside ja tarnete keskkonnamõjule ning uuele sõltuvusele kolmandatest riikidest.

1.10. Energiasõltumatus edendamisel teeb komitee ettepaneku järgida alt üles lähenemisviisi, kuna see lähenemisviis lihtsustab punktis 1.3 nimetatud eesmärkide saavutamist.

1.11. Rohelise kokkuleppega ei kaasne hetkel samaväärset sotsiaalpoliitikat, mis tagaks, et see üleminek kujuneks õiglaseks üleminekuks. Võttes arvesse, et ülemineku protsessid mõjutavad tugevalt tööhõive- ja tööstussüsteeme, peab komitee kahetsusväärseks asjaolu, et aruandes ei võeta nõuetekohaselt arvesse, kui oluline on terviklik tööhõive-, oskuste- ja sotsiaalpoliitika. Investeeringuid haridusse ning ümber- ja täiendusõpet tuleb käsitleda sotsiaal-majandusliku vastutusena.

2. Üldised märkused

2.1. Ideaalne reageering tarnešokile, mille põhjustas Venemaa agressioon Ukraina vastu, ja reageering, mis on kõige rohkem kooskõlas energialiidu strateegiliste eesmärkidega, oleks 100 % kohalikul puhtal energial põhinev energiasüsteem. Oleme teadlikud, et selle eesmärgi saavutamise teostatavuse osas puudub kokkulepe. Kuid eeldatava stsenaariumi korral tooks selline energiasüsteem kesksel kasu täieliku autonoomia ja suure vastupanuvõime saavutamisele. Kui taastuenergiarajatistesse, arukasse tehnoloogiasse, keskkonnahoidlikku transporti ja energiatõhususse investeerimise kulud refinantseeritakse, tagaks see lõpptarbijale kõige taskukohasema energia, samal ajal tugevdades kohalikku ja piirkondlikku majandust ning luues rohkem töökohti kui senises süsteemis. Kogu saadavat kasu on täpsemalt kirjeldatud puhta energia paketi asjakohastes põhjendustes. Kuigi teoreetiliselt on taastuenergiat potentsiaal tagada energiasõltumatus tehnilisest seisukohast, tuleb siiski tagada, et kogu ökosüsteem, sealhulgas taastuenergiarajatistes vajalik materjal, võimaldaks kohalikku tootmist. Energialiidu olukorda käsitlevast aruandest nähtub siiski, et Euroopa energiasüsteem jääb selle eesmärgi saavutamisest veel kaugel maha.

2.2. Selline olukord nõuab seepärast kindlat vahetegemist – kui täielikku autonoomiat ei ole võimalik saavutada, vajab EL strateegilist autonoomiat. Strateegiline autonoomia hõlmaks selle määramist, mil määral jääb energiainport tulevikus vältimatuks ning kuidas see mõjutaks Euroopa energiasüsteemi haavatavust ja vastupanuvõimet. Energialiidu olukorda käsitlevas aruandes ei anta sellele siiski vastust, samuti ei sisalda ükski teine komisjoni strateegiadokument sellist teavet.

2.3. Punktis 2.2 nimetatud küsimusele vastamiseks tuleb välja arvestada taastuenergia panus, sealhulgas elektrienergia salvestamine ja nõudluse juhtimine ning muud paindlikkusvõimalused, et katta nõudlust elektri-, kütte- ja transpordisektoris (asendusvõimsuse määr). Asendusvõimsuse määr on osa elektrienergia ülesseatud võimsusest, millele saab konkreetsel ajaühikul tugineda. Kuna taastuenergia on hajaenergia, oleks otstarbekas alustada asjakohast hindamist selle tootmiskohas. Selle lähenemisviisi kohaselt tuleks esmast asendusvõimsuse määra hinnata kohalikul tasandil (nt maakonna tasandil), väljendamaks panust, mille tootvad tarbijad, taastuenergiakogukonnad ja muud tootjad saaksid saavutada. Just kohalikul tasandil tuleb rakendada ühte energialiidu eesmärkidest ehk visioonidest – elanike seadmine energiasüsteemi keskmesse. Järgmine tasand oleks piirkondlik tasand, mille puhul puudujääki (asendusvõimsuse määr alla 100 %) ja ülejääki (asendusvõimsuse määr üle 100 %) saaks nii palju kui võimalik tasakaalustada. Sellele järgneb piirkondadevaheline, riigi ja lõpuks ka Euroopa tasand. Kuna taastuenergiaga kaasnevad märkimisväärsed süsteemsed kulud energiataristusse, on peamine eesmärk tarbida taastuvatest energiaallikatest toodetud energiat kohapeal, vastasel juhul tuleb kulud kanda energiatootjatel.

2.4. Punktis 2.3 kirjeldatud alt üles lähenemisviis sobib kõige paremini taastuenergia olemuse ja paindlikkusvõimalustega, pidades silmas igas suuruses tootjaid – nii suuri energijaotajaamu kui ka väiketootjaid, sealhulgas nn tootvaid tarbijaid.

2.5. Energialiidu seisukohast on punktis 2.3 kirjeldatud lähenemisviisil kolm peamist eelist.

2.5.1 Esiteks tuleb investeringute kavandamise seisukohast prognoosida ELi praegust ja tulevast vajalikku energiainpordimahtu. Alles siis on võimalik vältida ebaõnnestunud investeringuid ja eelkõige seotuse efekti. Väga konkreetselt väljendades – ilma kirjeldatud analüüsita ei ole võimalik nõuetekohaselt määratleda tegelikku veeldatud maagaasi nõudlust aastatel 2025, 2030 ja 2035. Kõik ostuotsused, eelkõige need, mis põhinevad pikaajalistel lepingutel, võivad osutuda valeks, kui asendusvõimsuse määra ei hinnata kohalikul, piirkondlikul, piirkondadevahelisel ja Euroopa tasandil. See on eriti oluline, kuna veeldatud maagaasi varustuskindluseks on vaja pikaajalisi lepinguid juba nüüd. Energialiidu edukus sõltub asjakohasest analüüsist, kuid seda analüüsi ei ole tehtud.

2.5.2 Taastuenergia asendusvõimsuse määra, sealhulgas paindlikkusvõimaluste analüüsimine kohalikul, piirkondlikul, piirkondadevahelisel ja Euroopa tasandil annab veel ühe eelise – see aitaks ellu viia tulevikku suunatud energiataristu planeerimissüsteemi, mis hõlmab elektrivõrku, vähese süsinikusisaldusega gaasi võrku ja kaugküttesüsteeme. Siinkohal on äärmiselt oluline märkida, et Euroopa gaasitaristu peab omama vesinikuvalmidust. Vesinikuvalmidust käsitlevaid usaldusväärseid kriteeriume ei ole aga hetkel välja töötatud. Komitee kutsub komisjoni üles alustama selliste standardite väljatöötamist, et esitada ettepanek võimalikult kiiresti.

2.5.3 Kolmas eelis on tihedalt seotud punktis 1.10 nimetatud eelise – süsteemi stabiilsus tuleb uuesti läbi vaadata. Tulevane ülekande- ja jaotusvõrkude süsteem Euroopas ja ELi liikmesriikide tasandil peaks olema standardühenduste maatriks, mis ühendab ja hõlmab nii keskselt hallatavaid kõrgepingeliine kui ka energiaühistuid, mis põhinevad turul

pakutavatel kesk- ja madalpingeliinidel. Kohalikul tasandil on oluline kiirendada hajaenergia kasutuselevõttu ja lihtsustatud arendamist õiguslike ja korralduslike mehhanismide abil, mis võimaldavad kasutada nn otseliine ja kaablite koondamist ning teha koostööd taastuvate energiaallikate tootjatega energiaostulepingutele ette nähtud ühiste põhimõtete alusel.

2.6. Praegu ei ole riigi tasandi ülekandevõrguettevõtjad piisavalt huvitatud kohalike võrkude arendamisest, mis suurendaks elektrisektori paindlikkust, sest nende arvates võib see energiasüsteemi destabiliseerida. Jaotusvõrguettevõtjaid ei julgustata investeerima kohalikesse võrkudesse, sest praegune regulatiivne ja poliitiline keskkond ei paku selgeid suuniseid. Võrgutasude süsteem stimuleerib üksnes elektrienergia ülekandmist ja jaotamist. Aruka elektrihalduse kontseptsioone ei stimuleerita üldse. Komitee on veendunud, et energiaühistute ja tootvate tarbijate energiatootmise mudeli arendamine võimaldab tugevdada energiajulgeolekut kohalikul tasandil ja vähendada elektrivõrgu koormust. Vahelduva kättesaadavusega taastuenergia kohalik tarbimine vähendab survet võrgule, mistõttu peaks eelistama kohalikku tarbimist, kui see on ressursi- ja kulutõhus. Tootvad tarbijad ja energiakogukonnad (energiatarnijate, kohalike omavalitsuste, ettevõtjate ja kodanike osalusel) saavad tasakaalustada olemasolevaid ressursse ja elektrinõudlust oma kodumajapidamistes, ettevõtetes ja üldkasutatavates hoonetes, eelkõige energiasalvestus- ja digitehnoloogia arendamise teel. Komitee juhib tähelepanu ohule, et elektritarnijad võivad sellega seoses sattuda huvide konflikti, ja nõuab, et pädevad järelevalveasutused kaaluksid meetmeid, et vältida vertikaalse integratsiooni negatiivset mõju.

2.7. Punktis 2.6 kirjeldatud halva tava taustal on veelgi olulisem järgida punktis 2.3 kirjeldatud lähenemisviisi, et saavutada punktides 2.5.1, 2.5.2 ja 2.5.3 kirjeldatud kolm eelist. Seepärast kutsub komitee komisjoni üles välja töötama ettepanekut selle kohta, kuidas lõimida see lähenemisviis oma energialiidu poliitikaga. Energiasõltumatuse strateegilise perspektiivi saavutamine nõuab sõltumata eelmisel aastal rakendatud erakorralistest sekkumismeetmetest pidevat järelevalvet ja järgmiste valdkondade arendamist:

- olemasolevate ressursside (nafta, gaas, taastuvad energiaallikad ja tuumajaamad jne) tasakaalustatus;
- võimalike ressursside tasakaalustatus (uurimine, tavapäraste ressursside kaevandamine, uuendusliku tehnoloogia arendamine jne);
- Euroopa erinevate energiaallikate optimaalse arendamise programm ja hierarhia; energiasõltumatuse programmi rahastamissüsteem.

Sellisel juhul on samuti vajalik hinnang selle kohta, millised olemasolevad veel kasutusel olevad käitised tuleks alles jätta ja millised senised allikad, sealhulgas tavapärased võimsused, tuleks sujuva täiendprotsessi käigus asendada. Samuti tuleks analüüsida auru-metaani reformimise ning süsinikdioksiidi kogumise ja säilitamise / süsinikdioksiidi kogumise ja kasutamise tehnoloogiate eeliseid ja kulusid.

2.8. Sellega seoses kordab komitee, et taastuenergiaprojektidele lubade andmise kiirendamine on äärmiselt oluline. Tegemist on olulise aspektiga, mida on protsessis osalejatele suhteliselt lihtne tagada. Bürokratlikkus aeglustab ilmselgelt teatavaid projekte, eelkõige neid, mis hõlmavad suurt energiatootmisvõimsust. Näeme ja väärtustame komisjoni jõupingutusi asjakohases valdkonnas, kuid muudatused tuleb lõpuks ka ellu viia.

2.9. Punktis 2.5.3 esitatud ülesande täitmisel peaks komisjon võtma arvesse ka strateegilist seost Euroopa energiastrateegia ning tugeva, kestliku ja uuendusliku Euroopa tööstussüsteemi tagamise vajaduse vahel, mida energialiidu olukorda käsitlevates aruannetes seni ei ole arvesse võetud. Komitee soovitas oma arvamuses „Energialiidu olukord 2021. aastal“ (TEN/767), et energialiidu juhtimine ja haldamine kajastaks jõulisemalt koostöötava ELi uue tööstusstrateegiaga. Komitee kutsub Euroopa Komisjoni üles võtma alates järgmisest aruandest arvesse seda olulist strateegilist seost ja tagama parema kooskõla tulevikusuundi käsitleva aruandega.

2.10. Samuti ei käsitleta dokumentis ega selle lisades piisavalt kodanike – kes tuleks seada poliitika keskmesse – kesket ja aktiivset rolli. Komitee on kindlalt veendunud, et kodanikud peaksid olema energialiidu keskmes, integreerides nad turule ja muutes nad tõelisteks tootvateks tarbijateks. Tootva tarbimise mõistet tuleb laiendada nii, et see hõlmaks energia jagamist, virtuaalset omatarbimist ja muud liiki tootvat tarbimist, mille puhul kasutatakse avalikku võrku. Selleks kutsub komitee poliitikakujundajaid üles toetama ja edendama kõiki vajalikke meetmeid, mis võimaldavad inimestel saada energiat tootvateks tarbijateks.

2.11. Liikmesriigid on kohustatud esitama oma riiklikud energia- ja kliimakavad 2023. aasta juuniks. Selleks peavad liikmesriigid saama selge sõnumi koos tegevuskavaga, mis võimaldab neil asjakohaselt kavandada oma teekonda energiasüsteemi ümberkujundamiseks, nagu on kirjeldatud punktis 2.3 ning võttes arvesse punktides 2.7, 2.8 ja 2.9 esitatud soovitusi.

2.12. Uue turukorralduse väljatöötamiseks kavandatud meetmed tuleb kindlaks määrata, võttes arvesse eespool nimetatud aspekte. Komitee nõustub, et on vaja rakendada meetmeid ELi elektrituru korralduse optimeerimiseks ja parandamiseks, võttes samuti arvesse punktis 2.3 kirjeldatud energiamaastiku edasist arengut, uusi kujunemisjärgus tehnoloogiaid, geopoliitilisi arenguid ja praegusest kriisist saadud kogemusi. Komitee suhtub positiivselt komisjoni kavatsusse vaadata läbi energia hulgemüügituru terviklikkuse ja läbipaistvuse määrase raamistik, et leevendada turu kuritarvitamise ohtu, ning kutsub komisjoni üles kehtestama kõik vajalikud meetmed, et säilitada turu toimimine ning vältida hinnakujundusest ja spekulatsioonist tulenevat moonutatavat mõju. Euroopa energiaturg ei tohiks toimida nagu finantsturud. Meie energia siseturg peab realistlikult kajastama Euroopa energiasüsteemi olukorda. Komitee juhib tähelepanu Euroopa Kontrollikoja hiljutisele aruandele, milles juhitakse tähelepanu Euroopa Liidu Energeetikasektorit Reguleerivate Asutuste Koostöö Ameti (ACER) vahendite ebapiisavusele turu jälgimiseks, et vältida kuritarvitusi, ning kutsub komisjoni üles tagama, et ACER saaks täita oma sellealaseid ülesandeid.

2.13. Komitee väljendab muret taastuvenergia toetuste vähenemise pärast 2021. aastal, samal ajal kui fossiilkütuste toetus on jäänud muutumatuks. Pärast kriisi on vaja otsustavaid samme, et lõpetada taastuvenergia ja fossiilenergia konkureerimine toetuste saamiseks. Komisjon ei anna oma aruandes selle kohta mingit teavet.

2.14. Komitee juhib tähelepanu sellele, et energialiidu olukorda käsitlevas 2022. aasta aruandes ei pöörata nõuetekohast tähelepanu kulude ja tagajärgede küsimusele, mis on seotud Euroopa strateegia sambaga energianõudluse vähendamiseks. Seepärast soovitab komitee komisjonil täiendavalt uurida, kuidas selline nõudluse vähendamine võiks mõjutada erinevaid piirkondlikke olusid, ja kirjeldada vajalikke vahendeid selle mõju leevendamiseks.

2.15. Kliimapoliitikal on suur mõju töötajatele ja ettevõtjatele ning selleks on vajalik ulatuslik koolitus, ümber- ja täiendusõpe. Kõnealust üleminekut tuleks käsitada võimalusena heade töötingimustega kvaliteetsete töökohtade loomiseks kõigis sektorites ja piirkondades. Õiglast üleminekut ei ole aruandes piisaval määral arvesse võetud. Komitee kutsub komisjoni üles tugevdama õiglase ülemineku mehhanismi, pöörates erilist tähelepanu töötajatele, töökohtadele ja tööstussüsteemile avalduvale mõjule. Samuti peaks sotsiaalpartnerite kaasamine kestlikkus-, julgeoleku- ja solidaarsuspoliitika väljatöötamise olema pidev ja struktuurne. Õiglane üleminek ei seisne üksnes ülemineku rahastamises. See hõlmab ka eesmärki kaitsta töötajate õigusi, luua inimväärne töö ja kvaliteetsed töökohad ning sotsiaalkindlustus ning säilitada ja veelgi suurendada Euroopa ettevõtjate konkurentsivõimet, mis nõuab erimeetmeid kõikidel tasanditel, eelkõige piirkondlikul tasandil.

Brüssel, 22. märts 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide komiteele „ELi tegevuskava energiasüsteemi digitaliseerimise kohta““

(COM(2022) 552 final)

(2023/C 184/17)

Raportöör: **Thomas KATTNIG**

Kaasraportöör: **Zsolt KÜKEDI**

Konsulterimistaotlus	Euroopa Komisjon, 25.11.2022
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304
Vastutav sektsioon	transpordi, energeetika, infrastruktuuri ja infoühiskonna sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	7.3.2023
Vastuvõtmine täiskogus	22.3.2023
Täiskogu istungjärk nr	577
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	198/1/7

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee toetab tegevuskava eesmäärke ja tunneb heameelt enamiku seal kavandatud meetmete üle. Eelkõige on komitee juba selgelt välja toonud seose energiasüsteemi ümberkujundamise ja digiülemineku vahel, juhtides tähelepanu digitaliseerimise eelistele energiasäästu, vähendatud energiamahukuse ja energiataristu parema haldamise näol. Kuigi tegevuskava optimistlik suhtumine on inspireeriv, kaldub komisjon ignoreerima asjaolu, et tegelikkus erineb väga palju tegevuskavas nimetatud digitaliseerimise kasutusjuhtudest.

1.2. Kuigi nii strateegiline lähenemisviis kui ka tegevuskava konkreetsed meetmed osutavad õiges suunas, ei ole komisjon suutnud tegevuskava üldisesse energiapoliitikasse integreerida. Killustatud lähenemisviis, milles keskendutakse üksnes digitaliseerimisele ja eiratakse üldraamistikku, ei too kaasa eeliseid, mida tegevuskavas õigesti selgitatakse. Energiasüsteemi digitaliseerimine peab looma koostöölahendusi, milles pakutakse kasutajatele stiimuleid digitaalses energiasüsteemis osalemiseks, näiteks arukate arvestite kasutamine ja kahesuunalise laadimisega elektrisõidukite kasutamine, mis toetavad elektrisüsteemi stabiilsust. Vastastikune kauplemine, virtuaalne omatarbimine ja energijagamine eeldavad kõik digivahendeid. Ent haldustõkked muudavad need tavad kas väheatraktiivseks või puuduvad tõhusad stiimulid.

1.3. Komitee kinnitab, et energiasüsteemi arukamaks ja paindlikumaks muutmine on kindlasti vajalik, kuid energiasüsteemi mõjutavad praegu sellised puudujäägid nagu põhi- ja jaotusvõrgu paindumatus, mis tuleneb alainvesteeringu puudumisest energiataristusse. Kuigi mõned energiatarnijad on teeninud märkimisväärset kasumit, ei ole tehtud piisavalt investeeringuid arukatesse võrkudesse, et saavutada energiasüsteemi ümberkujundamise eesmärgid. Võrgu laiendamine ja ümberkujundamine on maha jäänud õigusraamistiku tõttu, mis ei stimuleeri investeeringuid muu hulgas digitaliseerimise ja paindlikkuse suurendamiseks, ning olemasolevad võrgud on muutunud ebasobivaks muutliku energia ülekandmiseks ja jaotamiseks. Selleks et vältida võrgukatkestusi digitaliseeritud energiasüsteemis, peame kiiresti alustama oma energiasüsteemi ümberkujundamist, arendades ja laiendades võrku (põhi- ja jaotusvõrgud).

1.4. Komitee kutsub Euroopa Komisjoni üles lisama Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. juuni 2019. aasta direktiivi (EL) 2019/944 (elektrienergia siseturu ühiste normide kohta ja millega muudetakse direktiivi 2012/27/EL) ⁽¹⁾ artikli 58

⁽¹⁾ ELT L 158, 14.6.2019, lk 125.

muudatusettepanekusse digitaalsesse elektritaristusse tehtavate investeeringute edendamise seotud ideed, tagades sellega õigusraamistiku, mis stimuleerib tõhusalt investeeringuid elektrivõrkude digitaliseerimisse. Samal ajal tuleb arendada paindlikke turge, et muuta digitehnoloogial põhinev paindlik tarbimine, tootmine ja tootev tarbimine atraktiivseks.

1.5. Rohkem kui kuus aastat pärast puhta energia paketi esitamist on nii energiakogukondadel kui ka kollektiivsel omatarbimisel Euroopa energiasüsteemides endiselt väike roll. Euroopa Komisjon on seni eiranud nende energiatootmise ja -tarbimise vormide ees seisvaid takistusi. Eurooplastele tuleb pakkuda stiimuleid, et veenda ja motiveerida neid kogu oma energiaga seotud tegevust digitaliseerima. Paljudel juhtudel on samuti vaja selget asjakohast seaduslikku ja halduslikku õigust sellele. Komitee kutsub komisjoni ja liikmesriike üles töötama välja vastavaid algatusi, sealhulgas otsest toetust, mis võimaldab energiakogukondadel ja kollektiivsetel tootvatel tarbijatel oma potentsiaali täielikult ära kasutada, kusjuures nendest tootmis- ja tarbimisvormidest peab eelkõige varustuskindluse seisukohast saama süsteemi oluline osa. Vastasel juhul ei muuda digitaalsed vahendid midagi.

1.6. Komitee kordab, et õige lähenemisviisiga võib kliimanetraalsel, detsentraliseeritud ja digitaliseeritud energiavarustuse struktuuril olla märkimisväärne positiivne mõju tööhõivele ja majandusele, eelkõige piirkondlikule majandusele ⁽²⁾. Praeguses kriisis vajab Euroopa Liit üldist energeetikakäsitlust, mis ühendab konkreetseid energia- ja kliimaprobleemid sotsiaalse ja piirkondliku ühtekuuluvuse poliitika eesmärkidega.

1.7. Komitee märgib siiski, et muutuste poliitika saab olla edukas ainult siis, kui selles võetakse arvesse erinevaid üleminekul toimivaid sotsiaalseid dünaamikaid ning käsitletakse neid oma strateegiates ja meetmetes. Me peaksime digitaliseerimisel tugevdama aktiivsete tarbijate rolli ning julgustama neid kasutama ja võimaldama neil kasutada võimalikult palju arukaid lahendusi, kuna need võivad parandada energia siseturu tõhusust ja tulemuslikkust. Samal ajal tuleb varustuskindluse tagamiseks võtta arvesse jaotusvõrguettevõtjaid. Vahendid peavad olema kasutajasõbralikud ning tähelepanu tuleb pöörata vähekaitsitud elanikkonnarühmadele ja puuetega inimestele. Seetõttu on hädavajalik õiglase ülemineku poliitika ja muutuste aktiivne poliitiline juhtimine. Kui sotsiaalne mõõde jäetakse rakendamisel tähelepanuta, võib üleminek üldsuse vastuseisu tõttu ebaõnnestuda.

1.8. Seoses energiasüsteemide ja -taristu tulevikudisainiga on komitee korduvalt rõhutanud, et arukate energiasüsteemide arendamisse tuleb aktiivselt kaasata kõik tarbijad ning et tuleb kehtestada stiimulid, et kodanikuühiskond saaks osaleda energiasüsteemi ümberkujundamises. Väga oluline on kohalike ja piirkondlike novaatorite ühendamine, mida komisjon mainis punktis 7.3. Ühised meetmed, nagu koostöö arukate linnade ja kogukondade vahel, võivad luua parimad ja taskukohasemad lahendused, mida piirkond võib vajada.

1.9. Energeetika digitaliseerimist juhitakse juba praegu ELi digitaal- ja energiapoliitikaga, sest selliseid teemasid nagu andmete koostalitlus, varustuskindlus ja küberturvalisus, eraelu puutumatuse ja tarbijakaitse ei saa ainult turu hoolde jätta ning nende nõuetekohane elluviimine on otsustava tähtsusega. Sellega seoses juhib komitee tähelepanu tõigale, et eraelu puutumatuse rikkumist ja andmete väärkasutamist tuleb igal viisil vältida. See ei hõlma mitte ainult tehnilisi ettevaatusabinõusid, vaid ka poliitilise ja demokraatliku kontrolli all olevate riigiasutuste vastutust selle andmeruumi eest ja järelevalvet selle üle. Samal ajal tuleb erilist tähelepanu pöörata elutähtsa taristu andmete kaitsmisele.

1.10. Komisjon märgib oma teatises, et oluline on kanda hoolt selle eest, et digitaliseerimine ei kahjusta tarbijakaitseraamistikku, mis elektrienergia siseturul juba kehtib. Komitee võtab selle teadmiseks ja lisab, et tarbijate õigusi tuleb energiaturul kohandada ja parandada. Tarbijad ei tohi olla ebasoodsas olukorras ning neil ei tohi nõuda liiga kõrget hinda. Nad peaksid saama kasu digivahenditest, mis võivad juhul, kui need on õigesti välja töötatud, aidata suurendada tarbijakaitset.

1.11. Kõigi algatuste puhul on oluline, et tarbijatel oleks koju paigaldatud arukas elektriarvesti. Paljudes liikmesriikides ei ole see ikka veel nii, mistõttu on vaja kiiresti suurendada jõupingutusi arukate arvestite laialdasemaks kasutuselevõtuks, sest see on enamiku digilahenduste peamine eeltingimus energiasektoris, iseäranis elektrivarustuse ja vähemal määral gaasivarustuse puhul. Liikmesriigid, kes ei ole veel arukaid arvesteid täielikult kasutusele võtnud, peavad kiiremini tegutsema ja suurendama oma arukate arvestite kasutuselevõttuga seotud riiklike eesmärke. Rahvusvahelised tõendid näitavad, et arukate arvestite kasutuselevõtt on kõige tõhusam siis, kui selle eest vastutavad võrguettevõtjad. Arukaid arvesteid tuleks käsitada elektrivõrgu lahutamatu osana.

⁽²⁾ ELT C 367, 10.10.2018, lk 1.

1.12. On oht, et kui ei ole piisavalt kvalifitseeritud töötajaid ja väljaõppinud spetsialiste, kes aitaksid uusi andmepõhiseid teenuseid ja innovatiivseid tehnoloogialahendusi kasutusele võtta, ei rakendata neid piisavalt kiiresti. Vajalike tööturu- ja hariduspoliitika meetme jaoks on vaja piisavaid rahalisi vahendeid ning tegevuskava väljatöötamist, et tagada kooskõlastatud lähenemisviisi. Komitee leiab, et sellega seoses on väga oluline tihe koostöö sotsiaalpartneritega.

1.13. Küberturvalisus on aina digitaalsemaks muutuva energiasüsteemi töökindluse tagamisel oluline nõue. Viimaste aastakümnete arengud ja eelkõige hiljutised sündmused näitavad elutähtsa taristu vastu suunatud küberrünnete ja sabotaaži ohtu. Probleemid võivad siiski tekkida mitte ainult küberrünnete või sabotaažimeetmete, vaid ka riist- ja tarkvararikete tõttu, mistõttu peab komisjon töökindluse tagamiseks pöörama digitaliseerimise ajal erilist tähelepanu riist- ja tarkvaradisainile. Elutähtsa taristu rike või kahjustumine võib põhjustada laastavaid tarneraskusi ja ohustada avalikku julgeolekut. Senisest detsentraliseeritum energiatootmine ja -kasutus koos internetiga suurendab „ründepinda“ ja kübervaldkonnaga seotud riske. Digitaliseeritud energiasüsteem (nii riist- kui ka tarkvara poolest) peab olema usaldusväärne, tagades pideva kättesaadavuse.

1.14. Komitee arvates ei ole maapiirkondade energiasüsteemi ümberkujundamise ja digitaliseerimise kombineeritud strateegia saanud oodatud tähelepanu ja toetust. Komitee nõuab komisjonis vastu võetud ELi maapiirkondade arengu pikaajalise visiooni kiiret elluviimist ja sidusrühmade kaasamist ELi maaelupakti kaudu.

2. Taust

2.1. Komisjon avaldas teatise, mille eesmärk on edendada energiasüsteemi digitaliseerimist. Energiasüsteemi digitaliseerimise ELi tegevuskava eesmärk on saavutada tulevikusuundade strateegilise analüüsi aruandes rohe- ja digipöörde kohta esitatud eesmärgid, kusjuures digitehnoloogia aitab kaasa kliimaneutraalse ja ressursitõhusa ühiskonna loomisele, tagades samal ajal, et kõik saavad sellest üleminekust kasu.

2.2. Oma ELi tegevuskavas pakub komisjon välja rea meetmeid viies valdkonnas: ühenduvuse, koostalitlusvõime ja sujuva andmevahetuse edendamine, luues ühtse andmeruumi, arukasse elektrivõrku investeerimise edendamine ja koordineerimine, paremate digitaalsetel uuendustel põhinevate teenuste pakkumine, et kaasata tarbijad energiasüsteemi ümberkujundamisse, energiasüsteemi küberturvalisuse tagamine ning selle tagamine, et IKT-sektori üha kasvavad energiavajadused on kooskõlas Euroopa rohelise kokkuleppega. Komisjoni hinnangul võib digitaliseerimine parandada ELi energiasüsteemi taskukohasust, kestlikkust ja vastupidavust.

2.3. Arukad lahendused on kavandatud selleks, et anda tarbijatele suurem kontroll oma energiatarbimise ja -arvete üle, parandades seeläbi energiakasutuse juhtimist, kuigi paljud lõpptarbijad võivad olla teadlikud nendest võimalustest, ilma et oleks vaja arukat lahendust. Uuenduslikud energiateenused peaksid vähendama energiatarbimist ja energiat tuleks kasutada, kui see on odav. Arukad arvestid annavad olulist teavet energiatarbimise kulude vähendamiseks, nt elektrisõidukite arukas laadimine, arukad soojuspumbad koos päikesepaneelidega. Arukad arvestid aitavad klientidel kontrollida oma arvetes sisalduvaid andmeid ja võimaldavad neil vältida ebaõigeid arveid ja tagasiulatuvaid arveid, mis kuuluvad praegu tarbijate suurimate mureküsimuste hulka. Tegevuskavas nähakse ette toetus digivahenditele, mis teenivad tarbijate huve ja mida mõnel juhul arendatakse nendega koostöös, digioskuste täiustamine, arukate digilahenduste rahastamine programmide kaudu, mis võivad aidata saavutada energiasüsteemi digitaliseerimise eesmärki, riiklike reguleerivate asutuste toetamine arukate võrkude ühiste näitajate määratlemisel ja jälgimisel, ühise Euroopa energiaandmeruumi loomine ning kõigi asjaomaste sidusrühmade, eelkõige võrguettevõtjate ja energiatarbijate tihe kaasamine.

2.4. Komisjoni sõnul on info- ja kommunikatsioonitehnoloogial suur keskkonnasäästlikumaks muutmise potentsiaal. Digilahendused peaksid aitama tasakaalustada energiavarustust, -salvestamist ja -nõudlust ning muutma energiasüsteemi paindlikumaks, hõlbustades detsentraliseeritud taastuvate energiaallikate integreerimist. On vaja arendada paindlikke turgusid, et muuta investeeringud paindlikkusvalikutesse atraktiivseks, olenemata sellest, kas neid investeeringuid teevad digitaalseid vahendeid kasutavad tootjad, tarbijad või tootvad tarbijad.

2.5. Samal ajal rõhutatakse tegevuskavas vajadust piirata kasvavat energiatarbimist IKT-sektoris. Tegevuskavaga nähakse ette ka Euroopa elektrivõrgu digitaalse kaksiku loomine, energiakogukondade toetamine digitaalsete vahendite abil, arvutite, andmekeskuste ja plokiahelate energiamärgiste väljatöötamine ning telekommunikatsioonivõrkude kestlikkust käsitleva ELi tegevusjuhendi väljatöötamine.

2.6. Üha digitaalsemaks muutuvas energiasüsteemis, mis hõlmab energia detsentraliseeritud tootmist, ülekandmist ja jaotamist ning rohkem digitaalselt ühendatud seadmeid kodudes, suureneb spionaaži, küberkuritegevuse ja energiatarbimisest tulenevate riistvaratõrgete oht. Seepärast teeb komisjon ettepaneku hästi koordineeritud küberturvalisuse meetmete kohta, et tugevdada süsteemi üldist vastupidavust.

2.7. Tegevuskavas märgitakse, et selleks on vaja nii keskpikki ja pikaajalisi meetmeid kui ka juhtimisraamistikku. Komisjon selgitab, et ta kaasab mitmeid sidusrühmade kogukondi, ettevõtjaid ja rahvusvahelisi partnereid, ning märgib, et avaliku sektori vahendeid tuleb kasutada arukalt ja vaja on rohkem erainvesteeringuid.

3. Üldised märkused

3.1. Oma tegevuskavas käsitleb komisjon õigustatult digitehnoloogia tohutut potentsiaali elektrisüsteemi paindlikkuse suurendamisel. Komitee toetab neid eesmärke ja kiidab heaks enamiku tegevuskavas kavandatud meetmetest. Eelkõige on komitee juba selgelt välja toonud seose energiasüsteemi ümberkujundamise ja digiülemineku vahel, juhtides tähelepanu digitaliseerimise eelistele energiasäästu, vähendatud energiamahukuse ja energiataristu parema haldamise näol. Kuigi tegevuskava optimistlik suhtumine on inspireeriv, kaldub komisjon ignoreerima asjaolu, et tegelikkus erineb väga palju tegevuskavas nimetatud digitaliseerimise kasutusjuhtudest.

3.2. Komitee on seisukohal, et energiasektori peamised katsumused on järgmised: Euroopa energiaallikate mitmekesistamine, energiainpordist sõltuvuse vähendamine, integreeritud energia siseturu kindlustamine, energiatõhusus suurendamine, energiavõrgu kiire laiendamine, varustuskindluse tagamine, majanduse CO₂ heite vähendamine, heidete vähendamine, üleminek vähese CO₂ heitega majandusele, kus kasutatakse väikese CO₂ heitega ja puhtal energial põhinevaid tehnoloogiaid, taastuvenergia suurendamine ja märkimisväärne laiendamine, et täita kliimaeesmärgid, seotud teadustöö ja hariduse edendamine, õiglase ülemineku tagamine ning energia sotsiaalse mõõtmise toetamine, näiteks energiaostuvõimetuse vähendamine. Energiasüsteemi digitaliseerimine on selle alus ja võib aidata lahendada kõiki neid peamisi probleeme.

3.3. Kuigi nii strateegiline lähenemisviis kui ka tegevuskava konkreetsed meetmed osutavad õiges suunas, ei ole komisjon suutnud tegevuskava üldisesse energiapoliitikasse integreerida. Killustatud lähenemisviis, milles keskendutakse üksnes digitaliseerimisele ja eiratakse üldraamistikku, ei too kaasa eelseid, mida tegevuskavas õigesti selgitatakse.

3.4. Komisjoni ettepanek maalib pildi ideaalsest olukorrast, mis põhineb hästi väljaarendatud energiasüsteemil (nt põhi- ja jaotusvõrgud) ja digitaliseerib seda. Kuid Euroopas tuleb enne keeruka digitaal tehnoloogia väljatöötamist kõigepealt välja arendada põhi- ja jaotusvõrgud. Digitaliseerime asjatult, kui arukalt hallatavat energiat ei ole võimalik energia ülekandevõrkude kaudu edasi kanda. Lisaks raisatakse põhi- ja jaotusvõrkudes tohutul hulgal energiat. Sellise rohelise elektri kulud, mida ei saa kasutada ega edastada ja mida tuleb piirata, olid juba enne energiakriisi rohkem kui 2 miljardit eurot ja energiakriisi ajal ulatusid suurtes riikides, nagu Saksamaa, rohkem kui 12 miljardi euron. See majanduslik kahju suureneb mitu korda, kui elektrivõrke ja süsteemi sobivaid salvestusvõimsusi kiiresti ei laiendata ning samal ajal ei leita paremaid viise elektri kasutamiseks otse kohapeal. Digitaliseerimine võib selles valdkonnas mängida rolli nende kadude kindlakstegemisel ja võrgu arendamisel saadud andmete kasutamisel.

3.5. On tõsi, et võrkude arukaks muutmiseks on vaja teha energiataristusse märkimisväärseid investeeringuid. Samuti on tõsi, et paljud liikmesriigid ei stimuleeri selliseid investeeringuid, sest nende eeskirjad on selgelt kapitalikulude poole kaldus ning investeeringud digitaliseerimisele on peamiselt tegevuskulud. Selliste investeeringute ja nendega seotud edusammude koordineerimisest ja järelevalvest ei piisa. Komitee kutsub Euroopa Komisjoni üles lisama direktiivi (EL) 2019/944 (elektri siseturu ühiseeskirjade kohta) artikli 58 muudatuse ettepanekusse digitaalsesse elektritaristusse tehtavate investeeringute edendamiseks seotud ideed, tagades sellega õigusraamistiku, mis stimuleerib tõhusalt investeeringuid elektrivõrkude digitaliseerimisele.

3.6. Euroopa Komisjon juhib õigustatult tähelepanu sellele, et digitaalsetel vahenditel on kollektiivsete omatarbimise süsteemide ja energiakogukondade arendamisel oluline roll. Abiks võivad olla nii juhendamine kui ka kavandatud eksperimenteerimisplatvorm, kuid need ei ole kõige olulisemad aspektid. Rohkem kui viis aastat pärast puhta energia paketi esitamist on nii energiakogukondadel kui ka kollektiivsel omatarbimisel Euroopa energiasüsteemides endiselt väike roll. Paljudel juhtudel on selle peamised põhjused märkimisväärsed bürokraatlikud tõkked ning tarbijate ja tootjate vähene teadlikkus. Euroopa Komisjon on seni nende tõkete olemasolu eiranud. Eurooplastele tuleb pakkuda stiimuleid, et veenda ja

motiveerida neid kogu oma energiaga seotud tegevust digitaliseerima. Digitaliseeritud energiasüsteem tervikuna peab olema selles süsteemis tegutsevatele osapooltele nii atraktiivne, et rahalised stiimulid mitte ainult ei aita kaasa selle digitaliseeritud energiasüsteemi loomisele, vaid kogu keskkond julgustab neid looma kontrollitud, juhitud ja turvalist energiasüsteemi. Komitee kutsub komisjoni üles töötama välja vastavaid algatusi, sealhulgas otsest toetust, mis võimaldab energiakogukondadel ja kollektiivsetel tootvatel tarbijatel oma potentsiaali täielikult ära kasutada. Varustuskindluse tagamiseks tuleb arvesse võtta jaotusvõrguettevõtjaid. Vastasel juhul ei muuda digitaalsed vahendid midagi.

3.7. Veel üks väga paljutootav näide on elektrisõidukite kahesuunaline laadimine, mis näitab, et aktiivsemad tarbijad saavad digitaaltehnoloogia, sealhulgas IKT abil otseselt kaasa aidata süsteemi stabiilsusele nii võrgu kui ka tarbija poolel. Siiski ei ole kogu Euroopas peaaegu üldse ärimudeleid elektrisõidukite kahesuunalise laadimise kohta, kuna turg ei ole kavandatud turupõhiste stiimulite pakkumiseks paindliku elektri sisse- ja väljavoolu jaoks. Oma püüdlustes turgu ümber kujundada peaks komisjon keskenduma eelkõige sellise turu kujundamisele, mis muudab tegevuskava punktis 4.2 nimetatud juhtumid atraktiivseks ja aitab neid süvalaiendada, kusjuures võrguettevõtjad saavad tulevikus kasutada kahesuunalist laadimist ka koormuse reguleerimise tegurina, mida tuleks arvesse võtta ka õigusaktides varustuskindluse tagamiseks.

3.8. Komitee kordab, et õige lähenemisviisiga võib kliimanetraalsel, detsentraliseeritud ja digitaliseeritud energiavarustuse struktuuril olla märkimisväärne positiivne mõju tööhõivele ja majandusele, eelkõige piirkondlikule majandusele⁽³⁾. Praeguses kriisis vajab Euroopa Liit üldist energeetikakäsitlust, mis ühendab konkreetsed energia- ja kliimaprobleemid sotsiaalse ja piirkondliku ühtekuuluvuse poliitika eesmärkidega.

3.9. Komitee rõhutab, et majanduslike raamtingimuste tehnokraatlik kujundus ja uute tehnoloogiate, eelkõige energiasüsteemi digitaliseerimise rahaline edendamine mängivad energiasüsteemi ümberkujundamises olulist rolli. Samal ajal märgib komitee, et muutuste poliitika saab olla edukas ainult siis, kui selles võetakse arvesse erinevat üleminekul toimivat sotsiaalset dünaamikat ning seda strateegiates ja meetmetes käsitletakse. Me peaksime digitaliseerimisel tugevdama tarbijate rolli ja julgustama neid kasutama võimalikult palju arukaid lahendusi, kuna need võivad aidata parandada energia siseturu tõhusust ja tulemuslikkust, kaasates tihedalt kõik energia väärtusahela osad, et tagada varustuskindlus. Seetõttu on õiglase ülemineku poliitika ja muutuste aktiivne poliitiline juhtimine hädavajalik. Kui sotsiaalne mõõde jäetakse rakendamisel tähelepanuta, võib üleminek üldsuse vastuseisu tõttu ebaõnnestuda.

3.10. Energiasüsteemi ümberkujundamine võib tuua ootamatut kasumit teenuseosutajatele, kes võivad nõuda oma uute lahenduste eest suuremat tasu. Uuenduslikud teenused, rakendused ja energijuhtimissüsteemid võivad aga siiski vallandada energiakasutajate jaoks tohtu kasutamata potentsiaali, mis pakub leevendust kõrge energiahinna all kannatavatele tarbijatele. Digitaliseerimine võib aidata muuta hinnad turul võrreldavaks, muuta õiglaseks hinnad selliste paindlikkusvõimaluste jaoks nagu koormuse nihutamine ning näidata turuprotsessi varases etapis, et energiatarbijad, näiteks vähekaitstud leibkonnad, saaksid osutatud teenuse eest vähem maksta. Näiteks võivad arukad energiaarvestuslahendused anda sotsiaalselt ebasoodsas olukorras olevatele inimestele võimaluse kasutada nii palju energiat, kui nad on suutelised maksma, ning nii lasta neil võlgadesse sattuda.

3.11. Samuti kutsub komitee komisjoni üles võtma arvesse arukate arvestite turu tegelikku olukorda ja vajaduse korral sekkuma. Arukate arvestite kavandatav paigaldamine võib põhjustada üürnikele suuri kulusid. Tegelikuses ei ole erinevate mõõteteenuste pakujate vahel peaaegu mingit konkurentsi. Sektoriuuringud Saksamaal ja Austrias on osutanud tõsiste märkidele konkurentsivälise oligopoli olemasolust kasutajapõhise mõõtmise sektoris⁽⁴⁾. Konkurentsi kindlustamiseks tuleb tagada, et tarbimisarvesteid saaksid kasutada ka kolmandatest isikutest teenuseosutajad. Vastasel juhul oleks arveldusettevõtte vahetamine alati seotud olemasolevate tarbimisarvestite väljavahetamise kuludega.

3.12. Sellega seoses tuleb komitee meelde oma seisukohta, et kaheklassilise energiaühiskonna teket tuleb iga hinna eest vältida. Ei saa leppida olukorraga, kus energiasüsteemi ümberkujundamisest saavad kasu vaid rahaliselt ja tehniliselt hästi varustatud kodumajapidamised ning kõik teised kodumajapidamised peavad kandma kulusid. Seetõttu toetab komitee stiimuleid ja vahendeid energiatõhususe direktiivi rakendamiseks, et aidata vähekaitstud tarbijaid ja kodumajapidamisi, ning juhib tähelepanu sellele, et kaugkütte ja -jahutuse julged eesmärgid võivad halvendada sotsiaaleluruumide tingimusi.

⁽³⁾ ELT C 367, 10.10.2018, lk 1.

⁽⁴⁾ Näiteks leiti, et Austria suurim mõõteteenuse osutaja oli püüdnud välistada kolmandatest isikutest teenusepakujate juurdepääsu oma arukate arvestite seadmetele, kasutades selleks riistvaralist kaitset (Austria föderaalne konkurentsiamet (BWB), 2022).

3.13. Seoses energiasüsteemide ja -taristu tulevikudisainiga on komitee korduvalt rõhutanud, et arukate energiasüsteemide arendamiseks tuleb aktiivselt kaasata kõik tarbijad – nii kodumajapidamised, ettevõtjad kui energiakogukonnad – ning et tuleb kehtestada stiimulid, et kodanikuühiskond saaks osaleda energiasüsteemi ümberkujundamises ning samuti selle rahastamises. Väga oluline on kohalike ja piirkondlike novaatorite ühendamine, mida komisjon mainis punktis 7.3. Ühised meetmed, nagu koostöö arukate linnade ja kogukondade vahel, võivad luua parimad ja taskukohasemad lahendused, mida piirkond võib vajada.

3.14. Tegevuskavaga nähakse ette ühise Euroopa energiaandmeruumi loomine ja usaldusväärne juhtimine, et tagada energiaandmete koordineeritud vahetamine ja kasutamine kogu ELis. Energeetika digitaliseerimist juhitakse juba praegu ELi digitaal- ja energiapoliitikaga, sest selliseid teemasid nagu andmete koostalitlus, varustuskindlus ja küberturvalisus, eraelu puutumatus ja tarbijakaitse ei saa ainult turu hoolde jätta ning nende nõuetekohane elluviimine on otsustava tähtsusega. Sellega seoses juhib komitee tähelepanu töigale, et eraelu puutumatus rikkumist ja andmete väärkasutamist tuleb igal viisil vältida. See ei hõlma mitte ainult tehnilisi ettevaatusabinõusid, vaid ka poliitilise ja demokraatliku kontrolli all olevate riigiasutuste vastutust selle andmeruumi eest ja järelevalvet selle üle. Edendada tuleb avalike andmete omandiõigust, kuna andmed on võrgustatud ja digitaliseeritud ühiskonnas oluline majanduslik tegur. Teisest küljest tuleb vältida suurtehnoloogiaettevõtte (GAFA)⁽⁵⁾ eraõiguslike andmemonopolide tekkimist. Samal ajal tuleb erilist tähelepanu pöörata elutähtsa taristu andmete kaitsmisele.

3.15. Kavandatav andmeruum on paljutõotav lähenemisviis, kuid selleks on vaja selgeid eeskirju, mis reguleerivad kõigi andmete kasutamisest huvitatud turuosaliste juurdepääsu anonüümitud andmetele näiteks energiakaubanduse ja -jagamise paremaks kavandamiseks. Oluline on kiiresti edasi arendada tegevuskavas nimetatud „tugevat juhtimist“, sõnastades kõigi turuosaliste, sealhulgas tarbijate, tootvate tarbijate, energiakauplejate jne põhiõigused.

3.16. Seoses strateegilise koordineerimisega ELi tasandil nähakse tegevuskavas ette aruka energia eksperdirühma (varem tarkvõrkude töökond) loomine. Selle eesmärk on aidata kaasa energiaga seotud andmete jagamise Euroopa raamistiku loomisele, tugevdada energiasektori andmevahetuse koordineerimist ELi tasandil, määrata kindlaks juhtpõhimõtted ja tagada eri andmejägamisprioriteetide ja -algatuste järjepidevus ning toetada komisjoni ühise Euroopa energia andmeruumi väljatöötamisel ja ellurakendamisel. Komitee märgib, et selles kontekstis tuleb välja töötada selged suunised ja eesmärgid ning et sotsiaalpartnerite ja organiseeritud kodanikuühiskonna kaasamine on väga oluline.

3.17. Idee toetada põhi- jaotusvõrguettevõtjaid elektrivõrgu digitaalse kaksiku loomisel on huvitav lähenemisviis ja võib aidata parandada võrgu modelleerimist. Siiski tuleb täpselt öelda, millist rolli mängib digitaalne kaksik võrgu laiendamise kavandamisel, võrgu arukamaks muutmisel, paindlikkusvõimaluste, sealhulgas virtuaalsete elektrijaamade integreerimisel, energia tootval tarbimisel ja energia jagamisel ning vastupidavuse optimeerimisel. Sellega seoses näib olevat vajalik ka direktiivi (EL) 2019/944 muutmise.

3.18. Komisjon väljendab oma teatise, et oluline on kanda hoolt selle eest, et digitaliseerimine ei kahjusta tarbijakaitseraamistikku, mis elektrienergia siseturul juba kehtib. Komitee võtab selle teadmiseks ja lisab, et tarbijate õigusi tuleb energiaturul kohandada ja parandada. Tarbijad ei tohi olla ebasoodsas olukorras ning neil ei tohi nõuda liiga kõrget hinda. Erilist tähelepanu tuleks pöörata haavatavatele elanikkonnarühmadele, puuetega inimestele ja väheste digioskustega inimestele. Selleks on vaja piisavaid kaitse-eeskirju, sest on juba selge, et paljud tarbijad ei suuda digitaalse teabe ja arvetega hakkama saada.

3.19. Teatise on mainitud, et digitaliseerimine ei tohiks negatiivselt mõjutada ka liikmesriikide võimalust kehtestada reguleeritud hindu, eelkõige vähekaitsitud klientidele ja energiaostuvõimetutele isikutele. Tänu digivahenditele saavad avaliku sektori asutused paremini kaardistada, jälgida ja vähendada energiaostuvõimetust ning energeetikasektor saab paremini optimeerida oma tegevust, keskendudes varustuskindlusele, ja seada esikohale taastuvate energiaallikate kasutamise.

3.20. Komitee kiidab heaks komisjoni teadaande tagada, et peamised teadus- ja innovatsiooniprojektid teevad koostööd, et teha kindlaks strateegiad tarbijate kaasamiseks kättesaadavate ja taskukohaste digivahendite kavandamiseks ja kasutamiseks 2023. aasta keskpaigaks. Komitee rõhutab veel kord, et endiselt on vaja märkimisväärseid investeeringuid teadusuuringutesse ja innovatsiooni.

Selle taustal on avaliku sektori investeeringud arukatesse ja taastuvatesse energiasüsteemidesse väga olulised, et tagada varustuskindlus, võidelda energiaostuvõimetuse vastu, tagada taskukohased hinnad ja töökohtade loomine. Komitee

(5) Neli internetihiidu Google, Apple, Facebook ja Amazon.

soovib veel kord, nagu ka arvamuses ECO/569, kohaldada avaliku sektori investeeringute suhtes kuldreeglit. Kõigi algatuste puhul on oluline, et tarbijatel oleks koju paigaldatud arukas arvesti. Paljudes liikmesriikides see ei ole ikka veel nii, mistõttu on vaja kiiresti suurendada jõupingutusi arukate arvestite laialdasemaks kasutuselevõtuks energiasektoris, sest see on enamiku digilahenduste peamine eeltingimus. Liikmesriigid, kes ei ole veel arukaid arvesteid täielikult kasutusele võtnud, peavad kiiremini tegutsema ja suurendama oma arukate arvestite kasutuselevõtuga seotud riiklikke eesmärgi.

3.21. On oht, et kui ei ole piisavalt kvalifitseeritud töötajaid ja väljaõppinud spetsialiste, kes aitaksid uusi andmepõhiseid teenuseid ja innovatiivseid tehnoloogialahendusi kasutusele võtta, ei rakendata neid piisavalt kiiresti⁽⁶⁾. Komitee arvates tuleb eesmärkide saavutamiseks võtta viivitamata asjakohaseid meetmeid tihedas koostöös sotsiaalpartneritega.

3.22. Siiski on vaja ka piisavaid rahalisi vahendeid ja programme, et koolitada eriprogrammide abil pikaajalisi töötuid, naisi ja eelkõige noori ning luua neile atraktiivsed raamtingimused. See hõlmab nii töökohatagatise kui ka koolitus- ja kvalifikatsioonialgatust ning mitmesuguseid ümber- ja täiendõppe võimalusi. Vajalike tööturu- ja hariduspoliitika meetme jaoks on vaja piisavaid rahalisi vahendeid ning tegevuskava väljatöötamist, et tagada kooskõlastatud lähenemisviis.

3.23. Komitee kutsub üles tegema tihedat koostööd koolitusteenuse osutajate ja ettevõtjate vahel selliste koolituste kavandamiseks, mis võimaldaksid omandada majanduse digipõrdeks ja kestlikuks muutmiseks vajalikke oskusi ja pädevust, sealhulgas töötajate ja ettevõtjate täiendus- ja ümberõppe kaudu. Euroopa oskusteaastat 2023 kasutatakse kõnealuste meetmete tugevdamiseks ja tulemuslikuks rakendamiseks.

3.24. Küberturvalisus on aina digitaalsemaks muutuva energiasüsteemi töökindluse tagamisel oluline nõue. Viimaste aastakümnete arengud ja eelkõige hiljutised sündmused näitavad elutähtsa taristu vastu suunatud küberrünnete ja sabotaaži ohtu. Probleemid võivad siiski tekkida mitte ainult küberrünnete või sabotaažimeetmete, vaid ka riist- ja tarkvararikete tõttu, mistõttu peab komisjon töökindluse tagamiseks pöörama digitaliseerimise ajal erilist tähelepanu riist- ja tarkvaradisainile. Elutähtsa taristu rike või kahjustumine võib põhjustada laastavaid tarneraskusi ja ohustada avalikku julgeolekut. Detsentraliseeritud energiatootmine ja -kasutus koos internetiga suurendab „ründepeinda“ ja kübervaldkonnaga seotud riske.

3.25. Küber- ja füüsiliste rünnakute sihtmärgiks võib olla kogu energiasüsteemi väärtusahel, alates tootmisest ja edastamisest kuni jaotamise ja tarbijani, sealhulgas kõik digitaalsed liidesed sellel teel. Kogu Euroopa elanikkonna huvides on seda elutähtsat taristut paremini kaitsta. EL peab olema sellist laadi võimalikeks rünnakuteks paremini ette valmistatud. Seepärast kutsub komitee üles viivitamata kriitiliselt hindama seni võetud meetmeid ja koostama tervikliku strateegia, et kaitsta ELi selliste ohtude eest nagu loodusõnnetused, füüsilised rünnakud ja küberründed. Sellega seoses juhib komitee tähelepanu oma teistele selleteemalistele arvamustele⁽⁷⁾ ja soovib, et kõik välisinvesteeringud ELi strateegilistesse sektoritesse oleksid kooskõlas ELi julgeolekupoliitikaga.

3.26. IKT-sektor moodustab ligikaudu 7 % ülemaailmsest elektritarbimisest. Rohe- ja digipöörde osana on seetõttu oluline tagada, et kooskõlas kliimaneutraalsuse eesmärgiga vähendatakse IKT-sektori kasvavaid energiasuutavusi. Komitee nõustub, et väga oluline on käsitleda energia- ja ressursitarbimist kogu IKT väärtusahelas ning IKTga seotud energiatarbimise olulisi uusi lisaallikaid. Andmekeskustest pärit heitsoojuse taaskasutamiseks kodude ja ettevõtete kütmiseks on lahendused juba olemas. Seepärast on taastuvenergia direktiivi ja muude paketi „Eesmärk 55“ seotud energiaalaste õigusaktide läbivaatamise raames oluline käsitleda heitsoojust võrdsetel alustel taastuvate energiaallikatega. Siiski on optimaalsete tulemuste saavutamiseks vaja konkreetseid ja teostatavaid lahendusi, mis võivad saada parimateks tavadeks.

3.27. Koostalitlusvõimelised tehnilised standardid, küberturvalisus, andmekaitse ja muud energiasüsteemi digitaliseerimise olulised aspektid tuleb tagada üleilmselt, rahvusvahelistel foorumitel ja koostöös partnerriikidega. Selleks et edendada partnerriikidega rohe- ja digipööret kahepoolsete kontaktide kaudu, nõuab komitee, et komisjon loimiks digi- ja roheaspektid energiaga seotud projektidesse, partnerlustesse ja koostöölepingutesse.

⁽⁶⁾ Komisjon on avaliku konsultatsiooni tulemuste põhjal selgitanud digitehnoloogia kasutuselevõtu olulisima tõkkena välja puudujäägid oskuste arendamises ning piisavalt kvalifitseeritud töötajate nappuse (kokkuvõtlik aruanne on saadaval veebiportaalis „Avaldage arvamust!“).

⁽⁷⁾ ELT C 286, 16.7. 2021, lk 170.

4. Konkreetsed märkused

4.1. Komitee arvates ei ole maapiirkondade energiasüsteemi ümberkujundamise ja digitaliseerimise kombineeritud strateegia saanud oodatud tähelepanu ja toetust. Komitee nõuab komisjonis vastu võetud ELi maapiirkondade arengu pikaajalise visiooni kiiret elluviimist ja sidusrühmade kaasamist ELi maaelupakti kaudu.

4.2. Komitee soovib tagada energietikasektori tööturul võrdõiguslikkuse, uurides naiste võimalusi, aga vältides energiasüsteemi ümberkujundamise ja digipöörde muutumist naiste karjääri- ja palgalöksuks ning laiendades võrdõiguslikkusalast sotsiaaldialoogi ja kollektiivlepinguid energietikaettevõtetes üle terve Euroopa.

Brüssel, 22. märts 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega muudetakse nõukogu direktiivi 98/24/EÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2004/37/EÜ plii, selle anorgaaniliste ühendite ja diisotsüanaatide piirnormide osas“

(COM(2023) 71 final – 2023/0033 (COD))

(2023/C 184/18)

Konsulterimistaotlus	Euroopa Komisjon, 13.2.2023 nõukogu, 8.3.2023 Euroopa Parlament, 13.3.2023
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 153
Vastutav seksioon	tööhõive, sotsiaalküsimuste ja kodakondsuse seksioon
Vastuvõtmine täiskogus	22.3.2023
Täiskogu istungjärk nr	577
Hääletuse tulemus	
(poolt/vastu/erapooletuid)	197/0/3

Kuna komitee nõustub ettepaneku sisuga ega soovi teha selle kohta ühtegi märkust, otsustas komitee esitada kõnealust ettepanekut pooldava arvamuse, võttes samal ajal arvesse ettepaneku seletuskirjas esitatud tööturu osapoolte seisukohta.

Brüssel, 22. märts 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega muudetakse direktiivi 2012/19/EL elektri- ja elektroonikaseadmetest tekkinud jäätmete (elektroonikaromude) kohta“

(COM(2023) 63 final – 2022/025 (COD))

(2023/C 184/19)

Konsulteerimistaotlus	Euroopa Parlament, 13.2.2023 nõukogu, 21.2.2023
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 192 lõige 1 ja artikkel 304
Vastutav seksioon	põllumajanduse, maaelu arengu ja keskkonna seksioon
Vastuvõtmine täiskogus	22.3.2023
Täiskogu istungjärk nr	577
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	194/0/3

Kuna komitee nõustub täielikult ettepaneku sisuga ning on oma seisukohta kõnealusel teemal juba väljendanud varasemas arvamuses CESE 5002/2014, mis võeti vastu 12. novembril 2014,⁽¹⁾ otsustas komitee esitada kõnealust ettepanekut pooldava arvamuse ning viidata eelnimetatud dokumendis väljendatud seisukohale.

Brüssel, 22. märts 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

⁽¹⁾ ELT C 230, 14.7.2015, lk 91.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemadel „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega muudetakse direktiivi 2014/65/EL, et muuta liidu avalikud kapitaliturud äriühingute jaoks atraktiivsemaks ning hõlbustada väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate juurdepääsu kapitalile, ning tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2001/34/EÜ“

(COM(2022) 760 final – 2022/0405 (COD))

„Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv mitu häält andvate aktsiatega aktsiastruktuuride kohta äriühingutes, kes taotleavad oma aktsiate kauplemisele võtmist VKEde kasvuturul“

(COM(2022) 761 final – 2022/0406 (COD))

„Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrusi (EL) 2017/1129, (EL) nr 596/2014 ja (EL) nr 600/2014, et muuta liidu avalikud kapitaliturud äriühingute jaoks atraktiivsemaks ning hõlbustada väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate juurdepääsu kapitalile“

(COM(2022) 762 final – 2022/0411 (COD))

(2023/C 184/20)

Raportöör: **Kęstutis KUPŠYS**

Konsulteerimistaotlused	Euroopa Liidu Nõukogu, 6.2.2023 (COM(2022) 760 final) ja (COM(2022) 762 final); 8.2.2023 (COM(2022) 761 final) Euroopa Parlament, 1.2.2023
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 50 lõige 1, artikkel 114 ja 304
Vastutav seksioon	majandus- ja rahaliidu ning majandusliku ja sotsiaalse ühtekuuluvuse seksioon
Vastuvõtmine seksioonis	2.3.2023
Vastuvõtmine täiskogus	23.3.2023
Täiskogu istungjärk nr	577
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	123/2/5

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa äriühingute suurem omakapitali kaudu rahastamine on keskse tähtsusega, et tagada COVID-19 järgne taastumine ja ehitada üles vastupanuvõimeline Euroopa majandussüsteem, vaatamata Venemaa Ukraina vastasele sõjale. Seetõttu väljendab Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee suurt heameelt komisjoni esitatud noteerimist käsitleva õigusakti üle.

1.2. Komitee leiab, et pereettevõtete toomine kapitaliturgudele vallandaks seni kasutamata potentsiaali kasvukapitali ligimeelitamiseks ja mitu häält andvate aktsiatega aktsiasüsteemi kasutamine lubaks peredel säilitada kontrolli, muutes börsil noteerimise nende jaoks atraktiivsemaks. Komitee jagab seisukohta, et üksikasjalik raamistik tuleks välja töötada riiklikul tasandil, innustades samas ulatuslikku ühtlustamist ELis.

1.3. Komitee peab samuti kiiduväärseks komisjoni algatust ühtlustada prospektide sisu, mis vähendaks märkimisväärselt emitentide kulusid ja koormust.

1.4. Üldiselt peab komitee tervitatavaks ettepanekut anda emitentidele võimalus avaldada prospekt üksnes inglise keeles, mis on rahvusvaheliste investorite seas väljakujunenud üldkasutatav keel. Täiemahulise dokumendi, mitte üksnes kokkuvõtte avaldamine riigikeeles suurendaks kohalike jaainvestorite mõjuvõimu. Komitee soovib emitentidel meeles pidada, et ainult inglise keeles väljastatavate dokumentide kasutamine takistaks riikliku jaainvesteeringu arengut.

1.5. Komitee märgib, et investeerimisanalüüsi teenuse ühendamine teiste teenustega suurendab tõenäoliselt börsil noteeritud väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate (VKEde) nähtavust. Seetõttu peab komitee kiiduväärseks ettepanekut tõsta eraldamiskünnist 10 miljardi euron. Siiski võib vaja minna ka lisameetmeid sõltumatute analüüsise edendamiseks.

1.6. Komitee hindab kõrgelt komisjoni lähenemisviisi vähendamaks teabe avalikustamisnõuetega seotud õiguslikku ebakindlust. Ettepanek turuülese tellimusraamatu järelevalve mehhanismi (CMOBS) kohta, mis võimaldaks tellimusraamatu andmete vahetamist järelevalveasutuste vahel, võib siiski tekitada ebavõrdse olukorra, kuna kahepoolsed kauplemiskohad jääksid aruandluskorra kohaldamisalast välja.

2. Arvamuse taust

2.1. 7. detsembril 2022 avaldas komisjon mitmed ettepanekud⁽¹⁾ meetmete kohta ELi kapitaliturgude liidu edasiarendamiseks. Paketi ühe osa – uue noteerimist käsitleva õigusakti – eesmärk on vähendada mis tahes suuruses äriühingute, eelkõige VKEde halduskoormust, et neil oleks parem juurdepääs rahastamisele väärtpapieribörsil noteerimise kaudu.

2.2. Komisjon märgib, et ELi kapitaliturgud on endiselt killustunud ja liiga väikesed. Komisjon märgib, et ELi kapitaliturgud on endiselt killustunud ja liiga väikesed. Uuringud näitavad, et börsil noteeritud äriühingute koguarv Euroopa VKEde kasvuturgudel on alates 2014. aastast vaevu suurenenud⁽²⁾, olenemata asjaolust, et börsil noteeritud äriühingud said selget kasu, mida tõendab nende turuväärtuse suurenemine. Üldjuhul suurendavad börsil noteeritud äriühingud oma tulu, loovad rohkem töökohti ja suurendavad oma bilansi kiiremini kui börsil noteerimata äriühingud. Mitmed uuringud näitavad, et VKEde esmaste avalike pakkumiste olukord Euroopas ei ole optimaalne.

2.3. Noteerimist käsitleva õigusaktiga kehtestatakse lihtsamad ja täiustatud noteerimiseeskirjad, eelkõige VKEde jaoks, püüdes samal ajal ka vältida investorikaitse ja turu usaldusväärsuse ohtu seadmist.

2.4. Määrus tagab väidetavalt kulude märkimisväärse vähenemise ja aitab suurendada esmaste avalike pakkumiste arvu ELis. Lihtsamad prospektieeskirjad muudaksid börsil noteerimise äriühingute jaoks lihtsamaks ja odavamaks. Kui äriühingutel lubatakse VKEde kasvuturgudel esmakordsel noteerimisel kasutada mitu häält andvaid aktsiaid, annab see omanikele võimaluse säilitada kontroll oma ettevõtte visiooni üle.

2.5. Proportsionaalsemad turu kuritarvitamist käsitlevad eeskirjad tooksid börsil noteeritud äriühingute jaoks kaasa ka suurema selguse ja õiguskindluse seoses põhiteabe avalikustamisnõuete täitmisega. Kavandatava noteerimist käsitleva õigusakti eesmärk on samuti parandada keskmise turukapitalisatsiooniga ettevõtjaid ja VKEsid käsitleva investeerimisanalüüsi pakkumist ja levitamist, mis omakorda peaks toetama selliste ettevõtjate noteerimist avalikel turgudel.

2.6. Muu loodetav kasu on järgmine:

— lühem, õigeaegsem, võrreldavam ja lihtsamini kasutatav äriteave investorite jaoks;

— parem kaetus väärtpapierianalüüsiga, mis aitab teha investeerimisotsuseid;

— tõhusam järelevalve tänu selgematele noteerimiseeskirjadele ja tõhusamatele vahenditele turu kuritarvituse juhtumite uurimiseks;

⁽¹⁾ Capital markets union: clearing, insolvency and listing package.

⁽²⁾ VKEdega tegeleva sidusrühmade esindajate tehnilise eksperdirühma lõpparuanne „Empowering EU Capital Markets for SMEs: Making listing cool again“.

— standardsemad prospektid, mida on lihtsam seirata ja kontrollida.

2.7. Kooskõlas keskkonna-, sotsiaal- ja juhtimisalaste poliitikaeesmärkidega püütakse noteerimist käsitleva õigusaktiga tagada, et keskkonna-, sotsiaal- ja juhtimisvõlakirju emiteerivad äriühingud lisaksid noteerimisdokumentidesse keskkonna-, sotsiaal- ja juhtimisalase teabe, et investoritel oleks lihtsam nimetatud aspektide paikapidavust hinnata. Aktsiaid emiteerivad äriühingud saavad viidata juba avaldatud ja seega avalikult kättesaadavale keskkonna-, sotsiaal- ja juhtimisalasele teabele noteerimisdokumentides.

3. Üldised märkused

Vajadus parandada juurdepääsu Euroopa avalikel turgudel noteerimisele

3.1. Komitee on endiselt seisukohal, et Euroopa äriühingute suurem omakapitali kaudu rahastamine on keske tähtsusega, et tagada püsiv COVID-19 järgne taastumine ja ehitada üles **vastupanuvõimeline Euroopa majandussüsteem**, arvestades, et käib Venemaa sõda Ukraina vastu. Finantsturutaristu on selles kontekstis äärmiselt tähtis, et vallandada majanduse rekaptaliseerimiseks vajalikud investeerimisvood.

3.2. Väljakujunenud avalikud turud on olulised ka jaeinvesteeringutega tegelevate ringkondade jaoks. Eurooplaste pangakontodel on hoiustatud 11 triljoni euro väärtuses sularaha ja hoiuseid⁽³⁾. Hoiuste osakaal kodumajapidamiste koguvaras on kolm korda suurem kui Ameerika Ühendriikide kodumajapidamiste puhul. Kuna ELil ei ole õnnestunud aktiveerida lõppinvestoreid, et nad suunaksid oma rahalised vahendid Euroopa kapitaliturgudele, ei kasuta see täielikult ära oma kapitalireserve meie äriühingute jaoks. Varahaldurite usaldus Euroopa aktsiaturu pakutavate väljavaadete vastu peaks suurenema ja Euroopa jaeinvestoritel peaks olema rohkem valikuvõimalusi oma portfelli koostamiseks. Selle saavutamiseks on vaja tagada, et Euroopa avalikel turgudel noteeritaks väga mitmesuguseid kvaliteetseid emitente.

3.3. Ettevõtete majandusraskuste, majanduse ettearvamatus ja eelkõige **võlgadega seotud kulude suurenemise** ajal toimib omakapital stabiliseeriva teguri ja puhvrina tulevaste šokkide vastu.

3.4. Komitee märgib samuti, et Euroopa äriühingute omakapitali rahastamine Euroopa kodumajapidamiste poolt aitab tagada ELi avatud **strateegilise autonoomia** baastaseme seoses varade omandiõiguse ja juhtimiskontrolli säilitamisega. Oluliste Euroopa äriühingute minek väliskontrolli alla, eriti Euroopast erinevate väärtustega riikide mõjusfääri, kujutab endast märkimisväärset ohtu ELi majanduslikule ja poliitilisele stabiilsusele. See takistab ka arendamast ELi-sisest finantssüsteemi, mis on suunatud ELi vajadustele. Näiteks domineerivad ELi finantskauplemist endiselt kolmandate riikide investeerimis pangad⁽⁴⁾.

3.5. Rohe- ja digipöörde esirinnas olevaid uusi ja innovatiivseid ettevõtjaid tuleks julgustada seadma endale eesmärgiks noteerimise Euroopa aktsiaturgudel ja saama hädavajalikku rahastamist avalikult kaubeldavate aktsiate emiteerimise teel, kuna see on kõige kestlikum viis aidata sellistel äriühingutel **kogu oma loomepotentsiaali ära kasutada ja luua töökohti**.

3.6. Kiire inflatsioon suurendab huvi omakapitaliinvesteeringute vastu, eelkõige asjatundlike jaeinvestorite seas. Euroopa aktsiaturud võivad saada kohaks, kus selliste investeeringute sissevool suunatakse peamiselt majandussektoritesse, kus äriühingud teenivad piisavat tulu. Samal ajal on komitee seisukohal, et ELi jaoks on väga oluline kehtestada usaldusväärsed ja kindlad kauplemiseeskirjad, et kasutada ära ELi kapitaliturgude kogu potentsiaal. Finantskriisist saadud kogemused on näidanud, et EL peab turgu kaitsma õiglasel, terviklikul, vastupanuvõimelisel ja läbipaistval viisil, tagades samuti kõrgeimal tasemel investorikaitse.

3.7. ELi 14 liikmesriigis tehtud analüüs näitas, et kuni 17 000 suurt äriühingut võiksid end börsil noteerida, kuid nad ei soovi seda⁽⁵⁾. Komitee näeb ohtu selles, et kui EL ei innusta aktsiaturgudel uusi noteerimisi, võib meie kapitaliturgudel kauplemine väheneda, kuna investorid mitmekesistavad oma portfelli maailmaturul, kui ELis ei noteerita piisavalt aktsiaid, millesse investeerida.

3.8. Jaeinvesteeringute turule siseneb uus eurooplaste põlvkond, kes peab tähtsaks kestlikkust (st keskkonna-, sotsiaal- ja juhtimistegureid). Samal ajal kalduvad paljud majandustegevuses osalejad keskkonnahoidlike eesmärkide poole, mida soodustab Euroopa rohelise kokkuleppe poliitika. Komitee peab seda tegurite kombinatsiooni potentsiaalseks tugevaks

⁽³⁾ Eurostati portaali „Statistics explained“.

⁽⁴⁾ Euroopa Väärtpaberiturujärelevalve iga-aastane statistikaaruanne „EU securities markets“, 2020, lk 40.

⁽⁵⁾ Oxera aruanne „Primary and secondary equity markets in EU“, 2020.

tõukejõuks Euroopa taksonoomia ja äriühingute muu kui finantsteabe avalikustamisraamistiku täieliku potentsiaali vallandamisel. Äriühingud, kes tegutsevad nii vabatahtlikkuse alusel kui ka tulevaste ELi õigusaktidega vastavuses olemise nimel, peavad oma tegevuses pöörama rohkem tähelepanu keskkonna-, sotsiaal- ja juhtimisteguritele ning uus investorite põlvkond nõuab keskkonna-, sotsiaal- ja juhtimistavade järgimist ning tõeliselt positiivset **sotsiaalset ja taastavat keskkonnamõju** samaväärselt rahalise kasuga.

3.9. Komitee juhhib samuti tähelepanu mõnele uuringule, mis näitavad, et turupõhise rahastamisega riigid suunavad investeringud vähemsaastavatesse ja tehnoloogiamahukamatesse sektoritesse⁽⁶⁾. Seevastu laenumahukale laienemisele järgneb tavaliselt sügavam majanduslangus ja aeglasem taastumine⁽⁷⁾.

3.10. Selgeks eesmärgiks tuleks seada aktsiaturu kapitalisatsiooni saavutamine 100 % ulatuses ELi SKPst (praegu ligikaudu 64 %⁽⁸⁾). Komitee arvates ei ole muud võimalust kui toetada avalikke turge ja parandada esmaste avalike pakkumiste keskkonda.

Tähtsus VKEde ja pereettevõtete jaoks

3.11. Komitee on seisukohal, et VKEde ei ole ikka veel aktsiaturgudel sellist rolli, mis neil võiks olla. Tuleks teha jõupingutusi, et tagada VKEde jaoks vajalik vastupanuvõime omakapitali kaudu rahastamise teel.

3.12. Komitee märgib, et vähene investeerimine omakapitali on Euroopas juba aastakümneid ilmne olnud ja VKEde omakapitali puudumine on terav probleem. VKEdele puudub kapitali kaasamiseks vajalik nähtavus, nende ümberkujundamine börsil noteeritud äriühinguteks tagaks paremaid võimalused pikemas perspektiivis. Komitee toetab kindlalt seisukohta, et börsil noteeritud VKEde peavad leidma sobiva koha üksik(jae)investorite, ühis- ja pensionifondide ning kindlustusandjate portfellides.

3.13. Hästitoimiv esmaste avalike pakkumiste turg on samuti oluline sellistele pakkumistele eelnevas keskkonnas, kuna see mõjutab väljumisstrateegiate kavandamist ja seeläbi riskikapitali võimaldamist riskikapitaliettevõtete poolt.

3.14. Väärtpaberianalüüs on vajalik vahend VKEde nähtavuse suurendamiseks ja seetõttu tuleks seda edendada. Sellised algatused nagu parem kaetus väärtpaberianalüüsiga ja Euroopa ühtne juurdepääsupunkt aitaksid suurendada VKEde nähtavust investorite jaoks.

3.15. Teatav tähelepanu on vajalik selleks, et julgustada pereettevõtteid kaaluma börsil noteerimist. Näiteks Saksamaal on 90 % kõigist ettevõtetest perekonna kontrolli all ja 43 % ettevõtetest, mille müük ületab 50 miljonit eurot, on pereettevõtted⁽⁹⁾. Pereomandil on oma eelised, kuid kasvupotentsiaal võib (vähemalt osaliselt) olla piiratud, kui vajalikkude rahastamist ei suudeta hankida. Komitee on kindel, et pereettevõtete toomine kapitaliturgudele avaks seni kasutamata potentsiaali⁽¹⁰⁾ ja mitu häält andvate aktsiatega aktsiasüsteemi kasutamine aitaks peredel säilitada kontrolli oma ettevõttes, muutes börsil noteerimise nende jaoks atraktiivsemaks.

3.16. Enamik ülemaailmseid finantskeskusi pakuvad võimalust soetada mitu häält andvaid aktsiaid. Euroopa vajab ülemaailmsete arengutega sammu pidamiseks ühtlustatud lähenemisviisi, et mitte kaotada ettevõtteid, kes soovivad laieneda.

Läbipaistvus ja avalikustamine

3.17. Börsil noteerimiseks valmistuvate äriühingute läbipaistvusnõuded suurenevad võrreldes eraettevõtjatega. Erinevalt eraettevõtjast kogub börsil noteeritud äriühing raha välistelt aktsionäridelt, kellel puudub sellises ulatuses teave ja samaväärne mõju otsuste tegemisel nagu eraettevõtte omanikel.

⁽⁶⁾ Haas, R. D. ja Popov, A., „Finance and Carbon Emissions“, EKP töödokument, 2019.

⁽⁷⁾ Jordà, Ö., Schularick, M. ja Taylor, A. M., „When Credit Bites Back“, Journal of Money, Credit and Banking 45, nr 2 (1. detsember 2013): 3–28.

⁽⁸⁾ Euroopa Väärtpaberibörside Föderatsiooni andmebaas, 2022.

⁽⁹⁾ Stiftung Familienunternehmen.

⁽¹⁰⁾ ELT C 75, 28.2.2023, lk 28.

3.18. Seetõttu on oluliselt kõrgemal tasemel investorikaitse õigustatud ja vajalik, näiteks kehtestades avalikustamiskohustused (sealhulgas siseteabega seotud kohustused) ja ranged aruandlusnõuded.

3.19. Komitee on seisukohal, et kohustuslik avalikustamine on hästtoimiva avaliku turu jaoks äärmiselt oluline ja vajalik. Investorid peavad saama piisavalt teavet väärtpaberite prognoositava väärtuse kohta. Vajalikus ulatuses teabe avalikustamise kohustuse vähendamine takistaks emitendi investeerimistoiminguid. See omakorda võib osutada suureks takistuseks kapitaliturgudest tulenevate võimaluste täielikul ärakasutamisel.

3.20. Ülemäärase teabe lisamine pakkumisdokumentidesse üksnes kohtuvaidluste vältimise eesmärgil ei oleks aga emitendi ega investori eelistatud käik. Vaja on leida sobiv tasakaal.

4. Konkreetsed märkused ja soovitused

4.1. Eelnevat silmas pidades väljendab komitee suurt heameelt komisjoni esitatud noteerimist käsitleva õigusakti üle, kui välja arvata mõned erandid selle mitme aspekti puhul.

4.2. Komitee näeb selgelt vajadust võtta käsile **mitu häält andvate aktsiate** killustatud riiklikud eeskirjad. Komitee loodab, et nende eeskirjade minimaalsel tasemel ühtlustamine, mille eesmärk on meelitada pereettevõtteid ELi kapitaliturgudele, aitab luua tõelise üleeuroopalise kapitaliturgude liidu. Riiklikul tasandil tuleks välja töötada üksikasjalik raamistik, et see sobituks kohaliku ökosüsteemiga, ja samal ajal edendada ulatuslikku ühtlustamist ELis.

4.3. Komitee märgib, et avalikkusele kuuluvate aktsiate miinimumosakaal ei ole likviidsuse tagamisel ainus oluline tegur. Avalikkusele kuuluvate aktsiate 10 %-lise miinimumosakaalu nõuet ei peaks kohaldama ainult noteerimise ajal. Eelkõige väiksemate liikmesriikide jaoks on paindlikkus äärmiselt oluline, sest nende turud saavad asjakohaselt toimida väiksema avalikkusele kuuluvate aktsiate miinimumosakaalu puhul. See on väga oluline, et vältida ootamatut börsinimekirjast kustutamist.

4.4. Komitee peab samuti kiiduväärseks algatust ühtlustada **prospektide sisu**, mis vähendaks märkimisväärselt emitentide kulusid ja koormust. Kaasendusandjad peaksid siiski püüdma saavutada tasakaalu emitentide koormuse ja investorite teabevajaduse vahel. 800-leheküljelised prospectid peaksid jääma minevikku, kuid tuleks tagada vajaliku põhjalikkusastmega teave, eelkõige keskkonna-, sotsiaal- ja juhtimistegurite kohta, võttes arvesse kahe olulise perspektiivi põhimõtet. Tuginedes äriühingute kestlikkusaruandluse direktiivi rangetele sätetele,⁽¹⁾ annaks selline aruandlus hoogu rohelise kokkuleppe rahastamisele.

4.5. Praegu on sisu hajutatud ja mittehomoogeenne ning see ei ole alati inglise keeles („rahvusvahelises rahanduses üldkasutatavas keeles“, nagu sätestatakse ettepanekus) kättesaadav, kui kokkuvõtte välja arvata. Lisaks esitatakse teave mittemasinloetavas vormingus. Ühe emiteerimisprotsessiga võib kaasnedu mitu regulatiivset dokumenti, mis on jagatud mitmeks toimikuks (nt väärtpaberikirjeldus, prospekti kokkuvõtte ja registreerimisdokument).

4.6. Seepärast on kapitaliinstrumentide prospekti ühtlustamine ja lihtsustamine kiiduväärt. Üldiselt nõustub komitee komisjoni ettepanekuga anda emitentidele võimalus avaldada prospekt üksnes inglise keeles, mis on rahvusvaheliste investorite seas väljakujunenud üldkasutatav keel (välja arvatud kokkuvõtte, mis tuleks jaainvestorite hoidmiseks esitada kohalikus keeles).

4.7. Komitee peab siiski sama oluliseks ka **kohalike keelte** kasutamist, sest inglise keel ei ole üldlevinud kõigis liikmesriikides. Komitee leiab, et täiemahulise dokumendi (ja mitte ainult kokkuvõtte) avaldamine riigikeeles koos inglise keelega võimaldaks kohalikel jaainvestoritel aktiivsemalt osaleda. Emitentidel ja nende nõustajatel tuleb arvesse võtta, et emissioonidokumente avaldamine ainult inglise keeles takistaks riikliku jaainvesteeringute baasi arengut ning töötaks vastu ka peatselt avaldatava ELi jaainvesteeringute strateegia soovitud eesmärkide saavutamisele. Sellega seoses märgib komitee vajadust võtta meetmeid, et julgustada kohalikke jaainvestoreid osalema kapitaliturgudel, tehes emissioonidokumentidele piisavalt reklaami ja suurendades lugejasõbralikkust.

⁽¹⁾ ELT C 517, 22.12.2021, lk 51.

4.8. Väärtpaberianalüüs on oluline tegur VKEde omakapitali kaudu rahastamist toetava ökosüsteemi edendamisel. Kui olemasolevate analüüsikanalite täiendamiseks **ühendada VKEde analüüsi teenus** teiste teenustega, suurendab see tõenäoliselt analüüsiaruannete koostamist ja levitamist. Komitee tervitab ettepanekut tõsta eraldamiskünnis 10 miljardi euron. See korrigeerib MiFID 2⁽¹²⁾ põhjustatud VKEde kaetuse vähenemist ja nähtavust. Komitee rõhutab, et väärtpaberianalüüsi koostamine on siiski peamiselt suuremate finantsasutuste pärusmaa. Oma ulatuse tõttu on väga suurtel maakleritel võrreldes väikeste või keskmise suurusega maakleritega suurem võimalus kehtestada ebaolulisi tasusid ja/või kasutada kauplemise sooritamist teadusuuringute pakkumise ristsubsideerimiseks⁽¹³⁾. Peale selle on suured vahendajad enamasti huvitatud kvaliteetaktiatega kauplevate äriühingute analüüsist, pöörates samal ajal vähem tähelepanu VKEdele. Valdav enamik emitente on teatanud⁽¹⁴⁾, et MiFID 2 on vähendanud VKEde kaetust ja nähtavust. Komitee tõdeb selget vajadust võtta täiendavaid meetmeid, et hoogustada sõltumatuid teadusuuringuid, õppides Euroopa parimatest tavadest⁽¹⁵⁾.

4.9. Esmase avaliku pakkumise järgses etapis peaksid börsil noteeritud äriühingud olema eeskujuks läbipaistvuse vallas ja vähemusaktsionäride huvide kaitse peaks olema esmatähtis. Kui äriühingu börsil noteerimise korral on oht, et aktsionäre koheldakse ebaõiglaselt või et neid ei kaitsta piisaval määral, ei suurene ka nende usaldus ELi kapitaliturgude vastu. Komitee hindab kõrgelt komisjoni lähenemisviisi **avalikustamisnõuetega** seotud õiguskindlusetuse leevendamisel turukuritarvituse määruse sihipäraste muudatuste kaudu.

4.10. Komitee leiab, et praegune ühekordsete teabenõuete raamistik turu kuritarvitamise kahtluse korral näib olevat asjakohane ja piisav **tõhusa järelevalve** saavutamiseks, tõdedes samas, et mitmed järelevalveasutused peavad kasulikuks tõhustada tellimusraamatute andmete vahetamist turuülese tellimusraamatu järelevalve mehhanismi (CMOBS) kaudu. CMOBS-ettepaneku kavandatud kohaldamisala võib tekitada ebavõrdse olukorra, kuna mehhanism ei sisaldaks kahepoolseid kauplemiskohti.

4.11. Komitee soovib tungivalt, et teisi käimasolevaid algatusi, mis aitavad suurendada avalike turgude atraktiivsust, tuleks intensiivsemalt edendada. Komitee on avaldanud mitmeid arvamusi varasemate, käimasolevate ja kavandatavate seadusandlike algatuste kohta⁽¹⁶⁾. Olenemata geopoliitilistest probleemidest tuleks tagada kiire areng kapitaliturgude liidu suunas. Tugevat kapitaliturgude liitu on vaja rohkem kui kunagi varem just suureneva majandusliku ja sotsiaalse ebastabiilsuse ohu tõttu.

Brüssel, 23. märts 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

⁽¹²⁾ MiFID – finantsinstrumentide turgude direktiiv.

⁽¹³⁾ Oxera aruanne „*Unbundling: what's the impact on equity research?*“, 2019.

⁽¹⁴⁾ Euroopa Komisjoni lõpparuanne „*The impact of MiFID II rules on SME and fixed income investment research*“, 2020.

⁽¹⁵⁾ Vt Instituto Español de Analistas Financierose mittetulunduslik algatus „Lighthouse“.

⁽¹⁶⁾ ELT C 155, 30.4.2021, lk 20, ELT C 290, 29.7.2022, lk 58, ELT C 177, 18.5.2016, lk 9, ELT C 10, 11.1.2021, lk 30, ELT C 341, 24.8.2021, lk 41.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Väetiste kättesaadavuse ja taskukohasuse tagamine““

(COM(2022) 590 final)

(2023/C 184/21)

Raportöör: **Arnold PUECH D'ALISSAC**

Konsulterimistaotlus	Euroopa Komisjon, 9.12.2022
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304
Vastutav sektsioon	põllumajanduse, maaelu arengu ja keskkonna sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	9.3.2023
Vastuvõtmine täiskogus	23.3.2023
Täiskogu istungjärk nr	577
Hääletuse tulemus	
(poolt/vastu/erapooletuid)	170/3/4

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee väljendab heameelt komisjoni teatise „Väetiste kättesaadavuse ja taskukohasuse tagamine“ üle, kuna ülemaailmne väetisekriis, mis algas 2021. aasta alguses ja süvenes seoses Ukrainas aset leidva sõjaga, on eriti terav Euroopas, kus põllumajandustootjad seisavad silmitsi nii rekordiliste hindade kui ka tarnenappusega. Praegune olukord ohustab Euroopa põllumajandust ja ülemaailmset toiduga kindlustatust.

1.2. Komitee rõhutab, et väetisekriisi mõju leevendamiseks on vaja rakendada ELi siseselt erakorralisi meetmeid. Lisaks võimalusele toetada kõige enam mõjutatud lämmastiku- ja põllumajandustootjaid otseselt riigiabi kaudu (mis on seotud eelarvepiirangutega, suurendab konkurentsimoontuste ohtu ja peaks olema seotud tingimuslikkusega), leiab komitee, et ELi väetiseturu toimimise parandamiseks on vaja parandusmeetmeid, kuna neil on tõenäoliselt suurem mõju põllumajandustootjatele ja need on maksumaksjate jaoks kulutõhusamad.

1.3. Selleks, et mõjutada impordi ja sisekonkurentsi lihtsustamise kaudu nii väetisetarneid kui ka -hindu, soovitab komitee rakendada meetmeid, mis hõlmavad kõikide väetiste ELi imporditariifide peatamist, väetiselogistika hõlbustamist ja regulatiivset paindlikkust.

1.4. Komitee märgib samuti vajadust keskpika perioodi meetmete järele, et piirata ELi sõltuvust imporditud mineraalväetistest ja vähendada põllukultuuride väetamise keskkonnajalajälge. Nende meetmete eesmärk peaks olema vähendada väetisekasutust, suurendades taimede toitainetõhusust, asendades sünteetilised väetised osaliselt ringlussevõetud sõnniku ja muude jäätmetega ning parandades Euroopa sõltumatust väetisetootmisel, pidades silmas põllumajanduse agroökoloogilist ümberkujuundamist.

1.5. Komitee väljendab heameelt teadaande üle, et 2023. aastal luuakse väetiseturu vaatlusrühm, arvestades asjaolu, kui oluline on suurendada läbipaistvust Euroopa väetiseturul, avaldades korrapäraselt siseturu tüüpilised hinnad ning koostades riikliku statistika väetiste tootmise ja tarbimise kohta;

1.6. Lisaks kutsub komitee üles arvestama uute meetmete vastuvõtmisel sotsiaalsete aspektidega, mis on seotud põllumajandustootjatega (keda väetisehinnad mõjutavad väga suurel määral), toiduainete tarbijatega (keda puudutab toiduainete hinnainflatsioon) ja töötajatega tööstussektoris.

1.7. Rahvusvahelisel tasandil kutsub komitee ELi üles tõhustama meetmeid ülemaailmse toiduga kindlustatuse tagamiseks, sealhulgas edendama väetiste puhul läbipaistvust, kättesaadavust ja tõhusat kasutamist. Ülemaailmset väetisekaubandust tuleks lihtsustada, hoides turud avatuna, vältides ekspordipiiranguid ja -keelde, suurendades väetisetootmist Euroopas ja laiendades logistikamarsruute.

2. Sissejuhatus ja taust

2.1. Väetised koosnevad kolmest toitaineist, mida taimed kasvamiseks vajavad – lämmastikust, fosforist ja kaaliumist.

2.2. Väetised on suurema osa praeguse põllumajandustootmise peamine sisend. Nende kättesaadavusel ja taskukohasusel on oluline roll toiduga kindlustatuses. Alates 2021. aasta algusest valitseb kogu maailmas mineraalväetiste kriis, mis oli algselt tingitud nõudluse järsust suurenemisest pärast COVID-19 kriisi järgset taastumist. Pärast Venemaa sissetungi Ukrainasse on see veelgi süvenenud kolme olulise ülemaailmse väetisetarnija – Venemaa, Valgevene ja Ukraina – tarnepiirangute tõttu.

2.3. Väetisekriis on olnud eriti terav Euroopas, kuna: i) EL on suur väetiste netoimportija, ii) ELi lämmastiku ja fosfori väetiseturgu kaitsevad imporditollimaksud, mis tõstavad siseturu hinnad maailmaturu hindadest kõrgemale, iii) ELi väetiste import Venemaalt, Valgevenest ja Ukrainast, mis varem moodustas 43 % ELi impordist, on alates 2022. aasta märtsist märkimisväärselt vähenenud, seda vaatamata ELi ametlikule poliitikale, mille kohaselt ei keelustata Venemaalt pärit toidu ja väetiste importi.

2.4. Väetiste siseturu hinnad on tõusnud rekordtasemele (mineraalse lämmastikväetise puhul kolmekordseks kui võrrelda 2022. aasta novembri ja 2021. aasta jaanuari hindu). Koos tarnenappuse ja hilinevad ostmisega tõi see ELis kaasa väetisekasutuse märkimisväärse vähenemise 2022. aasta saagi⁽¹⁾ puhul ning potentsiaalse väetisenappuse mitmes liikmesriigis 2023. aasta kevadel, mis mõjutab 2023. aasta saaki.

2.5. Seda olukorda tuleb vaadelda Euroopa rohelise kokkuleppe ja strateegia „Talust taldrikule“⁽²⁾ kontekstis, mille Euroopa Komisjon avaldas 2020. aasta mais ja milles kirjeldatakse kogu ELi jaoks kavandatud eesmärgi „vähendada toitainete kadu vähemalt 50 % võrra, tagades samal ajal, et mullaviljakus ei halvene“, ning vähendada väetiste kasutamist 2030. aastaks vähemalt 20 %.

3. Üldised märkused

3.1. Komitee rõhutab, et kergesti kättesaadavad ja taskukohased väetised on olulised põllumajandusliku tootmise ja toiduga kindlustatuse tagamise jaoks nii Euroopas kui ka kogu maailmas. Väetisenappus ja liiga kõrged väetisehinnad vähendavad saagikust, ohustavad toidutootmist ja aitavad kaasa toiduhindade inflatsioonile Euroopa kodanike ja maailma elanikkonna arvelt.

3.2. Praegune väetiseturgude kriis on eriti ohtlik madala sissetulekuga riikide jaoks, mida toiduga kindlustamatus mõjutab eriti suurel määral. See on oht ka Euroopale, kus haavatavatel rühmadel on juba probleeme toidu taskukohasusega ning väetisekriis võib kaasa tuua saagi vähenemise, mõjutades seeläbi ülemaailmset toiduga kindlustatust, kuna EL on oluline teraviljatootja ja -eksportija.

3.3. Komitee leiab, et ülemaailmne väetisenappus ei ole tingitud üksnes kõrge maagaasihinnast, vaid ka pakkumise ja nõudluse tasakaalustamatusest ning logistilistest piirangutest. ELis süvendavad seda veelgi Mandri-Euroopa suur sõltuvus mineraalväetiste impordist, ELi imporditollimaksud ja Ukrainas toimuv sõda.

Erakorralised sisemeetmed

3.4. Olenemata kõrgetest väetisehindadest näib, et mitme ELi lämmastikväetiste tootja kulupõhist konkurentsivõimet on mõjutanud äärmiselt kõrge maagaasihind Euroopas, mis on tõusnud Ameerika Ühendriikide hinnatasemest seitse korda kõrgemaks ning kolm korda kõrgemaks kui 2021. aastal. Lisaks sellele, et lämmastikutööstusele võimaldatakse eelisjuurdepääs maagaasile selle tarbimise piiramise korral, võib osutada kasulikuks ELi lämmastikutööstuse eritoetus, mille andmist otsustatakse igal üksikjuhul eraldi ja mille eesmärk on maksimeerida olemasoleva tootmisvõimsuse kasutamist vastavalt muudetud ELi riigiabi ajutisele kriisiraamistikule. Sellega seoses on vaja majanduslikku ja sotsiaalset tingimussidikkust, et vältida juhuslikke mõjusid, kuna mõnede väetisetootjate kasumid on pärast väetisekriisi oluliselt suurenenud.

⁽¹⁾ Euroopa Komisjon on seisukohal, et põudade ja kõrgete väetisehindade, mille tõttu kasutati vähem fosfor- ja eelkõige kaaliumväetist, tulemuseks oli väiksem saagikus ning ELi 2022. aasta teraviljasaagi vähenemine 8 % võrra võrreldes 2021. aastaga. Allikas: „Põllumajandusturgude lühiajalised väljavaated“, Euroopa Komisjon, 5.10.2022.

⁽²⁾ COM(2020) 381 final, 20.5.2020.

3.5. Praegune kriis on rängalt tabanud väetisekasutajaid, eelkõige põllukultuuride tootjaid ning segakultuuride ja loomakasvatusega tegelevaid spetsialiste, kelle arvele langeb 62% ELi väetisega seotud kuludest ja 69% ELi lämmastikutarbimisest⁽³⁾. Nad seisavad silmitsi likviidsusprobleemidega väetiste ostmisel enne saagikoristust ning kulu-hinna survega, sest põllumajandustoodete kõrgemad hinnad ei pruugi kompenseerida väetiste ja muude põllumajanduslike sisendite hinnatõusu mõju⁽⁴⁾. Seetõttu võib väetisekasutajatele suunatud sihipärane toetus aidata kriisiga toime tulla, nii nagu seda võimaldab muudetud ELi riigiabi ajutine kriisiraamistik.

3.6. Sellise toetuse rahastamisel on aga tugevad eelarvepiirangud ja konkureerivad prioriteedid, kuna selleks kasutatakse 2023. eelarveaastal 450 miljoni euro suurust ELi põllumajandusreservi. Selliste meetmete rahastamine riiklike ÜPP strateegiakavade kaudu ei ole samuti asjakohane valik, kuna need on äsja heaks kiidetud ja nende muutmine oleks ajamahukas. Teisalt suurendaks riigiabi kasutamine nii riiklikke eelarvepiiranguid kui ka oluliste konkurentsimoonutuste ohtu eri liikmesriikide põllumajandustootjate vahel. Seda iseloomustab ka asjaolu, et seni on ainult kolm liikmesriiki rakendanud põllumajandustootjatele väetiste ostmiseks ette nähtud toetuskavasid, mille kogueelarve on 855 miljonit eurot.

3.7. Komitee leiab, et seetõttu on maksumaksjate seisukohast soovitamamad ja kulutõhusamad **ELi väetiseturu toimimist parandavad** parandusmeetmed. Sellised ajutised erakorralised meetmed peaksid olema suunatud nii väetisetarnetele kui ka -hindadele Euroopas, lihtsustades impordi ja konkurentsi. Mõnede väetisetootjate kasum suureneb tohutult – vaja on seda tööstust soosivat positiivset ja strateegilist sõnumit, kui soovime, et nad kasutaksid neid vahendeid Euroopa tehastesse investeerimiseks ja autonoomia suurendamiseks, mis on meie sõltumatuse hind.

3.8. Vastavalt Euroopa Komisjoni 17. juuli 2022. aasta ettepanekule on nõukogu 12. detsembri 2022. aasta määrusega (EL) 2022/2465⁽⁵⁾ ette nähtud karbamiidi ja ammoniiaagi (välja arvatud Venemaalt ja Valgevenest) imporditollimaksude ajutine peatamine. Komitee peab seda otsust kiiduväärseks, võttes arvesse, et lisaks partneritele, kes juba saavad kasu ELiga sõlmitud vabakaubanduslepingutest (näiteks Põhja-Aafrika riigid), peaks selline imporditollimaksude peatamine mõjutama positiivselt ka teisi peamisi tarneallikaid (näiteks USA, Kesk-Aasia ja Pärsia lahe Araabia riigid). Määrus jõustus aga liiga hilja, et mõjutada hooaega 2022/2023, kuna enamik karbamiidiimpordist oli tarnitud või tellitud ülikõrgete hindadega, samal ajal kui nõukogu kehtestas imporditollimaksude ajutise peatamise kuueks kuuks esialgselt kavandatud kahe aasta asemel. Komitee soovib komisjonil ja nõukogul laiendada määrust järgmisele hooajale ning kõikidele lämmastik- ja fosforväetistele, kuna see edendaks kättesaadavust tarnete mitmekesistamise kaudu ja alandaks väetiste siseturu hindu ELis.

3.9. Kiiresti tuleks rakendada ka muid meetmeid, et tegeleda ELi mineraalväetiste turu toimimisega logistika ja reguleerimise valdkonnas, sealhulgas: i) motiveerida põllumajandustootjaid ja väetiseturustajaid tegema varajasi oste ja juhtima hinnariske, ii) lihtsustada sadamates impordilogistikat väetiselaevade ja sisemaa-veotranspordi jaoks, iii) ühtlustada väetisetarnijaid käsitlevaid riiklikke tõlgendusi seoses Venemaa suhtes kehtestatud sanktsioonidega, iv) võimaldada ajutist paindlikkust ELi määrustes, sealhulgas REACH-määruses, transpordialastes õigusaktides ja väetisetoodete määruses.

3.10. Euroopa Komisjon peaks vastavalt Teadusuuringute Ühiskeskuse tehnilistele ettepanekutele⁽⁶⁾ soovutama kiiresti seadusandlikke meetmeid, mis võimaldavad töödeldud sõnniku ohutut kasutust nitraadidirektiivis nitraaditundlike alade jaoks kehtestatud piirmäärast suuremas koguses, mis läbi on võimalik sünteetilisi väetisi suuremal määral asendada. Kuni uue piirmäära kehtestamiseni soovib komitee, et kõik ELi põllumajandustootjad peaksid kinni praegusest maksimaalsest piirmäärast, milleks on 170 kg orgaanilist lämmastikku hektari kohta aastas.

Keskpika perioodi siseriiklikud meetmed

3.11. Nagu on märgitud Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee „2022. aasta aruandes tulevikusuundade strateegilise analüüsi kohta“⁽⁷⁾, soovib komitee vähendada ELi sõltuvust sööda, väetiste ja muude sisendite impordist ning teeb ettepaneku määratleda toidutoodangul, tööjõul ja kaubandusel põhinev avatud strateegiline autonoomia, mida kohaldatakse toidusüsteemidele ning mille üldine eesmärk on tagada kõigi ELi kodanike toiduga kindlustatus tervisliku, kestliku, vastupidava ja õiglase toidutarne kaudu.

⁽³⁾ Allikas: põllumajandusliku raamatupidamise andmevõrk (FADN), 2017.

⁽⁴⁾ Võrdluseks olgu märgitud, et 2022. aasta novembris oli ammooniumnitraadi hind Prantsusmaal 203% kõrgem kui 2021. aasta jaanuaris. Seevastu toidunisu hind tõusis samal perioodil 45%. Allikas: La Dépêche Le Petit Meunier.

⁽⁵⁾ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32022R2465> (ELT L 322, 16.12.2022, lk 81).

⁽⁶⁾ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC121636>

⁽⁷⁾ <https://www.eesc.europa.eu/et/our-work/opinions-information-reports/opinions/strategic-foresight-report-2022> (vt ELT, lk 45).

3.12. Väetiste osas on komitee seisukohal, et kuigi erakorralisi meetmeid tuleks rakendada kohe, oleks samuti vaja rakendada pikemaajalisi meetmeid, et vähendada Euroopa põllumajanduse sõltuvust imporditud mineraalväetistest, vähendades samal ajal ka Euroopas põllukultuuride väetamisest tingitud mõju keskkonnale. Nende meetmete eesmärk peaks olema: i) optimeerida üldist väetisekasutust, suurendades taimede toitainetõhusust, millega kaasneb väiksem kadu, ii) asendada osaliselt sünteetilised väetised ringlussevõetud sõnniku ja muude toiduahelast pärit jäätmetega ning iii) parandada Euroopa sõltumatust väetisetootmisel. Komitee rõhutab, et põllumajanduses on üleminekuperiood ja selles vallas katsetatakse agroökoloogia ja konservatiivse põllumajandusega, et põllumajandust paremaks muuta.

3.13. Taimede toitainetõhusust on vaja suurendada selleks, et vähendada väetisetarbimist ning toitainete kadu vees ja õhus. See peaks võimaldama vähendada väetisekasutust, ilma tootmismahu mõjutamata. Seda on võimalik saavutada tõhusamate väetamistavade abil, milleks on muu hulgas vahekultuuride kasutamine, väetiste valik (eelistades lämmastikväetisi, näiteks nitraatväetist, ja ureasi/nitrifikatsiooni inhibiitorite kasutamine), biostimulaatorite kasutamine ja täppispõllumajandus, mis tagab kasutamise optimaalsuse (väetiste kasutamise ajaline jaotamine, bilansiarvestus, mulla ja taimede analüüs, taimeandurid, otsuste tegemise abivahendid).

3.14. Sordiaretus on oluline ka toitainetõhususe seisukohast, kuna täiustatud sordid tarbivad sama saagikuse puhul vähem toitaineid, eelkõige lämmastikku. Sellega seoses leiab komitee, et vaja on arendada uuenduslikke tehnoloogiaid ja seemneid, et suuta alati pakkuda lahendusi põllumajandustootjatele, kes seisavad silmitsi olemasolevate vahendite piiratusega⁽⁸⁾.

3.15. Palju toitaineid vajavate põllukultuuride, näiteks teravilja, rapsi ja suhkrupeedi asendamine väiksema toitainevajadusega taimedega, näiteks päevalillede⁽⁹⁾ ja liblikõieliste taimedega, on suundumus, mida põllumajandustootjad on juba ise rakendanud alates hooajast 2021–2022⁽¹⁰⁾. Avaliku poliitika raamistikus tuleks seda siiski vaadelda teatud ettevaatusega, kuna arvestades vastavat kuivainesaaki ja valgusisaldust hektari kohta, võib selline suundumus häirida põllumajandusturge ja ohustada toiduga kindlustatust.

3.16. Mineraalväetiste osaline asendamine sõnnikust ja muudest orgaanilistest jäätmetest ringlussevõetud orgaaniliste väetistega on samuti oluline keskpika perioodi eesmärk ELis⁽¹¹⁾. See toob kasu mullale (suurem orgaanilise aine sisaldus) ja kliimale (sünteetiliste lämmastikväetiste tootmisega kaasnevad heitkogused vähenevad) ning vähendab sõltuvust impordist. Sõnniku potentsiaali ei tohiks siiski üle hinnata, kuna enamus sõnnikust on juba ringlusse võetud, olemasolevad ressursid on geograafiliselt piiratud (sõnniku struktuurse ülejäägiga piirkonnad) ning selle kasutuselevõtu-, töötlus- ja transpordikulud on märkimisväärsed. Inimese väljahäitist saadud toitaineid enamasti põllumajandusmulla peale ei ladustada, kuigi nende potentsiaal hõlmab 2 miljardit kg lämmastikku⁽¹²⁾. Euroopa Komisjon peaks edendama ka reoveesestest ja vetikatest toitainete kogumise ja selle ohutu põllumajandusliku kasutamise meetodite väljatöötamist.

3.17. Lämmastikväetiste puhul on äärmiselt oluline pikaajaline eesmärk propageerida ammoniaagitootmises mitte-fossiilseid alternatiivvõimalusi, sest see vähendaks ELi gaasisõltuvust ja CO₂ jalajälge. Vee elektrolüüsi teel (taastuvatest energiaallikatest toodetud elektrit kasutades) toodetud saastevaba vesinik on tööstuslikus katsetapis. Põllumajanduslike kõrvalsaaduste ja orgaaniliste jäätmete metaniseerimine võimaldab valmistada biometaan ammoniaagi tootmiseks ja orgaanilise väetisena kasutatavat kääritussaadust. Vaatamata fossiilse ammoniaagi praegusele kõrgele turuhinnale, ei ole taastuvad alternatiivid kaugeltki konkurentsivõimelised ning need vajavad aega, tehnoloogia väljakujundamist ja tõenäoliselt märkimisväärsed riiklikke toetusi enne tööstusetappi jõudmist.

3.18. Komiteel on heameel, et välja on kuulutatud uue väetiseturu vaatlusrühma loomine 2023. aastal ning et Euroopa toiduga kindlustatuse kriisiks valmisoleku ja kriisile reageerimise mehhanismi (EFSCM) eksperdirühma raames korraldatakse konsulteerimised väetisesektori sidusrühmadega. Komitee on samuti seisukohal, et märkimisväärsel läbipaistvuse ELi väetiseturul saab tagada üksnes siis, kui korrapäraselt avaldatakse teatud lämmastik-, fosfor- ja kaaliumväetiste vastavad siseturu hinnad ning töötatakse välja riiklik statistika väetisetarbimise kohta.

⁽⁸⁾ ELT C 194, 12.5.2022, lk 72.

⁽⁹⁾ Päevalille külvipinna pindala suurenes ELis 750 000 hektari võrra, samal ajal kui teravilja kasvatusala vähenes 2022. aastal samas suurusjärgus.

⁽¹⁰⁾ ELT C 75, 28.2.2023, lk 88.

⁽¹¹⁾ <https://www.eesc.europa.eu/et/our-work/opinions-information-reports/information-reports/benefits-extensive-livestock-farming-and-organic-fertilizers-context-european-green-deal-egd-ir-information-report>

⁽¹²⁾ Hinnangute kohaselt eritab üks inimene uriini kaudu üle 4 kg lämmastikku aastas (Viskari et al, 2018, <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fsufs.2018.00032/full>).

Sotsiaalsed aspektid

3.19. Komitee märgib, et teatistes ei käsitleta piisaval määral väetiste kättesaadavuse ja taskukohasusega seotud sotsiaalseid aspekte. Põllumajandustootjad (eelkõige väikepõllumajandustootjad) peavad väetise eest maksma kõrgemat hinda, mida saagi müügist saadav tulu ei pruugi kompenseerida, kuna väetiste ostmine ja toodangu müük ei ole teineteisega seotud. Lisaks on kallimad väetised osaliselt „süüdi“ toiduhindade inflatsioon, mis mõjutab eelkõige vaeseimaid majapidamisi. Euroopa väetisetööstuse töötajate töötingimusi mõjutavad lõppkokkuvõttes ka konkurentsivõime vähenemine, tootmisseisakud ja suur ebakindlus, millega ELi väetisesektor silmitsi seisab.

Väetiste kättesaadavuse ja taskukohasuse tagamine maailmas

3.20. Komitee toetab Euroopa Komisjoni, liikmesriikide, Euroopa finantseerimisasutuste, G20 riikide, ÜRO asutuste ja rahvusvaheliste finantsasutuste jõupingutusi ülemaailmse toiduga kindlustamatuse vastu võitlemisel, sealhulgas väetiseturgude edendamist ausa konkurentsi ja läbipaistvuse teel, väetiste kättesaadavust ja tõhusat kasutust.

3.21. Eriti oluline on ülemaailmse väetiseturu läbipaistvus. Komitee julgustab G20 põllumajandusturu infosüsteemi (AMIS) suurendama oma väetisehindade andmebaasi esindatust, praegu piirdub see nelja toote ja asukohaga.

3.22. ÜRO Toidu- ja Põllumajandusorganisatsioon ja Maailma Kaubandusorganisatsioon hoiatasid⁽¹³⁾ hiljuti, et ülemaailmne väetisenappus püsib tõenäoliselt ka 2023. aastal, ohustades põllumajanduslikku tootmist ja toiduga kindlustatust eelkõige Aafrikas. Ülemaailmset väetisekaubandust tuleks kiiresti lihtsustada, hoides turud avatuna, vältides ekspordipiiranguid ja -keelde, suurendades väetisetootmist, laiendades logistikamarsruute ja suurendades väetiste tõhusust. Komitee kiidab sellega seoses heaks rahvusvahelised algatused, sealhulgas ülemaailmse kriisidele reageerimise rühma toidu-, energia- ja finantsvaldkonnas (ÜRO), toiduga kindlustatuse ülemaailmse liidu (G7), FARMi (EL, G7, Aafrika Liit) ning algatuse „Global Fertilizer Challenge“ (USA, EL).

3.23. Toiduainete ja väetiste kõrged impordihinnad ning häired tarneahelates toovad teatavates madala sissetulekuga riikides kaasa kiireloomulised maksebilansiga seotud vajadused. EL peaks suurendama selles valdkonnas tehtavaid jõupingutusi nii kahepoolset (toiduga kindlustatuse ja vastupanuvõime rahastamisvahend) kui ka mitmepoolsete algatuste, näiteks IMFi vaesuse vähendamise ja majanduskasvu usaldusfondi (PRGT) ning toidukatastroofi korvamise meetme kaudu.

Brüssel, 23. märts 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

⁽¹³⁾ Uuring „Global fertilizer markets and policies: a joint FAO/WTO mapping exercise“, 14. november 2022, https://www.wto.org/english/news_e/news22_e/igo_14nov22_e.htm.

ISSN 1977-0898 (elektroniline väljaanne)
ISSN 1725-5171 (paberväljaanne)

**Euroopa Liidu
Väljaannete Talitus**
L-2985 Luxembourg
LUKSEMBURG

ET